

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HAYATÎZÂDE MUSTAFA FEYZÎ'NİN RİSÂLE-İ İLLET-İ MERÂKİYYE ADLI
ESERİ
(VR. 1B-32A)
(İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSMAİL DÖNMEZ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ZUHAL HASENE KÜLTÜRAL

İSTANBUL 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HAYATÎZÂDE MUSTAFA FEYZÎ'NİN RİSÂLE-İ İLLET-İ
MERÂKİYYE ADLI ESERİ

(VR. 1B-32A)

(İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSMAİL DÖNMEZ

İSTANBUL 2020

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR VE İŞARETLER.....	VI
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	VII
KAYNAKÇA.....	VIII
I.İNCELEME.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1.XVII. Yüzyıl Osmanlı Tıbbı	1
1.2. Risâle-i İllet-i Merâkiyye.....	6
1.2.1. Risalenin Müellifi	6
1.2.2. Risalenin Nüshaları ve Çalışmada Kullanılan Risâlenin Nüsha Özel.....	7
1.2.3. Risalenin Yazılış Amacı ve İçeriği	8
1.2.4. Risalenin İncelenmesinde Takip Edilen Yöntem	9
1.2.4.1. Risalenin Çeviri Yazıya Aktarılmasında Takip Edilen Yön.....	9
1.2.4.2. Risale Dizininin Hazırlanmasında Takip Edilen Yöntem.....	10
1.2.5. Bölüm Özetleri	11
1.3. Dil ve Üslup	21
2.YAZIM ÖZELLİKLERİ.....	22
2.1. Arapça ve Farsça Sözcüklerin Yazımı.....	23
2.2. Arapça ve Farsça Dışındaki Dillerden Gelen Sözcüklerin Yazımı	24
2.3. Türkçe Sözcüklerin Yazımı.....	25
2.3.1. Ünlülerin Yazımı	25
2.3.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı	25
2.3.1.2./e/ Ünlüsünün Yazımı	25
2.3.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı	25
2.3.1.4. /o/, /ö/, /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı	26
2.3.2. Ünsüzlerin Yazımı	26
2.3.2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı	26
2.3.2.2. /g/ Ünsüzünün Yazımı	26
2.3.2.3./k/ Ünsüzünün Yazımı	26
2.3.2.4./ ñ/ Ünsüzünün Yazımı	26
2.3.2.5./p/ Ünsüzünün Yazımı	26
2.3.2.6. /s/ Ünsüzünün Yazımı	27
2.3.2.7. /t/ Ünsüzünün Yazımı	27
3.SES BİLGİSİ.....	27
3.1. Ünlülerle İlgili Ses Olayları	27
3.1.1. Ünlü Değişmesi (é > i).....	27
3.1.2. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi	28
3.1.3. Kalınlık-İncelik Uyumu	28
3.1.4. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	28

3.1.4.1 Sözcüklerde Düzlük Yuvarlıklık Uyumu.....	28
3.1.4.2. Eklerde Düzlük Yuvarlaklık Uyumu	28
3.2. Ünsüzler İle İlgili Ses Olayları	30
3.2.1 Sedalılaşıma	30
3.2.2 Sedasızlaşama	30
3.2.3 Göçüşme	30
3.2.4 Gırtlaksılaşıma	31
4. EDAT, BAĞLAÇ VE EK-FİİL YAZIMINDAKİ FARKLILIKLAR.....	31
4.1. İle Edatının Yazımı	31
4.2. Şoñra Edatının Yazımı	32
4.3. Ki Bağlacının Yazımı	32
4.4. Ek Fiilin Yazımı	33
5.SONUÇ.....	34
II.METİN	36
III.DİZİN	65
Bitki Adları ve Tıbbi Terimler Dizini.....	215
IV. TIPKIBASIM	223

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, Osmanlı tıp alimlerinden olan ve 1669'da hekimbaşılığa getirilen Hayâtîzâde Mustafa Feyzî'nin *Risâle-i İllet-i Merâkiyye* adlı eseri üzerine yapılmıştır. *Risâle-i İllet-i Merâkiyye*, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı *Hamse-i Hayâtîzâde* olarak da bilinen *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserin ilk risalesidir. 162 varaktan oluşan bu hamsenin ilk risalesi *Risâle-i İllet-i Merâkiyye* 1b-32a numaralı varaklar arasında yer almaktadır.

Bu çalışma sırasında Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Bölümünde 573 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshaya da başvurulmuştur.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır: inceleme, metin, dizin ve tıpkıbasım.

İnceleme bölümünde XVII.yy Osmanlı tıbbı, tıp yazmaları, risalenin yazarının hayatı ve yaptığı çalışmalarla ilgili bilgiler, risalenin nüsha özellikleri, imla özellikleri ve risalenin bölümlerinin özetleri yer almaktadır.

Metin bölümünde varak ve satır numaraları belirtilerek risalenin çeviri yazıya aktarılmış hâli verilmiştir.

Dizinde risalenin çeviri yazıya aktarılmış hali alfabetik olarak sıralanmıştır. Kelimelerin anlamları ve hangi dilden geldikleri belirtilmiştir. Ayrıca ilgili alanda çalışma yapacak olanlara kolaylık olması açısından Terimler Dizini eklenmiştir.

Tıpkıbasım bölümünde risalenin Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarası ile kayıtlı nüshanın tıpkıbasımını bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasının öncesinde ve sırasında rehberlik eden hocalarım Prof. Dr. Zuhâl Hasene KÜLTÜRAL ve Doç. Dr. Aylin KOÇ'a şükranlarımı arz ederim.

İsmail DÖNMEZ

İstanbul 2020

ÖZET

Bu tez çalışması Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı Hayâtîzâde Mustafa Feyzî'nin *Hamse-i Hayâtîzâde* olarak da bilinen *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserinin ilk risalesi *Risâle-i İllet-i Merâkiyye* üzerinedir.

Tez dört bölümden meydana gelmektedir. İnceleme bölümünde risalenin yazarının hayatı ve yaptığı çalışmalarla ilgili bilgiler, risalenin nüsha özellikleri, imla özellikleri ve risale bölümlerinin özetleri yer almaktadır. Metin bölümünde varak ve satır numaraları belirtilerek risalenin çeviri yazıya aktarılmış hâli verilmiştir. Dizinde risalenin çeviri yazıya aktarılmış hali alfabetik olarak sıralanmıştır. Kelimelerin anlamları ve hangi dilden geldikleri belirtilmiştir. İlaveten ilgili alanda çalışma yapacak olanlara kolaylık olması açısından tıbbi dizin eklenmiştir. Tıpkıbasım bölümünde risalenin Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarası ile kayıtlı nüshanın tıpkıbasımını bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi tıp metinleri, Hayâtîzâde Mustafa Feyzi, Risale-i İllet-i Merâkiyye.

ABSTRACT

This thesis study is on the *Risâle-i İllet-i Merâkiyye*, which is the first volume of the Hayâtîzâde Mustafa Feyzî's *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile*, which is also known *Hamse-i Hayâtîzâde*, which has been registered in the Hamidiye Department of the Süleymaniye Library with the inventory number of 1025.

The thesis study consists of four parts. In the review part, it contains information about the author's life and works, copy features of the volume, spelling features, and summaries of the volume episodes. In the text part, the translated version of the volume has been given by indicating the page and the line numbers. In the index part, the translated version of the volume has been listed alphabetically. Meanings of the words and what languages they come from have been stated. In addition, medical index has been added for convenience to those who will study in the relevant field. In the facsimile part, there is a facsimile of the original manuscript which has been registered in the Hamidiye Department of the Süleymaniye Library with the inventory number of 1025.

Keywords: Medical texts of Ottoman Period, Hayâtîzâde Mustafa Feyzi, Risale-i İllet-i Merâkiyye.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a Yazmada yaprağın ön yüzü

Ar. Arapça

b Yazmada yaprağın arka yüzü

Bkz. Bakınız

Bulg. Bulgarca

Far. Farsça

Fr. Fransızca

İbr. İbranice

Lat. Latince

Moğ. Moğolca

Rum. Rumca

S. Sayı

s. Sayfa

Türk. Türkçe

Yun. Yunanca

- Dizinde madde başı ve ara madde olarak alınan fiil kök veya gövdelerinden sonra kullanılan işaret

[] Varak numarası

() Satır numarası

(?) Doğru okunduğundan emin olunamayan kelimeler

* Dizinde ara maddelerin başında kullanılan işaret.

ÇEVİRİ YAZISI ALFABESİ

ا	a,e,ā	س	s
آ	a,ā	ش	ş
او	o,ö,u,ü	ص	ş
ای	ı,i	ض	ž ,ḍ
ب	b,p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	ğ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k g ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	ه	h, a, e
ز	z	و	o,ö,u, ū,ü,v
ژ	j	ی	ı, i, ī,y

KAYNAKÇA

- Adıvar, A. Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.
- Ayverdi, İlhan ve Ahmet Topaloğlu (Redaksiyon-Etimoloji), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011.
- Baytop, Turhan, *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Bayat, Ali Haydar, *Tıp Tarihi*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul 2010.
- Bozkurt, Suzan, *IV. Murat'ın Saray Hekimi Emir Çelebi'nin En-Muzecü't-tıbb Eserinde Dâhilî Hastalıklar*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1989.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- Doğan, Şaban, *Terceme-i Akribâdîn (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2009.
- Doğan, Şaban, “XVI. ve XVII. Yüzyı Başlıca Türkçe Tıp Yazmaları ve Bulundukları Kütüp-haneler”, *Derleme- Türkiye Klinikleri*, 2010, s.168-176.
- Doğan, Şaban, *Ebulfeyz Mustafa Efendi, Risâle-i Feyziyye Fî Lügâti'l-Müfredâti't-Tıbbiyye*, Değişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2002.
- Gümüştam, Gürkan, “Risâle-i Mu'âlece'ye Göre XVI. Yüzyıl Türkçesinde Tıbbî Bitki Adları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2015 Autumn III, 23-40.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin vd. (Hazırlayanlar), *Osmanlı Tıp Bilimleri Literatürü Tarihi*, I, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul 2008.
- Koç, Aylin, “Hayâtîzâde Mustafa Feyzi'nin Plika Hastalığı Risalesi ve Eserdeki Türkçe Terimler”, *XIV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı*, Bakü-Azərbaycan 2019.
- Kültüral, Zuhâl ve Aylin Koç, “Ruhsal Hastalıklara Dair Bir Risâle: Sevdâ-yı Merâkiyye”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 30, İstanbul 2014, s. 217-244.
- Redhouse, Sir James W., *A Turkish and English Lexion*, Beirut 1987.
- Sarı, Nil, “Tıp- Osmanlı Dönemi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2012, C. 41, s. 101-111.

Steingass, F. , *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Libraire du Liban Publishers, Beirut 1998.

Şahin, Hatice , “Câmi’ül-Fürs Örneğinde 16. Yüzyıl Bitki İsimleri”, *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, 2007, Volume 2/2 Spring, s. 570-602.

Şemseddin Sami , *Kâmûs-i Türkî*, Enderun Yayınları, S. 31, İstanbul 1989

Telli, Burak, “Kenzü’s-Sıhhatü’l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmâniyye’de Bitki Adları”, *Kesit Akademi Dergisi (The Journal of Kesit Academy)* Yıl: 1, Sayı:1, Eylül 2015, s. 96-116

Tietze, Andreas, Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Simurg Kitapçılık, İstanbul-Wien 2002.

Timurtaş, Faruk Kadri , *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesine Giriş*, Alfa Basın Yayın Dağıtım, İstanbul 2008

Tokat, Feyza ve Ceyhun Vedat Uygur, “Tuhfetü’l-Erîbi’n-Nâfia Li’r-Rûhânî ve’t-Tabîb’in Ses, Şekil ve İmlâ Özellikleri ile Söz Varlığı”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter*, p.2605-2615, Ankara 2013.

Tulum, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2011.

Tuncer, Hatice (Çeviren), *Yabancı Bitkiler Sözlüğü*, Cilt I, Atak Matbaası, Ankara 1978.

Türk Dil Kurumu, *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, C. I-VII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963-1974.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

Üngör, Hamdi, *Hayatîzâde Mustafa Feyzî’nin Risale-i Maraz-ı Efrenc Adlı Eseri vr. (50b-102b) (İnceleme-Metin-Dizin-Tipkibasım)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

I. İNCELEME

1.GİRİŞ

Canlıların bütün organlarının dört hılttan yaratıldığı kuramına göre bu organları meydana getiren kan, balgam, sarı safra ve kara safra(sevda) ile ateş, hava, su ve toprak arasında sıkı ilişkiler vardır. Ateş sarı safraya, hava kana, su balgama, toprak kara safraya tekabül etmektedir. Hıltlardan birinin diğerlerinden fazla olması ise insanların mizacını belirler. Buna göre her insanda dört mizaç vardır: *demevî* (sempatik, sıcakkanlı), *sevdâvî* (melankolik, karamsar), *safravî* (öfke-li,tezcanlı) ve *balgamî* (sakin, tembel)¹.

Hıltlar arası dengeli birleşim, sağlıklı olmanın şartıdır. Bunların birleşiminden meydana gelen dengesizlik hastalığa sebep olmaktadır. Hıltların miktar ve kalite bakımından bozulmasıyla ortaya çıkan hastalıklardan biri de illet-i merâkiyyedir. Tezin konusu bu hastalıktır.

Çalışmada XVII.yy. Osmanlı Tıbbı, bu dönemde yazılmış tıbbi yazmalar, *İllet-i Merâkiyye* risalesinin müellifinin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümüne 1025 numara ile kayıtlı *İllet-i Merâkiyye* adlı risalenin çeviri yazısı yapılmış, genel ve tıbbi terimler dizini hazırlanarak tıpkıbasımı çalışmanın sonuna eklenmiştir.

1.1. XVII. Yüzyıl Osmanlı Tıbbı

Geleneksel bir yaklaşım sergileyerek asırlarca tıbbi problemlerin çözümlerini İslam tıbbında arayan Osmanlı hekimleri, İslam tıbbına bağlılıklarını “Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi” (1730-1827) olarak tavsif edilen dönemde de devam ettirmişlerdir.² Bu bağlılık XVIII. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür.³

Klasik anlayışın etkisini sürdürdüğü XVII. yüzyıl, aynı zamanda değişimin başladığı bir dönemdir. Bu yüzyılda, Osmanlı tıbbı yüzünü Doğu’dan Batı’ya döndürmeye başlamıştır.

¹ Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul 2016, s.127

² Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul 2016, s.296

³ Nil Sarı, Tıp- Osmanlı Dönemi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2012, C. 41, s. 101-111.

Bazı hekimler Latince, Fransızca, İtalyanca gibi Batı dillerini öğrenmişlerdir. Böylece Osmanlı hekimleri çalışmalarında sadece İslam tıbbına ait kaynaklardan değil, Batı'ya ait eserlerden ve Batı'nın hekimlerinden de yararlanır hâle gelmiştir.

Bu yüzyılda birçok tıp yazmaları kaleme alınmıştır. XVII. yüzyılda yazılmış, hastalıkların teşhisi ve tedavisi hakkında bilgiler içeren bu yazmalar ve içerikleriyle ilgili bilgiler şu şekildedir⁴:

Lugât-ı Müşkilât-ı Eczâ: Derviş Siyahî Lârendevî tarafından 1615'te yazılmış tıbbi bir sözlüktür. İlaç yapımında kullanılan bitkilerin Arapça, Farsça ve Yunanca karşılıkları da verilmiştir.

Mücemmâtü't-Tıbb: Derviş Siyahî Lârendevî tarafından 1615'te yazılmış manzum bir tıp kitabıdır.

Risâle fi't-Tıbb: Derviş Siyahî Lârendevî tarafından 1616'da kaleme alınmış manzum bir tercümedir. Bazı hastalıkların alametleri ve tedavi yöntemleriyle ilgilidir.

Risâle-i Hâsatü'l-Kilye ve'l-Mesâne: Âhî Çelebi tarafından böbrek ve mesane taşları üzerine yazılmış bir eserdir. Eserde taşın nerede olduğu, belirtileri, ilacı, taşın idrar yolunu zedelediği zaman yapılacak tedavi anlatılır. Eser II. Bayezid devrinde yazılmıştır.

Şifâü'l-Fuâd lî Hazreti Sultan Murad: Zeynelabidin Bin Halil tarafından 1628'de yazılmış ve IV. Murad'a sunulmuş bir eserdir. Yiyeceklerin özellikleri ve yeme içme prensipleri hakkında bilgiler vermektedir.

Mesâil-i Tıbbiye: Zeynelabidin Bin Halil tarafından yazılmış bir eserdir.

Devâü'l-Emrâz: Hekimbaşı Sakızlı İsa çelebi tarafından 1644 yılında yazılmış, 361 bölümden oluşan eserdir. Hastalıkların teşhis ve tedavileri ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

⁴ Şaban Doğan, “XVI. ve XVII. Yüzyı Başlıca Türkçe Tıp Yazmaları ve Bulundukları Kütüphaneler”, *Derleme- Türkiye Klinikleri*, 2010, s.168-176.

Nizâmü'l- Edviye: Sakızlı İsa çelebi tarafından hazırlanan bir sözlüktür. İlaçların Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıkları alfabetik olarak virilmiştir.

Gâyetü'l-Beyân fî Tedbîr-i Bedeni'l-İnsan: Salih Bin Nasrullah (İbni Sellum el-Halebi) tarafından sade bir dille 1644'te yazılan eser pratik el kitabı niteliğindedir.

El Fevâidü'l- Cedîde ve'l Kavâidü'l Tıbbiyye: İbni Sellum el-Halebi tarafından yazılmıştır. İlaç tarifi ve kullanımları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tuhfetü'l- Erîbü'n-Nâfia li'r-Rûhânî ve't-Tabîb: Hazerfen Hüseyin Efendi (öl.1691) tarafından kaleme alınmıştır. Eser tıbbi konular ve ilaç terkiplerinden bahsetmektedir.

Lisânü'l-Etibbâ fî Lugâti'l-Edviye: Hazerfen Hüseyin Efendi tarafından kaleme alınan eser tıp sözlüğüdür. İki bölümden oluşur. Tıbbi terimler Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça şeklinde yer almaktadır.

Fihrisü'l-Ervâm: Hazerfen Hüseyin Efendi tarafından hazırlanan bir sözlüktür. Eserde Farsça, Arapça, Yunanca, Süryanice ve İbranice ilaç adlarının Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Teşrîh-i Ebdân ve Tercümân-ı Kibâle-i Feyosûfan: Şirvanlı Şemseddîn-i İtâkî tarafından yazılmış resimli anatomi kitabıdır.

Cerîdetü'l-Etibbâ ve Harîdetü'l-Elibbâ: Sultan Bayezid Dârü's-şifâsı baştabiplerinden Kahvecizade Ahmed ibni Hacı Hüseyin Efendi tarafından yazılan beş fasıl üzerine tertip edilmiş bir tıp eseridir. Kahvecizâde bu eserde tıpla ilgili tecrübelerini beyân etmiştir.

Hâşiye-i Levâzım ü'l-Hikme fî't-Tıbb: Mehmed bin Ahmed bin İbrahim Edirnevî (öl. 1088/1676'dan sonra) tarafından yazılan hacimli bir tıp eseridir.

Terceme-i Kâmus ü'l Etibbâ ve Nâmüsü'l Elibbâ: Medyen bin Abdurrahmân el-Mısırî el-Kusûnî'nin aynı adlı eserine Muhammed bin Ahmed bin İbrâhîm el-Edirnevî'nin yaptığı tercümedir.

Tâdilü'l-Emzice fî Hıfzı Sıhhati'l-Beden: Osmanlı şairlerinden Halepli Şuûrî Hasan Efendî (öl. 1105/1693) tarafından kaleme alınan tıbbî bir eserdir.

Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l-Müşkile: Devrinin başarılı hekimlerinden ve asıl adı Moşe ben Raphael Abravanel olan Yahudi dönmesi Hayâtîzâde Mustafa Feyzî Efendi(öl.1692) tarafından kaleme alınmış beş kitaptan meydana gelen bir eserdir. IV. Mehmet'e sunulmuştur. Eserin beş risaleden oluşturulmuş olması dolayısıyla eser Hamse-i Hayâtîzâde olarak da bilinir. Bu risâleler *Risâle-i Maraz-ı Efrenc*, *Risâle-i Maraz-ı Pilica*, *Risâle-i Sevdâ-yı Merâkiyye*, *Risâle-i İllet-i Merâkiyye*, *Risâle-i Hummâ-yı Rediye* adlarını taşımaktadır. Eser bazı kütüphanelerde *Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l- Müşkile* adıyla tek kitap olarak yer alırken bazılarında ise ayrı ayrı risaleler şeklinde bulunmaktadır.

Gerek *Risâle-i İllet-i Merâkiyye*'yi ihtiva ediyor olması gerek tıp yazmaları alanında çalışma yapacaklara faydalı olacağı düşünülerek çalışmamızın bu bölümünde Şaban Doğan'ın 16. ve 17.yy tıp yazmaları derleme çalışmasından yararlanılarak *Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l-Müşkile*'nin tespit edilen nüshaları sıralanacaktır:

- 1- Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 2/2543, 2896/1, 2917/2, 2920/1,
- 2- Milli Kütüphane (Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu) 4907,
- 3- Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları A. 2126, R. 1680, H. 550,
- 4- İstanbul Üniversitesi Ktp. 1730, 2736, 4234/5, 7051, 7102, 7114, 7130,
- 5- Hafid Efendi (Süleymaniye Ktp.) 265,
- 6- Selim Ağa Ktp. 868,
- 7- Cerrahpaşa 219, 473,
- 8- Bağdadlı Vehbi Efendi (Süleymaniye Ktp.) 1389,
- 9- Ali Emîrî Efendi 274,
- 10- Nuruosmaniye 2/3473, 2/3492, 3512, 3513, 3514, 3596,
- 11- Kastamonu İl Halk Ktp. 1670,

- 12- Tavşanlı Zeytinoğlu 411,
- 13- Revan Köşkü (Topkapı Sarayı Müzesi) 1680,
- 14- Hamidiye (Süleymaniye Ktp.) 1025, 1041,
- 15- Yusuf Ağa (Süleymaniye Ktp.) 480,
- 16- Ali Emîrî Efendi 103, 108, 272, 273, 275, 277, 342,
- 17- Bağdadlı Vehbi Efendi (Süleymaniye Ktp.) 5-1/1472,
- 18- Esad Efendi (Süleymaniye Ktp.) 2473, 2476, 2479,
- 19- Hekimoğlu Ali Paşa (Millet Ktp.) 573, 565,
- 20- Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp. 2917,
- 21- Veliyyüddin Efendi (Süleymaniye Ktp.) 2519, 2522, 3/2543,
- 22- Ayasofya Ktp. (Süleymaniye Ktp.) 3682,
- 23- Hazine Ktp. (Topkapı Sarayı Müzesi) 550,
- 24- III. Ahmed Ktp. (Topkapı Sarayı Müzesi) 2126,
- 25- Milli Kütüphane A 1728/1,
- 26- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Ms.or.oct.3580,
- 27- Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Tıbbî Türkî Talat 106,
- 28- Mecâmi Türkî Talat 62, m Tıbbî Türkî 4,
- 29- Kahire-Mısır Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 9040/1,
- 30- Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Ms.or.oct.2340,
- 31- Chester Beatty 483,
- 32- Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi 3497/2, 3512, 3513, 3514,
- 33- British Museum 5984,
- 34- Koyunoğlu 12057, 12074, 12075,
- 35- Feridun Nafiz Uzluk 14/2, 6774, 6797/1,
- 36- British Library Or. 12154,
- 37- Zahirîye 64, 14115, 3877, 6823,
- 38- Talat Mecami Türkî 104,
- 39- Kuveyt Üniversitesi 629,
- 40- Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 1142,
- 41- Ankara İlahiyat 36927/2,
- 42- Arkeoloji 738/21,

- 43- Beyrut Amerikan Üniversitesi MS 616,
- 44- Darü'l Kütüb 1196/2,
- 45- Gotha 74, 1980, 1981,
- 46- Hacı Mahmud Efendi 5584/1,
- 47- İskenderiye Belediye Funun Mutanavvia 547/d,
- 48- Bağdat Evkâfû'l Ammâ 566,
- 49- Orhan Camii 3250,
- 50- Serez 3886,
- 51- Türk Tarih Kurumu Y 415/2,
- 52- Vahid Paşa 803.

1.2 . Risâle-i İllet-i Merâkiyye

1.2.1. Risalenin Müellifi

Eserin müellifi Hayâtîzâde Mustafa Feyzi Efendi (öl.1692)'dir. Hayatının ilk dönemiyle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yahudi asıllı olan Hayâtîzâde'nin müslüman olmadan önceki adı Moche Ben Raphael Abravanel'dir. Silahdar Fındıklı Mehmet Ağa, Hayâtîzâde'nin babasından ve diğer Yahudi hekimlerden tıp eğitimi gördüğünü, medreselerde ve şifahanelerde ilim tahsil etmediğini, ancak bilgisiyle bütün hekimlerden üstün olduğunu gösterdiğini, bu özelliği ile de Turhan Valide Sultan'ın ilgisini çektiğini, onun vasıtasıyla müslüman olarak "etibbâ-i hâssa" arasına katıldığını belirtir. Bir müddet Süleymaniye Tıp Medresesi'nde müderrislik yapan Hayâtîzâde, Hekimbaşı Sâlih Bin Nasrullah Bin Sellum'un vefatı üzerine 1669'da hekimbaşı olur. Hekimbaşılıkta gösterdiği üstün yararlılıklar ve başarısından dolayı "Bukrât-ı zamân, Câlînûs-ı devrân, hükemâ-yı Eflâtun-ı sâni" unvanlarıyla anılan Hayâtîzâde, Şa'bân-ı Şifâi gibi birçok hekim yetiştirmiştir. Hayâtîzâde'nin Latince'yi ve bazı Batı dillerini bildiği kaleme aldığı eserlerinden anlaşılmaktadır.⁵

Beş risaleden oluşan bu eser *Hamse-i Hayâtîzâde* olarak da bilinmektedir. Eserde yer alan risaleler şunlardır: *Risâle-i İllet-i Merâkiyye*, *Risâle-i Sevdâ-yı Merâkiyye*, *Risâle-i Marâz-ı Efrencî*, *Risâle-i Emraz-ı Piliğa* ve *Risâle-i Hummâ-yı Redîe*'dir.

⁵ Nuran Yıldırım, "Hayâtîzâde Mustafa Feyzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, s. 16-17

IV. Mehmed'in tahttan indirilmesiyle yerine geçen II. Süleyman'ın cülûsunda makamında bırakılmış, hekimbaşılığa devam etmiştir. 1691'de yanlış tedavi uygulayarak II. Süleyman'ın ölümüne sebep olduğu gerekçesiyle azledilip Yedikule'ye hapsedilmiş, 1692'de vefat etmiştir.⁶

1.2.2. Risalenin Nüshaları ve Çalışmada Kullanılan Risâlenin Nüsha Özellikleri

Risâle-i İllet-i Merâkiyye'nin müstakil olarak yer aldığı kütüphaneler ve katalog bilgileri şu şekildedir:

1-Kahire Üniversitesi 6264, El Medresâtü'l Rıdvâniyye 1/14,

2-Nuruosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 3541/2.⁷

Risâle-i İllet-i Merâkiyye, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı Hamse-i Hayâtîzâde olarak da bilinen *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserin ilk risalesidir. 162 varaktan oluşan bu hamsenin ilk risalesi olan çalışma, 1b-32a numaralı varaklar arasında yer almaktadır.

1b numaralı sayfadan önceki varakın sağında kalan sayfada “Hamse-i Hayâtîzâde” ibaresi ve altında “19” sayısı yer almaktadır. Sonradan “19” sayısının karşısına “satır”, “19 satır” ibaresinin altına da “162 varak” ibaresi düşülmüştür.

1b numaralı sayfadan önceki varak solunda kalan sayfada rahatlıkla okunabilen 1025 sayısı bulunmaktadır. Bu sayının solunda ve sol üstünde net olarak okunamayan iki mühür ve mühürlerin arasında Arapça ibareler yer almaktadır. Arapça ibarelerin sonunda yer alan “varak adedi 162” ve “satır adedi 19” ibareleri de sonradan eklenmiştir.

Nesih hattıyla yazılan nüshada hareke kullanılmamıştır. İlk sayfada (1b) 15, son sayfa (32a) dışındaki sayfalarda 19, son sayfada 10 satır bulunmaktadır. Bazı satırlar sayfa kenarında yer almaktadır. Sayfa kenarında yer alan satırlar metnin anlam bütünlüğü dikkate alınarak sıraya konmuş ve sıralama dipnotta belirtilmiştir. Nüshanın cilt ölçüleri 26,7x15,6 cm'dir. İç çerçeve ölçüleri ise 16,5x 8 cm'dir.

⁶ Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul 2016, s.308

⁷ Şaban Doğan, “XVI. ve XVII. Yüzyı Başlıca Türkçe Tıp Yazmaları ve Bulundukları Kütüphaneler”, *Derleme- Türkiye Klinikleri*, 2010,s.173-174.

Eserde siyah mürekkep kullanılmıştır. Bazı sözcükler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Kırmızı ile yazılan sözcükleri ve sözcük gruplarını şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

- Yeni bir bölüme geçildiğini belirtmek için “fasıl” sözcükleri
- Hastalık belirtileri sayılırken sıra bildiren sayılar: evvelkisi, ikincisi vb.
- Hastalık sebepleri sayılırken sıra bildiren sayılar: evvelkisi, ikincisi vb.
- İlaç tariflerine başlamadan önce yazılan “sıfatı budur” ifadesi.
- Önemli bilgiler aktarırken sözcükler: bu fakir, sebebi, tedbir-i mekan vb.
- Alıntı yapılan hekimlerin isimleri: Senertus, Merkadu vb.

1.2.3. Risalenin Yazılış Amacı ve İçeriği

Hayâtîzâde *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserin giriş bölümünde illet-i merakıyye ile sevda-yı merakıyye hastalıklarının halk arasında yaygın olduğunu ancak Arap ve İranlı hekimlerin bu iki hastalığı tam olarak ayıramadıklarını belirtir. Ona göre bu hastalıklar birbirinden farklıdır. Ayrıca ona göre hummâ-yi vebâiyye adlı hastalığın kitaplarda sadece ismi yer almaktadır. Pilika ve Frengi hastalıklarının Arapça tıp kitaplarında ismi dahi geçmemektedir. Bu sebeple IV. Mehmet'in bu hastalıklara dair Türkçe bir kitap yazmasını kendisinden istediğini, bu risaleyi kaleme alarak padişaha takdim ettiğini söyler. Müellif, risaleleri yazarken mevcut tıp kitaplarından ve Latin hekimlerin eserlerinden yararlandığını belirtir.

Eserde hastalığa sebep olan maddenin ortaya çıkışı, yerleştiği organlar, hastalığın sebepleri ve belirtileri, alınacak tedbirler, kullanılacak ilaçlar, bu ilaçların yapılışı, hastalığın verdiği sıkıntıların giderilmesi ve hastalığın sonucu hakkında bilgiler yer almaktadır. *Risâle-i İllet-i Merâkiyye, Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı eserin ilk risâlesidir. Bir giriş ve dokuz bölümden oluşmaktadır.

1.2.4. Risalenin İncelemesinde Takip Edilen Yöntem

1.2.4.1. Risalenin Çeviri Yazıya Aktarılmasında Takip Edilen Yöntem

Bu tez çalışmasında, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı tam nüsha kullanılmıştır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Bölümünde 573 demirbaş numarası ile kayıtlı nüshadan yararlanılmıştır.

Metin okuma, iki nüsha karşılaştırılarak yapılmıştır. Karşılaştırmalı metin okumadan hareketle,

1- Hamidiye nüshasında okunamayan, bulunmayan ya da hatalı olduğu düşünülen sözcükler; Hekimoğlu nüshasından yararlanılarak okunmuş, eklenmiş ya da düzeltilmiştir. Örneğin,

a-Hamidiye nüshası “*ālī* ve *bi’l-hükmi’s-şulṭānī te’life ber-vechle*” satırındaki (2b/5)boşluğa gelecek *intimā* sözcüğü bu nüshadan okunamamış Hekimoğlu nüshası 2a/4’ten alınmıştır.

b-Hamidiye nüshasında yer almayan “...*dördüncisi nefsi-i ciger*” (6a/11) ibaresi Hekimoğlu nüshası 4a/7’den alınmıştır.

c-Hamidiye nüshası “*ṭalaḳ arasında olan ‘urūḳda olursa ṭa’ām tenāvüliden*” (6b/17) cümlesi Hekimoğlu nüshası 4b/2’den “.....*tenāvülünden*” olarak okunmuştur.

2-Metnin çeviri yazıya aktarılmasında Arapça cümleler tırnak içine alınmış ve anlamları dipnotta verilmiştir. Bu cümleleri oluşturan sözcükler dizine dahil edilmemiştir.

3-Müellif cümle kuruluşunda çoğu kez “ve, veya, veyahut” bağlaçlarına ek olarak virgül kullanmıştır. Metin okumalarında bu bağlaçlardan sonra kullanılan virgüller kaldırılmıştır: *Tedbīr-i aḡziye-i nāfi’a, kuzı ve oḡlak ve piliç ve çil ve keklik ve süḡlin etleri nāfi’dür.* (30b/17-18-19)

4-Doğrudan anlatım yoluyla verilen hekim sözlerinde günümüz noktalama işaretlerine uygun yazım benimsenmiştir: *Zīrā müteḳaddimīn: “Ḥazm-ı evvel mi’dede ve ḥazm-ı ṣānī cigerde olur.” didiler.* (4b/03-04)

4-Yanlışı olduğu düşünölen kelimeler düzeltilerek çeviri yazıya aktarılmıştır:

محرّا muḥarrā (019a-15; 020b/1) ~ مہرّا müherrā

زر ایلوب zer eyleyüp (028b/13) ~ زرع ایلوب zer' eyleyüp

-Varak numaraları köşeli parantez [], satır numaraları yay ayraç () içinde verilmiştir.

1.2.4.2. Risale Dizininin Hazırlanmasında Takip Edilen Yöntem

Dizin hazırlanırken *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İlhan AYVERDİ, Ahmet TOPALOĞLU), *TDK Türkçe Sözlük*, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ferit DEVELLİOĞLU) ve *Kamus-ı Türkî* (Şemseddin Sami) sözlüklerinden yararlanılmıştır.

a-Metinde yer alan ve madde başı olan sözcüklerin hangi dilden geldikleri kısaltmalarla belirtilmiş ve anlamları verilmiştir:

cemî'an Ar. Bütünöyle, tamamıyla.

zehr Fars. Zehir, ağı.

gügüm Yun. Tek kulplu, uzun boyunlu, ağız dar, içine su ve sulu şeyler konan bakır kap.

b-Türkçe sözcüklerin sadece anlamları verilmiş sözcüklerin Türkçe olduğu belirtilmemiştir:

al - Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak

ṭurul - Duru hâle gelmek, bulanıklığı gidip saf ve berrak bir durum almak.

ulaşdur - Ulaşmasını sağlamak, ulaştırmak.

c-Farsça tamalamarda tamlanan sözcük kendi başına metinde yer almasa bile madde başı yapılmış, terkipler bu madde başının altında (*) işaretiyle sıralanıp anlamlandırılmıştır:

mā' Ar. Su.

***mā'-i cübn** Ar. Peynir suyu.

***mā'-i ḥārre** Ar. Sıcak su.

***mā'-i kırah** Ar. Saf su.

***mā'-i muşaffā** Ar. Süzölmüş, arıtılmış su.

d-Yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemler madde başı altında (*) işaretiyle sıralanıp anlamlandırılmıştır:

ikrāh Ar. İğrenme, tiksınme.

***ikrāh eyle-** Ar. + Türk. İğrenmek, tiksınmek.

***ikrāh it-** Ar. + Türk. İğrenmek, tiksınmek.

e - “et-” ve “it-” yardımcı eylemleriyle aynı ismin oluşturduğu birleşik eylemler, madde başı altında (*) işaretiyle sayıca fazla olan önce olmak suretiyle sıralanmıştır:

def‘ Ar. Savma, uzaklaştırma.

***def‘ it-/et-** Ar. + Türk. Savmak, defetmek. (Metinde dört yerde *def‘ it-* iki yerde *def‘ et-* geçmektedir.)

1.2.5. Bölüm Özetleri

Resāilü ’l-Müşfiye li ’l-Emrāzi ’l-Müşkile besmele, hamdele ve salvele ile başlamak-tadır. Sonra eserin yazılma sebebi belirtilmiştir. Müellif, padişah için ve yazdığı eserin insanlığa faydalı olması için dua ettikten sonra detaylara geçer. Birinci risale *İllet-i Merâkiyye* risalesidir. Müellif bu risalenin bir ön bilgi ve dokuz bölümden meydana geldiğini belirtir. Ön bilgi, risalenin bölümlerinin özeti niteliğindedir ve şu şekildedir:

- 1- Birinci bölüm, hastalığa illet-i merâkiyye denmesi hakkındadır.
- 2- İkinci bölüm, hastalığın ortaya çıkışı ve özellikleri hakkındadır.
- 3- Üçüncü bölüm, vücutta meydana gelen hastalık belirtilerinden yola çıkarak hastalığın hangi organda olduğunu tespiti hakkındadır.
- 4- Dördüncü bölüm, hastalığın sebepleri hakkındadır.
- 5- Beşinci bölüm, hastalığın belirtileri hakkındadır.
- 6- Altıncı bölüm, hastalığın genel hatlarıyla tedavi edilmesi hakkındadır.
- 7- Yedinci bölüm, hastalığın detaylı bir şekilde tedavi edilmesi hakkındadır.
- 8- Sekizinci bölüm, hastalık sebebiyle ortaya çıkan etkilerin giderilmesi hak-kındadır.
- 9- Dokuzuncu bölüm, hastalıkta uyulması gereken kurallar hakkındadır.

Ön bilgidan sonra bölümlerin detaylarına geçilmiştir.

Birinci bölümde, hastalığa illet-i merâkiyye denmesinin sebebi açıklanmıştır. Buna göre karın bölgesinde “merâk” adı verilen bir zar vardır. Bu zarın altındaki iç organlarda vücut sağlığını bozan kötü huylu ateş ortaya çıkar ve yanmaya sebep olur, bundan dolayı

hastalığa “illet-i merâkiyye” adı verilmiştir. Yanma sebebiyle bu organlarda çok fazla gaz oluşmasından dolayı hastalığın “illet-i rîhiyye” şeklinde de isimlendirildiği belirtilmektedir.

İkinci bölümde, hastalığın özellikleri ve ortaya çıkışı hakkında bilgi verilmektedir. Eski Arap ve Yunan hekimlerinin “illet-i merâkiyye” ile “sevdâ-yı merâkiyye”yi birbirinden ayırt edemedikleri için “illet-i merâkiyye”ye, “sevdâ-yı merâkiyye” dedikleri belirtilmiştir. Ancak Latin hekimleri, “illet-i merâkiyye”ye mübtela olanlarda sevdâ alametlerinin bulunmadığını ispat edip bu iki hastalığın birbirinden farklı ama birbirine yakın olduğunu söylemişlerdir. Latin hekimlerine göre bu hastalık zamanla “sevdâ-yı merâkiyye”ye dönüşür. Onlar, bu görüşü tez olarak ortaya atmışlar ve üç yolla ispatlamışlardır. Birincisi, iç organlarda toplanan ahlât-ı fâside (*kan, balgam, sarı safra ve kara safra*) ciğerin aşırı ısınmasından dolayı yanar ve sevdâyâ dönüşür. İkincisi, dalak zayıflar. Ciğerden ve damarlardan kanın tortusunu çekemez ve temizleyemez. Bu tortu iç organlarda kalır ve harareten dolayı yanar, sonra sevdaya dönüşür. Üçüncüsü, dalağın gücü de zayıfladığından temizlenmek için ciğer ve damarlardan çekilen kan tortusu dalak tarafından yeniden kullanılmak üzere pompalanamaz. Pompalama gerçekleşmediği için biriken tortu, sevdanın ortaya çıkmasına sebep olur. Böylelikle hastalık, “sevdâ-yı merâkiyye”ye dönüşür.

İkinci bölümde ikinci bir fasıl başlığı açılmıştır. Bu fasıl *takdimet'ül-ma'rife* kısmında sayılan dokuz faslın içinde yer almamaktadır. Konu bütünlüğüne bakıldığında bu bölümü ikinci faslın devamı olarak değerlendirmek doğru olacaktır. Ek fasıl, hastalığın ortaya çıkış sebepleri hakkındadır. İnsan vücudu sindirimi kolay olan gıdalarla beslenmelidir. Sindirimden sonra besinlerin vücuda faydalı kısımları vucüt tarafından kullanılırken kalan kısmı boşaltım sistemiyle dışarıya atılır. İlk sindirim yeri midedir. Besinlerin az bir kısmı mide özsuyunda karıştıktan sonra keylûse dönüşür. Bu keylûs ciğerlere damar yoluyla ulaştırılır. Damarlardaki bu yolculuk sırasında da küçük bir sindirim gerçekleşir. Böylelikle keylûs ciğere vardığında kan olmaya hazır hâle gelmiş olur. Keylûs damarlarda iken dalak, keylûsün kana dönüşmeye uygun olmayan kalın kısımlarını kendine çeker ve sindirime tabi tutar. Dalağın sindiriminden koyu, akışkanlığı fazla olmayan bir kan ortaya çıkar. Bu kan, dalağın çevresindeki organlara besin olur. Keylûsün ince kısımları ciğer tarafından çekilip sindirim işleminden geçirilir. Kan ve diğer organlara lazım olan safra, balgam gibi ahlat ciğerde taksim edilir. Kan ve diğer ahlatın elverişli olmayan kısımlar vücut dışına atılır.

Hekim Frenleyus *İlet-i A'rāz* adlı kitabında sindirim ve boşaltım sistemlerinde bir problem olursa vücudun fazlalıkları atamayacağını belirtir. Bu durum sekiz çeşit hastalığa sebep olmaktadır:

- 1- Heyza (kolera)
- 2- Mâlihulyâ (melankoli)
- 3- İlet-i Merâkiyye
- 4- Sevdâ-yı Merâkiyye
- 5- İshal
- 6- İshal-i dem(kanlı ishal, dizanteri)
- 7- Kınye (zayıflık)
- 8- Zübul (solgunluk)

Eğer iç organlarda biriken fazlalıklar çürürse bu nöbetli hummaya sebep olur. Hekim Senertus da vücuttan atılamayan fazlalıkların, belirtilen hastalıklara sebep olacağını söylemektedir. Ona göre bazen kusma veya ishal dolayısıyla hasta, belirtilen hastalıklardan kurtulabilmektedir.

Calinus, *A'zâ-yı Me'ûfe* adlı kitabında bu hastalığa illet-i merâkiyye denmesinin sebebini şöyle açıklamaktadır: İç organlarda kötü mizaçlı bir hararet meydana gelir. Bu hararet ciğerin, sindirimden önce gıdayı mideden çekmesine sebep olur. Ciğerin aşırı hararetlenmesi kanın koyulaşmasına ve pıhtılaşmasına sebep olur. Böylelikle damarlarda ve ciğerde tıkanmalar baş gösterir. Bu tıkanıklar damarlara baskı uyguladığı için keylûs mideden ciğere geçemez. Midede uzunca bir süre kalan keylûs bozulur ve mide ağrısına sebep olur. Eğer vücut savunma sistemi güçlü olursa hasta kusarak veya ishalle bu durumdan kurtulur. Calinus bunlara ek olarak, bağırsaklara bitişik olan mide ağzının iltihaplanmasından dolayı, gıdanın masarika damarlarına geçemediğini ve midede fazlaca kaldığı için bozulduğunu ve midede gaz oluşturduğunu bunun da “illet-i merâkiyye”ye sebep olduğunu belirtmektedir.

Hekim Senertus'a göre, iç organlarda biriken bozuk ahlat her zaman sevda değildir. Genellikle sindirim zayıflığı sebebiyle balgam, hararet sebebiyle safra oluşur. Bunlar, hararet sebebiyle yanarak sevdaya dönüşür.

Hekim Riboriyo(De La Rviere), bu hastalığın sebebinin her zaman sevda olmadığını belirtir. Ona göre sebep, genellikle bozuk ahlatın bir araya gelmesidir. Bu hastalığa sebep olan bozuk ahlatın toplandığı sekiz aza vardır:

- 1- Mide
- 2- Mide Ağzı
- 3- Bevvab (ciğerde olan büyük damar)
- 4- Ciğer
- 5- Ciğere yakın olan aza
- 6- Dalak
- 7- Dalak Damarları
- 8- Masarika damarlarındaki bezler

Üçüncü bölümde, vücutta ortaya çıkan hastalık belirtilerinden hareketle hastalığın hangi organda olduğunun tespiti hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre, hastalık dalakta ise üfürme ve katılık hissedilir. Hastanın yüzünün rengi değişir, kararır. Eğer hastalık ciğerde ise üfürme ve katılık belirtileri ciğerde ortaya çıkar. Mide ile dalak arasındaki damarlarda hastalık olursa yemek yedikten altı ya da yedi saat sonra midenin altında üfürme, gerilme ve acı ortaya çıkar. Bu durumda ciğer ve dalakta rahatsızlık söz konusu olmaz. Hastalık midedeysse sindirim sırasında ortaya çıkan belirtilerden anlaşılır. Rahimdeyse, hayız vakti hayız kesilir veya hayızdan birkaç gün önce belde ve kasıklarda ağrı, karında guruldama meydana gelir. Eğer hastalık, ciğer ve midenin mizaç farklılıklarından (sıcak-soğuk) olursa ciğerdeki kötü mizaçlı ateşten yükselen yoğun buhardan hastanın yanakları kararır. El, ayak, avuç ve tabanlarının altı ısınır. İdrarı kırmızı olur. Eğer hastalık midenin soğukluğundan ise sindirim zorluğundan ve ekşi balgam oluşması sebebiyle asit birikmesinden anlaşılır.

Dördüncü bölümde, hastalığın sebepleri anlatılmaktadır. Müellife göre illet-i merâkiyyenin sebebi yedidir:

1- Midede sıcak mizaçlı bir sağlık bozukluğu söz konusu olduğundan ciğer sindirimden önce yiyecekleri kendine çeker. Böylelikle midenin ısınıp da kendine çekmiş olur. Midenin sindirim gücü zayıflar. Sindirim gücünün zayıflaması midede yoğun ve yapışkan balgam ile gaz oluşmasına sebep olur. Yoğun balgamın bir kısmı mide öz suyunda eriyen ve kana karışmak üzere olan gıdalarla birleşerek yapışkanlığı ve yoğunluğu sebebiyle

damarlarda tıkanmaya sebep olur ve ciğerin damarlarına baskı yapar. Bu baskı sebebiyle ciğerlerde kötü mizaçlı ateş meydana gelir.

2- Zararlı yiyecekler yenmesi

Özellikle sindirimi zor olan; balgam, safra ve sevda meydana getiren yiyecekler hastalığa sebep olur. Sebzelerden patlıcan, lahana; hububattan mercimek ve etlerden sığır, keçi ve karaca geyik etleri zararlı yiyeceklerdir. Su kuşlarının eti, pastırma ve tavada pişmiş yumurta da uzak durulması gereken yiyeceklerdir. Hamurdan yapılan tatlılar sevda meydana getirdiği için zararlıdır. Şekerli ve ballı yiyecekler de hastalığa sebep olan yiyecekler arasında sayılmaktadır.

3- Uzunca zaman devam eden korku, üzüntü, keder ve öfke gibi duygular

Çünkü bunlar vücudun doğal ısını düşürmekte ve sindirim sistemini bozmaktadır.

4- Hareketsiz kalmak

Sürekli oturan ve hareket etmeyen insanın bedeninde fazla buhar ve ekşi ahlat toplanır.

5- Aşırı hareketlilik

Ölçülü hareket, vücuda yararlı olan gıdaları ayırıp zararlıların atılmasını sağlar. Ancak harekette aşırıya kaçmak vücuda yararlı olan gıdaların da vücuttan atılmasına sebep olur. Bu da ciğerde ve diğer organlarda ıyıyı yükseltir.

6- Vücuttan atılması gereken ahlatın atılamaması

Bu durum, vücuttan atılamayan kan vb. bozuk ahlatın vücutta toplanmasına sebep olur.

7- Kadınlarda hayız kanının kesilmesi

Bu kanın kesilmesi de bozuk ahlatın vücutta toplanmasına sebeptir.

Sayılan bu yedi sebepten her biri illet-i merâkiyyenin ortaya çıkmasına sebep olur.

Beşinci bölümde, hastalığın belirtileri hakkında bilgi verilmektedir. Müellife göre bu hastalığın yirmi bir belirtisi vardır:

1- Mide Yanması

Sindirim zayıfladığı için midede yoğun balgam ve gaz meydana gelir. Bu, geğirmeye sebep olur. Midede soğukluk fazla olursa hastada ekşi geğirme söz konusu olur. Soğukluk az olursa fazla buhar birikir ve midede bazen ağrıya sebep olur. Hasta kusmadıkça rahatlayamaz. Bazen fazlaca tükürme ihtiyacı ortaya çıkar. Tıp bilimine hakim olmayanlar, bu tür belirtilerin sebebini mide rahatsızlıklarına bağlayıp mideyi tedavi etmeye kalktıkları için hastanın rahatsızlığının daha da şiddetlenmesine sebep olurlar. Oysaki midenin yanmasının sebebi bevvab damarından gelen kanın bozuk olmasıdır. Mide sindirim için kana ihtiyaç duyunca bu bozuk kanı alır, mideye gelen yiyecekler de bu yolla bozulur. Mide öz suyuna karıştıktan sonra kana karışacak olan gıdalar da bozuk olduğu için vücut bunları bünyeden kusarak uzaklaştırır. Kusmakla mideden çıkarılamayan gıdalar, bağırsaklar ve damarlar tarafından da çekilemeyince öylece midede kalır. Bu durum yoğun rutubete, hastanın çokça tükürmesine ve ağzından salyalar akmasına sebep olur. Bazı hastalarda sindirim zayıflığından dolayı yoğun gaz birikir. Bu gaz, mideye ve diğer azalara baskı uyguladığından ağrıya sebep olur. Bazı hastalarda can sıkılmasına sebep olurken bazılarında bayılma görülür.

2- Kabızlık ve İshal

Safra kesesinden bağırsakları temizlemek ve büyük abdest için dökülen safra bağırsaklara yapışan yoğun ve yapışkan balgamdan dolayı görevini yapamaz. Bağırsaklar görevini yapamayınca kabızlık meydana gelir. Bazen ciğerde sıcaklığın yüksek olması fazla safraya sebep olur. Ciğerin pompalama gücü fazla olduğu için safrayı bağırsaklara gönderir ve ishale sebep olur.

3- Bağırsak Guruldaması

Guruldama genelde sol yanda başlar, bazen geçer. Ancak gaz harekete geçince yeniden başlar. Senertus, hastayı sürekli kusturmak suretiyle hastalığın etkilerini azalttıklarını ama gazı tamamen gideremediklerini söyler. Gaz giderilemediği için verilen ilaçlar hastaya tesir etmemektedir.

4- Darlanma, Can Sıkılması, Kederlenme

Bu darlanmanın nedeni kalbe giden buhar ve sindirim görevini yerine getiremeyen midede oluşan gazdır. Darlanma sebebiyle hasta, bayılma noktasına gelir.

5- Hafakan

Kalp, mideden yükselerek gelen şiddetli buharı kendinden uzaklaştırmak için hızlı atmaya başlar. Bu durum kalp atardamarlarının da aynı hızla atmasına sebep olur. Hasta bu anda ölecekmiş hissine kapılır.

6- Dalak Bölgesindeki Şişlik

Bunun sebebi bazı hastalarda gazın, bazılarında bozuk ahlatın bir araya toplanmasıdır.

7- Dalak Bölgesindeki Atardamarların Belirginleşmesi

Bazı hastalarda dalak bölgesindeki atardamarların hareketi belirgin hâle gelir. Özellikle hareket eden ve öfkelenen hastalarda atardamarlar, güneşte çok duran veya çok şarap içen insanların şakaklarındaki damarlar gibi harareten belirginleşir ve damarların atışı gözle görülebilir.

8- Yanma

Bozuk ahlatın birikmesinden dolayı merak denilen zarın içinde hissedilen yanmadır. Bu yanmanın sebebi bozuk ahlatın bu bölgede birikmesidir.

9- Kızarıklık

Hastanın yanaklarının ve yüzünün zaman zaman kızarmasıdır. Bunun sebebi sıcak mizaçlı ahlatın vücudun üst tarafına yükselmesidir.

10- Dil ve Damak Kuruması

Hastalığın onuncu belirtisi dil ve damak kurumasıdır. Bunun sebebi, iç organlarda toplanan bozuk ahlatın buharının akciğere ve bronşlara yükselmesidir.

11- Nefes Darlığı

Bunun sebebi akciğerlere ve diyaframa buhar yükselmesidir. Hasta, göğüs kafesindeki azaları sıkılır zanneder.

12-Göğüs ve Sırt Ağrıları

Hasta bazen göğüs ve sırt ağrısı yaşar. Bunun sebebi buharın göğse yükselmesidir. Buharın ekşiliği ve yayılması ağrıya sebep olur.

13- Şaşkınlık ve Akıl Zayıflığı

Hastada şaşkınlık ve aklında bir zayıflama meydana gelir. Bunun sebebi, dalak tarafından gelen buharın beyni doldurmasıdır. Bu durum hastanın ruh hâlini olumsuz etkiler, hasta perişan olur, aklını kullanamaz hâle gelir. Buharın vücut sistemi tarafından uzaklaştırılması dahi hastanın perişanlığını gideremez.

14- Beyin Zarında Ağrı

Beyin zarında meydana gelen ağrı da bu hastalığın belirtilerindendir. Beyne yükselen buhar sebebiyle sinir sisteminde ağrı ve acı meydana gelir. Hastalar acıdan kafası koparılmış gibi hisseder. Bazılarında göz kararması, baş dönmesi meydana gelir. Bazılarına gam, keder çöker.

15- Dilin Ağırlaşması

Dildeki sinirlere kuru buhar yükselmesinden dolayı dil ağırlaşır ve hasta konuşamaz hâle gelir.

16- Kulak Çınlaması

Kulak sinirlerine buhar yükselmesinden dolayı hastanın kulakları çınlar.

17- Kolları ve Ayakları Hareket Ettirememek

Kişinin kol ve ayaklarını hareket ettirememesinin sebebi kol ve ayak sinirlerine buhar yükselmesidir. Buhar sinirlerden uzaklaşınca hasta kol ve ayaklarını hareket ettirmeye muvaffak olur.

18- Kol ve Ayaktaki Ağrı

Kolda ve ayakta ortaya çıkan ağrıdır. Bazen el ve ayakta titreme de ortaya çıkabilir.

19- Sürekli Uykusuzluk

Kişiye uykusuzluk hastalığı(insomnia) tasallut eder. Kişi uyusa bile korkunç rüyalar görür. Bunun sebebi, beyne giden buhardır. Bu buhar, ruhu daraltır; bu darlanma, uykusuzluğa neden olur. Bazı hastalar geceden yemek yese buhar yok olur ve uyur; ancak sindirimden sonra yine uykusuzluk başlar.

20- Uykusuzluk

Bazı hastalar gece yarısından sonra üç dört saat uyuyamaz. Sonra bir miktar uyur. Ancak bazıları gece yarısından sonra hiç uyuyamaz. Sebebi, ikinci hazımda kana karışacak olan keymustur. Keymus taksim edilip dalağa gelince dalağın etrafında toplanmış bozuk ahlata harekete geçirir. Bu hareket beyne kuru ve sıcak buhar gitmesine sebep olur. Beyne giden buhar yok edilmedikçe hasta uyuyamaz. Hastanın uyuması ya da uyuyamaması buharın yok edilmesine bağlıdır.

21- İdrar Rengi

Hastalığın son belirtisi, hastanın sidiğinin farklı renk ve yapıda olmasıdır. Sidik; bazen yoğun, bazen açık, bazen de bulanık olur. Bazen örnek kabında tortu görülür. Bu tortu kimi zaman kum gibidir. İdrar yollarındaki tıkanıklık kalın tortunun geçmesine mani olur, ince tortu geçer. Eğer idrar yolları çok tıkanık değilse sidik; koyu, bulanık ve kırmızımsı olur. Bazı hastalarda bazen sidik, safra karışmasından dolayı kasığı yakarak çıkar. Kokusu ağırdır. Yoğun olarak gelen sidik bulanık olur. Bulanıklığı gidince dibinde kum gibi kalıntılar görülür. Buna Frenk hekimleri tortu derler. Bu tortu kırmızıya yakındır. Bazen de saydamdır ve şişenin etrafına yapışır. Tortunun rengi ahlata bağlıdır. Böbreklerden gelen tortu ile illet-i merâkiyye dolayısıyla gelen tortu birbirinden farklıdır. Böbreklerden gelen katı bir kumdur, ezilmek istense ezilmez. Merâkiyyeden gelen ise kuma benzer; ancak kum değildir. Parmak ile ezilebilir. Sonuç olarak bu hastalıktan dolayı ortaya çıkan tortu, ciğerde ve büyük damarlarda sıcaklığın aşırı artmasıyla yanan ahlata tortusudur. Bu tortu vücut boşaltım sistemi tarafından böbreklere gönderilir ve idrar ile vücuttan atılır.

Altıncı bölümde, hastalığın tedavisi kısa bir şekilde anlatılmıştır. Bu hastalığın asıl sebebi ikidir:

- 1-Sindirimde görevli organlarda bozuk ve yoğun ahlatın toplanması,
- 2-Bu organlarda meydana gelen tıkanıklık.

Hastalığı tedavi etmek isteyen doktorların dört hususu çok iyi bilmesi gerekir, aksi takdirde hasta uygulanan tedaviden zarar görür. Dört husus şunlardır:

- 1-Bozuk ahlatın yumuşak bir şekilde temizlenmelidir.
- 2- Hastalık sebebiyle zayıf düşen organlara ilaç tedavisi ile takviye yapılmalıdır.
- 3-Yanma olan organların ısısı normal seviyeye getirilmelidir.
- 4- Damarlardaki kuruluk, yapışkanlık ve tıkanıklık uygun ilaçlarla giderilmelidir.

Bu hastalığın tedavisi zordur. Organlardaki rahatsızlığın mizacına zıt ilaçlar kullanmak yoluyla tedaviye girilmelidir. Merâkiyye hastalığında mide genelde soğuktur. Midede olan katılaşmış ahlatı inceltmek ve parçalamak için sıcak mizaçlı ilaçlar kullanmak gerekir.

Yedinci bölümde, hastalığın tedavi şekli detaylı olarak anlatılmıştır ve hastalığın tedavisinde kullanılacak ilaçların karışımlarının tarifi verilmiştir. Bunların hangi dozda ve ne şekilde uygulanacağı ayrıntısıyla anlatılmıştır.

Sekizinci bölümde, bu hastalıkta ortaya çıkan belirtilerinin (ağrı, sızı, yanma vb.)teskini anlatılmaktadır. Herhangi bir hastalık tedavisinde asıl amaç, hastalığın ortadan kaldırılmasıdır. Hastalık iyileşmedikçe hastalığın belirtileri ortadan kalkmaz. Ancak bu hastalıkta hastanın vücudu zayıf düşer. Ağrı, acı, yanma vb. belirtiler dindirilmezse hastalığın daha da şiddetlenmesine sebep olur. Müellif, bu bölümde belirtileri tek tek saymış ve her bir belirtinin tedavisi için gerekli olan ilaçların yapımını anlatmıştır. Bu ilaçların hastaya hangi ölçülerde ve ne şekilde uygulanacağını ifade etmiştir.

Dokuzuncu bölümde, bu hastalıkta uyulması zorunlu altı haricî tedbir hakkında bilgi verilmektedir. Bunlar tedaviye ek olarak alınacak tedbirlerdir. Buna göre, hasta havası yumuşak bir mekanda, mümkünse su kenarında yaşamalıdır. Hastanın kuzu, oğlak, piliç, çil, keklik ve sülün etleri; üzerine limon sıkarak kedi, gümüş ve kaya balığı; taze yumurtayı rafadan

olarak yemesi uygundur. Kurutulmuş etlerden kaçınmak gerekir. Hasta için sığır, keçi, geyik, bildircin ve karacak geyik etleri; göl balıkları ve denizde olan büyük balıklar zararlıdır. Sebzelerden patlıcan ve lahana da yenmemelidir. Bütün hamur işlerinden ve süt ürünlerinden uzak durmak gerekir. Hastanın buzlu ve karlı sudan kaçınması gerekir. Çok uyumak, hastanın faydasınadır. Uykunun sekiz saatten az olmaması gerekir ve gündüz uykusundan kaçınılmalıdır. Aşırı hareketten kaçınılmalıdır. Açken yapılacak ölçülü hareket hastanın faydasınadır. Sonra yemek yenmesi uygun olur.

1.3. Dil ve Üslup

Risâle-i İllet-i Merâkiyye, 17. yüzyıl Klasik Osmanlı Tükçesi Dönemi'nin ürünüdür. Hamse-i Hayâtizâde'nin ilk risalesi olduğu için hastalığa dair tafsilata geçmeden önce besmele, hamdele ve salvele bölümlerine yer verilmiştir. Bu bölüm klasik anlayışın bir gereğidir ve Arapça'dır: *Elhamdulillâhi rabbi'l- 'âlemîn ve's-şalâtu ve's-selâmu 'alâ seyyidînâ Muḥammedin ve 'alâ âlihi ve aṣḥâbihi ecma'în ve ba'de*. (01b/01-03)

Eserin telif sebebinin açıklandığı bölümde ağırlıklı olarak Farsça tamlamalar, Arapça terkipler kullanılmıştır. Ayet-i kerimelerden de alıntı yapılmıştır: *Bu risâleye zamm u te'lîf eylemek bâbında Hazret-i Şulṭanü'l -A 'zâm ve'l-Hâḳânü'l-Mu'aẓẓam, Mevlâ-yı Mülûk'ül-'Arab ve'l-'Acem el-Müeyyed min-'indillâhi'l-'azîm ve'l-müebbed-i salṭanat, ilâ yevm-i lâ yenfa'u mâl ve lâ benûn illâ men etâ-Allâhü biḳalbin selîm, Hâdim'ül-Harameynü's- Şerîfeyn, Mâlik-i Memâlikü'l-berrîn ve'l-baḥreyn el- Gâzî es-Şulṭan Muḥammed Hân İbni's-Şulṭân İbrâhîm Hân İbni's-Şulṭân Aḥmed Hân raḥimehümullâhü Te'âlâ eslâfehum ve edâme a'ḳābehüm kemâl-i luṭf u re'fetlerinden ve 'âmme-i 'âleme 'âm ve şâmil merḥamet-i şefḳatlerinden fermân-ı celîlü'l-kadirleri, ḥâlen ḥizmet-i ṭabâbetleri ile müşerref ve müsta'idd olan, bu bende-i ḥaḳîr Muṣṭafa Feyzi dâ'iyelerine bu vechle pertev-endâz saḥa zuhûr oldu*. (02a/08-19)

Hastalıkla ilgili bilgilerin aktarıldığı bölümler sadedir. Yazıldığı dönemin dil özelliklerini taşımaktadır. Bununla beraber eserde az da olsa bazı Eski Anadolu Türkçesi arkeik unsurlarına rastlanmaktadır. “*Her kangısı marîzuñ ḥâline münâsib ise ba'de't-teemmül isti'mâl eyleyeler*.”(18a/11) cümlesindeki *kangısı* buna örnek gösterilebilir.

Eserde hastalıkla ilgili bilgiler verilirken uzun cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. “ve, veya, veyahut” bağlaçlarıyla bu cümleler daha da uzatılmıştır; ancak bir tip risalesi olması

dolayısıyla dili sadedir: *Ma lūm ola ki a zā-yı mezbūrede müctemi'a olan ahlāt-ı fāsīde den ebhīre-i rediyye şu 'ūd ider. Gāh mi'deye ve gāh yürege ve gāh ikisine ma'an ve gāh dimāğa şu 'ūd ider ve eger mi'deye şu 'ūd eylerse temdīd ider, cüşā hāşıl olur ve ledğī ile veca'-ı mi'de īrās ider ve mi'denüñ dimāğ ile müşārekesi olmağıla dimāğ dahı müteellim olur ve yürege şu 'ūd etmekle yürek şıķılma sı 'ārız olur ve eger yürekde olan şiryān-i kebīre şu 'ūd iderse hafaķān ve 'usret-i nefes ve veca'-ı şadr īrās eyler eger marīza 'urūk-ı bārid 'ārız olursa a rāz-ı şedīde bir miķdār sākin olur, 'alīl dahı bir miķdār müsterih.* (6b/01-10)

İlaç tariflerinde kullanılan cümleler daha kısadır: “*Ve eger ahlāt-ı fāsīde ziyāde olup yaķu işlemeden bir miķdār hiffet gelmez ise bu şerbeti isti'māl ideler. Şıfatı budur: Tāze bostānī ve berri, lisān-ı sevr 'uşāresi, hindibā 'uşāresi, acı marul 'uşāresi şāhtere 'uşāresi, kuzı kulağı 'uşāresi, misket elması 'uşāresi, oğul otı 'uşāresi, her birinden üçer yüz dirhem. Tāze besfāyic 'uşāresi yüz elli dirhem. Bu 'uşāre taşfiye olunduķdan şoñra altmış altı dirhem ayıtlanmış ve pāk olmuş sināmeki, yigirmi dört dirhem eftimūn zamm olunup bir gün bir gice 'uşārelerde naķ' oluna. Ba'de süzüle ve 'uşāre-i muşaffādan bir kāse alup içine sekiz dirhem ķurş ġārikūn ve bir dirhem zencebil-i meshūk ve bir dirhem ķaranfil-i meshūk dahı koyup on iki sā'at naķ' ideler.*” (21a/04-17)

2. YAZIM ÖZELLİKLERİ

Metin okunaklıdır; sözcükler rahatlıkla okunabilmekte, harfler kolaylıkla seçilebilmektedir. Sayfa düzeninde bir standart yakalanmıştır. Unutulan sözcük ya da cümleler kenarlara eklenmiştir. Kenarlara eklenen sözcük ya da cümleler metin çeviri yazı bölümünde tarafımızdan dipnotta belirtilmiştir.

Metin harekesizdir. Ancak 028b/17'de “*siler ve mā...*” da hareke kullanılmıştır: ... سِلْرَ وَمَا

Metinde bölümlerin ilk sözcükleri, fasıllar ve hekim isimleri kırmızı renktedir:

حضرت ḥaẓret (002a/11)

الحاصل el-ḥāşıl (003b/3)

فَنّ طب fenn-i tıb (009a/05)

بوقصه دن bu kışşadan (010a/16)

فصل faşıl (015b/13)

صفتی şıfatı (019a/11)

قانون أول *kānūn-ı evvel* (016a/01)

جالينوس *Cālinūs* (005a/08)

حكيم سنرطوس *Hekīm Senertus* (005b/07)

2.1. Arapça ve Farsça Sözcüklerin Yazımı:

Arapça ve Farsça sözcükler genellikle orijinallerine uygun olarak yazılmıştır:

على الفور *'ale 'l-fevr* (028b/18)

اكاه *āgāh* (014a/12)

مناسب *münāsib* (018a/11)

اشكاره *āşikāre* (003b/16)

بادزهرمارى *bād-zehr-i mārī* (018b/3)

بعيد *ba 'īd* (011b/17)

شراب *šarāb* (018b/6)

وقوف *vuḳūf* (001b/10)

چشمه *çeşme* (020b/18)

مرضی *marazī* (011b/8)

Ancak bazı sözcükler birkaç farklı yazım şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Farklı yazımı olan sözcükler şunlardır:

1-Farsça *peydā* sözcüğü 3(üç) yerde bu hâliyle yer alırken bir yerde *beydā* olarak (009a/18) yer almaktadır.

2-Arapça *edviye* sözcüğü 10 (on) yerde bu hâliyle yer alırken 4 (dört) yerde *edviyye* olarak geçmektedir.

3-Arapça *ri 'e* sözcüğü 1(bir) yerde bu hâliyle yer alırken 2(iki) yerde *riye* olarak geçmektedir.

4-Arapça mehmuz sözcükler tekil kullanımlarda hemzeli olarak yazılmıştır ancak çoğul çekimlerde hemze kullanılmamıştır:

-şey' sözcüğü 2 yerde hemzeli (شىء) olarak yazılmıştır.

-mā' (su) sözcüğü 31 yerde hemzeli (ماء) olarak yazılmıştır.

-eşyā' sözcüğü bir yerde hemsiz (اشيا) (023b/15) olarak yazılmıştır.

-eṭṭibbā' sözcüğü 12 yerde hemzesiz (اطببا) olarak yazılmıştır.

-em 'ā sözcüğü 16 yerde hemzesiz (امعا) olarak yazılmıştır.

5-Asli şekillerinde ikiz ünsüz bulunan Arapça sözcükler bazen şeddeli bazen şeddesiz olarak yazılmıştır. Bu sözcükler çeviri yazıya metindeki şekilleriyle aktarılmıştır:

- <i>tıb</i> (1 yerde)	فَنَ طِب دن	<i>tıbb</i> (1 kez)	فَنَ طَبَه
- <i>zan</i> (1 yerde)	ظَن ايدر	<i>zann</i> (iki kez)	ظَن ايدر
- <i>hamām</i> (4 yerde)	حمام	<i>hammām</i> (4 yerde)	حَمَام
- <i>muẓırr</i> (9 yerde)	مضر	<i>muẓırr</i> (2 yerde)	مضر

6-Arapça ecvef köklerin ism-i faillerinde hemze (ء), noktasız ye ile (ي) yazılmaktadır. Ancak metinde noktalı ye üzeri hemze (ئ) yazımı benimsenmiştir. Bu şekilde yazım, iki ünlünün yan yana geldiği sözcüklerde görülmektedir. İki ünlünün yan yana gelmesi Türkçeye aykırı olduğu için bu sözcüklerin telaffuzunda iki ünlü arasına /y/ yardımcı ünsüzünün girmesi olağandır. Sözcüklerin yazımındaki farklılık telaffuzdaki /y/ ünsüzünün yansıması olarak düşünüldüğünden çeviri yazıya /y/ ünsüzü tarafımızdan dâhil edilmiştir:

- <i>fāyide</i> (6 yerde) فَايِدِه	- <i>dāyimā</i> (9 yerde) دَائِمَا
- <i>māyıl</i> (2 yerde) مَائِل	- <i>sāyir</i> (6 yerde) سَائِر
- <i>cāyız</i> (9 yerde) جَائِز	

Metinde *fāyide* sözcüğünün noktasız ye üzeri hemze (ي) ile *fāide* şeklinde yazıldığı 4(dört) yer bulunmaktadır. Metnin orijinaline sadık kalınarak bu dört yerde sözcüğü *fāide* şekliyle aktardık:

- <i>fāide</i> (4 yerde) فَايِدِه
-(f. 002b/8, 015a/3; f.+ si 023b/8, 025a/4)

2.2. Arapça ve Farsça Dışındaki Dillerden Gelen Sözcüklerin Yazımı:

Arapça ve Farsça dışındaki dillerden alınan sözcüklerde bazen ünlülerin *elif* (ا), *vav* (و) ve *ye* (ي) ile işaretlendiği görülmektedir. Bu harfler kısa ünlüleri gösterdikleri için çeviri yazıda kısa ünlüler ile işaretlenmiştir:

-*diyaḳatlıkun* Yun. دياقاتليقون
- *afsentin* Rum. افسنتين
- *Calinus* Lat. جالينوس

- *helyun* Yun. هليون
- *pelin* Bulg. پلين

2.3. Türkçe Sözcüklerin Yazımı:

Bu bölümde sırasıyla sesler, ses olayları, ünlü-ünsüz uyumları, bu uyumlara girmeyen ekler ve metin içinde yazımında farklılıklar bulunan sözcük ve eklerin yazım özellikleri incelenmiştir. Yapılan incelemeden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

2.3.1. Ünlülerin Yazımı

2.3.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

/a/ ünlüsü risalede sözcük başında *elif* (ا) , sözcük sonunda *he* (ه) harfleriyle gösterilmiştir: *اغرى* *ağrı* (007a/04), *اولمغه* *olmağıla* (29b/05). İç seste *he* (ه) veya *elif* (ا) harfleri kullanılmıştır: *اوتوره لر* *oturalar* (17b/08), *اولنان* *olunan* (18a/09).

2.3.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

/e/ ünlüsü sözcük başında *elif* (ا) ile yazılmıştır. İç seste bu harf bazı sözcüklerde kullanılmış bazılarında kullanılmamıştır. Son seste ise *he* (ه) harfi ile gösterilmiştir: *اتدكندن* *etdüğinden* (23b/03), *اوزره* *üzere* (11a/02), *ايچمه سنك* *içilmesinüñ* (22a/07), *ايچمه* *içmege* (22b/02)

2.3.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı

Bu ünlüler risalede sözcük başında *elif* (ا), *elif-ye* (اى) , sözcük içinde ve sonda *ye* (ى) harfiyle gösterilmiştir: *اسجق* *ısıcağ* (28b/05), *ايدب* *idüb* (25b/09), *سببى* *sebebi* (25b/19), *سكرينه* *siñirine* (13a/11)

2.3.1.4. /o/, /ö/, /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı

Bu ünlüler risalede sözcük başında *elif-vav* (و ا), iç seste ve son seste *vav* (و) ile gösterilmiştir: *اوغل اوتنى* *oğul otını* (29b/14), *اويودغى* *uyuduğı* (13a/18), *صو* *şu* (31b/11), *ديو* *diyü* (24a/16)

/p/ ünsüzü gerindium eki olarak kullanıldığında *be* (ب) harfi ile gösterilmiştir: *یاروب yarup* (028b/6), *اغرلنوب ağırlanup* (013a/8), *قینادوب kaynadup* (020b/12), *مؤلد اولوب mütevellid olup* (009b/16).

2..3.2.6. /s/ Ünsüzünün Yazımı

/s/ ünsüzü ince sıradan sözcüklerde *sin* (س) harfi ile, kalın sıradan sözcüklerde ise *sad* (ص) harfi ile yazılmıştır: *صاغ sağ* (015b/4), *سکسان seksen* (022b/1), *صاقز şakız* (024b/3), *سلر siler* (028b/17), *صاری şarı* (017a/13), *سکینه siñirine* (013a/11).

2.3.2.7. /t/ Ünsüzünün Yazımı

/t/ ünsüzü ince sıradan sözcüklerde *te* (ت) harfi ile, kalın sıradan sözcüklerde ise *tı* (ط) harfi ile gösterilmiştir: *طبنى tabanı* (007a/8), *توکورمک tükürmek* (009a/3), *طمر tamar* (006a/11), *توتنده tütinde* (031a/13), *طمله tamlı* (028b/8).

3.SES BİLGİSİ

Bu bölümde metindeki ses değişimleri ve ses uyumları üzerinde durulacaktır. Ses değişimleri tespit edilirken sözcükler günümüz Türkiye Türkçesindeki biçimleriyle karşılaştırılacaktır.

3.1. Ünlülerle İlgili Ses Olayları

3.1.1. Ünlü Değişmesi (é > i)

İlk hecede bulunan kapalı e (é) sesi Eski Anadolu Türkçesinde /i/ ye dönüşmüştür. Bu hususiyet Osmanlı Türkçesinde de kendini göstermektedir. İlk hece ünlüsü kapalı e (é) olan bazı sözcüklerdeki bu ses /i/ ye dönüşmüştür:

“*vér-*” fiili bir yerde “*ver-*”, 22 (yirmi iki) yerde “*vir-*” olarak yazılmış ve bu şekilde çeviri yazıya aktarılmıştır.

“*dé-*” (39 yerde) ve “*yé-*” (11 yerde) fiileri “*di-*” ve “*yi-*” şekilleriyle çeviri yazıya aktarılmıştır. “*de-*” ve “*ye-*” şekilleri metinde yer almamaktadır.

“géce” sözcüğü 2(iki) yerde “gice” olarak çeviri yazıya altarılmıştır, “gece” biçimi metinde yer almamaktadır.

Bu örneklere ek olarak “et-” yardımcı eylemi 80 (seksen) yerde “et-”, 161 (yüz altmış bir) yerde “it-”olarak yer almış ve bu şekilde çeviri yazıya aktarılmıştır.

3.1.2. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

Vurgusuz olan orta hece ünlüsü düşmüştür: اغزندن *agzından* (<ag(ı)zından)(009b/2), بوننك *burnunuñ* (<burununuñ)(028a/4), قرنده *qarnında* (<qar(ı)nında)(011b/3).

3.1.3. Kalınlık-İncelik Uyumu

Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde kalın bir ünlü (*a, ı, o, u*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler de kalın, ince bir ünlü (*e, i, ö, ü*) bulunuyorsa diğer hecelerdeki ünlüler ince olur. Metinde sözcükler ve ekler bu kurala uyum göstermektedir: گوندرمك *göndermek* (004b/10), كوررم *görürüm* (022a/47), اورتە سندن *ortasından* (028b/6), اوترميه لر *oturmayalar* (020b/4).

Sadece bir sözcük bu kurala uymamaktadır: غزالنمك *gızālenmek* (009a/12)

3.1.4. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

3.1.4.1 Sözcüklerde Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Türkçe bir sözcükte düz ünlüden sonra düz (*a, e, ı, i*), yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak (*u, ü*) veya düz geniş (*a, e*) ünlüler bulunur. Risalede sözcüklerin çoğu bu kurala uysa da bu kurala uymayan sözcükler ve ekler yer almaktadır: كورينور *görinür* (011b/12), صاروسيله *şarusıyla* (017b/11), دورپی *dörpi* (025a/6), دكلدر *degüldür* (005b/9), التون *altun* (031b/9).

3.1.4.2. Eklerde Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Bu başlık altında düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen eklere ve bu eklerin uyuma girmedğini gösteren örneklere yer verilmiştir. Eklerin uyuma girmiş örnekleri varsa bunlara da değinilmiştir:

/+II/, /IU/ İsimden İsim Yapım Eki: طتلو *tatlu* (007b/13), قارلو *karlu* (031b/14).

Bu ekin bir yerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği görülmektedir: حدتلى *hiddetli* (014a/2)

/+sIz/, /+sUz/ İsimden İsim Yapı Eki: طعام سز *ta'āmsuz* (010b/2), حماسز *hummasuz* (015b/13), جكردك سز *çekirdeksüz* (026a/9), مایه سز *māyesüz* (031a/17).

/+IIk/, /+IUk/ İsimden İsim Yapım Eki: قتلق *katıluq* (014b/10), صاقتلق *şañkıluc* (012b/17), خیره لك *hīrelük* (012b/17, 013a/1).

/+I/ 3. Tekil Şahıs İyelik Eki: كوكى *köki* (022b/8), صویى *şuyı* (020b/5), توزى *tozı* (018b/4), اوتى *otı* (019b/12).

/+dIr/, /+dUr/ Bildirme Eki : متصلدر *muttaşıldur* (005b/3), لازمدر *lāzımdur* (017a/4), مرویدر *mervīdür* (020b/6).

/+Uñ/ Tamlayan Eki: معده نك *mi'denüñ* (005b/2), مرضك *marazuñ* (016b/7), اولماسنك *olmasınuñ* (010b/9).

/-dUk/ Sıfat-fiil Eki: كلدكده *geldükde* (007a/3), اولمادغندن *olmaduğından* (015a/16), ویرلدكده *virildükde* (016b/14).

Bazı örneklerde bu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girdiği görülmektedir: ایلد یكى *eyledigi* (010b/2), چكد یغن *çıkdığın* (010b/3), اولدیغى *oldığı* (011a/12).

/-mIş/, /-mUş/ Sıfat-fiil Eki: صویلмыш *soyulmuş* (017a/8), دوکلмыш *dögülmiş* (017a/8), قورمىش *qurumış* (031a/13).

/-dUr/ Faktitif Eki: قارشدرلر *qarışduralar* (027a/11), قزدرلمىش *kızdurılmış* (026a/5)

/-Up/ Zarf-fiil Eki: ویرب *virüp* (018a/17), قاتوب *katup* (018a/2), قینادوب *qaynadup*

(020b/12), ازوب *ezüp* (018a/1).

/-U/ Zarf-fiil Eki: ديو *diyü* (024a/16)

/-Ur/ Geniş Zaman Eki: كلور *gelür* (014a/1), قلور *kalur* (009b/1), ويرر *virür* (019a/4)

/-dU/ Görülen Geçmiş Zaman Eki: بولدیلر *buldılar* (020b/8), ایلدم *eyledüm* (020b/8), ایلدک *eyledük* (05a/8), کوردیم *gördim* (010a/13).

3.2. Ünsüzler İle İlgili Ses Olayları

3.2.1 Sedalılaşıma

Sözcük sonunda iki ünlü arasında kalan *p, ç, t, k* sedasız seslerinin sedalılaşıarak *b, c, d g* ve *ğ* 'ye dönüşmesidir. Metinde sedalılaşıma görülmektedir: دوردنچی *dördünci* (011b/9), ایدوب *idüp* (003b/5).

3.2.2 Sedasızlaşama

ç, f, h, k, p, s, ş, t sedasız seslerinden biriyle biten bir sözcük *c, d, g* sedalı seslerinden biriyle başlayan bir ek aldığı zaman bu sedalı seslerin sırasıyla *ç, t, k* sedasız seslere dönüşmesidir. Metinde sedasızlaşama yoktur.

3.2.3 Göçüşme

Genellikle halk ağzında ve içinde /r/ ve /l/ seslerinin bulunduğu sözcüklerde iki sesin yer değiştirmesidir. Metinde bir sözcükte göçüşme vardır: چولمک *çölmek* (025b/9, 027a/5)

3.2.4 Gırtlaksılaşma

Sözcükteki /k/ sesinin /h/ veya /ħ/ sesine dönüşmesidir. Metinde bu ses olayına örnek sözcükler sınırlı sayıdadır.

Bazı sözcüklerde gırtlaksılaşma tam anlamıyla sağlanmıştır: اخشام *aḥṣam* (027b/15), اخشامدن *aḥṣamdan* (020a/2); دخى *daḥı*.

Bazı sözcükler farklı yerlerde bu iki farklı sesle yazılmıştır:

ايخوسندن *uyḥusından* (032a/1) ~ اويقو *uyḳu* (027b/5)

لايخ *lāyih* olan (002a/1) ~ لايق *lāyik* olan (024a/17)

/k/ sesinin gırtlaksılaşmaya uğramadan korunduğu örnek de vardır: قنغسى *kaṅṣı* (018a/11)

4. EDAT, BAĞLAÇ VE EK-FİİL YAZIMINDAKİ FARKLILIKLAR

Metinde sözcüklerin yazımında farklılıklar görülmektedir. Farklı yazımı olan sözcükler dizin bölümünde ayrı madde başı olarak alınmış *Bkz.* ile aslına gönderme yapılmıştır. Ancak edat, bağlaç ve ek-fiil yazımında da farklılıklara burada yer verilecektir.

4.1 “İle” Edatının Yazımı

Metinde “ile” edatı kendinden önceki sözcüklerden genellikle ayrı olarak yazılmıştır:

تدریج ايله *tedrīc ile* (0036b/16), اغریسی ايله *ağrısı ile* (011b/5), برمق ايله *barmaq ile* (014a/16), کاسه ايله *kāse ile* (019b/4), تقطیر ايله *taḳṭīr ile* (029b/8).

Metinde iki yerde *su* ve *sarusı* sözcüklerinden sonra /y/ yardımcı ünsüzüyle “-la” biçimi kullanılmıştır:

صاروسیله *şarusıyla* (017b/11), صویيله *şuyıla* (021b/5).

“-mak” isim fiil eki almış eylemsilere eklendiği zaman ekin sonundaki /k/ ünsüzü ötümlüleşerek /ğ/ ünsüzüne dönüşmüştür. Bu özellikteki sözcüklerden sonra “-ile”, “-la” biçimiyle kullanılmıştır:

طورمغله *turağla* (005a/16), اولمغله *olmağla* (016b/5).

4.2 “şoñra” Edatının Yazımı

Metinde “şoñra” edatı genelde ayrı yazılmış olmasına rağmen birkaç örnekte kendinden önceki sözcüğe bitişiktir. Bitişik yazıma örnekler aşağıda yer alacaktır ancak tarafımızca “şoñra” sözcüğünün bazı sözcüklerle bitişik yazılmasının doğru olmadığı düşünülmektedir. Bundan dolayı çeviri yazıya aktarım sırasında bu durum dikkate alınmamıştır:

اولندقدن صكره *šovuduğdan şoñra* (021b/2), بوغدنصكره *buğdan-şoñra* (023a/7), اولندقدن صكره *olunduğdan şoñra* (017a/10), اولندقدنصكره *olunduğdan-şoñra* (021a/11), دوكلدكدن صكره *dögüldükden şoñra* (027b/12).

4.3 “ki” Bağlacının Yazımı

Metinde “ki” bağlacının yazımında farklılıklar vardır ancak bu Arap harflerinin bitişme özelliklerinden kaynaklanmaktadır. “ki” bağlacı çeviri yazıya ayrı olarak aktarılmıştır:

ظهور اولديكه *zuhūr oldu-ki* (002a/19), بودركه *budur ki* (019a/6), معلوم اولسونكه *ma ‘lūm olsun-ki* (009a/9), كورديمكه *gördim-ki* (010a/13), معلوم اوله كه *ma ‘lūm ola ki* / (015b/14).

4.3. Ek Fiilin Yazımı

“i-” ek fiili görülen geçmiş zaman çekimi ayrı yazılmıştır: نافع اولور ایدی *nāfi‘ olur idi* (002b/3), قى ايدر ایدی *kay‘ ider idi* (010a/12), يرنده ایدی *yerinde idi* (010a/15).

“i-” ek fiili şart çekiminde farklılıklar vardır:

- Bazı örneklerde birleşik yazım söz konusudur: معالجه ايدرلرسه *mu‘ālece iderlerse* (002b/7), كلورسه *gelürse* (015a/12), طبخ ايدرلرسه *tabḥ iderlerse* (031a/8).

-Bazı örneklerde “i-” ek fiil şart birleşik çekimi ayrı yazılmıştır: دفع ايلر ايسه *def‘ eyler ise* (004b/13), مسدود اولماز ايسه *mesdūd olmaz ise* (013b/19), منوف ايسه *me‘ūf ise* (017b/17).

5. SONUÇ

Bu çalışmada Hayâtîzâde Mustafa Feyzi Efendi'nin *Risâle-i İllet-i Merâkiyye* adlı tıp risalesi incelenmiştir ve incelemeden elde edilen sonuçlar şunlardır:

Risale, müellifin *Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l Müşkile* adlı beş risaleden meydana gelen kitabın ilk risalesidir. Hamse-i Hayâtîzâde olarak bilinen bu kitabın diğer dört risalesi üzerinde çalışma yapılmıştır. Bu tez çalışmasıyla Hamse-i Hayâtîzâde tamamlanmış olacaktır.

Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l Müşkile'nin elli iki nüshası vardır. Tez çalışmasına konu olan *Risâle-i İllet-i Merâkiyye*'nin bu tam nüshalara ilaveten bağımsız iki nüshası daha bulunmaktadır. Çalışmada, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümünde 1025 demirbaş numarasıyla kayıtlı *Resâilü'l-Müşfiye li'l-Emrâzi'l-Müşkile* adlı tam nüsha kullanılmıştır. 162 varaktan oluşan bu tıp yazmasının ilk risalesi, 1b-32a numaralı varaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Bölümünde 573 demirbaş numarası ile kayıtlı nüshadan yararlanılmıştır. Hamidiye nüshasında yer almayan ek, kelime ya da cümleler; yanlış yazıldığı düşünülen ekler ve kelimeler Hekimoğlu nüshasından yararlanılarak düzeltilmiş ve değişikliklere metin bölümünde dipnotlar ile açıklama getirilmiştir.

Risalenin 1b ve 2a sayfalarında besmele, hamdele ve salvelenin dışında Arapça cümleler de yer almaktadır, bu cümleler dipnotta günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Bu yapıları oluşturan unsurlar dizine dahil edilmemiştir.

Müellif, genel olarak Arapça ve Farsça sözcükleri aslına uygun şekilde yazmıştır. Az da olsa yazımında farklılık görülen Arapça ve Farsça sözcük vardır. Her iki nüshada farklılık göstermeyen ancak hatalı yazıldığı düşünülen sözcüklerin düzeltilmesi yoluna gidilmiştir. Türkçe sözcük ve eklerin yazımında farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılıklara Yazım Özellikleri başlığı altında yer verilmiştir. Yabancı tabiplerin isimlerinin yazımında bir standart yakalanmıştır. Farklı sayfalarda farklı şekilde yazılan birkaç tabip ismiyle ilgili bilgilendirme metin bölümünün dipnotlarında yer almaktadır.

Dizin bölümünde madde başı olan sözcüklere metindeki kullanımlarına uygun karşılıklar verilmiştir. Ara madde anlamlandırılmasında anlamın madde başıyla uygun olmasına dikkat edilmiştir. Farklı yerlerde farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılan sözcükler; ikinci, üçüncü anlamlarıyla numaralandırmak suretiyle dizin bölümüne dâhil

edilmiştir.

Tıbbi yazmalar konusunda çalışma yapacak olanlara kolaylık sağlamak amacıyla genel dizinden sonra Bitki Adları ve Tıbbi Terimler Dizini eklenmiştir. Burada ilaç yapımında kullanılan bitki adlarına ve metinde yer alan tıbbi terimlere yer verilmiştir.

Eserin çeviri yazıya aktarılması, hastalık tedavisinde kullanılacak bitkilerin ve bu bitkilerin karışımından elde edilen terkiplerin kullanılış şekillerinin ortaya konmasının tıbbın bu sahasında çalışma yapacak olanlara ılık tutacağı kanısındayım.

II.METİN

[1b/01] “Elhamdulillāhi rabbi'l-‘ālemīn, ve’s-şalavātu ve’s-selāmu ‘alā seyyidinā (02) Muhammedin ve ‘alā ālihi ve aşhābihi ecma‘īn”⁹ ve ba‘de. Bu risāle-i (03) şihḥat-nişāb ve nüṣḥa-i ḥikmet-i intisābuñ te’līf (04) ve tersīmīne bā’iş-i bādī, ‘illet-i merāḳiyye ile sevdā-yı (05) merāḳiyyenūñ beyne’n-nās keşreti ve vefreti ve şağır ve kebīrūñ (06) bu iki marāza ibtilālari zāhir olup ḥükemā-yı ‘Arab (07) ve ‘Acem bu iki marāzuñ mābeynlerini geregi gibi fark itmedükleri-(08)nden ğayrı esbāb ve ‘alāmāt ve a’rāz ve mu‘ālece-(09)lerini kemā-yenbağī beyān eylemeyüp zikr etdüklerini daḥı müteferrikan (10) zikr eyledükleri ecilden ihtiyāc vaktinde maḥalline vuḳūf (11) müte‘assir olmağıla, bu fakīr-i pür-takṣīr yanımda mevcūd olan (12) kütüb ve resāyil-i ḳudemā ve nüṣuḥ-ı te’lifāt-ı Latīn eṭibbāsınuñ (13) fuḫalāsından müṭāla‘a ve müzākerem sebḳ iden maḥalleri (14) ve marāzān-ı mezkūrāna mübtelā olanlarda tecrübe-i şaḥīḥa (15) ile tecrübe ve tedbīr eyledüğim üzere ve ḥasbe’l-ḳader ḳalb-i [2a/01] fātirime lāyih olan fevāyidi cem‘ ve tertīb idüp ve bundan (02) mā-‘adā ḥummā-yi vebāiyye didükleri marāzuñ kütüb-i ‘Arab ve ‘Acem’de (03) ancak ismi taḥrīr olınup tedbīr-i mu‘ālecesine kemā-yenbağī te‘arrūf (04)olınmayup ve pilika ve marāz-ı Efrenc didükleri marāzān-ı (05)cedīdān aṣlā kütüb-i ‘Arabīde mezkūr olmamağıla, bu marāzlaruñ (06) daḥı esbāb ve ‘alāmāt ve a’rāzlarını ve keyfiyyet ve mā- (07) beynlerinūñ tafṣīlını ve ‘ilāc ve tedbīrlerini bi-esrihā bu (08) risāleye ḫamm u te’līf eylemek bābında “Ḥazret-i Şulṭanū’l (09)-A’zām ve’l-Ḥāḳānū’l-Mu‘azzam, Mevlā-yı Mülūk’ül-‘Arab ve’l-‘Acem (10) el-Müeyyed min-‘indillāhi’l-‘azīm ve’l-müebbed-i saltanat ilā yevm-i lā yenfa‘u (11) māl ve lā benūn illā men etā-Allāhü biḳalbin selīm, Ḥādīm’ül-Ḥarameynū’s-ş-(12) Şerīfeyn, Mālik-i Memālikü’l-berrīn ve’l-baḥreyn el- Ġāzī (13) es-Şulṭan Muhammed Ḥān İbni’s-Şulṭān İbrāhīm Ḥān İbni’s-Şulṭān (14) Aḥmed Ḥān raḥimeḥümullāhü Te‘ālā eslāfehüm ve edāme a’ḳābehüm”¹⁰ (15) kemāl-i luṭf u re’fetlerinden ve ‘āmme-i ‘āleme ‘ām ve şāmil merḥamet-i (16) şefḳatlerinden fermān-ı celīlū’l-kadirleri, ḥālen ḫizmet-i (17) ṭabābetleri ile müşerref ve müstes‘id olan, bu bende-i (18) ḫaḳīr Muşṭafa Feyzi dā‘iyelerine bu vechile pertev-endāz (19) saḫa zuḫūr oldu ki zikr olınan emrāza bi’t-tetebbu’ [2b/01] ve’l-

⁸ Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

⁹ “Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Salat ve selam efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v), ehl-i beyti ve eshabının üzerine olsun.”

¹⁰ Arap ve Acem topraklarının sahibi, Allah’ın yardımına mazhar olmuş, saltanatı; mal ve oğulların değil de sadece temiz bir kalbin fayda vereceği o güne kadar sürecek , Mekke ve Medine’nin hizmetçisi, kara ve denizlerin sahibi Sultan Ahmet oğlu Siltan İbrahim’in oğlu Gazi Sultan Muhammed (Allah geçmişlerine merhamet etsin soylarını devam ettirsin.)

imtiḥān-ı feyz-resān olan kavāyidi ‘avāyidi nef’-i **(02)** ‘ām olsun için: “Türkī lisān ile cem’ ve te’līf eylesün **(03)** mübtelā olanlar nāfi’ olur idi.” diyü işāret-i **(04)** ‘aliyye-i pür-beşāretleri şudūrunda fakīr dahı imtişālen li’l-emri’ **(05)** l-‘ālī ve intimā’-i¹¹ bi’l-hükmü’s-sultānī te’līfe ber-vechile **(06)** mübāşeret eyledüm ki fenn-i tıbbā intisābları olanlar tedbīr **(07)** olıduğı üzere mu‘ālece iderlerse bi-luṭfillāhi Te‘ālā **(08)** fāide-mend olalar ve bu resāyilden müstefīd olanlar “Hażret-i **(09)** Pādişāh-ı a‘zam ve şehinşāh-ı mu‘azzam, medda’llāhü zılāle re’fetihi **(10)** ‘alā kāffeti’l-ümem”¹², devām-ı devlet-i humāyūna ve kıyām-ı şevket-i **(11)** sa‘ādet-i maḥrūnlarına du‘ā-yı ḥayr ideler. Ümīddir ki Allāhü **(12)** Sübhānehu ve Te‘ālā anlaruñ du‘ā-yı ḥayrların kabūle karīn ve bu **(13)** resāyil, ‘amme-yi ḥalka nef’a zamīn eyleye. Āmīn, “bi-ḥürmeti’n-nebiyyi’**(14)**l-emīn ve ālihi ve şahbihi ecma‘īn”¹³. Ve bu evrāka *Resāyilü’l-Müşfiyye* **(15)** li’l-Emrāzi’l-Müşkile tesmiye olındı. Risāle-i ūlā toḳuz **(16)** faşıl ve bir taḳdimet’ül-ma‘rife üzere tertīb olındı. Faşl-ı **(17)** evvel, ‘illet-i merākiyyenüñ vech-i tesmiyesi beyānındadır. Faşl-ı **(18)** şānī, mādde-yi merākiyyenüñ keyfiyyet-i ḥudūsi beyānındadır. Faşl-ı **(19)** şālis, ‘illet-i merākiyyede me’ūf olan a‘zānuñ beyānındadır.[3a/01] Faşl-ı rābi’, ‘illet-i merākiyyenüñ esbābı beyānındadır. Faşl-ı **(02)** ḥāmis, ‘illet-i merākiyyenüñ ‘alāmetleri beyānındadır. Faşl-ı **(03)** sādis, ‘illet-i merākiyyenüñ icmālen mu‘ālecesi beyānındadır. Faşl-ı **(04)** sābi’, ‘illet-i merākiyyenüñ tafşilen mu‘ālecesi beyānındadır. **(05)** Faşl-ı şāmin, ‘illet-i merākiyyede vāki’ olan a‘rāzuñ **(06)** teskīni beyānındadır. Faşl-ı tāsi’, bu ‘illetde esbāb-ı sitte-i **(07)** zarūriyyenüñ tedbīri beyānındadır.

Faşl-ı evvel, bu risālede **(08)** mezkūr olan marāza ‘illet-i merākiyye tesmiye olınmasına bā’iş **(09)** budur ki baṭn-ı insānda merāk didükleri zaruñ altında olan **(10)** a‘zā-yı bāṭniyyeye sū’-i mizāc-ı ḥār ‘arız olmağıla me’ūf **(11)** olduğundan ötürü ‘illet-i merākiyye diyü ād virildi ve mez- **(12)** būr zaruñ altında olan a‘zā dördür: Evvelkisi ‘urūḳ-ı **(13)** masariḳadur, ikincisi ciger, üçüncüsü ṭalaḳdur ve dördüncüsü **(14)** ‘urūḳ-ı masariḳada olan lūḥūm-ı ğudediyyedür. Ve bu a‘zāda **(15)** rīḥ çok olduğundan ötürü ‘il-let-i rīhiyye dahı didiler.

¹¹ Hekimoğlu nüshası (02a/4) numaralı satırından okunmuştur.

¹² Şahların şahı, padişahların en büyüğü (Allah, şefkat ve merhametinin gölgesini bütün insanlığa ulaştırır).

¹³ Allah’ın nebisi, emîn sıfatının (Hz. Muhammed) onun ehli ve eshabı hürmetine.

(16) **Faṣl-ı şānī**, mādde-yi merākīyyenüñ keyfiyyet-i ḥudūsı beyānındadır. (17) Ḥükemā-yı müteḳaddiminden ‘Arab ‘ulemāsı ve Yunan ṭabībleri (18) ‘illet-i merākīyyeyi sevdā-yı merākīyyeden fark itmeyüp ‘illet-i (19) merākīyyeye sevdā-yı merākīyye didiler. Ammā Laṭin ḥükemāsınuñ [3b/01] müteahḥirleri fark eylediler. Ve ‘illet-i merākīyyeye mübtelā olanlarıñ (02) ekşerinde ‘alāyim-i sevdā olmaduğunu işbāt eylediler ve: “ ‘İllet-i (03) merākīyye sevdā-yı merākīyyeye yaḳındır.” didiler. Elḥāşıl (04) eṭibbā’-yi Laṭin’üñ müteahḥirleri: “ ‘İllet-i merākīyye mürür-ı eyyām ile sevdā-yı (05) merākīyyeye mübeddel olmasını üç vechile da’vā idüp (06) işbāt eylediler. Evvelā, a’zā-yı bāṭınede müctemi’a olan aḥlāt-ı (07) fāsıde cigerüñ ifrāt-ı ḥarāretinden muḥterik olup sevdāya (08) müstaḥlil olmağıla ‘ārız olur. Şāniyen, ṭalağa za’f ‘ārız (09) olup ḳanuñ dürdīsini ‘urūḳdan ve cigerden cezb ve (10) temyīze ḳādir olmayup ol dürdī a’zā-yı bāṭınıyyede ḳalmağın (11) muḥterik olup sevdā ḥāşıl olmasından ‘ārız olur. (12) Şālişen, ṭalağüñ kuvvet-i dāfi’ası daḥı za’if olup cezb (13) itdüğü şüretde def’e ḳādir olmamağıla dürdī müctemi’a olup (14) sevdā ḥāşıl olmasına bā’iş olur.” didiler. “İmdi minvāl-i (15) meşrūḥ üzere ‘illet-i merākīyye sevdā-yı merākīyyeye intikāl idüp (16) tadrīc ile ‘alāyim-i sevdā daḥı āşikāre olur.” didiler. Faşıl¹⁴, (17) ‘illet-i merākīyyenüñ peydā olmasınıñ esbābı beyānındadır. Ma’lūm (18) ola ki beden-i insān dāyimā taḥallül üzere olmağıla bedel mā-yeteḥallel olıcaḳ (19) ğızā ile ğızālenmek lâzımdır. İmdi böyle olıcaḳ hiçbir ğızā [4a/01] yokdur ki anuñ fażlası olmaya. Lākin ğızālar birbirine nisbet (02) olınsa ba’zısınuñ fażlası keşir ve ba’zısının ḳalıl (03) olur. Böyle olıcaḳ ṭabī’at hażmında ğızāya şālih olanı (04) ḳabül idüp fużülī olanı ṭaşraya redd ü def eyler. Meşelā (05) hażm-ı evvel mi’dede olur. Eṭ’imenüñ ğızāya şālih olan cüz’i (06) keylūs olur, şālih olmayanı fażalāt olur, em’āya (07) gider. Lākin keylūs fażalātdan ayrırup pāk olduḳdan soñra (08) ṭabī’at ol keylūsı ‘urūḳ-ı masariḳadan cigere ulaşıdurur. (09) Lākin ol keylūs cigere vāşıl olmazdan evvel ‘urūḳ-ı (10) masariḳada iken bir hażm-ı ḳalıl vāḳi’ olur ki keylūs (11) cigere varduḳda ḳan olmağa müsta’id olur ve keylūs ‘urūḳ-ı (12) masariḳada olduğı ḥālede ṭalaḳ ol keylūsün ğalīzini kendüye (13) cezb idüp ṭabḥ eyler. Bir ğalīz ḳan ḥāşıl olur. Ol dem-i (14) ğalīz ṭihāluñ civārında olan a’zāya ğızā olur. Ve lākin (15) bu dem-i ğalīzden ziyāde ğalīz olan fużülī ṭabī’at ayırup (16) def’i münāsib olan yollardan def eyler. Ammā keylūsün raḳīḳi (17) - ki ‘urūḳ-ı masariḳada ḳalmışdur- ciger kendüye cezb idüp (18) ṭabḥ eyler. Ḳan ve sāyir

¹⁴ Bu faşıl, Takdimet’ül-ma’rife bölümünde sayılan dokuz başlık arasında yer almamaktadır. İçerik olarak değerlendirildiğinde bunun, ikinci faslın devamı niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

a'zāya şālīh olan ahlāt, anda (19) hāşıl olup cemi' a'zāya gızāsını andan taķsīm [4b/01] eyler. Ve bu tabhda cigerde hāşıl olan fużülün ba'zısını (02) merāreye ve ba'zısını dađı bögreklere giderür. Hāşıl-ı kelām (03) zıkr olınan taḥķīķ müteaḥḥirlerün qavli üzeredür. Zīrā müteḥaddimīn: (04) “Hażm-ı evvel mi'dede ve hażm-ı şānī cigerde olur.” didiler. (05) Ve ṭalaķ kanuñ ađlazını cigerden cezb etmesine zāhib oldılar. (06) Lākin müteaḥḥirīn 'urūķ-ı masariķada hażm-ı ḳalīl işbātından (07) soñra ṭalaķ masariķadan keylūsün ğalīzini kendüye cezb (08) etmesine zāhib oldılar. Ammā müteḥaddimīn ve müteaḥḥirīn ṭalaķ demün (09) ađlazını ve dürdīsini ḳandan temyīz etmek içün ve dem-i sevdāviden (10) gızālenicek a'zāya gızāsını göndermek içün cigerden cezb (11) eylemesinde müttefiklerdür. Pes imdi zıkr olınan minvāl üzere (12) eger a'zā-yı bātıniyyenün hażmı geregi gibi olup ve her birinün (13) fużüllerini ṭabī'at 'alā mā-yenbagī def' eyler ise beden şıḥḥat üzere (14) olur. Eger def' idemeyüp kuvvet-i hāzımede veyā dāfi'ada (15) ḳuşūr olursa emrāz-ı muḥtelife hāşıl olmasına sebep olur. (16) Ḥekīm Frenleyus, *'İlel-i A'rāz* nām kitābının yidinci maḳālesinde (17) dir ki: “Hāzımede ḳuşūr ve kuvvet-i dāfi'ada za'f olsa (18) fużülü ṭabī'at def' idemez. Böyle olıcaķ sekiz dürlü maraż (19) hāşıl olmasına sebep olur. Evvelkisi heyza, ikincisi mālīḥulyā, [5a/01] üçüncisi 'ilel-i merāḳiyye, dördüncisi sevdā-yı merāḳiyye, beşincisi (02) ishāl, altıncısı ishāl-i dem, yidincisi sū'-i ḳınye, sekizincisi (03) zūbul. Eger a'zā-yı bātıniyyede müctemi'a olan fużül ta'affün iderse (04) ḥummeyāt-ı nāibe zuhūr ider.” didi. Ammā Senertus dađı: “İctimā'-i (05) fużülden zıkr olınan emrāz -ı muḥtelife hāşıl olur. Lākin (06) gāḥice ṭabī'at ğalīb olmađıla 'alile ḳay' veyā ishāl 'arız (07) olup emrāz-ı mezkūreden ḥalāş olduklarını dađı müşāhede (08) eyledük.” didi. Ve Calinus ḥekīm dađı *A'zā-yı Me'ūfe* nām (09) kitābının yidinci maḳālesinde bu maraża 'illet-i merāḳiyye denilme-(10) sinün sebebini bu vechile beyān eyledi ki: “A'zā-yı bātıniyyede (11) sū'-i mizāc-ı ḥār vāķi' olur. Ḥarāreti sebebi ile gāḥice ṭa'amı (12) ḳable'l-hażm mi'deden ciger, kendüye cezb ider. Ve cigerde dađı (13) ifrāt-ı ḥarāret olmađıla dem-i muḥterik ğalīz olur. Ol demün (14) ğılzeti ve ihtirāķı sebebi ile mecrālarda ve cigerde südde hāşıl (15) olur. Böyle olıcaķ süddeler mecrāyı tażyīķ etmekle keylūs mi'de-(16)den bir ḥoşca geçemez. Neçe zamān keylūs mi'dede ṭurmađıla (17) fāsıd olur. 'İllet-i merāḳiyye zuhūruna bā'ış olur.” didi. (18) Ve gāḥice mi'dede ḳalan keylūs fāsıd olduğından mi'denün (19) za'findan ḳoķ rīḥ hāşıl olur. Şāhibine veca'-ı mi'de [5b/01] 'arız olur. Eger ṭabī'at ğalīb olursa ḳay' ile veyā (02) liynet ile def' eyler. Ve dađı Calinus didi ki: “Mi'denün altında (03) olan ađzı -ki em'āya muttaşıldur-ol maḥall

mültehib olur.(04) Böyle olıcağ ğızā ol tarafından ‘urūḳ-ı masariḳaya bir hoşca (05) varamaduğundan mi‘dede ziyāde tırmağla fāsıd olur ve nefsi-i (06) mi‘denüñ daḥı za‘fi olmağıla rīḥ ḥāşıl olur, ‘illet-i merāḳiyye (07) zuhūruna bā‘iş olur.” didi. Ve Hekīm Senertus’dan menḳūldür ki: (08) “A‘zā-yı bātıniyyede müctemi‘ olan ahlāt-ı fāsıde dāyimā sevdā (09) degūldür. Ekşeriya za‘f-ı hāzıme sebebiyle a‘zā-yı bātıniyyede balğam ve (10) sū’-i mizāc-ı ḥār sebebi ile şafrā müctemi‘a olur ve ba‘de-l-iḥtirāk (11) sevdāya mübeddel olur.” didi. “Huşūşā şol tarafta mi‘de (12) ile talaḳ arasında olan tamarlarda veyāḥūd nefsi-i talaḳda (13) za‘f-ı hāzımeden veyā za‘f-ı dāfi‘adan sevdā ḥāşıl olur.” (14) didi. Ve hekīm Riberyos’dan¹⁵ daḥı mervīdür ki: “Bu ‘illete sebep (15) olan dāyimā yalnız sevdā degūldür. Ekşerī ahlāt-ı fāsidenüñ (16) müctemi‘a olmasındandır. Meşelā şafrā ve sevdā ve balğam ve māiyet-i dem (17) gibi her biri a‘rāzından fark olunur. Bu zıkr olınan ahlāt-ı (18) fāsidenüñ ḥāşıl olması eger talaḳda ise aḡlebi sevdā ve (19) māiyet-i dem olur. Eger cigerde ise şafrā olur. Ve lākin cigerüñ [6a/01] ifrāt-ı ḥarāreti sebebi ile ol şafrā muḥterik olur. Cigerüñ (02) ifrāt-ı ḥarāretinden bir āḥar zarar daḥı terettüb ider ki mi‘dede (03) olan ta‘āmı ḳable’l-hazm ciger kendüye cezb ider. Evvelā cezb (04) itdiği ğızānuñ laṭīfidür. Ammā ğızānuñ ḡalīz olanı daḥı geḥ (05) ḳalup ḡılzeti sebebi ile ‘urūḳ-ı masariḳadan bir hoş geḥmeyüp (06) eğlenmesi ile ve ‘urūḳ-ı masariḳada daḥı sū’-i mizāc-ı ḥār (07)olmağıla ğızā anda muḥterik olur, ziyāde ḡalīz olur, cigere var-(08) duḳda ziyāde muḥterik olur, ‘illet-i merāḳiyye zuhūruna bā‘iş olur.” (09) didi. Netice-i kelām bu ‘illetde ahlāt-ı fāsıde müctemi‘a olıcağ (10) a‘zā sekizdür: Evvelkisi nefsi-i mi‘de, ikincisi mi‘denüñ altında (11) olan aḡzı, üçüncisi cigerde olan büyük tamar ki bevvāb dirler, dördüncisi nefsi-i ciger¹⁶ (12) beşincisi cigere yakın olan a‘zā, altıncısı nefsi-i talaḳ ve (13) ‘urūḳ-ı talaḳ, yidincisi ‘urūḳ-ı masariḳa, sekizincisi ‘urūḳ-ı (14) masariḳada olan lūḥūm-ı ḡudedīdür. Fi’l-ḥaḳīḳa lūḥūm-ı ḡudedī (15) ḥaḳında sünger gibi olmağıla ahlāt-ı fāsıdeyi iḥer, ḥacmi büyük (16) olur. Böyle olıcağ ‘urūḳ-ı masariḳanuñ mecrālarını sedd idüp (17) südde īrāş eyler, marāz-ı mezkūr zuhūruna sebeb olur. Eger ahlāt-ı(18) fāsıde lūḥūm-ı ḡudedīde müctemi‘a olursa lems ile ḥiss olunmaz. Ve (19) maḥsūs olmamasından ‘illet-i merāḳiyye olmamağ lāzım gelmez. Ma‘lūm [6b/01] ola ki a‘zā-yı mezbūrede müctemi‘a olan ahlāt-ı fāsıde (02) den ebḥire-i rediyye şu‘ūd ider. Gāḥ mi‘deye ve gāḥ yürege ve gāḥ (03) ikisine ma‘an ve gāḥ dimāğa şu‘ūd ider. Ve eger mi‘deye şu‘ūd

¹⁵ Riboriyo(De La Rviere)

¹⁶ “dördüncisi nefsi-i ciger” ibaresi Hamidiye nüshasında yer almamaktadır, hekimoğlu nüshası (4a/07) numaralı satırdan alınmıştır.

(04) eylerse temdīd ider, cüşā' hāşıl olur ve ledğı ile veca'-ı (05) mi'de ĩrās ider. Ve mi'denüñ dimāğ ile müşārekesi olmağıla (06) dimāğ dağı müteellim olur. Ve yürece şu'ūd etmekle yürek şıkılma-(07) sı 'ārız olur. Ve eger yürekde olan şiryān-ı kebīre şu'ūd (08) iderse hafakān ve 'usret-i nefes ve veca'-ı şadr ĩrās (09) eyler. Eger marīza 'arağ-ı bārid 'ārız olursa a'rāz-ı (10) şedīde bir miqdār sākin olur, 'alīl dağı bir miqdār müsterih. (11) Zīrā yürece şu'ūd iden ebhire mütehallil olur.

Faşıl (3)¹⁷ 'illet-i (12) merākiyyede me'ūf olan a'zānuñ 'alāyimi beyānındadır.

Eger (13) āfet nefsi-i tihālde olursa talağda nefha ve katılığ hiss olunur. Ve (14) marīzuñ sahanesi kemūdet üzere olur. Eger cigerde ise (15) 'alāmet-i mezkūre ciger oldığı mağalde müşāhede olunur. Eger (16) mi'de ile talağda veyā mi'de ile cigerde veyā mi'de ile (17) talağ arasında olan 'urūğda olursa ta'ām tenāvülünden¹⁸ (18) soñra altı veyā yidi sā'at mürürından soñra mi'denüñ (19) altında nefha ve temeddūd veyā veca' 'ārız olur. Ammā cigerde ve [7a/01] talağda bir şey' hiss olunmaz. Eger āfet nefsi-i mi'dede ise (02) hażm vaktinde zuhūr iden a'rāzdan ma'lūm olur. Eger raħim-(03)de ise vakt-i hayz geldükde hayz muhtebis olur veyā bir iki (04)gün mukaddem belde ve kaşıkda ağrı ve karnında karākır olur. (05) Eger mi'de ile cigerüñ sū'-i mizācları ihtilāfından olursa (06)cigerde sū'-i mizāc-ı hār olmağıla cigerden ebhire-i hārre (07) şu'ūd itmekle gāhice 'alīlūñ yañaqları kızarur. Elleri ve (08) ayakları ve avıçları ve tabanı altı dağı kızar. Ve bevli kırmızı (09) olur. Ve marīz şuya māyil olur. Eger 'illet mi'denüñ (10)bürūdetinden hāşıl olmuş ise mi'denüñ za'f-ı hāzime-(11)sinden ve mi'dede çig balğam hāşıl olmadan cüşā'-yı hāmız (12) 'ārız olmasından ma'lūm olur.

Faşıl(4), 'illet-i merākiyye-(13)nüñ esbābı yididür: Evvelkisi, mi'dede sū'-i mizāc-ı hār olmağıla (14) ta'āmı kable'l-hażm mi'deden ciger kendüye cezb ider. Ve ciger (15) mi'denüñ harāret-i ġarīziyyesin dağı kendüye cezb etmekle (16) mi'denüñ kuvvet-i hāzimesi za'if olur. Ve mi'dede ġalīz ve (17) lezc balğam ve riħ tevliđine bā'ış olur. Ve ol balğam-ı ġalīz ki¹⁹ (18)- mi'dede hāşıl olmuşdur- ol balğam-ı ġalīzüñ bir miqdārı (19) keylūs ile 'urūğ-ı masariķaya uğradukda lüzūceti ve ġilzeti [7b/01] sebebi ile mecrāyı sedd eyler ve masariķa tamarlarından cigere (02) vardukda keylūs lezc ve ġalīz olmağıla cigerüñ dağı

¹⁷ Bu bölümden itibaren bölüm sırası (yedinci fasıl hariç) numaralarla "fasıl" kelimenin altında belirtilmiştir.

¹⁸ "...taam tenavülden..." ibaresi Hekimoğlu nüshasının (4b/2) numaralı satırından yararlanılarak "...taam tenavülünden..." olarak okunmuştur.

¹⁹ Hamidiye nüshasında "ol balgam-ı galiz ile" şeklinde olan ibare, anlam bütünlüğünden dolayı Hekimoğlu nüsha-sının (4b/15) numaralı satırından "ol balgam-ı galiz ki" şekliyle alınmıştır.

mecrâlarını (03) taẕyîk eyler. Ve mecrâ zîyâk olmağıla cigerüñ tervîhi dahı az (04) olup sũ'-i mizâc-ı hâruñ ziyâde olmasına bâ'ış olur. (05) Ve böyle olıcak mi'dede sũ'-i mizâc-ı bârid olmak gerek. Nitekim (06) 'alâyminden istidlâl olunur. İkincisi, muzırr et'ime tenâvülünden (07) 'arız olur. Huşûşâ batîü'l-hazm ola veyâ balğam-ı ğalîz (08) veyâ şafrâ veyâ sevdâ tevîd idici ağziyeden ola. (09) Meşelâ sebzevâtdan muzırr olan bazincân ve lahana ve hubûbâtdan (10) mercimek ve lühûmdan şıgır ve keçi ve tavşan ve qaraca geyik (11) ve tuyûrdan muṭlak şu kuşları eti ve kırı şucuk ve (12) başdırma ve tâbada pişmiş katı yımırta gibi. Ammâ hamîrden (13) olan et'ime huşûşâ tatlu ola, hamîrden olmağıla ğalîz balğam ve (14) tatlu olmağıla şafrâ tevellûdine sebeb olur. Ve'l-hâşıl cemî'an (15) sükkeri ve 'aseli olan et'ime 'illet-i merâkıyyeye iki tarîk ile (16) muzırdur: Evvelkisi, tatlu olmağıla ciger kable'l-hazm kendüye cezb (17) ider. İkincisi, şafrâ ile ma'an balğam-ı lezc hâşıl olup şafrânuñ lezc (18) ve ğalîz olmasına sebeb olur. Cigerde südde îrâş eyler. (19) Ve meşrûbâtdan bal şerbeti dahı muzırdur. Zîrâ şafrâya istiḥâle [08a/01] ider. Ve cigerüñ ḥarâreti ziyâde olmasına bâ'ış olur. (02) Ammâ nilüfer ve benefşe şerbetleri lîmûn ile oldığı hâlde (03) lâ-be'sdür. Ve muṭlak tatlu olan eşribe bu marâz erbâbına (04) câyiz degüldür. Ammâ hamr erbâbından olanlara memzûc olmayup ifrât (05) olunursa ziyâde muzırdur. Üçüncisi infi'âlât-ı nefsâniyye-(06) dür, huşûşâ mütemâdî ola. Meşelâ ğam ve ğuşşa ve ḥavf ve ğazab (07) gibi. Zîrâ bunlar ervâḥ taḥlîl etmekle ḥarâret-i ğarîziyyeyi ve (08) kuvvet-i hâzımeyi za'îf ider. Ve ervâḥ müteḥallil olur. (09) Dördüncisi, terk-i hareketdür. Dâyimâ oturup hareket etmeyen (10) kimsenüñ bedeninde ruṭûbât-ı faẕliyye ve çig aḥlât müctemi' (11) olmadan olur. Beşincisi, ḥarekât-ı 'anîfedür. Egerçi kim ḥarekât-ı (12) mu'tedile fuẕûli taḥlîl ider. Ve lâkin ifrât olınsa fuẕûli (13) taḥlîl etdükten şoñra ğızâya şâlih olan aḥlâtı ve ruṭûbât-ı (14) aşıyyeyi dahı ifnâ ider. Cigerde ve sâyir a'zâda sũ'-i mizâc-ı (15) ḥâr hâşıl olmasına bâ'ış olur. Eger ḥarekât-ı 'anîfede (16) ifrât olunursa ruṭûbât-ı aşıyye fenâ buldukdan şoñra (17) ḥarâret-i ğarîziyyenüñ söyünmesine sebeb olur. Altıncısı, (18) istifrâğı lâzım olan aḥlâtıñ ihtibâsıdır. Meşelâ dem-i (19) bevâsîra mu'tâd olanlarıñ dem-i muḥtebisi olsa aḥlât-ı fâside [08b/01] ve sevdâviyyenüñ tecemmu'una bâ'ış olur. Zîrâ bevâsîr ṭamar- (02) larından çıkan kan dem-i muḥterik-i fâsid olup ğızâya şâlih (03) olmamağıla tabî'at a'zâ-yı bâṭniyyeyi tenkiye etmek içün (04) ol taraftan ṭaşraya def' eyler. Hattâ ḥükemâ dimişler ki dem-i (05) bevâsîra mu'tâd olanlar on dürlü emrâz zuḥûrundan (06) emîn olurlar: Evvelkisi cünûndan, ikincisi sevdâdan, üçüncüsü (07) cerebden, dördüncüsü balğam-ı mâliḥden, beşincisi şar'adan, (08) altıncısı

zātü'l-cenbden, yidincisi zātü'r-rieden, sekizincisi (09) sillden, toközuncısı cüzāmdan, onuncısı şeraṭandan. Yidincisi (10) nisvān tāifesinde olan ihtibās-ı hayzdur. Zīrā (11) bu demūn ihtibāsı daḥı aḥlāt-ı fāsıde tecemmu'una sebep olur. (12) Ve'l-ḥāşıl zıkr olınan esbābdan her biri 'illet-i merāḳiyye (13) zuhūruna bā'ış olurlar. Cümlesi bir marīẓda bulunmak lāzım (14) degüldür. İnşāallāhü Te'ālā beyān olunur.

Faşıl(5) 'illet-i merāḳiyye-(15)nün 'alāmetleri beyānındadır. Bu marāzuñ 'alāmetleri yigirmi bir-(16) dūr: Evvelkisi, mi'de me'ūf olmaqdır. Zīrā bu 'illetde mi'denūñ(17) hāzimesi za'īf olmadan nāşı çig aḥlāt ve çig balgām ve rīḥ ve (18) gegirmek ḥāşıl olur. Eger mi'dede sū'-i mizāc-ı bārid gālib (19) olursa ekşi gegirmek 'arız olur. Eger mi'dede bürüdet [09a/01] az olursa cüşā'-i duḥānī 'arız olur. Ve gāḥice veca'-ı (02) mi'de 'arız olur. Marīẓ kay' etmedükce müsteriḥ olmaz. (03) Ve gāḥice çok tükürmek 'arız olur. İmdi bu marāza (04) mübtelā olanlaruñ ekşeriyā mi'desi me'ūf olur. Ve mi'desinde (05) dürlü dürlü a'rāz-ı rediyye vāki' olur. Fenn-i tıbdan gāfil ve (06) esbāb ve 'alāmāt temyīzinde rācil olan cūhelā-yı eṭibbā' (07) emrāz mi'deden olmasına zāhib olup teşḫiṣ ve tedbīrinde (08) ḥaṭā' etmeleri ile marīẓuñ 'ileti müştēd olmağa bā'ış olurlar. (09) Ma'lūm olsun ki bu marāzda mi'de me'ūf olmasının sebebi (10) budur ki bevvāb didükleri ṭamaruñ şū'belerinden mi'denūñ (11) kendüye ğızā olmak için gelen ḳan aşlında fāsıd olmağıla (12) ve mi'de daḥı dem-i fāsıdden ğızālenmek ile za'īf olup ḳuvvet-i (13) hāzimesine daḥı za'f gelmek ile mi'deye gelen ṭa'ām fāsıd (14) olur. Ṭa'ām-ı fāsıdden ḥāşıl olan keylūs-i rediyyeden (15) daḥı ṭabī'at ikrāḥ eyleyüp kay' ile def' eyler. Ve'l-ḥāşıl (16) bu 'illet şāḥiblerinūñ ekşerinūñ mi'delerinde eyü keylūs olmaz. (17) Öyle olıcaḳ gāḥ māiyetlü veyā ekşi sevdā veyā gegirmek veyā (18) lezc aḥlāt beydā olup ve ḥāşıl olan aḥlāt-ı fāsıde (19) ğızāya şālih olmamağıla 'urūḳ-ı masariḳa ve sāyir em'ā kendüye [9b/01] cezb etmezler. Mi'dede bāḳī ḳalır. Öyle olıcaḳ marīẓuñ (02) dāyimā ağızından ruṭūbet-i keşīre ve şalayarlar²⁰ gelmesine ve çok (03) tükürmesine sebep olur. Eger aḥlāt-ı fāsıde mi'dede (04) çok olup ve mi'denūñ ḳuvvet-i hāzimesi ḳavī olursa (05) kay' ile def' eyler. Ve ba'zı merzāda mi'denūñ ḥarāret-i (06) ğarīziyyesi za'īf olmağıla mi'dede rīḥ peydā olur. (07) Ve ol rīḥ mi'deyi ve eṭrāfında olan a'zāyı temdīd (08) etmekle ya'nī germesi ile veca'-ı mi'de ḥāşıl ider. Ve ba'zı- (09) sında cān şıḳılması vāki' olur. Ve ba'zısında bayılmaḳ (10) 'arız olur. Bu a'rāzuñ sebebi ikidür: Evvelkisi, mi'de- (11) nūñ

²⁰ Hekimoğlu nüshası (05b/23) numaralı satırda "...salyalar..." olarak geçmektedir.

yürek ile müşârekisi olmağıla yürek müteallim olmadan (12) ‘arız olur. İkincisi, nefs-i yürege ebhîre-i rediyye ile rîh (13) şu‘ûd etmeden gâhîce hafakân ‘arız olur. Ve dahı (14) bilmek gerekdür ki zîkr olınan ahlât-ı fâside ve rediyye (16) dâyimâ mi‘dede hâşıl olmaz . Gâhîce talağda dişleri(16) kamaşdırıcı, ekşi sevdâ mütevellid olup mi‘deye dökülür.(17) Tabî‘atüñ gâyet menfûrı olmağıla kay’ ile def’ eyler. Ve gâhî (18) bu ekşi sevdâ açlığı çok ider. Gâhîce cigerüñ ifrât-ı (19) harâretinden şafrâ tevellüd idüp mi‘deye dökülüp marîz yalnız [10a/01] şafrâ kay’ ider veyâ şafrâ ile mahlûṭ balğam kay’ ider. Ve gâşeyân (02) vâkı’ olur ve şukûṭu’ş-şehve ya’nî tabî‘atı ta‘âm kabûl etmez olur. (03) Ve ağrı acı olur. Ve dahı ma‘lûm ola ki mi‘dede keylûs (04) eyü olmaduğundan gûnâ-gûn ahlât-ı fâside ve rediyye peydâ (05) olur. Nitekim beyân olındı. Ol ahlât-ı fâside mi‘dede (06) a‘râz-ı rediyye zuhûruna bâ‘iş olur. Ammâ tabî‘at ahlât-ı(07)rediyyenüñ gâlîzini kay’ ile ve raķîķini terlemek ile ve rîhlerini (08) gegirmek ile def’ eyler. A‘râz dahı bir miqdâr sâkin olur. (09) Ve gâhîce a‘râz-ı rediyye mütemâdî olur. Nitekim Hekîm Fabrisyo-(10) ’dan menķüldür: “ ‘İllet-i merâķiyyeye mübtelâ olanlardan on üç (11) yaşında bir kız gördüm. Ğalîz ve lezc ve ekşi ahlât kay’ ider (12) idi. Kırk yaşına varınca mütemâdî oldu.” Ve hekîm Senertus (13) dahı eydür ki: “Bir ‘avrat gördim ki yigirmi ve otuz yıldan mütecâviz (14) dişleri kamaşdırıcı ekşi ve tuzlu balğam kay’ ider idi. (15) Ammâ sâyir ef‘âl-i tabî‘iyyesi yirinde idi.” diyü hikâyet eyledi. (16) Bu kıssadan ma‘lûm oldu ki marîzuñ tenâvül eylediği (17) ta‘âmuñ eyüsi ve laṭîfi olan keylûs hînde müstaḥil olup (18) bedenüñ gızâlenmesi ve redî gâlîz olanını tabî‘at kay’ ile (19) def’ etmesi istidlâl olındı. Böyle olmasa marîz bu kadar [10b/01] zamân mu‘ammer olmamak lâzım gelürdi. Ve dahı hekîmân-ı mezbûrân: (02) “Marîzuñ tenâvül eylediği ta‘âmı kay’ eyledüğünde ta‘âmsuz yalnız (03) ahlât-ı fâside çıkdığın gördük.” didiler. Bundan ma‘lûm (04) oldu ki tenâvül olınan ta‘âmuñ ba‘zısınuñ gızāya (05) şâlih olan cüz’ini tabî‘at hażm idüp gızāya istiḥâle (06) eylediği müte‘ayyin oldu. Eger cümle ta‘âm ahlât-ı fâsideye (07) istiḥâle iderse bu ‘illetüñ şāḥibi ṭavîlü’l-‘ömr olmak ihtimâli (08) yokdur. İkincisi, tabî‘at ba‘zısında kabz ve ba‘zısında (09) liynet üzere olur. Kabz üzere olmasının esbâbı üç-(10) dür: Evvelkisi, cigerde ve talağda sū’-i mizâc-ı hâr olmağıla (11)yübüset gâlîb olup em‘âda olan fażalâtı kurıdur. Kabz (12) hâşıl olur. İkincisi, mi‘dede hâşıl olan lezc ve gâlîz (13) balğam em‘āya inmek lâzımdur. Lâkin ğılzet ve lüzûceti sebebi ile (14) bağırsaklara geç iner. Ammâ indiginde em‘āya yapışmağıla ve lüzûceti (15) ile kabz hâşıl olur. Üçüncüsü merâreden ya’nî ödden (16) bağırsaklara każā-yı ḥâcete tenebbüh etmek için ve bağırsakları (17) gasl

etmek için katre katre dökülen şafrā bağırsakların (18) cirmine muttasıl olan ġalīz ve lezc balgamdan em‘ānuñ (19) cirmine dökülen şafrānın ledġı te’sīr eylemez. Böyle olıcağ [11a/01] em‘ā kendü fi’linden qalup ve fażalātı def’ idemedüğinden (02) kabz ‘arız olur. Ammā liynet üzere olmasının sebebi (03) budur ki ġāhīce marīzuñ cigerinde sü’-i mizāc-ı hār ziyāde (04) olmağıla çok şafrā hāşıl ider. Ve kuvvet-i dāfi‘ası dahı (05) kavī olduğu hālde ol şafrāyı em‘āya def’ idüp (06) liynet ‘arız olmasına sebep olur. Üçüncisi, em‘āda qarā-(07) kır olmağdır. Ya’nī bağırsaklar gürildemekdür. Ekşeriyā qarākır (08) şol cānibden başlar. Ve ba’zı zamānda qarākır sākin olur. (09) Ammā rīh hareket etdükdde yine zuhūr ider. Hekīm Senertus: (10) “Bu marazuñ a’rāzını mükerrer istifrag etdirmek ile sākin (11) eyledük ve lākin rīhi bi’l-küllīye sākin idemedük.” didi. “Rīh (12) sākin olmadığından ma’lūm oldu ki rīh olduğu mahalle (13) virdigimiz devānuñ te’sīri, vāşıl olmamak gerek.” didi. Ammā (14) Hekīm Senertus rīhūñ menfez bulup çıkmamasından rīhuñ (15) mahalli ‘urūq-ı masarīkanuñ iki tabakātı arasında olmasına (16) zāhib oldu. Eger su’āl olunursa böyle olıcağ veca’ (17) olmağ gerek idi. Ma’a-hazā ba’zı merzāda veca’ olma- (18) dığı zāhirdür. Cevāb virilür ki veca’ olmadığınuñ sırrı (19) budur ki ol rīhi ziyāde ġalīz olmadığından marīzuñ[11b/01]harāret-i ġarīziyyesi dahı kavī bulunup ol dahı tabakātdan (02) terkibi iħrāc eyler. Eger kuvvet-i marīz za’īf olursa ve rīh (03) ġalīz olursa veca’-ı kulunc gibi marīzuñ karnında veca’ (04) hāşıl olur. Ve ġāhīce veca’-ı mi‘de ile ma’an arka (05) aġrısı ‘arız olur. Ve ġāhīce bel aġrısı ile bögrekler (06) aġrısı ma’an ‘arız olur. Marīz kay’ ile veyā ta’ām hażm (07) olmağıla aġrı sākin olur. Cūhelā-yı eṭibbā’ haşāt-ı kilyeyi (08) marāzī zan ider. Hekīm Senertus’dan mervīdür ki : “Zamānımızda (09) bir adama ta’ām tenāvül etdükden soñra dördünci beşinci (10) sā’atde ‘azīm veca’-ı mi‘de ve arka aġrısı ve bel aġrısı (11) ‘arız olur idi. Kārüresine nazar olınduğda kırmızı (12) ve ġalīz ve kārürenüñ dibinde kum gibi rüsüb görünür idi. (13) Ol ‘aşruñ eṭibbāsı haşāt-ı kilye mu‘alecesin eylediler, şıhhat (14) bulmadı. Ammā ben merākiyye mu‘alecesin eyledüm, şifā buldı.” (15) didi. “Ammā ‘aşrımız eṭibbāsınuñ haşāt-ı kilye olmasına zāhib (16) oldukları bī-vech degüldür. Zīrā mi‘denüñ za’findan nāşi (17) ol hılt-ı ġalīz külāya varduğda taħaccür eylemek ba’id degüldür.” (18) didi. Huşuşā ki cigerde harāret ve müşāreketi sebebi ile (19) külāda dahı harāret ola. Lākin bu faķir bögreklerden gelen kum [12a/01] ile merākiyyeden gelen kumuñ mābeynlerin fark eyledük. İnşāallāhü (02) Te’ālā karīben beyān olunur. Dördüncisi marīza taralmağ ve elem- (03) lenmek ve yürek şıķılması ‘arız olmağdır. Sebebi iki vechile- (04) dür. Evvelkisi, ebḫire-i muzlīmenüñ yürege

çıkmasındandır. (05) İkincisi, tenāvül olınan ta‘ām mi‘dede bir hoşca hażm olma- (06) mağla mi‘dede rīḥ tevlīd eyleyüp ol rīḥūn temdīdi (07) sebebi ile mi‘dede bir elem zuhūr ider ki ‘alīl bayılmaḥ mertebe-(08) sine varur. Beşincisi, ḥafaḳān vāḳi‘ olmaḳdur. Sebebi iki tarīḳle- (09)dür. Evvelkisi, yürege şu‘ūd iden ebḥirenūn fesādıdır. İkincisi, (10) mi‘denūn yürek ile müşārekesi olmağıla ebḥire-i rediyye (11) yürege te‘şīr eyler. Yürek daḥı kendüden ol buḥārı def‘ (12) etmek için tiziyye hareket eyler. Yürekde olan şiryānūn darabātına (13) ya‘nī tiz tiz eylemesine sebeb olur. Bu ḥāletde marīz ḥayā-(14) tından nā-ümīd olur. Altıncısı, şol cānibde ya‘nī ṭalak (15) maḥallinde şiş olur. Sebebi ba‘zı merzāda rīḥ ve ba‘zısında (16) aḥlāt-ı fāsīde müctemi‘a olmadan olur. Yidincisi şol cānibde (17) ṭalağa yakın olan büyük şiryān ṭamarı, ba‘zısında (18) bir mertebe atılır ki, ‘alīl ve ṭabīb müşāhede iderler. Huşūşā (19) marīz hareket eyleye veyāḥūd ḡazaba gele. Sebebi şiryānda[12b/01] olan kanūn ziyāde ḥarāretindendir. Meşelā güneşde çok (02) ṭuran ve ziyāde ḥamr içen adamūn şaḳīḳalarında olan şiryān (03) ṭamarlarınūn ḥarāretten atılması gibi. Sekizincisi, merāḳ didükleri (04) zaruḥ iç yüzünde ba‘zı marīz yanmaḥ ḥiss ider, ḡāḥ bir tarafında (05) ve ḡāḥ iki tarafında. Sebebi ol maḥalde aḥlāt-ı muḥterikanūn müctemi‘inden (06) olur. Tokuzuncısı, marīzuḥ yaṇaḳları ve çehresi ḡāḥice (07) ḥumret üzere olmaḳdur. Sebebi aḥlāt-ı ḥārrenūn buḥārı şu‘ūd (08) etmesindendir. Onuncısı, marīza dil ve damāḡ kuruması (09) ‘ārız olmaḳdur. Sebebi a‘zā-yı bātiniyyeden müctemi‘ olan (10) aḥlātūn buḥārı yā riyeye veyā ḳaşaba-ı riyeye şu‘ūd etme-(11)sindendir. On birincisi, ‘usret-i nefes ‘ārız olmaḳdur. Sebebi (12) nefis-i ri‘eye veyā ḥicābıḥācize buḥār şu‘ūd etmesindendir. Güyā (13) ‘alīl şadri içinde olan a‘zāsı şıḳılır zann ider. (14) On ikincisi, ḡāḥice veca‘-ı şadr ve veca‘-ı zahr ‘ārız olmaḳdur. (15) Sebebi müctemi‘ olan aḥlātūn buḥārı göḡüse şu‘ūd ider.(16) Buḥār ledḡi ve temdīdi sebebi ile veca‘ īrāş ider. On üçüncüsü, (17) marīza şaṇḳıluḳ ve ‘aḳlına ḥīrelük ‘ārız olmaḳdur. Sebebi (18) ṭalak cānibinden dimāḡa buḥār-ı ḥār şu‘ūd idüp dimāḡı ṭoldur-(19) ması sebebi ile rūḥ-ı nefsāniyyesi perişan olup ‘aḳla [13a/01] ḥīrelük ‘ārız olur. Ol buḥārı dimāḡ kendüden def‘ (02) eyleyince ‘alīlden ol perişanlıḳ zāyil olmaz. On dördüncüsü, (03) şebekede veca‘ zāḥir olmaḳdur. Şöyle ki ba‘zı merzā (04) depesini ḳopar zann ider ve ba‘zısında göz ḳararması (05) ve ba‘zısında seder ve devār ve ḥavf ve ḡam ve ḡuşsa ve ḡunā-ḡun (06) ḥayālāt-ı ḡayr-i vāḳı‘a ‘ārız olmaḳdur. Bu zıkr olınan a‘rāzuḥ (07) sebepleri bütün merāḳdan buḥār şu‘ūd etmesinden zuhūr eyler. (08)On beşincisi, marīzuḥ dili aḡırlanup tekellüme ḳādir olamamaḳdur. (09) Sebebi dilde olan siñirlere buḥār-ı yābis şu‘ūd etmeden olur. (10) On

altıncısı, kulak çınlaması ‘arız olmağdur. Sebebi kulağıñ (11) siñirine buhâr şu‘ûd etmedendür. On yidincisi, marîz kolları (12) ve ayakları harekete kâdir olamamağdur. Sebebi kol ve ayak siñir- (13) lerine buhâr şu‘ûd etmedendür. Buhâr mütehallil olduğı tağdîrce (14) harekete kâdir olur. On sekizincisi, kolda ve ayakda veca‘ (15) zâhir olmağdur. Sebebi şu‘ûd iden ebhîrenüñ gılzetinden (16) veyâ ol maħalle vâşıl olan demüñ mâiyetinden mütehallil olduğda (17) veca‘ zâyil olur. Ve gâhîce elde ve ayakda hâzer dahı vâkı‘ (18) olur. On toğuzuncısı, seher ‘arız olmağdur. Uyuduğı hâlde (19) korkunc rü’yâ görmekdür. Sebebi dimâğa şu‘ûd iden buhâr[13b/01] hâr-ı yâbis ve sevdâvî olmağıla, rûh-ı nefsanîyi bulandurur. (02) Ve dimâğı teyebbüs etmekle seher îrâş eyler. Ba‘zı ‘alîle gece- (03) den ta‘âm tenâvül eylese buhârı dimâğı tertîb eyler, nevm (04) îrâş eyler. Ammâ ba‘de’l-hazm yine seher ‘arız olur. Yigirmincisi, (05) ba‘zı merzâ dahı nısf’ül-leylden üç dört sâ‘at (06) uyumaz, ba‘dehu bir miğdâr uyur. Ve ba‘zıları nısf’ül-leylden (07) sonra aślâ uyumazlar. Sebebi budur ki her-bâr ikinci hazm-(08)da keymus münkasım olduğı vakitte nefs-i talağa geldükde evvelâ (09) etrâf-ı talağda tecemmu‘ iden ahlât-ı fâside ve sevdâviyeyi (10)tahrîk eyler. Ve bu hareket sebebi ile dimâğa ebhîre-i hârre ve (11) yâbise şu‘ûd idüp seher îrâş eyler. Eger buhâr mümted olursa (12) hiç uyumaz. Eger mütehallil olursa uyur. Ve’l-hâşıl (13) nevm ve seheri buhârıñ taħallül ve ‘adem-i taħallüline tâbi‘dür. Yigirmi (14) birincisi, kârûre günâ-gün olmağdur. Gâh rakîk ve gâh ğalîz (15)ve gâh bulanuk olur. Ve gâhî kemûdet ve gâh humret üzere olur. (16) Ve gâh rüsüb dürdî gibi olur. Ve gâh rüsüb kum gibi olur.(17) Rakîk olmasının sebebi budur ki mecrâ-yı bevlde südde olmağıla (18) bevlüñ ğalîzini geçmesine südde mâni‘ olur, rakîki geçer. Eger (19) mecrâ-yı bevl ziyâde mesdûd olmaz ise bevl ğalîze ve bulanuk [14a/01] ve bir miğdâr humret üzere gelür. Ve ba‘zı merzâda bevl-i muhterik (02) safrâdan hâşıl olmağıla hiddetli gelür. Ya‘nî kaşığı yağarak (03) çıkar ve gâhîce bevlüñ râyihası ağır olur. Ya‘nî râyiha-(04)sı kerih olur. Ammâ ğalîz gelen bevl bulanuk olur. Turulduğ-(05)dan sonra kândilüñ dibinde kuma müşâbih rüsüb görünür. Ol (06) rüsûba Hükemâ-yı Efrenc dürdî ta‘bîr iderler. Ve bu rüsüb (07) humrete mâyil olur. Ve gâhîce kemûdet üzere olur. Ve gâhîce (08) kândilüñ etrâfına yapışur. Ve’l-hâşıl rüsûbuñ rengi mündefi‘ (09) olan ahlât-ı muhterikaya tâbi‘dür. Ve dahı ma‘lûm ola ki (10) kilyeden gelen rüsüb ile ‘illet-i merâkiyye sebebi ile gelen rüsûbuñ (11) mâbeyninde olan farkı va‘d etdigimiz üzere beyân idelüm. Tâlib (12) olanlar müstefîd olalar. Ğgâh olsun ki bögrekler hârâ-(13)retinden hâşıl olan rüsüb fi’l-hakîka rüsüb degüldür. (14) Belki bir katı kumdur.

Ezilmek murād olınsa ezilmez. Ammā merākiyye-(15) den gelen rūsüb kuma müşābihdür, lākin kum degüldür. Barmağ (16) ile ezilmek murād olınsa ezilür. Ve'l-hāşıl bu 'illetde vāki' (17) olan rūsūbuñ tevellüde²¹ keyfiyyetini Hekīm Senertus bu vechile (18) beyān eyledi ki cigerde ve büyük tamarlarda ifrāt-ı harāret ile (19) muhterik olan ahlātuñ dürdīsüdür. Kuvvet-i dāfi'a [14b/01]ol dürdiyi²² bögreklere def' eyleyüp bevl ile ihrāc eyler. (02) Tenebbüh, ma'lūm ola ki bu 'illetde zikr olınan esbāb u (03) 'alāmātuñ cümlesi bir hastada cem' olmak lāzım degüldür. (04) Ba'zısı bulunmak kāfīdür. Zīrā a'rāzuñ kılllet ve kesreti (05) a'zā-yı bāṭıniyyenüñ āfetine ve marīzuñ isti'dādına ve (06) 'alīl olan a'zāya ve ihtilāfına göre zuhūr eyler. (07) Eger āfet kavī olursa 'alāyim çok zāhir olur. Eger (08) za'if ise az zāhir olur. İmdi bu tahkīkden ma'lūm (09) oldu ki bu 'illete mübtelā olanlaruñ her-bār taht-ı merākında (10) nefha veyā katıluk veyā veca' veyā verem olmak lāzım degüldür. Takdimet'-(11) ül-ma'rife ma'lūm ola ki bu 'illet emrāz-ı müzminedendür.(12) Eṭibbā-yi Laṭin'üñ müteahhırlarından Senertus ve Riboriyo hekimler: (13) "Bu marāza eṭibbā 'aybı ve eṭibbā 'azābı tesmiye eylediler. Zīrā (14) bu 'illetüñ māddeşi hılt gālīz ve sevdāvī olmağıla ve (15) a'zā-yı hāzımede süddeler ve sū'-i mizāclar sebebi (16) ile zuhūr etmekle 'ilāc güçdür. Rıfqla hüsni tedbīr (17) lāzımdur. Ve ekseriyā bu 'illete mübtelā olanlaruñ mi'desi (18) bārid olup ve kebed ve tihāllarında ve masarika tamarlarında(19) sū'-i mizāc-ı hār olmağıla, bu a'zānuñ sū'-i mizāclarını [15a/01] ta'dīl etmek gāyetü'l-gāye 'asīrdür. Ṭabīb kāmil oldığı (02) takdīrce, çok zamān tedricle mu'ālece etmek gerekdür ki (03) 'alīl bir miqdār fāide müşāhede eyleye. Ve eger bu 'illete mübtelā (04) olanlardan ricāle dem-i bevāsīr ve nisvāna dem-i hayz 'arız (05) olursa 'alāmet-i ceyyidedür. Ammā ifrāt üzere olmayup (06) kuvāya za'f gelicek mertebe olmaya. Ammā ricāl bu marāza (07) nisvāndan müsta'idlerdür. Zīrā nisvānuñ mizāclarında (08) ruṭubet gālīb olup ve her ayda dem-i hayzuñ cārī olma-(09)sı ile ṭabī'at fuṣūlī def' eyler. Ricāle nisbet ile (10) nisvānda 'il-let-i mezbūreye isti'dād az olur. Eger bu marāz (11) ihtibās-ı dem-i hayz sebebi ile zuhūr iderse 'asīr'ül-'ilāc-(12)dur. Ve eger marīzuñ şol burnından ru'āf gelürse gāhice (13)müntefi' olur ve bu marāzda kabz, 'alāmet-i rediyyedür. Ammā (14) liynet,'alāmet-i ceyyidedür. Eger 'alīle gāhice kay' 'arız olup der-(15) 'akab hiffet gelürse 'alāmet-i ceyyidedür. Eger dāyimā kay' idüp (16) ve hażmı dağı

²¹ Hamidiye nüshasında "...tevellüdi..." olarak geçen kelime Hekimoğlu nüshası (08b/11) numaralı satırda "...tevellüde..." olarak geçmektedir ve bu haliyle bağlama uygundur.

²² Hamidiye nüshasında "ol dürdi..." olarak geçen kelime Hekimoğlu nüshası (08b/13) numaralı satırda "ol dürdiyi" olarak geçmektedir ve bu haliyle bağlama uygundur.

olmazsa bedel mā-yeteħallel olmaduğından marīz (17) ħummā-yi diķķa müšābih bir ħummāya mübtelā olup hüžāl sebebi (18) ile helāk olur.” demişler. Eger bu ‘illetde řudā‘-ı ředīd (19)mütemādī olursa marīza řar‘a ve teşennüc ve ‘amā ‘arīz olmadan [15b/01] ħavf olunur. Bu zikr olınan a‘rāzuñ ba‘zı merzāda biri (02) ve ba‘zısında ekşeri zāhir olur. Ve gāhice ‘alīle sekte (03) ‘arīz olur. Eger bu ‘illet řāhibinüñ cigerü za‘īf olursa (04) gāhice istiskā zuhūruna bā‘iř olur. Eger ‘illet yalnız şağ (05)cānibde olursa yesīr‘ül-‘ilācdur. Eger řol cānibde o-(06)lursa ‘asīr‘ül-‘ilācdur. Eger iki tarafda olursa ve a‘rāz (07) dağı çok olursa ve ħuřuřā sevdā řafrādan muħterik olursa (08) ‘ilāc ziyāde gücdür. Eger taħt-ı mi‘dede řıfāk didükleri zaruñ (09) altında olan yağ -ki aña ‘Arabca “řerb” dirler- ol maħalle riħ (10) nüfuz etmeden ‘arīz olursa ol riħi bir vechile tahlīl (11)mümkin degüldür. Eger bu ‘illetde bevl ġalīz olursa raķīķ (12) olmadan evlādur. Zīrā raķīķ olduķda řabī‘at ħılt-ı ġalīzi (13) def‘de ‘aciz olmasına delālet ider. Eger bevl ħummāsuz siyāh olursa bu ‘illetüñ def‘ine delālet ider.²³

Fařıl (5) , ‘illet-i merāķiyye-(14)nüñ icmālen tedbīri beyānındadır. Ma‘lūm ola ki bu marāzuñ (15) ařıl māddesinüñ sebebi ikidür. Evvelkisi, a‘zā-yı hāzımede (16) aħlāt-ı fāsıde ve ġalīze müctemi‘a olmaķdandır. İkincisi, a‘zā-yı (17) mezbūrede sū‘-i mizāc ve süddeler olduđındandır. İmdi (18)böyle olıcaķ bu ‘illete tedbīr eyleyen řabīb ķānūn-ı erba‘a-(19)ya ‘ālim olmaķ gerekdür ki sū‘-i tedbīr sebebi ile ‘alīl mutažarrır olmaya.[16a/01] Ķānūn-ı evvel, aħ-lāt-ı fāsıdeyi rıfķla tenķiye eyleye. Ķānūn-ı(02) řānī, sū‘-i mizāc sebebi ile za‘īf olan a‘zāya taķviyet (03) virüp me‘ūf olan a‘zānuñ ħarāret-i ġarīziyyesini²⁴ (04) in‘āř idecegi edviyeyi isti‘māl eyleye. Ve ķānūn-ı řālīř, (05) a‘zā-yı me‘ūfenüñ mizācını ta‘dīl eyleye. Tā ki aħlāt-ı (06) fāsıde müceddeden ħāřıl olmaya. Ķānūn-ı rābi‘, mecrālarda (07) südde īrāř eyleyen aħlāt-ı ġalīze - ki ħarāreti sebebi ile (08) yübüset ‘arīz olmuřdur- ol yübüseti edviye-i murattıba (09) ile tertīb ve lüzücetini edviye-i muķattı‘a ile taķtī‘ ve südde-(10) leri edviye-i müfettiħa ile teftīħ etmek lāzımdır. Ĥāřıl-ı kelām (11) bu marāza ‘ilāc ġāyet gücdür. Bu ki ‘ilāc mu‘ālece-i (12) bi‘l-ezdāddan ‘ibāretdür. Zīrā bu marāzda ekřeriyā mi‘de (13) bārid olup mi‘dede olan aħlāt-ı ġalīzeyi terkīķ (14) ve ġılzetini edviye-i muķattı‘a ile taķtī‘ etmek lāzımdır. Ma‘a-(15) hazā bu ef‘āl edviye-i ħārre isti‘māl etmeden ħāřıl (16) olur. Böyle olıcaķ aħlāt-ı fāsıde-i muħterika sebebi (17) ile kebede ħāřıl olan ħarāret ve

²³ “Eger bevl ħummāsu ħavfz siyah olursa bu ‘illetüñ def‘ine delālet ider” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

²⁴ Hamidiye nüshasında “...ġarīziyyesi...” olarak gečeñ kelime Hekimođlu nüshası (09b/3) numaralı satırda “...ġarīziyyesini...” olarak gečeñmektedir ve bu haliyle bađlama uygundur

mi‘denüñ altında olan **(18)** kumuñ iltihābı ve sāyir a‘zānuñ sū’-i mizāc-ı hārı müberridāt **(19)** iktizā ider. Bu maḳūle ezdādı cem‘ etmege mübāşeret iden **[16b/01]** ṭabīb merd-i lebīb olmak gerekdür ki müddet-i medīd ḥüsn-i **(02)** tedbiri ile ‘alīl ḥıffet müşāhede eyleye.

Faṣıl²⁵, ‘illet-i**(03)** merāḳıyyenüñ tafşıl üzere mu‘ālecesi beyānındadır. Ma‘lūm **(04)** ola ki bu ‘illete mübtelā olanların aḥlātının ekşeri **(05)** sevdā ve zāt-ı sevdā yābis olmağıla tenḳıye eylemek murād **(06)** olınsa virilen devā hem muratṭıb ve hem rıfḳla müleyyin olmak lāzımdır.**(07)** Eger müşhil ḳavī olursa maražuñ iştidādına belki **(08)** ‘alīlūñ helākına bā‘iş olur. Zīrā ḳavī olan edviye-i müşhile-**(09)** de elbette semmiyet vardır. Aḥlātın ‘unf ile raḳīḳını **(10)** ihrāc ider. Ve ḥarāreti sebebi ile aḥlātın ḡalīz olanını**(11)** daḥı taḡlīz ider. Ve bāḳī ḳalmasına sebep olur. Ma‘a-hazā **(12)** edviye-i müşhile-i ḳaviyye mi‘denüñ ve cigerüñ ‘adūsıdır. **(13)** Ḥuṣūṣā bu ‘illetde ciger ve mi‘de me‘ūf olmağıla müşhil**(14)** ḳavī virildükde za‘f ziyāde olur ve cigerde olan sū’-i **(15)** mizāc-ı hār daḥı ziyāde olur. Ve ciger ziyāde za‘īf olur.**(16)** Ve daḥı ḳā‘ide-i külliyyedendür ki emrāz-ı sevdāviyyenüñ **(17)** cemī‘sinde müşhil-i ḳavī cāyiz degüldür. Zīrā aḥlātın**(18)** raḳīḳ olanı çıḳup ḡalīz olanı müteḥaccir olur. Meşelā ḥummā-yi **(19)** rub‘da ḳable’n-naḫc müşhil ḳavī virilse taḥrīḳ-i mevād eyleyüp **[17a/01]** ḥılt-ı sevdāviyi²⁶ ḡalīz etmekle ḥummā bir iken iki olur.**(02)** Ve ḡāḥice mādde-i ḥummā ḥāric-i ‘urūḳda iken dāḥil-i ‘urūḳda olmağı **(03)** sebep olur. İmdi böyle olıcaḳ emrāz-ı sevdāviyye-**(04)** de isti‘māl olınan müşhilāt rıfḳla ‘amel etmek lāzımdır.**(05)** Rıfḳla ‘amel idenlerden birisi ḥuḳne-i mutavassıttadır. Şıfatı **(06)** budur: Ebegümeci yaprağı, yapışḳan yaprağı, benefşe yaprağı,**(07)**ḥaṭmī yaprağı, lisān-ı şevr yaprağı, pazı yaprağı, her birinden **(08)** birer ḳabza. Şoyulmuş arpa bir fincan. Tāze döğülmüş besfāyic**(09)** sekiz dirhem. Amāsiyye erigi yigirmi dāne. Zıkr olınan eczā’ **(10)** kifāyet miḳdārı şuyula ṭabḥ olınduḳdan soñra bu maṭbūḥdan **(11)** yüz elli dirhemüñ içine on dirhem ḥıyārşenber balı, yigirmi dirhem**(12)**ḳudret ḥelvası ḳoyalar. Eger şırḫışt bulunmazsa bedeline **(13)**otuz dirhem şarı şeker ḳoyalar. Yigirmi dirhem ṭatlu bādem **(14)** yağı daḥı ḳoyup ihtikān ideler. Eger bu ḥuḳne bir ḥoşca **(15)** ‘amel itmez ise irtesi gün ihtikān-ı mezkūr tekrār olına.**(16)** Ba‘dehu marīžuñ ḳuvveti müsā‘id ise sağ ḳolından ciger **(17)** ṭamarından kırḳ veyā elli dirhem ḳan alalar. Bir iki gün **(18)** istirahatden soñra ihtikān-ı mezbūru bir iki kerre isti‘māl**(19)** ideler. Ba‘dehu bir

²⁵ Faṣıl sırası yazıyla ya da rakamla belirtilmemiştir takdimet’ül-ma‘rifede verilen bilgilerden hareketle yedinci faṣıl olduğı anlaşılmaktadır.

²⁶ Hamidiye nüshasında “...sevdāvi...” olarak geçen kelime Hekimoğlu nüshası (09b/25) numaralı satırda “...sevdāviyi...” olarak geçmektedir ve bu haliyle bağlama uygundur.

günistirāhatden soñra şol qolından **[17b/01]** talaq tamarından kırk veyā elli dirhem kan alalar. Eger maražuñ **(02)** sebebi ihtibās-ı dem-i hayzdan ise ikinci gün faşdı **(03)** şol ayağından şāfin tamarından alalar. Ve eger ihtibās-ı dem-i **(04)** bevāsırden ise maq‘aduñ sağ cānibine iki sülük **(05)** ve şol cānibine dağı iki sülük yapışduralar. Kendüleri **(06)** düşünce turalar. Ammā düşdükden soñra, bir hamām legenine **(07)** nişfına dek taħammül olınıcak kadar ısıcaq şu koyup içine**(08)** bir çanaq dağı koyup üzerine oturalar. Yarım sā‘at **(09)** turalar. Otuz dirhem kan miqdārı aqdukdan soñra **(10)** kanı qat‘ etmek için sülük mevzi‘ine bu merhemi koyalar. **(11)** Şıfatı budur: Yımırta şarusıyla ve beyazı, dem-i aħaveyn bir dirhem.**(12)** Tuz bir dirhem. İncibār bir dirhem. Bu eczā’yı elekden geçürdükden **(13)** soñra yımırta ile hıltı idüp o şekli(?) üzerine sürüp **(14)** sülük maħalline koyalar. Eger zehr bir def‘a ile kesilmez ise **(15)** tekrār bu merhemi koyalar. Eger sülük olmaq dağı mümkün olmaz ise **(16)** eger ciger me‘ūf ise sağ ayakdan şāfin tamarından elli **(17)** veyā altmış dirhem miqdārı kan alına. Eger tıhāl me‘ūf ise **(18)** şol ayakdan şāfin tamarından elli veyā altmış dirhem miqdārı **(19)** kan alalar. Bir iki günistirāhatden soñra otuz dirhem**[18a/01]** kudret helvası, erik maṭbūhı ile ezüp vireler. Veyāhūd **(02)** on dirhem hıyārşenber balına bir dirhem meshūk anīsūn qatup **(03)** vireler. Zīrā hıyārşenber balından olan rīhi anīsūn iślāh**(04)** etmekle rīhlü olan edviyye ile ma‘an isti‘māl eyleyeler. Bir **(05)** iki günistirāhatden soñra yüz dirhem hālīş mā’-i cūbn **(06)** ve üç dirhem sināmekī ve iki dirhem anīsūn ve iki dirhem **(07)** ferimur tartaaru ve bu mā’-i cūbnde cümlesini on iki sā‘at **(08)** naq‘ eyleyüp süzeler, ‘ale’r-rīk içile. Üç sā‘atden **(09)** soñra ta‘ām yiyeler. Zıkr olınan müşhillerüñ her biri rıfqla **(10)** ‘amel ider. Emrāz-ı sevdāvīde ve ğayrıda isti‘māl olunur.**(11)** Her qanğısı marīžuñ hālīne münāsib ise ba‘de’t-teemmül**(12)** isti‘māl eyleyeler. Ve dağı ma‘lūm ola ki bu marāza sebeb olan **(13)** ahlāt-ı muħterika-i sevdāviyyeden qalb ve dimāğa ebħire-i **(14)** rediyye şu‘ūd idüp a‘rāz-ı rediyye zuhūr eylerdi. Nitekim**(15)** beyān olındı, zıkr olınan müşhillerüñ isti‘mālī terk olındığı **(16)** günlerde edviyye-i qalbiyye ve dimāğıyyeden mürekkeb olan ma‘cūn **(17)** isti‘māl olınmaq gerekdür ki a‘zā-yı reīseye kuvvet virüp **(18)** ebħire şu‘ūdundan men‘ eyleye. Şıfatı budur : Gülbeşeker, **(19)** benefşe hamīresi, lisān-ı sevr çiçegi hamīresi, sükker, ağaç qavunı **[18b/01]** qabığı murabbāsı, her birlerinden onar dirhem. Emlec murabbāsı iki dāne.**(02)**Kābulī murabbāsı iki dāne. Fermuz ma‘cūnı beş dirhem. Terbiye o-**(03)** lunmış geyik boynuzı iki dirhem. Bād-zehr-i mārī iki dirhem.**(04)** Diyarudon tozu iki dirhem. Terbiye olınmış mercān **(05)** bir mişqāl. Terbiye olınmış incir bir mişqāl. ‘Anber bir dirhem. Misk**(06)**

iki dirhem. Altun varaķı beř deste. Misket elması řarābı(07) ile ma‘cūn idüp ‘ale’r-rīķ kestāne miķdārı isti‘māl (08) ideler. Ve üzerine iki fincan miķdārı iřkorzonerā (09) ve lisān-ı şevr ve oğul otı şularından birbirine hılt idüp (10) içeler. İki sâ‘atden şoñra ta‘ām yiyeler. Ve eger ‘alīl yaticak (11) zamān mā’-i hārrede ayaklarını dizlerine dek şokup (12) ba‘dehu delk eyleseler dimāğa ve ķalbe buhār řu‘ūd etmesine(13) māni‘ olur. Ve eger marīzuñ hārreti ziyāde olmayup veyā-(14) hud mi‘desi ziyāde bārid olursa zıkr olınan ma‘cūn-ı(15) müferrihden on dirhem, devā-yı misk ma‘cūnından on dirhem,(16) müferrih yāķūtī hār ma‘cūnından daķı on dirhem, birbirine hılt (17) idüp ‘ale’r-rīķ kestāne ķadar isti‘māl eyleyüp üzerine(18) zıkr olınan şulardan iki fincan içüp iki sâ‘at (19) mürüründen şoñra ta‘ām yiyeler. Cumhūr-i eţibbā’-yi Laţin ittifāk [19a/01] eylemişlerdür ki: “Ba‘de’t-tenķiye emrāz-ı sevdāviyyenüñ cümle-(02) sinde tecrübe eyledük. Yalnız bād-zehr-i mārīye müdāvemmet eyleyüp (03) ve üzerine zıkr olınan şulardan içenler ģalāş oldılar.(04) Zīrā bād-zehr ķalbe ķuvvet virür. Ve südedi tefţih etdüğinden (05) mā‘adā bi’l-ģāşşa emrāz-ı sevdā-viyye ‘aţimü’n-nef’dür.” didiler.(06) Tarīķ-i isti‘māl budur ki ba‘de’t-tenķiye ve’l-faşd yarım dirhem (07) bād-zehr-i mārīyi gümüş havanda saģķ idüp mā’-i verd ile (08) ģall eyleyüp içeler. Ve bu minvāl üzere yigirmi yā otuz (09) gün müdāvemmet ideler. Ve bu maţbūģ daķı a‘zā-yı me’ūfe- (10) nūñ sū’-i mizācını ta’dīl ve süddelerini tefţih eyler. Ve (11) hılt-ı sevdāviyi inzāc eyler. Şıfatı budur: Helyun,(12) ayrıķ otı, hindibā köki, her birinden beřer dirhem. Koyun otı, (13) altun otı, baldırıķara, lisān-ı şevr, her birinden yarım ķabza. (14) Ferimur tartaru bir dirhem. Kifāyet miķdār şuyla eczā-yı mezkūreyi (15) bir piliķ ile ma‘an koyup müherra²⁷ bişdükdē şoñra süzüp yidi (16) gün mütevāliye ısıcak ķahve gibi ‘ale’r-rīķ bir kāse içe-(17)ler. Ve bu maţbūģı her gün tāze taḃģ ideler. Ve bu maţbūģ(18) içildiği günlerde ķabz ‘arız olursa iki üç günde (19) bir ģuķne-i mezkūreye müdāvemmet ideler. Ammā sekizinci[19b/01]gün mu‘ālece faşlınuñ evvelinde zıkr olınan mā’-i cübnden (02) mürekkeb olan müleyyiñi isti‘māl ideler. Ve üç sâ‘atden (03) şoñra ta‘ām yiyeler veyāģūd on dirhem diyaķatlıkun (04) ma‘cūnından isti‘māl idüp üzerine büyük kāse ile (05) sāde mā’-i cübñ içeler. Üç sâ‘atden şoñra ta‘ām yiye.(06) Ba‘dehu tekrār piliķ ile olan maţbūģı yidi gün isti‘māl (07) etdükdē şoñra üzerine ke’l-evvel mā’-i cübñ veyāģūd ma‘cūn-ı (08) diyaķatlıkundan isti‘māl ideler. Eger piliķ ile olan (09) maţbūģdan marīz ikrāh idüp taḃī‘atı

²⁷ Kelime metinde iki yerde geçmektedir (019a/15, 020b/1) ve / o / ile yazılması gerekirken / ģ / ile yazılmıştır. Çeviri yazı ve dizinde kelimenin aslı dikkate alınmıştır.

kabûl eylemez ise (10) bu şerbetden isti'mâl ideler. Şıfatı budur: Lisân-ı sevr köki,(11) helyun, hindibâ köki, kuzu kulağı, her birinden beşer dirhem. (12) Tamariz ki ılıgın ağacıdır, yarım kabza. Koyun otı, (13) altun otı, baldırıkara, acı marul yaprağı, şāhtere,(14) lisân-ı sevr-i bostānī ve yabānī her birinden yarım kabza. Kavun (15) ve karpuz ve hıyār ve kabak çekirdekleri içi her birinden üçer (16)dirhem. Anīsūn, rāziyāne, her birinden birer dirhem. Dögülmüş besfāyic(17) dört dirhem. Eftimun iki dirhem. Kifāyet miqdārı şuyla (18) tabh olup süzüldükden sonra bir buçuk dirhem rāvend ve bir(19) buçuk dirhem kuruş gāriķūn. Dārçīn, bir dirhem. Sünbül-i hindī [20a/01] bir dirhem. Bu eczaları taşfiye olunmuş mā'-i maṭbūh-ı mezkūr (02) ile aḥşamdan şabaḥa degin naḳ' ideler. Ba'dehu süzüp (03) içine yigirmi dirhem dinar şerbeti zamm idüp şerbet eyleyüp(04) 'ale'r-rīķ def'aten içireler. Ve üç sā'atden sonra ta'ām (05) yiyeler. Eger bu 'illetde ciger tarafı me'ūf ise mu'ālece faşlınuñ evvelinde (06) zıkr olunan mā'-i cübnuñ içine bir buçuk dirhem rāvend koyup on iki (07) sā'at naḳ' olunduktan sonra süzüp yigirmi dirhem gül-i mükerreri (08) hılt idüp 'ale'r-rīķ içeler. Üç sā'atden sonra ta'ām(09) yiyeler. Eger bu 'illetde talak tarafı me'ūf ise bir buçuk dirhem (10) kuruş gāriķūnı mā'-i cübni ile on iki sā'at naḳ' idüp (11) süzdükden sonra on beş dirhem kudret helvası zamm idüp (12) 'ale'r-rīķ içeler. Üç sā'at mürürından sonra ta'ām yiyeler.(13) Hükemā-yi Latīn'den Riboriyo ḥekīm, bu marāza koca ḥurūs (14) ile olan maṭbūhı ziyāde medh eyler. Şıfatı budur: Helyun(15) köki, kebere köki, ılıgın yaprağı, her birinden beşer dirhem. Koyun(16) otı, altun otı, baldırıkara, her birinden bir kabza.(17) Anīsūn, ağaç kavunu çekirdegi, her birinden bir dirhem. Sināmekī(18) dört dirhem. Tāze dögülmüş besfāyic beş dirhem. Eftimun, üç(19) dirhem. Dārçīn yarım dirhem. Ferimur tartaru iki dirhem. Cümle eczāyı[20b/01] yarım ḥurūs ile miqdār-ı kifāye şuyla mūherra tabh itdükden (02) sonra nısfı kalınca kaynaya. Ba'dehu süzüp bir kāseye (03) 'ale'r-rīķ isti'māl ideler. Üç sā'atden sonra ta'ām (04) yiyeler. Ve daḥı āgāḥ olsun ki zıkr olunan istifragāta (05) ri'āyet olunduktan sonra şuyı tatlı ve ḥarāretde mu'tedil (06) ḥamāma girmek gāyet nāfi'dür. Calinus'dan mervīdür ki :(07) “Zıkr olunan evşāf ile mevşūf olan ḥamām ile (08) bu marāza mübtelā olanlara, ‘ilāc eyledüm şifā buldılar.”(09) didi. Ḥuşūşā gāsl etdiği şuda edviye-i müberride (10) ola. Meşelā marul, benefşe yaprağı, her birinden bir kabza, (11) kabuğı çıkmış arpa bir fincan, misket elması yigirmi dāne. (12) Bu zıkr olunan eczāyı bir iki gügüm şuda kaynadup (13) ḥamām şuyına katup gāsl ideler. Ve lākin ḥammāmda çok (14) oturmayalar. Ba'de'l-ḥammām mi'denüñ üzerine afsentin(15) ve maşakī ve cevz-i bevva yağlarınuñ her

birinden birer miqdār (16) birbirine hılt idüp ısıcağ iken mi'deye süreler. Eger (17) maražuñ sebebi cigerden ise sağ dizüñ iç yüzünden (18) ve eger talağdan ise şol dizüñ iç yüzünden çeşme (19) açup işletmek ziyāde ma'kuldür. Zīrā bu 'illet emrāz-ı müzmine-[21a/01] den olmağıla a'zā-yı bātinenüñ sū'-i mizācından ve za'findan (02) nāşi dāyimā yeñi yeñi ahlāt-ı fāsıde hāşıl olmağdadur. (03) Böyle olıcağ ol a'zānuñ muhāzīsinden menfez açmak (04) ziyāde münāsibdür. Ve eger ahlāt-ı fāsıde ziyāde olup (05) yaqu işlemesinden bir miqdār hıffet gelmez ise bu şerbeti (06) isti'māl ideler. Şıfatı budur: Tāze bostānī ve berri lisān-ı(07) şevr 'uşāresi, hindibā 'uşāresi, acı marul 'uşāresi (08) şāhtere 'uşāresi, kuzı kulağı 'uşāresi , misket (09) elması 'uşāresi, oğul otı 'uşāresi, her birinden üçer(10) yüz dirhem. Tāze besfāyic 'uşāresi yüz elli dirhem.(11) Bu 'uşāre taşfiye olınduğdan soñra altmış altı dirhem (12) ayıtlanmış ve pāk olmuş sināmekī, yigirmi dört dirhem (13) eftimun zamm olup bir gün bir gice 'uşārelerde nağ' (14) olına. Ba'dehu süzüle ve 'uşāre-i muşaffādan bir kāse (15) alup içine sekiz dirhem kurş ġāriķūn ve bir dirhem zencebil-i (16) meshūk ve bir dirhem karanfil-i meshūk dağı koyup on iki (17) sā'at nağ' ideler. Ve yine 'uşāre-i muşaffādan bir kāse (18) dağı alup sekiz dirhem rāvend ve bir dirhem sünbül-i hindī-i (19) meshūk nağ' ideler. Ve nuķū'lardan bāķī kalan taşfiye [21b/01] olınmış 'uşāreleri iki vaķıyye sükker ile taḥḥ idüp(02) kıvāma getüreler. Bir miqdār şovuduğdan soñra zıkr olınan (03) kurş ġāriķūn ile olan menķū'ı ve rāvend ile olan(04) nuķū'ı dağı katup hıfz ideler. Ve bu şerbetden yigirmi(05) beşer dirhem lisān-ı şevr ve işkorzonerā şuyıyla içeler.(06) Eger 'alīlūñ müddet-i medīd marāz sebebi ile za'fı ziyāde (07) olup müşhil isti'māl etmege taḥammül idemez ise üç(08) dört günde bir mu'ālece bābınuñ evvelinde zıkr olınan ḥuķne-i (09) mutavassı- ta-ı leyyineyi isti'māl etseler 'aẓīm fāyide müşāhede (10) eyleyeler. Zīrā bu maražuñ aşıl māddeşi sevdā ve zāt-ı (11) sevdā dağı ġālīze ve yābise olmağıla ihtikān-ı mutavassıta (12) yūbüseti tertīb ve sūhūletle māddeyi iḥrāc ider. Ve (13) a'zā-yı me'ūfeye 'arız olan ḥarāret ve yūbüseti dağı (14) ta'dīl idüp kuvāya zarar virmez. Ḥattā Riboriyo ḥekīmden(15) menķuldür ki: "Merāķıyye 'illete mübtelā olanlaruñ ekşerine gūnā-(16) gün mu'ālece eyledük, fāyide-mend olmadılar. Ammā yalnız ḥuķneye müdāvemmet eylemekle şifā buldılar." didi.²⁸ Ma'lūm ola ki (17) bu 'illete mübtelā olanlara faşl-ı bahārda ve güzde ba'de'-(18) t-tenķiye mā'-i cūbn içmek ġāyet nāfi'dür. Zīrā mā'-i cūbn(19) a'zā-yı bātineyi ġasl idüp rıfķla 'amel etdüğinden [22a/01] mā-'adā süddeleri tefīḥ, a'zā-yı bātiniyyenüñ sū'-i mizāc-ı (02)

²⁸ "Ammā yalnız ḥuķneye müdāvemmet eylemekle şifā buldılar didi." ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

hârlarını ta'dîl eyler. Hükemâ-yı Latîn mâ'-i cübnden iki yüz **(03)**dirhem içmegi câyiz gördiler. Ammâ bu fakîr yüz elli dirhemden **(04)**ziyâde içilmesin ma'kûl görmem. Zîrâ ziyâdesi ikrâhe **(05)** bâ'îş olur. Ammâ 'avâm nâsınıñ büyük kâse ile şovuk **(06)** içmege haşır etdükleri şadedimizden hâricdür. Ve âgâh **(07)** olsun ki mâ'-i cübniñ içilmesinüñ tarîki²⁹ budur ki yüz **(08)** elli dirhem mâ'-i cübne yarım dirhem dârçîn qoyalar. Hattâ **(09)** mi'deye zarar virmeye. Ve ısıcağ iken def'aten içeler. Bir sâ'at **(10)** mürûrından soñra sâbıkan zıkr olınan müferrih ma'cûndan **(11)** kestâne miqdârı isti'mâl idüp bir sâ'atden soñra **(12)** ta'âma mübâşeret ideler. Ve dahı bu 'illete mübtelâ olanlaruñ **(13)** ba'zılarına hüzlâ 'ârız olur. Hekîm Riboriyo'dan **(14)** ve Can Fort'dan menkûldür ki : "Ba'de't-tenkiye mâ'-i cübni yirine**(15)** eşek südi içmegi gâyet münâsib gördiler. Ve çok **(16)** kimesneye içirdük, 'azîm fâidesin müşâhede eylediler." didiler. **(17)** Bu fakîr dahı ziyâde ma'kûl görürüm. Tarîk-i 'isti'mâli **(18)** budur ki eşekden südi sağalar. Henüz harâreti zâyil **(19)**olmazdan evvel kırk dirhem süde on dirhem şeker katup **[22b/01]** 'ale'r-rîk kırk gün def'aten içeler. Ammâ tedricî seksen **(02)** dirheme dek içmege sa'y eyleyeler. Ziyâde fâide müşâhede ideler. **(03)** Bu minvâl üzere kırk gün müdâvemet ideler. Ve dahı ma'lûm **(04)** ola ki eger kebed ve talakda ve 'urûk-ı masarihada olan **(05)** süddeler, zıkr olınan tenkiyelerden soñra def' olmaz ise **(06)**me'ûf olan 'uzva buğ idüp ba'dehu yağlar süreler. Meşelâ **(07)** eger südde cigerde ise defa'âtle bu buğı ideler. Şıfatı **(08)**budur: Hindibâ köki, koyun otı, râziyâne köki, helyun **(09)** köki, pelin, gül kurusu, haţmî, ebegümeci, her birinden birer**(10)** kabza. Miqdâr-ı kifâye şuyla nışfı kalınca kaynadukdan **(11)**soñra tahammül olınıcağ miqdârı ısıcağ iken içine tâze sünger **(12)** şokup birkaç kerre üzerine tekrâr qoyalar. Ba'dehu yaşığını **(13)** alup üzerine bu yağları, birbirine hılt idüp ısıcağ **(14)** süreler. Şıfatı budur: Pelin yağı, gül yağı, tavuk yağı,**(15)** bâdem yağı ve eger mi'denüñ altında şiş yâhûd şalâbet **(16)** var ise cigere mahşûş olan buğı ve yağı anda zıkr **(17)**olındığı gibi ideler. Ve eger 'illet talakda ise bu buğı **(18)** ideler. Şıfatı budur: Kebere köki, kereviz köki, ma'danos **(19)** râziyâne köki , pencengüş, ebegümeci, haţmî, her birinden birer **[23a/01]**kabza. İlgin iki kabza. Yarı şu ve yarı sirke, **(02)** kifâyet kadar qoyalar ve kaynadalar. Minvâl-i mezkûr üzere **(03)** buğ etdükden soñra bu yağı süreler. Şıfatı budur:**(04)** Kebere yağı, pelin yağı, gül yağı, zanbak yağı, tavuk **(05)** yağı, kaz yağı, bu

²⁹ Hamidiye nüshasında "...tarîk..." olarak geçen kelime Hekimoğlu nüshası (12b/9) numaralı satırda "...tarîki..." olarak geçmektedir ve bu haliyle bağlama uygundur

yağları bir vaqıyye hamr-ı hall³⁰ ile hılt (06) eyleyüp içine iki kabza miqdārı hatmī köki toğra-
(07)yup tabh ideler. Buğdan soñra minvāl-i mezkūr üzere(08) talak olan mahalle zıkr olınan
yağdan süreler. Hattā (09)süddeler mülāyim olup ahlāt-ı galīze yumuşaya. Ve bu (10) yağlar
ve buğlar mu‘ālecesi arasında hıktne-i mutavassıta (11) veyā müleyyine-i hafıfeyi³¹ beş altı
günde bir isti‘māl ideler ki (12) hattā tadrīc ile ‘użv-i me’ūfda buğlar ve yağlar sebebi ile (13)
yumuşayan ahlātı ihtikān ihrāc eyleye. Ve dahı bu marazda (14) Kuneska nām tabīb bu habbı
medh eyler. Zīrā bu habb ahlāt-ı (15) fāsıdeyi rıfkla ve sühūletle ihrāc eyler. Ve süddeleri
teftih (16) eyler. Şıfatı budur: Sināmekī-i meshūk bir dirhem. Törtü tuzı(17) bir dirhem.
Dārçin bir deng. Līmūn şerbeti ile yoğurup hablar(18) düzeler. Yarım dirhem kadar ‘ale’r-
rīk isti‘māl ideler. Bir veyā (19)bir buçuk sā‘atden soñra ta‘ām yiyeler. İki veyā üç ‘amel
ider.[23b/01]Bu fakīr dahı bu habbı ziyāde ma‘kūl görürüm. Bu marazda çok (02) isti‘māl
eyledüm. ‘Aẓīm fāidesin müşāhede eyledüm. Zīrā (03) dörtü tuzı sevdāyı ihrāc etdüğinden
mā-‘adā işlah (04) dahı eyler. Törtü tuzı sevdāyı işlah etdigine delīl (05) budur ki bir miqdār
tuzı sirkeye kosalar sirkenün (06) humuzeti külliyyet ile zāyil olur. Çünkü dörtü tuzınun (07)
sirkede fi‘li böyle olıcağ sevdānun dahı humuzeti olmağıla (08) tuzun fāidesi dahı ma‘lūm
olur ve hükemā-yı Latīn’ün (09) ba‘zıları bu maraza afsentin ‘uşāresini medh (10) iderler.
Şıfatı budur: Pelin ‘uşāresi , taşfiye olındukdan (11)soñra nār-ı hafıfde tabh idüp ‘asel
kıvāmına gelince kaynad-(12) salar rubb olur ve gāhice zıkr olınan afsentin (13) rubbuna bir
miqdār çadır uşağı hılt idüp hab düzeler.(14) Bu fakīr dahı bu habbı medh iderüm. Eger ‘illet
talakda ise (15) -zīrā afsentin mürdür. Mür olan eşyā merāreti ile bi’l-hāşşa(16) talaga fāyide
ider- huşuşā afsentin cigere ve(17) mi‘deye dahı gāyet münāsibdür. Ve çadır uşağı mahşuş
(18) talak edviyyesindendür. Zīrā süddeyi teftih ve hılt-ı (19) yābisi tezvīb ider. Ve ba‘zılar
dahı ba‘de’t-tenkiye [24a/01] afsentin maṭbūhına müdāvement eylemegi ziyāde ma‘kūl (02)
gördiler. Bu fakīr dahı ma‘kūl görürüm. Lākin maṭbūhı (03) bu güne tabh olunmak gerek.
Şıfatı budur: Pelin, lisān-ı şevr(04) yaprağı, lisān-ı şevr köki, oğul otı, hindibā her birinden
(05) birer kabza. Kifāyet miqdārı şuyla tabh olındukdan soñra (06)yigirmi dirhem mā’-i
maṭbūha beş dirhem şeker katup ‘ale’(07) r-rīk isti‘māl ideler. Ve bu maṭbūhun fāyidesi
yalnız (08) afsentin maṭbūhından evlā oldığı ahvāl-i terkibe (09) ‘ālim olına. Ma‘lūmdur zīrā

³⁰ “hamr-ı hall” terkibi sayfa kenarında “hall-i hamr” olarak düzeltilmiştir ve dizin kısmında düzeltilmiş hâline yer verilmiştir.

³¹ “müleyyine-i hafıfeyi” bu satırda net değildir. Bu haliyle çeviri yazıya aktarımı (024a/18) numaralı satırdan hareketle yapılmıştır.

bu maṭbūḥda afsentin (10) cigere ve ṭalağa ve mi‘deye nāfi‘dür. Ve hindibā cigerūn (11) ḥarāretini ta‘dīl etdüğinden mā-‘adā süddeleri teftīḥ ider. (12) Oğul otı ve lisān-ı sevr, ḥılt-ı sevdāvīyi inzāc (13) etdüğinden mā-‘adā yürege kuvvet virüp ve a‘zā-yı (14) reīseyi ḥıfz ider. Ammā yalnız afsentinde bu (15) fāyideler yokdur. Ma‘lūm ola ki bu ‘illete mübtelā olanların (16) ekşerinūn ṭabī‘atleri ḳabz üzerine olur, diyü beyān (17)olınmış idi. Lāyık olan budur ki ba‘zı edviye-i (18) müleyyine-i ḥafīfe ile telyīn eyleyeler. Meşelā gāhī bir miḳdār (19) ḥıyārşenber ve gāh ma‘cūn-ı diyaḳatlıkun ve gāhī mu‘ālece [24b/01] beyānında yazılan mā’-i cūbn ile sināmekī isti‘māl ideler.(02) Ve Mantona nām ṭabībden menḳüldür ki: “Üç dirhem mā’-i (03) hindibā ve mā’-i verd veyā mā’-i ḳırāḥ ile maḡsūl şaḳız (04) terementisini lisān-ı sevr şuyı ile ‘ale’r-rīḳ haftada bir [05] veyā iki kerre isti‘māl eyleseler, ziyāde münāsibdür.” didi. (06) Zīrā terementi telyīn etdükdən mā-‘adā mi‘dede olan (07) ḡalīz balḡamları eridüp mi‘deyi pāk ider ve mecrālarda (08) olan aḥlāt-ı ḡalīzeyi tenḳiye etmekle süddeleri teftīḥ (09) ve bevli idrār ider. Ve cigere zarar virmez. Ve eger cigerde ve (10) ṭalaḳda ve ‘urūḳ-ı masariḳada olan süddeleri zıkr (11) olınan mu‘āleceleri-le açılmaz ise bu ḥabbı isti‘māl ideler.(12) Faḳīr tecrübe eyledüm, teftīḥ-i süddede ziyāde nef‘ini müşāhede(13) eyledüm. Şıfatı budur: Ġāriḳūn-ı ebyaz iki dirhem. Rāvend (14) iki dirhem. Sünbül-i hindī ve dārḳīn, her birinden yarım dirhem. (15) Miḳdār-ı kifāye terementi ile yoğurup ḥab ideler. İki (16) veyā üç günde bir dirhem isti‘māl ideler. Eṭibbā’-yi Laṭīn’ūn (17) müteahḫirlerinden Portuḡal ḥükemāsının mu‘temedün ‘aleyhlerinden (18) Zaḳota nām ṭabībden menḳüldür ki: “Bu marāza mübtelā (19) olanların ḡāyetü’l-ḡāye ‘asīr’ül-‘ilāc olanlarına gūnā-gūn [25a/01] ḥüsn-i tedbīr eyledüm. Şifā bulmadılar. Tedbīrimūn eşeri zāhir (02) olmaduğundan ziyāde maḥzūn oldum. Ba‘dehu fildişi ḳurşına (03) kırḳ gün müdāvemmet eyledüm. Bi-fazlillāhi Te‘ālā şifā buldılar.”(04) didi. Zīrā fildişinūn fāidesi keşīrdür ve ḳalbe feraḫı (05) ‘azīmdür. Ve bu marāzun mu‘azzam esbābı olan süddeyi (06) teftīḥ etmede bī-nazīrdür. Şıfatı budur ki ziyāde ince dörpi (07) ile bürāde olmuş fildişinden otuz dirhem, şeker yüz(08) yigirmi dirhem, çiçek şuyı ile ḳurş ḳıvāmına gelince ṭabḥ (09) olınduḡdan soñra içine bürāde koyup, ḳurş eyleyüp(10) ‘ale’r-rīḳ beşer dirhem isti‘māl eyleyüp üzerine isḳorzonērā (11) ve oğul otı şuyını birbirine ḥılt idüp bir fincan içeler.(12) Cumḥūr-ı ḥükemā-yı Laṭīn ittifaḳ eylemişlerdür ki: “Ḥayz-ı cārī (13) olmamadan ḥāmil olmayan ḥātun, ba‘de’t-tenḳiye ḳurş-ı mezbūr- (14) dan beş dirhem ‘ale’r-rīḳ mütevālīye kırḳ gün müdāvemmet (15) eylese ḥāmile olur.” didiler. Faḳīr tecrübe eyledüm bi-izn-(16) illāhi te‘ālā taḥallūf eylemedi. Ve

eger zıkr olınan mu‘alecāt (17) ile dahı süddeleri açılmaz ise hükemā-yı Latın çilek şerbeti(18) virilmege ittifāk eylemişlerdür. Ba‘zılar çilegüñ ma‘cünını ve ba‘zılar (19) habbını ihtiyār eylediler. Ammā bu faķır şerbeti isti‘māl olınmağı [25b/01] tercīh eyledük. Zīrā ma‘cün ve eger hab verilür ise harāreti (02) ve yübüseti olduğundan mā-‘adā çilegüñ cirmi olmağıla (03) ba‘de’l-ekl bir buçuk sā‘at hareket etmek lāzım gelür. Hareket (04) etmege kuvā-yı ‘alīl kavī olmak gerekdür. Bu marazda ise kuvā-(05) nuñ za‘īf oldığı mā-sabağdan ma‘lūm oldı. Böyle(06) olıcağ şerbetde cirm olmamağıla şerbet isti‘māl olınmağa (07) tercīh olunur. Şıfatı budur: Terbiye olınmış çilek bürādesi (08) elli dirhem. Gülāb ile çıkmış dārçīn şuyı seksen dirhem.(09) Bunları sırçalı çölmek ile nerm ateşde tabh idüp dāyimā (10) karışduralar.Ve köpügi çıkdıkdā āhar tarafa koyalar. Ba‘dehu tabh-(11) dan lāzım gelen nokşānı bir miqdār dārçīn şuyı ile tekml (12) eyleyüp bu ‘ameli dört kerre i‘āde ideler. Ba‘dehu maṭbūhdan (13) bürādeyi ayırıp yalnız mā’-i maṭbūhı ‘asel kıvāmına gelince (14) tabh ideler.Ve bu maṭbūhdan iki kaşık alup müfettiḥ(15) eşribe ile veyā lisān-ı şevr veyā hindibā şuyı ile şerbet (16) idüp içeler. Ba‘dehu hareket lāzım degüldür. Bir miqdār iderse (17) lā-be’sdür.Ve yine etibbā’-yi Latın müteahḥirlerinden ve mu‘temedlerinden (18) Merkaḍu tabīb merākiyye marazı sebebi ile ‘arız olan (19) ḥafaḳān bābında ya’nī a’zā-yı bāṭniyyenüñ süddesi sebebi [26a/01] ile ‘arız olan ḥafaḳān mu‘alecesinde bu şerbeti(02) medh eyleyüp isti‘māl ider idi. Hattā bu faķır kendü (03) nefsimde tecrübe eyledüm, ‘azīm nef‘ini müşāhede eyledüm. Şıfatı(04) budur: Himel otı şuyı dört yüz dirhem. Bu mā’-i maṭbūhuñ (05) içinde altmış dirhem ziyāde kızdurılmış çilegi dört def‘a (06) söğündüreler. Ba‘dehu altmış dirhem çilegi dahı ke’l-evvel söğündürüp (07) mā’-i muşaffāyı süzeler. Ba‘dehu içine mā’-i verd ile terbiye (08) olınmış altmış dirhem çilek ḥabeşini ya’nī fażalātını kırk dirhem(09) çekirdeksüz kıızıl üzüm ile koyalar. Üç gün tura. (10) Ba‘dehu şülüşi gidince tabh olına ve süzeler. Ba‘dehu bu maṭbūha (11) on altı dirhem helyun köki ve on altı dirhem fūvvetü’s-(12) şabbāğīn ve hindibā ve rāziyāne köklerinden on ikişer(13) dirhem, koyun otı, baldırıḳara, her birinden ikişer ḳabza(14) koyalar. Ve nerm ateşde nısfı ḳalınca tabhdan soñra (15) süzeler. Ve ısıcağ iken içine on altı dirhem pāk sināmekī(16) ve on iki dirhem döğölmiş ‘uşfur tohumı koyup yigirmi dört (17) sā‘at naḳ‘ ideler. Ba‘de’t-taşıye bir vaḳıyye sükker ile (18) şerbet idüp her gün yigirmişer dirhem oğul otı ve (19) isḳorzonerā ve lisān-ı şevr şuyı ile şerbet idüp [26b/01] içeler. Ve yine Portuğal etibbā’sından Ḳunesḳa (02) nām ḥekīmden menḳüldür ki: “Ṭalaḳda şiş ve şalābet (03) olup zıkr olınan mu‘aleceler ile mündefi‘a olmaz

(04) ise bu habbı isti‘māl ideler.” didi. “Zīrā bu hab (05) ṭalaḡuñ ve sāyir a‘zā-yı bāṭniyyenüñ süddelerini teftīh (06) etmede sihr maḡülesidür.” didi. Şıfatı budur: Hindibā(07) şuyı ile maḡsül şabr bir dirhem. Çadır uşaḡı- ḡall-i(08) ‘unşul ile erinmiş ola- bir dirhem. Mürr-i şāfi bir dirhem.(09) Maşṭakī şülüş dirhem. Tiryaşandalos ma‘cūnı terkībinden(10) şülüş dirhem. Za‘ferān dört çekirdek ya‘nī bir deng. Milḡ-i (11) pelin bir dirhem. Gül-i mükerrer ile yoḡurup hab ideler. Gün- (12) aşırı bir dirhem isti‘māl ideler. Eger kuvā-yı ‘alīl kavī (13) ise bir mişḡāle dek isti‘mālī cāyızdır ve südde sebebi (14) ile ‘arız olan sū’-i kınıyeye daḡı bu hab ziyāde menāfi‘(15)dür. Eger ‘alīl za‘īf ise ‘ale’r-rīḡ her gün birer veyā ikişer (16) hab virilmek ma‘ḡüldür. Ve eger zıkr olınan mu‘āleceler daḡı (17) a‘zā-yı bāṭniyyenüñ südedini ve tıḡālūñ şalābetini ve şişini (18) def eylemez ise, marīz ḡamr erbābından ise bu şerbetden ‘ale’(19) r-rīḡ yigirmi beş dirhem içüp bir sā‘at ḡareket ideler. [27a/01] Şıfatı budur: Çilek bürādesi yüz dirhem. ḡall-i ḡamr ile defa‘āt (02) ile ḡasl olına, ba‘dehu kuruya ve bir bezüñ üzerine yayıla ve (03) bürādenüñ üzerine dört dirhem ḡaranfil tozu ekeler. Yigirmi (04) dört sā‘at tura. Ve tatlu olmayan sekiz yüz dirhem (05) ḡamuruñ içine ḡaranfil tozu ile bürāde-i mezkūrı koyup aḡaç (06) ile ḡarışduralar. Ve sırçalı çölmege koyup aḡzını ḡamīr (07) ile muḡkem şedd-i vaşl ideler. Eger iḡtiyāc ḡazīran ve temmūz (08) vaktinde vāḡi‘ olursa on gün mütevāliye gündüz (09) güneşe koyup gice ḡaldıralar. Eger şovuk vaktinde vāḡi‘(10) olursa ḡammām-ı maride sekiz gün mütevāliye koyalar. Ammā (11) her gün bu iki ‘amelde aḡzını açup ḡarışduralar. Ve ṭabīb-i (12) mesfūrdan menḡüldür ki: “Mu‘ālecesinde ‘aciz olduğum südde-(13) larde isti‘māl eyledüm şifā buldılar.” didi. “Bu şerbetüñ (14) fi‘li kavīdür. ḡattā sevdā-yı ḡalīzi ishāl eyledüğünü müşāhede(15) eyledüm.” didi.

Faşıl (8), a‘rāz-ı merāḡiyye teskīni beyānındadır.(16) Ma‘lūm ola ki aşıl ḡā‘ide-i külliye evvelā marāza ‘ilāc (17) etmektür. Zīrā marāz zāyil olmaduḡca anuñ sebebi ile (18) ḡāşıl ‘araż zāyil olmaz. Bu marāzda ise a‘rāz-ı rediyye (19) zuḡūr ider. Nitekim beyān olındı. İmdi bi-ḡasebi’z-żarūre [27b/01] evvelā a‘rāzı teskīn etmek lāzımdır. Eger olınmaz ise (02) ‘araż sebebi ile kuvā-yı ‘alīle za‘f ‘arız olup “aşıl marāzuñ iştidādına bā‘iş olur.”³² Āḡāḡ (03) olsun ki bu marāzuñ ‘arażı beşdür. Evvelkisi seherdür,(04) ya‘nī ‘alīlūñ dimāḡına ebḡire-i ḡārre ve yābise şu‘ūd (05) etmeden marīza uyku gelmemektür. Seher ise rūḡ-ı nefsanıyye-(06)yi za‘īf itdüğinden mā‘adā cemī‘ kuvāya za‘f īrās (07) eyler. Bu taḡdīrce aşl-ı marāza

³² “aşıl marāzuñ iştidādına bā‘iş olur” ibaresi sayfa kenarında yer almaktadır.

‘ilâc eylemek mümkün **(08)** olmaz. İmdi marîza seher ‘arîz olduğda bu **(09)** müstahleb-i münevvimî³³ virmek lâzımdur. Şıfatı budur: Kāvun **(10)** ve karpuz ve kabak ve hıyâr çekirdeklerinin içlerinden **(11)**beşer dirhem. Ak haşhaş tohumu üç dirhem. Şoyulmuş bādem**(12)** on dāne. Taş havanda döğüldükden sonra miqdār-ı **(13)**kifāye mukaşşer arpa şuyı ile zıkr olınan lübūbları**(14)** ezeler. Süt gibi olduğda süzeler. Bir miqdār nilüfer**(15)** şerbeti dahı katup ısıcağ iken ahşam def’aten vireler. **(16)** Eger bunuñla uyımazsa bu maṭbūh ile ısıcağ ayakların **(17)** yusunlar ki ‘aks-i ebhîre etmekle uyudıcıdur. Şıfatı budur:**(18)** Papadya, haṭmī, yapışkan, ebegümeci, her birinden birer kabza. **(19)** Torak otı tohumu beş dirhem. Kamış yaprağı iki kabza. Miqdār-ı **[28a/01]** kifāye şuyı taḥḥ olındukdan sonra taḥammül olıncağ kadar **(02)** ısıcaklık var iken ayaklarını dizlerine dek şokalar **(03)** ve ğasl ideler. Ve eger bunuñla dahı uyumaz ise şakīka-**(04)** larına ve burnının içlerine ve avıçlarına ve tabanlarına **(05)** popliyon merhemi süreler. Ve eger bunuñla dahı uyumaz **(06)** ise bir dirhem reke ma‘cūnından virüp üzerine zıkr olınan**(07)** müstahlebi içeler. İkincisi, veca‘-ı mi‘dedür. Zīrā mi‘de-**(08)** de ta‘ām fāsîd olmağıla rīh hāşıl ider. Ve rīh temdīdi **(09)** ile veca‘ īrāş eyler. Bu şüretde hafif mukayyi’ virmek**(10)** lâzımdur. Zīrā kay’ evvelā fāsîd olan ta‘āmı ihrāc ider.**(11)** Sāniyen, çig balgamları ve rīhleri ihrāc ider. Şıfatı budur: **(12)** Yüz dirhem çiçek şuyı fātirden ziyādece ısıcağ iken **(13)** vireler. Yarım sā’atden sonra parmak vurup kuşalar. Ve eger **(14)** bunuñla dahı kay’ idemez ise bu mukayyi’i isti’māl ideler.**(15)** Şıfatı budur: Turp tohumu beş dirhem. Torak otı tohumu üç**(16)** dirhem. Kāvun köki üç dirhem. Yarım vakıyye şuyı taḥḥ **(17)** olındukdan sonra nısfı kala. Ba‘dehu süzüp otuz dirhem **(18)** sikencübīn katup ısıcağ iken def’aten içeler. Ve eger bunuñla**(19)** dahı kay’ idemez ise maṭbūh-ı şānīnūñ içine bir dirhem **[28b/01]** ğāriḳūn tozu nak‘ idüp on iki sā’atden sonra **(02)** süzüp def’aten içeler. Ammā ba‘de’l-kay’ mi‘denūñ taşra-**(03)** sına bu yağları süreler. Şıfatı budur: Maşakī, gül,**(04)** sūnbül-i hindī, cevz-i bevva, afsentin, yağlarını birbirine **(05)** hılt idüp ısıcağ iken mi‘deye süreler. Veyāhūd **(06)** bir sıcak etmegi ortasından yarup zıkr olınan yağları**(07)** birbirine karıştırdukdan sonra etmek üzerine birkaç **(08)** tamlā tamladalar ve üzerine bu tozu ekeler. Ve ısıcağla **(09)** mi‘de üzerine uralar. Ğubāruñ şıfatı budur: Gül,**(10)** papadya çiçeği, pelin-cümlesi kuru ola- maşakī, her birinden **(11)** bir dirhem. Ğubār gibi saḥḥ olındukdan sonra ve etmek **(12)** üzerine zıkr olınan yağları taḳṭīr olınup ve dahı **(13)**

³³ Hamidiye nüshasında “...münevvim...” olarak geçen kelime Hekimoğlu nüshası (015a/25) numaralı satırda “...münevrimi...” olarak geçmektedir ve bu haliyle bağlama uygundur.

üzerine bu ğubārı zer‘ eyleyüp³⁴ mi‘denüñ üzerine (14) koyalar. Eger kıy‘ ile veca‘-ı mi‘de sākin olmaz ise bālāda (15) zıkr olınan terementi ve ğārikūndan mürekkeb olan ħab-(16) dan bir mişkāl isti‘māl olına. Zīrā bu ħab mi‘deyi (17) siler ve mā-baқыyye-i fużūli em‘ā tarafına getirür.Üçüncisi (18) ħafaķāndur. ‘Alīle ħafaķān ‘ārız olursa ‘ale’l-fevr (19) teskīn etmek lāzımdur. Zīrā ħafaķān qalbi ve rūḥ-ı ḥayvānı [29a/01] za‘īf etmekle marīz ḥayātdan me’yūs olur. Zīrā qalb (02) ‘użv-i şerīfden olmağıla bir şey’e taḥammül yokdur. Pes imdi (03) ħafaķān ‘ārız olduķda edviyye-i qalbiyyeyi tenāvül idüp üzerine (04) isķorzonera ve lisān-ı sevr ve oğul otı şularından (05) içeler. Ve eger bunuñla daḥı sākin olmaz ise bu yaķuyı (06) ısıcaķ iken yürek üzerine koyalar. Şıfatı budur: Tiryāķ-ı (07) fārūķ -Venedik’den gelmiş ola-iki dirhem. Kırmuz ma‘cūnı (08) üç dirhem. Diyāsentū ma‘cūnından üç dirhem. Za‘ferān (09) üç çekirdek. Çiçek suyu üç dirhem. Mecmū‘ını birbirine (10) hılt idüp nerm ateşde çiçek suyu maḥv olunca kaynaya.(11) Ba‘dehu bir beze koyup taḥammül olınacaķ miķdārı ḥarāreti var iken (12) yürek olduğı maḥalle koyalar. Ĥafaķān sākin olmaz ise (13) tekrār eyleyeler. Ve bu mu‘āleceler eşnāsında ihtikān etmeden (14) ğaflet etmeyeler. Zīrā ekşeriya sebebi ebḥire şu‘ūdındandır.(15) İhtikān ise ‘aks-i mādde etmekle ebḥire şu‘ūdını men‘ eyler. (16) Ve eger yine sākin olmaz ise eger südde cānib-i tıḥālde ise (17) ol maḥalle dört beş qurı şişe uralar. Eger ciger cānibinde (18) ise ol maḥalle uralar. Ve eger südde olduğı maḥal nā-ma‘lūm(19) olursa bögrekleriñ iç yüzine qurı şişe uralar.[29b/01] Ve eger ħafaķān zıkr olınan ‘ilācāt ile sākin olmaz ise (02) bālāda zıkr olınan Merķadu ṭabībün ḥabeşü’l-ḥadīd ile (03) olan çilek şerbetinden yigirmişer dirhem vireler. Zīrā ṭabīb-i (04) mesfūr bu şerbeti südde sebebi ile ‘ārız olan ħafaķān (05) için yapmışdur. Bu faķīr maraz-ı merāqiyyeye mübtelā olmağıla (06) ħafaķān ‘ārız olduķda tecrübe etdüm. ‘Azīm nef’in müşāhede (07)eyledüm. Senertus ḥekīm: “ Sebebi riḥ olan ħafaķānun mu‘ālece-(08) sinde ḥükemā-yı Efrenç’üñ taķtīr ile aĝaç kavunu kabuğundan (09) ve dārçinden istiḥrāc eyledükleri yağları ğāyet’ül-ĝāye (10) ma‘kūl görürüm.” didi. Faķīr daḥı bu yağlar Frengistan’dan (11) İstanbul’da Ġalaṭa’ya gelmek ile alup nefsimde tecrübe (12) eyledüm. Bi-luṭfillāhi Te‘ālā nef’ini müşāhede eyledüm. Edḥānuñ (13) ṭarīķ-i isti‘mālī budur ki **بريك مردی** tavuķ şuyına (14) beş tamlı koyup isti‘māl ideler. Veyāḥūd bir miķdār oğul (15) otını ṭabḥ idüp mā’-i maṭbūḥ ile ‘anber şerbeti ezüp (16) içine beş altı tamlı taķtīr eyleyüp qahve gibi içeler.(17)

³⁴ Metinde زرع ايلوب (zer eyleyüp) biçiminde olmasına rağmen bağlamdan hareketle زرع ايلوب (zer‘ eyle-yüp) şeklinde okunmuştur, dizinde bu haliyle anlamlandırılmıştır.

Dördüncüsü kılunca müşābih veca‘-ı em‘ādur. Sebebi ṭabakāt-ı (18) em‘āya rīḥ nūfūz idüp temdīdi ile veca‘ īrās eyler.(19) Huşuşā marīzun ṭabī ‘atı kabz üzerine ola. Zīrā [30a/01] em‘āda fażalāt müctemi‘a olmağıla rīḥ ḥāşıl olup veca‘-ı (02) em‘āya bā‘iş olur. Bu ‘arazuñ mu‘zam mu‘ālecesi ihtikān-ı (03) mutavassıṭadur. Şıfatı budur: Ebegümeci, ḥatmī, yapışkan, (04) pazı, lisān-ı şevr, her birinden bir kabza. Tāze döğölmiş (05) besfāyic on dirhem. Döğölmiş tohum-ı ‘uşfur üç dirhem. Rāziyāne (06) üç dirhem. Tohum-ı ketān iki dirhem. İklīlū’l-melik beş dirhem. Papadya (07) çiçeği üç dirhem. Ğārikūn bir buçuk dirhem. Miqdār-ı kifāye (08) şuyla ṭabḥ olındukdan şoñra mā’-i maṭbūḥdan yüz elli dirhem (09) alup içine on dirhem ḥıyārşenber ve otuz dirhem sirḥişt (10) ve yigirmi beş dirhem papadya yağı ile ihtikān eyleyeler.(11) Zīrā bu ihtikān rīḥi taḥlīl ve fażalātı ihrāc ider.(12) Ve eger veca‘ bununla sākin olmaz ise bu buğı ideler.(13) Şıfatı budur: Ebegümeci, yapışkan, ḥatmī, papadya çiçeği (14) her birinden bir kabza. Ketān tohumı beş dirhem. Buy tohumı beş (15) dirhem. Torak otı beş dirhem. İklīlū’l-melik on dirhem. Dört (16) vakıyye şuyla ṭabḥ olup nışfı kalınca kaynaya. Ba‘de(17) ısıcak iken mā’-i maṭbūḥa yeñi sünger şokalar ve şıka-(18) lar. Şovumuzdan mukaddem veca‘ olan maḥalle kıya. Ba‘dehu sünger-(19) den işābet iden yaşlığı silüp bu yağları ısıcak [30b/01] iken veca‘ oldığı maḥalle süreler. Şıfatı budur:(02) Tatlu bādem ve zanbak ve papadya ve afsentin, tavuk (03) ve kaz yağlarını birbirine ḥılt idüp nerm ateşde ısıdıp (04) veca‘ maḥalline kıyalar. Eger veca‘ bir def‘a ile sākin olmaz (05) ise zıkr olınan ‘ameli tekrār eyleyeler. Ve eger bununla daḥı (06) sākin olmaz ise tāze boğazlanmış kıyounuñ iç yağın alup (07) şovumuzdan mukaddem mevzi‘-i veca‘a kıyalar. Beşincisi veca‘-ı (08) külādur. Evāil-i risālede zıkr olındığı üzere ṭabīb-i cāhil (09) ‘araz-ı merākiyyeden olduğın fehm etmeyüp ḥaşāt-ı kıye mu‘ālece-(10) sine mübāşeret ider. Ma‘a-hazā ‘arazdur, maraz degüldür.(11) ‘Araz oldığı taḥdīrce mu‘zam ‘ilāci ihtikān-ı mutavassıṭa-(12)dur. Ve eger ihtikān ile sākin olmaz ise bi-‘aynihi veca‘-ı (13) em‘āda yazılan buğları ve yağları mevzi‘-i külāya kıya-(14) lar.

Faşl (9), bu marazda esbāb-ı sitte-i zarūriyyenüñ (15) tedbiri beyānındadır. Tedbīr-i mekān, ‘alīl hevāsı laṭīf (16) olan maḥallede sākin olmak gerek. Eger mümkün ise şu (17) kenārında olmak ziyāde ma‘küldür. Tedbīr-i ağziye-i nāfi‘a, (18) kızu ve oğlak ve piliç ve çil ve keklik ve süglin etleri(19) nāfi‘dür. Eger marīzüñ ḥarāreti ziyāde degül ise kıricak [31a/01] kıyun eti daḥı ma‘küldür. Ve gāḥice zıkr olınan lūḥūmuñ (02) kebāb olması daḥı cāyizdür. Ve semek aḳsāmından pisi ve gümüş (03) ve kıya balıklarını ‘alīl ārzü etdüğü

taḳdīrce üzerine **(04)** līmūn şıkılup tenāvül eyleyeler. Ammā müdāvemem etmeyeler. **(05)** Ve şitāda henüz tavuḳdan inmiş yımırṭayı rafadan **(06)** eyleyüp şarısını yimek cāyızdır. Ve sebzevātdan isfanah **(07)** ve marul, lisān-ı şevr ile maḥlūt zıkr olunan etleri ṭabḥ **(08)** iderlerse münāsibdür. Ve yalnız lisān-ı şevr daḥı ma'ḳūldür. **(09)** Ve şūrbālardan pirinç şūrbāsı ve yumşak lapa ve pilav**(10)** lā-be'sdür. Ve eger zıkr olunan lūḥūm ile pişmiş olursa **(11)** daḥı münāsibdür. Tedbīr-i ağzıye-i muзіrra, lūḥūmdan lahm-ı **(12)** ḳadīd paşdırma ve şucuk gibi eger tuzda veyāḥūd **(13)** tütünde kurumuş olursa ḡāyet muзіrdur. Ve şıḡır ve keçi **(14)** ve tavşan ve geyik ve bıldırcın ve ḳaraca geyik ve ḳaz **(15)** ve ördek etleri daḥı muзіrdur. Semek aḳsāmından göl **(16)** balıkları ve deñizde olan büyük balıklar daḥı muзіrdur.**(17)** Ve māyesüz etmek daḥı muзіrdur. Ammā sūkker ve 'asel ile **(18)** olan eṭ'ime müseddid olmaḡıla ve serī'an şafrāya istiḥāle **(19)** etmekle ziyāde muзіrdur. Eger muḥterik olursa sevdāya**[31b/01]** mübeddel olur. Ve sebzevātdan bāzincān ve lahana daḥı **(02)** muзіrdur. Netīce-i kelām aḥ-lāt-ı sevdāviyye ve aḥlāt-ı **(03)** ḡalīze ve lezce ḥāşıl olan ağzıyeden ve³⁵ ziyāde **(04)** faẓla ḥāşıl olan eṭ'imeden ziyāde iḥtirāz lāzımdur.**(05)** Ve ḥamīr işlerinden ve muṭlaḳ lebeniyyātdan ictināb lāzımdur.**(06)** Tedbīr-i meşrūb, eger 'alīl aḡniyādan ise bir miḳdār **(07)** ılıḡın ağacın şuyla ṭabḥ ideler. Eger bulunmaz ise bir **(08)** miḳdār lisān-ı şevr kökini bir miḳdār beyāz şandal ile **(09)** ṭabḥ ideler. Ba'dehu ḡāyet'ül-ḡāye ḥāliş altun subeke-**(10)** sini ateşde ısıdıp defa'ātle mā'-i maṭbūḥda iḥmā' itfā' **(11)**eyleyüp şı yirine içeler. Yalnız mā'-i ḳırāḥa iḥmā' itfā' **(12)** etmek daḥı cāyızdır. Eger fuḳarādan ise Frengi çilegi mā'-i ḳırāḥa **(13)** yidi kerre iḥmā' itfā' idüp içeler. Ammā yalnız ḥām **(14)** şudan ve buzlu ve ḳarlu şudan iḥtirāz lāzımdur. Ḥuşūşā **(15)** ḥarekāt-ı 'anīfeden ve cimā'dan. Ve ḥammāmdan soñra ola**(16)** eşribe maḳūlesinden tatlısı az olandan ḳillet üzere **(17)**içmek münāsibdür. Zīrā cümle ḥulviyyāt müseddiddür. Ve ṭḥālūn **(18)** 'adūsıdur. Tedbīr-i nevm, ziyāde uyumaḳ mümkün olursa **(19)** lā-be'sdür. Sekiz sā'atden eksik olmaya. Ammā gündüz **[32a/01]** uyḡusından iḥtirāz lāzımdur. Eger yaz günü olursa **(02)** sekiz sā'ate itmām içün ba'de şalātü's-subḥ bir miḳdār **(03)** uyumaḳ cāyızdır. Tedbīr-i ḥareket, ḥareket-i 'anīfe **(04)** ḳaṭ'an cāyız degüldür. Zīrā südde īrās eyler. Ve **(05)** ḥuşūşā 'ale's-şeb' ola. Ammā ḥarekāt-ı **(06)** mu'tedile nāfi'dür. Ḥuşūşā **(07)** 'ale'r-rīḳ ola. Ba'de**(08)** ṭa'āma mübāşeret **(09)** eyleyeler **(10)** *temmet*

³⁵ Hamidiye nüshasında "...ve..." yer almamaktadır, bağlamdan hareketle anlam karışıklığını gidermek Hekimoğlu nüshası (016a/19) numaralı satırdan alınmıştır.

3.DİZİN

A

‘**Acem** Ar. Arap ırkından olmayanlara Arapların verdiği isim.

‘A. 001b/7

‘A.+ de 002a/2

[2]

acı İçeriden veya dışarıdan gelen bir tesirle vücutta hissedilen ve bu tesirin ortadan kalkmasıyla geçen rahatsızlık durumu, ağrı, ıztı- rap.

a. 010a/3

[1]

acı marul *Türk + Rum. Tüylü ve dikensi yapraklara sahip olan bir bitki. Yabani marul, eşek marulu, yağ marulu.*

a. 019b/13, 021a/7

[2]

‘**âciz** Ar. Güçsüz.

* ‘**âciz ol-** Ar + *Türk. Güç* yetirememek.

‘â. -duğum 027a/12

‘â. -masına 015b/13

[2]

aç - 1. Bir şeyi kapalı durumdan çıkarmak.

a.- up 027a/11

[1]

2. Tedavi için vücutta yarık açmak.

a.-up 020b/19 (dizin iç yüzünden çeşme *açıp* işletmek)

a.-mak 021a/3(azanın muhazisinden menfez açmak)

[2]

açıl – Tıkanıklığı giderilmek.

a.- maz 024b/11, 025a/17

[2]

açlık Aç olma, acıkma durumu.

a.+ ı (acliğı) 009b/18

[1]

ād Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim.

a.003a/11

[1]

adam Ar. İnsan.

a.+ a 011b/9

a.+ uñ 012b/2

[2]

‘**adem** Ar. Var olmama, yokluk.

*‘**adem-i taħallül** Ar.

Ayrışmama.

‘a. +ine 013b/13

[1]

‘**adū** Ar. Düşman

‘a.+ sıdur 016b/12, 031b/18

[2]

āfet Ar. Hastalıkların dokularda meydana getirdiği bozukluk.

ā. 006b/13, 007a/1, 014b/7

ā.+ ine 014b/5

[4]

afsentin *Rum. Pelin otu, yavşan otu.*

Anadolu’da yirmi kadar türü bilinen ve *veronika* olarak da adlandırılan bitki.

a. 020b/14, 023b/9, 023b/12, 023b/15, 023b/16, 024a/1, 024a/8, 024a/9, 028b/4, 030b/2

a.+ de 024a/14
[11]

ağaç Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki, ağaç.

a. 027a/5
a.+ ıdur (ılgın a.) 019b/12
a.+ ın (ağacın) 031b/7
[3]

ağaç kavunu Akdeniz kıyılarında yetişen limon ağacı cinsinden bir ağacın limondan büyük, pütürlü, kalın kabuklu, çiğ olarak yenmeyip reçeli yapılan, pasta ve şekercilikte kullanılan meyvesi.

a. 018a/19, 020a/17, 029b/8
[3]

āgāh Fars. Dikkatli.

* **āgāh ol-** Dikkatli olmak.

a. -sun 014a/12, 020b/4, 022a/6,
027b/2
[4]

ağır Yoğun, kesif.

a. 014a/3
[1]

ağırlan - (dil için) Yavaşlayıp hızını kaybetmek.

a.- up 013a/8
[1]

ağız 1. Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a.+ ından (ağızından) 009b/2
[1]

2. Kapların veya içi boş şeylerin açık tarafı.

a.+ ı (ağız) 005b/3, 006a/11
a.+ ını (ağızını) 027a/6, 027a/11
[2]

ağlaz Ar. Çok yoğun.

a.+ ını 004b/5, 004b/9
[2]

ağleb Ar. Çoğunluk.

a.+ i 005b/18
[1]

ağniyā Ar. (gani sözcüğünün çoğulu) Zenginler.

a.+ dan 031b/6
[1]

ağrı Vücudun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı.

a. 007a/4, 010a/3, 011b/7
a.+ sı 011b/5, 011b/6, 011b/10
[8]

ağziye Ar. Gıdalar

a.+ den 007b/8, 031b/3
a. (tedbīr-i a.- i muzır) 031a/11
a. (tedbīr-i a.- i nāfi'a) 030b/17
[4]

āḥar Ar. Başka, diğer.

ā. 006a/2, 025b/10
[2]

aḥlāt Ar. Eski tıpta insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının bunların dengesine bağlı bulunduğu kabul edilen kan, balgam, sevda ve safra adı verilen unsurlar, bu unsurlardan meydana gelen karışım.

a. 004a/18, 008a/10,

008b/17, 009a/18, 010a/11
a.+ ı 008a/13, 023a/13
a.+ nuñ 016b/4
a.+ uñ 008a/18, 012b/10,
012b/15, 014a/19, 016b/9, 016b/10,
016b/17

[15]

***ahlāt-ı fāsīde** Ar. Dört sıvıdan
(kan, balgam, safra ve sevdā) birinin
bozuk olması.

a. 003b/6, 005b/8, 006a/9,
006a/17, 008a/19, 008b/11, 009a/18,
009b/3, 009b/14, 010a/4, 010a/5,
010b/3, 012a/16, 013b/9, 015b/16,
016a/5, 021a/2, 021a/4

a. + den 006b/1

a. + nüñ 005b/15, 005b/17

a. + ye 010b/6

a. + yi 006a/15, 016a/1, 023a/14

[25]

***ahlāt-ı fāsīde-i muḥterika** Ar.
Dört sıvıdan birinin bozuk ve yakıcı ol-
ması.

a. 016a/16

[1]

***ahlāt-ı ḡalīze** Ar. Karışımın
yoğun olması.

a. 015b/16, 016a/7, 023a/9,
031b/2

a.+ yi 016a/13, 024b/8

[5]

***ahlāt-ı ḥārre** Ar. Karışımın
çok sıcak olması.

a. nüñ 012b/7

[1]

***ahlāt-ı muḥterika** Ar.
Karışımın yakıcı olması.

a. + nuñ 012b/5

a. +ya 014a/9

a. (a.fāsīde-i m.) 016a/16

[3]

***ahlāt-ı muḥterika-i sevdā**
viyye Ar. Dört sıvıdan biri olan
sevdanın yanık olması.

a+ den 018a/13

[1]

***ahlāt-ı rediyye** Ar. Karışımın
kötü olması.

a. + nüñ 010a/6

[1]

***ahlāt-ı sevdāviyye** Ar.
Sevdavî karışım.

a. 031b/2

a. muḥterika-ı s.018a/13

[2]

ahşam Soğd. Güneşin batma vakti,
akşam.

a. 027b/15

a.+ dan 020a/2

[2]

ahvāl Ar. Hâller, durumlar.

***ahvāl-i terkibe** Ar. Karışımın
durumları.

a. 024a/8

[1]

aḳ Kar, süt vb.nin rengi ve bu
renkte olan, beyaz.

a. 027b/11

[1]

aḳ - (Basınç etkisiyle bulunduğu
yerden) dışarı çıkmak.

a.- duḳdan 017b/9 (kan aḳdıktan
soñra)

[1]

‘aḳıl Ar. Düşünme, anlama, kavrama
ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.

‘a.+ a (‘aqla) 012b/19
‘a.+ ına (‘aqlına) 012b/17
[2]
‘aks Ar. Bir şeyin zıddı, karşıtı, tersi.
*‘aks-i ebhîre et- Ar. + Türk.
Tersine buharlaşmak.
a. -mekle 027b/17
[1]
*‘aks-i mādde et- Ar + Türk.
Ters etki etmek.
a. -mekle 029a/15
[1]
aḫsām Ar. Kısımlar, bölümler.
a.+ ından 031a/2, 031a/15
[2]
al - 1. Herhangi bir şeyi tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.
a.- up 021a/15, 021a/18, 022b/13, 025b/14, 029b/11, 030a/9, 030b/6
[7]
2. (Kan al- deyiminde) Damardan çekmek veya akıtmak.
a.- alar (kan alalar) 017a/17, 017b/1, 017b/3, 017b/19
a.- ına (kan alına) 017b/17
[5]
‘alāmāt Ar. Alametler, nişanlar, izler.
‘a. 001b/8, 002a/6, 009a/6
‘a.+ uñ (esbāb-ı ‘a.)014b/2
[4]
‘alā mā-yenbagī Ar. Gerektiği şekilde, gerektiği gibi, gereği üzere.
‘a. 004b/13
[1]
‘alāmet Ar. İşaret, belirti, nişan, emare,

alem, araz.
‘a.+ leri 003a/2, 008b/15
[2]
*‘alāmet- i ceyyide Ar. İyi işaret.
‘a. +dür 015a/5, 015a/14, 015a/15
[3]
*‘alāmet- i mezkûre Ar. Zikredilen alamet.
‘a. 006b/15
[1]
*‘alāmet- i rediyye Ar. Kötü işaret.
‘a. +dür 015a/13
[1]
‘alāyim Ar. (alamet sözcüğünün çoğulu). Belirtiler.
‘a. 014b/7
‘a.+ i 006b/12
‘a.+ inden 007b/6
[3]
*‘alāyim-i sevdā Ar. Sevdâ-yı merakıyyenin belirtileri.
‘a. 003b/2, 003b/16
[2]
‘ale Ar. “olarak” anlamında kullanılan edat.
*‘ale’l-fevr Ar. Acil olarak.
‘a. 028b/18
[1]
*‘ale’r-rīk Ar. Aç olarak.
‘a. 018a/8, 018b/7, 018b/17, 019a/16, 020a/4, 020a/12, 020b/3, 022b/1, 023a/18, 024a/6, 024b/4, 025a/10, 025a/14, 026b/15, 026b/18
[15]

***‘ale’r-rīk ol-** *Ar. + Türk. Aç*
olmak.
a 032a/7
[1]

***‘ale’ş-şeb’** *Ar. Tok olarak.*
‘a. ola 032a/5
[1]

‘ālem *Ar. Herkes, insanlar*
‘ā.+ e (‘āmme-i ‘a.) 002a/15
[1]

‘aleyh *Ar. Üzere, üzerine, onun*
üzerine
‘a.+ lerinden (mu‘temedün ‘a.)
024b/17
[1]

‘alīl *Ar. Hasta, illetli kimse.*
‘a. 006b/10, 012a/7, 012a/18,
012b/13, 015a/3, 015b/19, 016b/2,
018b/10,
026b/15, 030b/15, 031a/3, 031b/6
‘a.+ den 013a/2
‘a.+ e 005a/6, 013b/2, 015a/14,
015b/2, 028b/18
‘a.+ üñ 007a/7, 016b/8, 021b/6,
027b/4
[22]

***‘alīl ol-** *Ar + Türk. Hasta*
olmak.
‘a. -an 014b/6
[1]

‘a. (ḳuvvā-yı ‘a.)025b/4,
026b/12

‘a.+ e (ḳuvvā-yı ‘a.)027b/2
[3]

‘ālim *Ar. İlim sahibi olan kimse, bilici,*
bilen.

***‘ālim ol-** *Ar + Türk. Bilmek.*
‘a. -mak 015b/19
‘ā. -una 024a/9
[2]

‘aliyye *Ar. Yüce, yüksek, ulu.*

‘a. (işāret-i ‘a.- i pür-beşāretleri)
002b/4
[1]

alt *Bir şeyin yere bakan yüzü.*
a.+ ı 007a/8

a.+ ında 003a/9, 003a/12,
005b/2, 006a/10, 006b/19, 015b/9,
016a/17, 022b/15
[9]

altı *Beşten sonra, yediden önce gelen*
sa-
yının adı ve bu sayı kadar olan
a. 006b/18, 023a/11, 029b/16
[4]

altıncı *Altı sayısının sıra sıfatı, sırada*
yeri beşinciden sonra, yedinciden önce
olan a.+ sı 005a/2, 006a/12, 008a/17,
008b/8, 012a/14
[5]

altmış *Elli dokuzdan sonra, altmış*
birden önce gelen sayının adı.
a. 017b/17, 017b/18, 026a/5,
026a/6, 026a/8
[5]

altmış altı *Sayı adı.*
a. 021a/11
[1]

altun *Sarı kırmızı renkte, parlak ve ağır,*
kolayca işlenebilen, dış etkilere daya-
nıklı, paslanmayan, ziynet eşyası yapı-
mında, elektrik ve ısıyı çok iyi iletti-
ğinden hassas ve kıymetli element, zer.

***altun subekesi** Altın külçesi.

a. 031b/9

[1]

***altun varakı** *Türk. + Ar.*

Dövüle- rek inceltilmiş, yaprak
hâlindeki altın.

a. 018b/6

[1]

altun otı *Altın çiçek, ölmezçiçek ve güve- otu* isimleriyle de bilinen, 50-60 cm'ye kadar uzayabilen ve sarı renkte çiçekler açan otsu bir bitki.

a. 019a/13, 019b/13, 020a/16

[3]

‘ām *Ar.* Herkese ait, umuma mahsus.

‘ā. 002a/15

‘ā. (nef'-i ‘ā.)002b/2

[2]

‘amā *Ar.* Körlük.

‘a. 015a/19

[1]

Amāsiyye erigi Amasya eriği

A. 017a/9

[1]

‘amel *Ar.* Bir maksatla yapılan iş, çalışma, uygulama.

‘a.+ de 027a/11

‘a.+ i 025b/12, 030b/5

[3]

***‘amel it-/et-** *Ar. + Türk.* Bir maksatla iş, çalışma, uygulama yapmak.

‘a. -enlerden(idenlerden) 017a/5

‘a. -er (ider) 018a/10, 023a/19

‘a. -mez (idemez)017a/15

[4]

‘a. -düginden 021b/19

‘a. -mek 017a/4

[1]

āmīn *İbr.* Dualardan ve hayır temen- nilerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz

ā. 002b/13

[1]

ammā *Ar.* Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lakin, ama.

a. 003a/19, 004a/16, 004b/8, 005a/4, 006a/4, 006b/19, 007b/12, 008a/2, 008a/4, 010a/6, 010a/15, 010b/14, 011a/2, 011a/9, 011a/13, 011b/14, 011b/15, 013b/4, 014a/4, 014a/14, 015a/5, 015a/6, 015a/13, 017b/6, 019a/19, 021b/16, 022a/3, 022a/5, 022b/1, 024a/14, 025a/19, 027a/10, 028b/2, 031a/4, 031a/17, 031b/13, 031b/19, 032a/5

[38]

‘āmme *Ar.* 1. Umum halk, kamu, herkes..

***‘āmme-i ‘ālem** *Ar.* Bütün insanlık.

‘a. +e 002a/15

[1]

2. Tümü, hepsi.

***‘āmme-yi hāḷḷ** *Ar.* Halkın tamamı.

‘a. +a 002b/13

[1]

aña Ol zamirinin yönelme hâli, ona.

a. 015b/9

[1]

‘anber *Ar.* Küçük, sarı ve çok güzel kokulu çiçekler veren bir cins mimoza ağacı. ‘a. 018b/5, 029b/15

[2]

ancaḳ Yalnız, sadece.

a. 002a/3
[1]

anda Ol zamirinin bulunma hâli, onda.
a. 004a/18, 006a/7,
022b/16
[3]

andan Ol zamirinin ayrılma hâli,
ondan. a. 004a/19
[1]

‘anīfe Ar. Şiddetli, haşin, kaba,
tehlikeli.
‘a. (hareket-i ‘a.) 032a/3
‘a.+ de (harekât-ı ‘a.) 008a/15
‘a.+ den (harekât-ı ‘a.) 031b/15
‘a.+ dūr (harekât-ı ‘a.) 008a/11
[4]

anīsūn Ar. Maydanozgiller familya-
sından bir yıllık otsu bitki, *pimpinella*
anisum
a. 018a/2, 018a/3, 018a/6,
019b/16, 020a/17
[5]

anlar İşaret ve üçüncü teklik kişi
zamiri “ol”un çokluk biçimi, onlar.
a.+ uñ 002b/12
[1]

anuñ Ol zamirinin ilgi hâli, onun.
a. 004a/1, 027a/17
[2]

ara İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık,
mesafe.
a.+ sında 005b/12, 006b/17,
011a/15, 023a/10
[4]

‘Arab Ar. Arap kavminden olan
kimse. ‘A. 003a/17

‘A. (kütüb-i ‘A.) 002a/2
‘A. (hükemā-yı ‘A.) 001b/6
[4]

‘Arabca Ar. + Türk. Hami-Sami dil
ailesinin Sami dalından, yapı
bakımından bükümlü diller grubuna
giren, Asya ve Afrika’da birçok halkın
konuştuğu, bütün İslâm âleminin dinî
lisanı hâline gelmiş bulunan dil, Arap
dili, Arabî, Arapça.
‘A. 015b/9
[1]

‘Arabî Ar. Araplar’a, Arap kavmine
ait.
‘A.+ de (kütüb-i ‘A.) 002a/5
[1]

‘arağ Ar. Ter.
*‘**arağ-ı bārid** Ar. Soğuk ter.
‘a. 006b/9
[1]

‘araž Ar. Hastalık belirtisi, semptom.
‘a. 027a/18, 027b/2, 030b/11
‘a.+ dur 030b/10
‘a.+ ı 027b/3
‘a.+ uñ 030a/2
[6]

*‘**araž-ı merākiyye** Ar.
Merakiyye hastalığının semptomu.
‘a. +den 030b/9
[1]

a‘rāž Ar. (‘araz sözcüğünün çoğulu)
Hastalık belirtileri, semptomlar.
a. 001b/8, 010a/8, 015b/6
a.+ dan 007a/2
a.+ ı 027b/1
a.+ ından 005b/17
a.+ ını 011a/10
a.+ larını 002a/6

a.+ uñ 003a/5, 009b/10, 013a/6,
014b/4, 015b/1
[12]

***a‘rāz-ı merākiyye** Ar. İlet-i
merākiyyenin semptomları.
a. 027a/15
[1]

***a‘rāz-ı rediyye** Ar. Sonu
vahim olan hastalık belirtileri.
a. 009a/5, 010a/6, 010a/9,
018a/14, 027a/18
[5]

***a‘rāz-ı şedīde** Ar. Hastalığın
şiddetli belirtileri.
a. 006b/9
[1]

‘ārız Ar. Sonradan ortaya çıkan.
***‘ārız ol-** Ar. + *Türk.* Sonradan
ortaya çıkan.

‘ā. -an 021b/13, 025b/18,
026a/1, 026b/14, 029b/4
‘ā. -dukda 027b/8, 029a/3,
029b/6
‘ā. -madan 015a/19
‘ā. -mağla 003a/10
‘ā. -mağdur 012a/3,
012b/9, 012b/11, 012b/14, 012b/17,
013a/6, 013a/10, 013a/18
‘ā. -masına 011a/6
‘ā. -masından 007a/12
‘ā. -mışdur 016a/8
‘ā. -up 003b/8, 005a/6, 015a/14,
027b/2
‘ā. -ur 003b/8, 003b/11, 005b/1,
006b/7, 006b/19, 007b/7, 008b/19,
009a/1, 009a/2, 009a/3, 009b/10,
009b/12, 009b/13, 011a/2, 011b/5,
011b/6, 011b/11, 013a/1, 013b/4,
015b/3, 022a/13

‘ā. -ursa 006b/9, 015a/4,
015b/10, 019a/18, 028b/18
[51]

arğa ağrısı Sırt ağrısı.
a. 011b/4, 011b/10
[2]

arpa Buğdaygillerden, taneleri ekmek
ve bira yapımında kullanılan, hayvanla-
ra yem olarak verilen bir tahıl cinsi.
a. 017a/8, 020b/11, 027b/13
[3]

ārzū *Fars.* İnsanın bir şeye karşı
duyduğu istek, dilek.
*** ārzū et-** *Fars. + Türk.*
İstek duymak, istemek.
a. -dügi 031a/3
[1]

‘asel Ar. Bal
‘a. 023b/11, 025b/13, 031a/17
‘a.+ i 007b/15
[4]

aşıl Ar. Kaynak, kök, başlangıç noktası,
temel, ana, esas.
a. 015b/15, 021b/10, 027a/16,
027b/2
a.+ ında 009a/11
[5]

***aşl-ı marāz** Ar. Hastalığın kay-
nağı.
a. 027b/7
[1]

‘asīr Ar. Ağır, zor, güç, müşkül
‘a.+ dūr 015a/1
[1]

***‘asīr’ül-‘ilāc** Ar. Tedavisi zor.
‘a. 024b/19

‘a.+ dur 015a/11, 015b/6
[3]

aşlā *Ar.* Hiçbir şekilde, kesinlikle, katiyen.
a. 002a/5, 013b/7
[2]

aşliyye *Ar.* Asli olan, temel olan.
a. (ruṭūbāt-ı a.) 008a/16
a.+ yi (ruṭūbāt-ı a.)008a/14
[2]

‘aşr *Ar.* Yüzyıl, asır.
‘a.+ ımız 011b/15
‘a.+ uñ 011b/13
[2]

āşikāre *Fars.* Açık, meydanda.
* **āşikāre ol-** *Far + Türk.*
Meydana çıkmak, belli olmak, görünmek.
ā. olur 003b/16
[1]

ateş *Fars.* Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ışık, od.
a.+ de 025b/9, 026a/14, 029a/10, 030b/3, 031b/10
[5]

atıl - Kan basıncından dolayı damarların inip çıkması.
a.- ması 012b/3 (tamarlarınıuñ harā- retten atılması
a.- ur 012a/18 (şiryān tamarı ba‘zı- sında bir mertebe atılır ki)
[2]

‘avāid *Ar.* Gelirler, iratlar.
‘a.+ i 002b/1
[1]

‘avām *Ar.* Umum, herkes.

‘a. 022a/5
[1]

aviç Elin iç kısmı.
a.+ ları 007a/8
a.+larına
[2]

‘avrat *Ar.* Kadın.
‘a. 010a/13
[1]

ay Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.
a.+ da 015a/8
[1]

ayak Yere basmaya ve yürümeye yarayan organ, ayak.
a. 013a/12
a.+ da 013a/14, 013a/17
a.+ dan 017b/16, 017b/18
a.+ ından 017b/3
a.+ ları 007a/8, 013a/12
a.+ ların 027b/16
a.+ larını 018b/11, 028a/2
[11]

‘ayb *Ar.* Noksan, kusur, eksiklik.
‘a.+ ı 014b/13
[1]

ayır - Ayırt etmek, seçmek.
a.- up 004a/15, 025b/13
[2]

ayıtlan – Bir şeyin işe yaramayan kötü ve zararlı kısımları atılmak, temizlenmek, ayıklanmak.
a.- mış 021a/12
[1]

ayrık oti Buğdaygillerden, kökü çok derin ve sert olduğu için çok çabuk yayılan, bu yüzden tarlalarda, bahçelerde asıl bitkiye zarar veren, ayıklanması zor,

kökü idrar söktürücü, çok yıllık otsu bitki,
bir cins çayır otu. *Aqropyrum repens* –
Tiritucum repens

a. 019a/12
[1]

ayrıl - Bir yer, şey veya kimseden
uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı
düşmek

a.- up 004a/7
[1]

az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir
ölçünün altında bulunan, çok olmayan.

a. 007b/3, 009a/1, 014b/8,
015a/10, 031b/16
[5]

a'zā Ar. Vücudu meydana getiren
parçalar, organlar.

a. 003a/12, 006a/10, 006a/12
a.+ da 003a/14, 008a/14
a.+ nuñ 002b/19, 006b/12,
014b/19, 016a/3, 016a/18, 021a/3
a.+ sı 012b/13
a.+ ya 004a/14, 004a/18,
004a/19, 004b/10, 014b/6, 016a/2
a.+ yı 009b/7
[19]

***a'zā-yı bāṭne** Bkz. **a'zā-yı
bāṭniyye**.

a. +de 003b/6
a. +nūñ 021a/1
a. +yi 021b/19
[3]

***a'zā-yı bāṭniyye** Ar. Karın
bölgesindeki organlar.

a. + de 003b/10, 005a/3,
005a/10, 005b/8, 005b/9
a. +den 012b/9
a. +nūñ 004b/12, 014b/5,

022a/1, 025b/19, 026b/5, 026b/17

a. +ye 003a/10
a. +yi 008b/3, 021b/19
[13]

***a'zā-yı hāzıme** Ar. Sindirim
organları.

a. +de 014b/15, 015b/15
[2]

***a'zā-yı me'ūfe** Ar. Hararet,
yangı olan organlar.

a. + nūñ 016a/5, 019a/9
a. + ye 021b/13
[3]

***a'zā-yı mezbūre** Ar. Sözü
edilen organlar.

a. +de 006b/1, 015b/16
[2]

***a'zā-yı reīse** Ar. Yürek, beyin,
ciğer gibi ana organlar.

a. +ye 018a/17
a. +yi 024a/13
[2]

A'zā-yı Me'ūfe Hekim Cālinūs'un tıpla
ilgili kitabı.

A. 005a/8
[1]

'azāb Ar. Pişmanlık, çaresizlik, korku
vb. durumların verdiği sıkıntı. Azap.

'a.+ ı 014b/13
[1]

a'zam Ar. Çok (daha, en, pek) büyük.

a. 002b/9
[1]

'azīm Ar. Tesir bakımından çok
şiddetli.

'a. 011b/10, 021b/9, 022a/16,

023b/2, 026a/3, 029b/6

‘a.+ dūr 025a/5

[7]

*‘aẓīmū’n-nef’ Ar. Büyük fayda.

‘a. +dūr 019a/5

[1]

B

bāb Ar. Husus, mesele, konu.

b.+ ında 002a/8, 025b/19

b.+ inuñ 021b/8

[3]

ba‘de Ar. Başına geldiği kelime ve tamlamalara “sonra” anlamı katarak zarf fonksiyonunda birleşik şekiller yapar.

b. 001b/2, 032a/2

[2]

***ba‘de’l-ekl** Ar. Yemekten sonra.

b. 025b/3

[1]

***ba‘de’l-ḥammām** Ar. Banyodan sonra.

b. 020b/14

[1]

***ba‘de’l -ḥazm** Ar. Sindirimden sonra.

b. 013b/4

[1]

***ba‘de’l-iḥtirāk** Ar. Yanmadan sonra.

b. 005b/10

[1]

* **ba‘de’l-ḳay’** Ar. Kustuktan sonra.

b. 028b/2

[1]

* **ba‘de’t-taṣfiye** Ar. Arıttıktan sonra.

b. 026a/17

[1]

***ba‘de’t-teemmül** Ar. Etraflıca düşündükten sonra.

b. 018a/11

[1]

* **ba‘de’t-tenḳiye** Ar. Su vermek suretiyle kalın bağırsağın içini temizledikten sonra.

b. 019a/1, 019a/6, 021b/17, 022a/14, 023b/19, 025a/13

[6]

ba‘dehu Ar. Ondan sonra, daha sonra.

b. 013b/6, 017a/16, 017a/19, 018b/12, 019b/6, 020a/2, 020b/2, 021a/14, 022b/6, 022b/12, 025a/2, 025b/10, 025b/12, 025b/16, 026a/6, 026a/7, 026a/10, 027a/2, 028a/17, 029a/11, 030a/16, 030a/18, 031b/9, 032a/7

[25]

bādem Fars. İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve beyaz çiçekler açan, 5 – 12 m. boyunda ağaç ve bu ağacın meyvesi. *Amygdalus communis*.

b. 027b/11, 030b/2

[2]

bādem yağı Fars.+Türk. Bademden çıkarılan, tababette ve deri, kösele gibi şeyleri yumuşatmakta kullanılan yağ.

b. 017a/13, 022b/15

[1]

bād-zehr *Fars.* Bir zehrin etkisini ortadan kaldırılabile özelliğine sahip madde, panzehir.

b. 019a/4
[1]

***bād-zehr-i mārī** *Fars.* Yılan zehrinden yapılan panzehir.

b. 018b/3
b. +ye 019a/2
b. +yi 019a/7
[3]

bağırsak Sindirim borusunun, midenin bitiş yerinden anüse kadar olan ve dışkıların vücuttan dışarı atılmasına yarayan uzun dar ve kıvrımlı kısmı, bağırsak.

b.+ lar 011a/7
b.+ lara 010b/14, 010b/16
b.+ ları 010b/16
b.+ laruñ 010b/17
[5]

bahār *Fars.* Kış ile yaz arasında 21 Mart'tan 22 Haziran'a kadar süren mevsim, ilkbahar.

b.+ da (faşl-ı b.)021b/17
[1]

ba'īd *Ar.* Uzak, ırak.

b.011b/17
[1]

bā'is *Ar.* Sebep olan şey, sebep.

b. 003a/8
[1]

***bā'is ol-** *Ar. +Türk.* Sebep olmak.

b. -ur 003b/14, 005a/17,005b/7, 006a/8, 007a/17, 007b/4, 008a/1, 008a/15, 008b/1, 010a/6,015b/4, 016b/8, 022a/5, 027b/2, 030a/2

b. -urlar 008b/13, 009a/8
[17]

***bā'is-i bādī** *Ar.* Aslını, esasını bulan, sebep olan.

b. 001b/4
[1]

bākī *Ar.* Ebedi, kalımlı.

***bākī kal-** *Ar. + Türk.* Ebediyen devam etmek, sürüp gitmek, kalıcı olmak.

b. -an 021a/19
b. -masına 016b/11
b. -ur 009b/1
[3]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel.

b. 007b/19
b.+ ı 017a/11
b.+ ına 018a/2
b.+ ından 018a/3
[4]

bālā *Fars.* Bir şeyin yüksek yeri, yukarı, üst.

b.+ da 028b/14, 029b/2
[2]

baldırıķara Eğrelti otu cinsinden, nemli yerlerde, taşlar arasında biten, yapraklarının sapları saça benzer bir bitki.

b. 019a/13, 019b/13, 020a/16, 026a/13
[4]

balğam *Ar.* Solunum yollarında tahriş ve iltihaplanma sebebiyle meydana gelen ve öksürülerek çıkarılan sümüksü madde.

b. 005b/9, 005b/16, 007a/11,
007a/17, 007b/13, 008b/17, 010a/1,
010a/14, 010b/13

b.+ dan 010b/18

b.+ ları 024b/7, 028a/11

[12]

***balğam-ı ġalīz** Ar. Yoğun

balgam. b. 007a/17, 007b/7

b. +üñ 007a/18

[3]

***balğam-ı lezc** Ar. Yapışkan

balgam.

b. 007b/17

[1]

***balğam-ı mālīḥ** Ar. Tuzlu

balgam.

b. +den 008b/7

[1]

balıḳ Su içinde yaşayıp solungaçla
nefes alan, çoğunlukla yumurtlama
şeklinde üreyen omurgalı hayvanların
ortak adı.

b.+ lar 031a/16

b.+ ları 031a/16

b.+ larını (kaya balığı)031a/3

[3]

bārid Ar. soğuk, soğuk özelliğe sahip
nesne.

***bārid ol-** Ar + Türk. Soğuk
özelliğe sahip olmak.

b. -up 014b/18, 016a/13

b. -ursa 018b/14

[3]

b. (‘urūḳ-ı b.)006b/9

b. (sū’-i mizāc-ı b.)008b/18

b. (sū’-i mizāc-ı b. olmak)

007b/5

[3]

barmaḳ İnsanın ve bazı hayvanların el
ve ayaklarının son bölümünü oluşturan
eklemlili uzantılardan her biri, parmak.

b. 014a/15

[1]

başdırma Üzerine çemen, tuz, kırmızı
biber ve sarımsak karışımı sürülmüş etin
güneşte veya iste kurutulması suretiyle
yapılan meşhur yiyecek, pastırma.

b. 007b/12

[1]

başla - Bir işi yapmak üzere harekete
geçmek, bir işe girişmek.

b.- r 011a/8

[1]

bāṭıne Bkz. **bāṭıniyye**.

b.+ de (a‘zā-yı b.)003b/6

b.+ nüñ (a‘zā-yı b.)021a/1

b.+ yi (a‘zā-yı b.)021b/19

[3]

bāṭıniyye Ar. İç.

b.+ de (a‘zā-yı b.)003b/10,

005a/3, 005a/10, 005b/8, 005b/9

b.+ den (a‘zā-yı b.)012b/9

b.+ nüñ (a‘zā-yı b.) 004b/12,

014b/5, 022a/1, 025b/19,

026b/5,026b/17

b.+ ye (a‘zā-yı b.)003a/10

b.+ yi (a‘zā-yı b.)008b/3

[13]

baṭı’ Ar. Yavaş, ağır.

***baṭı’-l-haẓm ol-** Ar. + Türk.
Sindirimin yavaş olması.

b. -a 007b/7

[1]

baṭn Ar. Karın.

***baṭn-ı insān** Ar. İnsan karnı.

b. +da 003a/9

[1]

bayıl- Geçici bir süre için şuur kaybına uğrayarak kendinden geçmek, baygın duruma gelmek.

b. 009b/9, 012a/7

[1]

ba'zı *Ar.* Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi.

b. 009b/5, 011a/8, 011a/17,
012a/15, 012b/4, 013a/3, 013b/2,
013b/5, 014a/1, 015b/1, 024a/17

b.+ lar 023b/19, 025a/18

b.+ ları 013b/6, 023b/9

b.+ larına 022a/13

b.+ sı 014b/4

b.+ sında 009b/8, 009b/9,
010b/8, 012a/15, 012a/17, 013a/4,
013a/5, 015b/2

b.+ sın 004b/1, 004b/2

b.+ sınıñ 004a/2, 010b/4

[32]

bāzincān *Fars.* Patlıcangiller familyasından, kalın saplı, uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. *Solanum melongena*.

b. 007b/9, 031b/1

[1]

bedel *Ar.* Karşılık, karşı.

b.+ ine 017a/12

[1]

***bedel mā-yeteħallel** *Ar.* Vücudun sarfiyatını tamamlayan yiyecekler

b.+ 003b/18, 015a/16

[2]

beden *Ar.* İnsan ve hayvan vücudunda baş, kollar ve bacaklardan, ağaçlarda kök

ve dallardan geriye kalan kısım, gövde.

b. 004b/13

b.+ inde 008a/10

b.+ üñ 010a/18

[3]

***beden-i insān** *Ar.* İnsan bedeni.

b. 003b/18

[1]

bel İnsan vücudunun orta kısmında göğüs ile karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer, bu yerin sırtın altındaki kısmı.

b. 011b/5, 011b/10

b.+ de 007a/4

[3]

belki *Ar + Fars.* Olabilir, belki.

b. 014a/14, 016b/7

[2]

ben Tekil birinci şahsı gösterir.

b. 011b/14

[1]

bende *Fars.* Kul, köle.

***bende-i ħaķīr** *Ar.* Eskiden kişinin kendisi için kullandığı *kulunuz*, *köleniz* anlamındaki tevazu kalıbı.

b. 002a/17

[1]

benefşe *Fars.* Menekşegillerden çiçekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu bir bitki ve bu bitkinin genellikle mor renkte olan güzel kokulu çiçeği, menekşe.

b. 008a/2, 017a/6, 018a/19,
020b/10

[4]

berri Ar. Toprağa ait, toprakla ilgili.
b. 021a/6
[1]

ber-vech Fars. + Ar. Önüne geldiği
kelimeye “olduğu üzere, olduğu gibi,
olarak” anlamları katar.
b.+ ile 002b/5
[1]

besfāyic Ar. İçinde findığa benzer
yemişi olan bir ot kökü.
b. 017a/8, 019b/16, 020a/18,
021a/10, 030a/5
[5]

beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen
sayının adı.
b. 018b/2, 018b/6, 020a/18,
023a/11, 024a/6, 025a/14, 027b/19,
028a/15, 029a/17, 029b/14, 029b/16,
030a/6, 030a/14, 030a/15
b.+ dür 027b/3
b.+ er 019a/12, 019b/11,
020a/15, 025a/10, 027b/11
[21]

beşinci Sıra sayı sıfatı, beşinci.
b. 011b/9
b.+ si 005a/1, 006a/12, 008a/11,
008b/7, 012a/8, 030b/7
[7]

bevāsīr Ar. Basurlar.
b. 008b/1
b. (dem-i b.)015a/4
b.+ a (dem-i b.)008a/19, 008b/5
b.+ den (ihtibās-ı dem-i b.)
017b/3
[5]

bevl Ar. İdrar, sidik, çiş
b. 013b/19, 014a/4, 014b/1,
015b/11, 015b/13

b.+ i 007a/8, 024b/9
b.+ üñ 013b/18, 014a/3
b. (mecrā-yı b.)013b/19
b.+ de (mecrā-yı b.)013b/17
[11]

***bevl-i muhterik** Ar. Yakıcı
bevl.
b. 014a/1
[1]

bevvāb Ar. On iki parmak bağırsağının
midenin alt ağzına ulaşmış olan kısmı,
pilor, pylorus; ciğerde bir damar.
b. 006a/11, 009a/10
[2]

beyān Ar. Anlatma, açık açık söyleme,
bildirme.
b.+ ında 024b/1
b.+ ındadır 002b/17, 002b/18,
003a/1, 003a/2, 003a/3, 003a/4, 003a/6,
003a/7, 003a/16, 003b/17, 006b/12,
008b/15, 015b/14, 016b/3, 027a/15,
030b/15, 002b/19
[18]

***beyān eyle-** Ar. +Türk.
Açıklamak
b. -di 005a/10, 014a/18
b. -meyüp 001b/9
[3]

***beyān it-** Ar. +Türk.
Açıklamak, anlatmak.
b. -elüm (idelüöm)014a/11
[1]

***beyān olun-** Ar. +Türk.
Açıklan- mak, söylenmek.
b. -dı 010a/5, 018a/15, 027a/19
b. -mı 024a/16
b. -ur 008b/14, 012a/2
[6]

beyāz Ar. Kar renginde olan rengin adı, ak.

b. 031b/8
b.+ ı 017b/11
[2]

beydā Bkz. **peydā**.

***beydā ol-** Bkz. **peydā ol-**
b. -up 009a/18
[1]

beyne'n-nās Ar. İnsanlar arasında.

b. 001b/5
[1]

bez İnce pamuk veya keten ipliğinden yapılan bir cins dokuma.

b.+ e 029a/11
b.+ üñ 027a/2
[2]

bıldırıcın Tüyleri benekli, boz renkli, bacakları kısa, gövdesi etli, sonbahara yakın avlanan, eti çok lezzetli, keklige benzer küçük, göçücü bir av kuşu.

b. 031a/14
[1]

bī Fars. Farsça ve Arapça kelimelerin başına gelen ve dilimizdeki “-siz, -mez” eklerinin anlamını karşılayan ön ek.

***bī-naẓīr** Fars. +Ar.

Benzersiz, benzeri olmayan.

b.+ dūr 025a/6
[1]

***bī-vech** Fars. + Ar. Sebepsiz.
b. 011b/16
[1]

bi Ar. Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “ile” anlamı katarak zarflar teşkil eden ön ek.

***bi-‘aynihi** Ar. Aynıyla, olduğu gibi, tıpkı.

b. 030b/12
[1]

***bi-esrihā** Ar. Hep bir arada, hep birlikte.

b. 002a/7
[1]

***bi-faẓlillāhi te‘ālā** Ar. Allah’ın lütfuyla, keremiyle.

b. 025a/3
[1]

***bi-ḥasebi’z-zarūre** Ar. Zaruri olarak.

b. 027a/19
[1]

***bi-iznillāhi te‘ālā** Ar. Allah’ın izniyle anlamındaki ibare.

b. 025a/15
[1]

***bi’l-ezdād** Ar. Karşıt olan şeylerle.

b. (mu‘ālece-i b.) 016a/11
[1]

***bi’l-ḥāṣṣa** Ar. Mahsus, özellikle.

b. 019a/5, 023b/15
[2]

***bi’l-küllīye** Ar. Büsbütün, tamamıyla.

b. 011a/11
[1]

***bi-luṭfillāhi te‘ālā** Ar. Allah’ın inayetiyle.

b. 002b/7, 029b/12
[2]

***bi't-tetebbu'**Ar. Uyarak.

b. 002a/19

[1]

bil- Bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.

b. 009b/14

[1]

bir Sayıların ilkinin adı.

b. 002b/16, 004a/10, 004a/13, 005a/16, 005b/4, 006a/2, 006a/5, 006b/10, 007a/1, 007a/3, 007a/18, 008b/13, 010a/8, 010a/11, 010a/13, 011b/9, 012a/5, 012a/7, 012a/18, 012b/4, 013b/6, 014a/1, 014a/14, 014b/3, 015a/3, 015a/17, 015b/10, 017a/1, 017a/8, 017a/14, 017a/17, 017a/18, 017a/19, 017b/6, 017b/8, 017b/11, 017b/12, 017b/14, 017b/19, 018a/2, 018a/4, 018b/5, 019a/14, 019a/15, 019a/16, 019a/19, 019b/18, 019b/19, 020a/1, 020a/6, 020a/9, 020a/16, 020a/17, 020b/2, 020b/10, 020b/11, 020b/12, 021a/5, 021a/13, 021a/14, 021a/15, 021a/16, 021a/17, 021a/18, 021b/2, 021b/8, 022a/9, 022a/11, 023a/5, 023a/11, 023a/16, 023a/17, 023a/18, 023a/19, 023b/5, 023b/13, 024a/18, 024b/4, 024b/16, 025a/11, 025b/3, 025b/11, 025b/16, 026a/17, 026b/7, 026b/8, 026b/10, 026b/11, 026b/12, 026b/13, 026b/19, 027a/2, 027b/14, 028a/6, 028a/19, 028b/6, 028b/11, 028b/16, 029a/2, 029a/11, 029b/14, 030a/4, 030a/7, 030a/14, 030b/4, 031b/6, 031b/7, 031b/8, 032a/2

b.+ er 017a/8, 019b/16, 020b/15, 022b/9, 022b/19, 024a/5, 026b/15, 027b/18

b.(i)+ lerinden (her birilerinden)
018b/1

[118]

birbiri İki veya daha fazla şey yahut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğeri.

b.+ ne 004a/1, 018b/9, 018b/16, 020b/16, 022b/13, 025a/11, 028b/4, 028b/7, 029a/9, 030b/3

[10]

biri Bir kimse, herhangi bir şahıs.

b. 005b/17, 008b/12, 015b/1, 018a/9

b.+ nden 017a/7, 019a/12, 019a/13, 019b/11, 019b/14, 019b/15, 019b/16, 020a/15, 020a/16, 020a/17, 020b/10, 020b/15, 021a/9, 022b/9, 022b/19, 024a/4, 024b/14, 026a/13, 027b/18, 028b/10, 030a/4, 030a/14

b.+ nün 004b/12

b.+ si 017a/5

[28]

birkaç Ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, üç beş tane kadar, az sayıda.

b. 022b/12, 028b/7

[2]

biş - Pişmek.

b.- dükten 019a/15

[1]

boğazlan - (Hayvan için) Boğazı kesilmek.

b.- mış 030b/6 (taze boğazlanmış koyun)

[1]

bostānī *Fars*. Bileşikgiller familyasından, 50 cm'ye kadar boylanabilen bir yıllık otsu bir bitkidir. Bostanotu, şevketibostan, *Cnicus benedictus*.

c. 021a/6

d.

b. (lisan-ı sevr-i b.)019b/14
[2]

bögrek Kandaki zararlı maddeleri temizleyip süzen ve idrar olarak mesaneyeye veren, son kaburgalar hizasında omurganın iki yanında sağlı sollu yer alan, fasulye biçiminde iki organdan her biri.

b.+ ler 011b/5, 014a/12
b.+ lerden 011b/19
b.+ lere 004b/2, 014b/1
b.+ lerüñ 029a/19
[6]

böyle Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda ve sıfatta bulunan.

b. 003b/19, 004a/3, 004b/18, 005a/15, 005b/4, 006a/16, 007b/5, 010a/19, 010b/19, 011a/16, 015b/18, 016a/16, 017a/3, 021a/3, 023b/7, 025b/5
[16]

bu İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir. b.

001b/6, 001b/7, 001b/11, 002a/5, 002a/7, 002a/17, 002a/18, 002b/8, 002b/12, 002b/14, 003a/6, 003a/7, 003a/14, 004a/15, 004b/1, 005a/9, 005a/10, 005b/14, 005b/17, 006a/9, 008a/3, 008b/11, 008b/15, 008b/16, 009a/3, 009a/9, 009a/16, 009b/10, 009b/18, 010a/16, 010a/19, 010b/7, 011a/10, 011b/19, 012a/13, 013a/6, 013b/10, 014a/6, 014a/16, 014a/17, 014b/2, 014b/8, 014b/9, 014b/11, 014b/13, 014b/14, 014b/17, 014b/19, 015a/3, 015a/6, 015a/10, 015a/13, 015a/18, 015b/1, 015b/3, 015b/11, 015b/13, 015b/14, 015b/18, 016a/11, 016a/12, 016a/15, 016a/19, 016b/4, 016b/13, 017a/10, 017a/14, 017b/10, 017b/12, 017b/15, 018a/7, 018a/12, 019a/8, 019a/9, 019a/17, 019b/10,

020a/1, 020a/5, 020a/9, 020a/13, 020b/8, 020b/12, 020b/19, 021a/5, 021a/11, 021b/4, 021b/10, 021b/17, 022a/3, 022a/12, 022a/17, 022b/3, 022b/7, 022b/13, 022b/17, 023a/3, 023a/5, 023a/9, 023a/13, 023a/14, 023b/1, 023b/9, 023b/14, 024a/2, 024a/3, 024a/7, 024a/9, 024a/14, 024a/15, 024b/11, 024b/18, 025a/5, 025a/19, 025b/4, 025b/12, 025b/14, 026a/1, 026a/2, 026a/4, 026a/10, 026b/4, 026b/14, 026b/18, 027a/11, 027a/13, 027a/18, 027b/3, 027b/7, 027b/8, 027b/16, 028a/9, 028a/14, 028b/3, 028b/8, 028b/13, 028b/16, 029a/5, 029a/13, 029b/4, 029b/5, 029b/10, 030a/2, 030a/11, 030a/12, 030a/19, 030b/14

b.+ dur 003a/9, 009a/10, 011a/3, 011a/19, 013b/7, 013b/17, 017a/6, 017b/11, 018a/18, 019a/6, 019a/11, 019b/10, 020a/14, 021a/6, 022a/7, 022a/18, 022b/8, 022b/14, 022b/18, 023a/3, 023a/16, 023b/5, 023b/10, 024a/3, 024a/17, 024b/13, 025a/6, 025b/7, 026a/4, 026b/6, 027a/1, 027b/9, 027b/17, 028a/11, 028a/15, 028b/3, 028b/9, 029a/6, 029b/13, 030a/3, 030a/13, 030b/1

b.+ ndan 002a/1, 010b/3
b.+ nlar 008a/7
b.+ nları 025b/9
b.+ nunla 030a/12
b.+ nuñla 027b/16, 028a/3, 028a/5, 028a/14, 028a/18, 029a/5, 030b/5

[207]

buçuk Yarım

b. 019b/18, 019b/19, 020a/6, 020a/9, 023a/19, 025b/3, 030a/7
[7]

buğ Buğu, buhar.

b. 022b/6, 023a/3

b.+ dan 023a/7
b.+ ı 022b/7, 022b/16, 022b/17,
030a/12
b.+ lar 023a/10, 023a/12
b.+ ları 030b/13
[10]

buḥār *Ar.* Buğu, sıvının buğu hâline gelmiş şekli, gıda hazmından sonra vücutta meydana gelen nem.

b. 012b/12, 012b/16, 013a/7,
013a/11, 013a/13, 013a/19, 013b/11,
018b/12
b.+ ı 012a/11, 012b/7, 012b/10,
012b/15, 013a/1, 013b/3
b.+ uñ 013b/13
[15]

***buḥār-ı ḥār** *Ar.* Sıcak buğu.

b. 012b/18
[1]

***buḥār-ı yābis** *Ar.* Kuru buğu.
b. 013a/9
[1]

bul - (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak, erişmek, ulaşmak, sağlamak, belirlemek.

b.- up 011a/14
[1]

bulandur - Karıştırıp duruluğunu, berraklığını, saflığını bozmak, bulan-dırmak.

b.- ur 013b/1
[1]

bulanuḳ Saf, duru ve berrak olmayan, bulanık.

b. 013b/15, 013b/19, 014a/4
[3]

bulun – Mevcut olmak.

b.- maḳ 008b/13, 014b/4
b.- maz 031b/7
b.- mazsa 017a/12
b.- up 011b/1
[5]

burn Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı

b.+ ından 015a/12
b.+ inuñ (burninuñ) 028a/4
[2]

buy *Fars.* Yem olarak da kullanılan, burçağa benzer bir tahıl çeşidi, boy otu, çemen otu.

b. 030a/14
[1]

buzlu Buz bağlamış, buz tutmuş.

b. 031b/14
[1]

bürāde *Fars.* Toz.

b. 025a/9
b.+ nūñ 027a/3
b.+ si 025b/7, 027a/1
b.+ yi 025b/13
[5]

***bürāde-i mezkūr** *Ar.* Adı geçen toz.

b. +ı 027a/5
[1]

***bürāde ol-** *Fars. + Türk.* Toz hâline gelmek.

b. 025a/7
[1]

bürūdet *Ar.* Soğukluk

b. 008b/19
b.+ inden 007a/10
[2]

bütün Tüm, bütün.

b. 013a/7

[1]

büyük Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan, büyük.

b. 006a/11, 006a/15, 012a/17, 014a/18, 019b/4, 022a/5, 031a/16

[7]

C

cāhil Ar. Acemi, toy, tecrübesiz (kimse).

c. (ṭabīb-i c.) 030b/8

[1]

Calinus Antik Roma'nın en büyük hekimlerinden biri, Calinus. Galenos.

C. 005a/8, 005b/2

C.+ dan 020b/6

[3]

cān Fars. İnsanın duygularını taşıyan iç âlemi, gönül, iç, yürek.

***cān şıkılması** Fars. + Türk. İç huzursuzluğu.

009b/9

[1]

Can Fort Latince özel isim, *John Fort*.

C.+ dan 022a/14

[1]

cānib Ar. Yan, taraf, yön, cihet.

c.+ de 012a/14, 012a/16, 015b/5

c.+ den 011a/8

c.+ inde 029a/17

c.+ inden 012b/18

c.+ ine 017b/4, 017b/5

[8]

***cānib-i ṭihāl** Ar. Dalak bölgesi.

c. +de 029a/16

[1]

cārī Ar. Geçmekte olan, devam eden, akan.

***cārī ol-** Ar. + Türk. Meydana gelmek, akmak.

c. -ması 015a/8

[1]

c. (hayz-ı c.) 025a/12

[1]

cāyiz Ar. Yerinde, uygun, doğru olan (şey).

c. 008a/4, 016b/17, 022a/3, 032a/4

c.+ dür 026b/13, 031a/2, 031a/6, 031b/12, 032a/3

[9]

cedīdān Ar. (cedid sözcüğünün tesniye hâli) Yeni ortaya çıkmış, yeni peyda olmuş.

c. (marazān-ı c.) 002a/5

[1]

cem' Ar. Toplama, bir araya getirme.

***cem' et-/it-** Ar. + Türk.

Toplamak, bir araya getirmek.

c. -mege 016a/19

[1]

c. -üp (idüp) 002a/01

[1]

***cem' eyle-** Ar. + Türk. Toplamak, bir araya getirmek.

c. -sün 002b/2

[1]

***cem' ol-** Ar. + Türk. Toplamak, bir araya getirmek.

c. -mağ. 014b/3
[1]

cemî Ar. Bütün, hep.
c. 004a/19, 027b/6
c.+ sinde 016b/17
[3]

cemî'an Ar. Bütünüyle, tamamıyla.
c. 007b/14
[1]

cereb Ar. Uyuz hastalığı.
c.+ den 008b/7
[1]

cevâb Ar. Yanıt.
* **cevâb viril-** Ar+ Türk. Yanıt
verilmek, cevaplanmak.
c. -ür 011a/18
[1]

ceviz-i bevvâ Ar. Sıcak iklimlerde çeşitli türleri yetişen , ceviz büyüklüğünde bir meyve veren, tohumları kuvvetlendirici olarak mide ve kalp şuruplarında kullanılan, tohumların yağı ise dıştan sürülen ilaçların terkibine giren küçük Hindistan cevizi.
c. 020b/15, 028b/4
[2]

ceyyide Ar. (ceyyid sözcüğünün muen-nesi) İyi, hoş.
c.+ dūr ('alâmet-i c.) 015a/5,
015a/14, 015a/15
[3]

ceẓb Ar. Kendine doğru çekme.
c.+ e 003b/9
[1]

***ceẓb eyle-** Ar + Türk. Kendine doğru çekmek.

c. -mesinde 004b/10
[1]

***ceẓb it- /et-** Ar + Türk.
Kendine doğru çekmek.
c. -digi 006a/3
c. -dügi 003b/12
c. -er 005a/12, 006a/3, 007a/14,
007b/16
c. -üp 004a/13, 004a/17
[8]

c. -mekle 007a/15
c. -mesine 004b/5, 004b/7
c. -mezler 009b/1
[4]

ciger Fars. Akciğer ile karaciğerin ortak adı.

c. 003a/13, 004a/17, 005a/12,
006a/3, 006b/15, 007a/14, 007b/16,
016b/13, 016b/15, 017a/16, 017b/16,
020a/5, 029a/17
c.+ de 004b/1, 004b/4, 005a/12,
005a/14, 005b/19, 006a/11, 006b/14,
006b/16, 006b/19, 007a/6, 007b/18,
008a/14, 010b/10, 011b/18, 014a/18,
016b/14, 022b/7, 024b/9
c.+ den 003b/9, 004b/5, 004b/10,
007a/6, 020b/17
c.+ e 004a/8, 004a/9, 004a/11,
006a/7, 006a/12, 007b/1, 022b/16,
023b/16, 024a/10, 024b/9
c.+ inde 011a/3
c.+ ü 015b/3
c.+ üñ 003b/7, 005b/19, 006a/1,
007a/5, 007b/2, 007b/3, 008a/1,
009b/18, 016b/12, 024a/10
c. (nefs-i c.) 006a/11
[59]

cimā Ar. Cinsel ilişkide bulunma, çiftleşme.

c.+ dan 031b/15

[1]

cirm Ar. 1. Cisim, büyüklük, hacim, cirm.

c.+ ine 010b/18, 010b/19

[2]

2. Posa.

c. 025b/6

c.+ i 025b/2

[2]

civār Ar. Yakın yer, etraf.

c.+ ında 004a/14

[1]

cumhūr Ar. Topluluk, heyet, sınıf.

***cumhūr-ı hūkemā-yı Laṭīn**

Ar. Latin asıllı doktorlar topluluğu.

c. 025a/12

[1]

***cumhūr-i eṭibbā-yı Laṭīn** Ar.

Latin asıllı doktorlar topluluğu.

c. 018b/19

[1]

cūbn Ar. Peynir.

c. (mā'-i c.) 018a/5, 019b/5,

019b/7, 020a/10, 021b/18, 022a/14, 024b/1

c.+ de (mā'-i c.) 018a/7

c.+ den (mā'-i c.) 019b/1, 022a/2

c.+ e (mā'-i c.) 022a/8

c.+ ūñ (mā'-i c.) 020a/6, 022a/7

[14]

cūhelā Ar.(cahil sözcüğünün çoğulu)

Bilgisizler, cahiller.

***cūhelā-yı eṭibbā** Ar. Bilgisiz

doktorlar.

c. 009a/6, 011b/7

[2]

cümle Ar. Bir şeyin tamamı, bütün.

c. 010b/6, 020a/19, 031b/17

c.+ si 008b/13, 014b/3, 028b/10

c.+ sinde 019a/1

c.+ sini 018a/7

[8]

cünūn Ar. Cinnet, delilik, delirme, çıldırma.

c.+ dan 008b/6

[1]

cüşā' Ar. Geçirme.

c. 006b/4

[1]

***cüşā'-i duḥānī** Ar. Gazlı ge-
ğirme.

c. 009a/1

[1]

***cüşā'-yı ḥāmīz** Ar. Ekşi ge-
ğirme.

c. 007a/11

[1]

cüz' Ar. Kısım, parça.

c.+ i 004a/5

c.+ ini 010b/5

[2]

cüzām Ar. Yer yer lekeler, çıbanlar veya yaralar şeklinde beliren, bulaşıcı, iyileşmesi güç deri hastalığı, miskin hastalığı, cüzzam.

c.+ dan 008b/9

[1]

Ç

çadır uşağı Kuzu sarmaşığı, çadır çiçeği, uşak çadırı olarak da adlandırılan, çok yıllık, kalın köklü, çiçekleri süt rengi

veya soluk sarı, kökünden elde edilen sütü müşhil olarak kullanılan, ağrı dindirici ve mikrop öldürücü özelliklere sahip otsu bir bitki.

ç. 023b/13, 023b/17, 026b/7
[3]

çanak Pişirilmiş topraktan yapılma yayvan kase.

ç. 017b/8
[1]

çehre *Fars.* Yüz, surat.

ç.+ si 012b/6
[1]

çekirdek Meyvelerde bulunan, sayısı bir veya daha fazla olabilen, sert kabuklu tohum.

ç. 026b/10, 029a/9
ç.+ i 020a/17
ç.+ leri 019b/15
ç.+ lerinün 027b/10
ç.+ süz 026a/9
[6]

çeşme *Fars.* Tedavi amacıyla vücuttan kan akıtmak için açılan yarık.

ç. 020b/18
[1]

çık - (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.

ç.- an 008b/2
ç. - ar 014a/3
ç.- dığın 010b/3
ç.- duğda 025b/10
ç.- mamasından 011a/14
ç.-masındandır 012a/4
ç.- mış 020b/11, 025b/8
ç.- up 016b/18
[9]

çınlama Çın çın ötmek

ç.+ sı 013a/10
[1]

çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı.

ç. 025a/8, 028a/12, 029a/9, 029a/10
ç.+ i (çiçeği) 018a/19, 028b/10, 030a/7, 030a/13
[8]

çig Ekşi, asitli.

ç. 007a/11, 008a/10, 008b/17, 028a/11
[4]

çil Eti için avlanan benekli bir yaban keklığı.

ç. 030b/18
[1]

çilek Gülgillerden, beyaz çiçekli, yabani olarak üreyen veya aynı adı taşıyan yemişi için özellikle yetiştirilen, sürüngen, çok yıllık otsu bitki.

ç. 025a/17, 025b/7, 026a/8, 027a/1, 029b/3
ç.+ i (çileği) 026a/5, 026a/6
ç.+ ün (çilegün) 025a/18, 025b/2
[9]

çok Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade.

ç. 003a/15, 005a/19, 009a/3, 009b/2, 009b/4, 009b/18, 011a/4, 012b/1, 014b/7, 015a/2, 015b/7, 020b/13, 022a/15, 023b/1
[14]

çölmek Süzölmüş çamura istenen şekil verildikten sonra pişirmek suretiyle

elde edilen tencere, küçük küp vb. kaplara verilen isim, çömlek.

ç. 025b/9

ç.+ e 027a/6

[2]

çünkü *Fars.* Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zira.

ç. 023b/6

[1]

D

dāfi‘a *Ar.* (dāfi‘ sözcüğünün muenesi) Boşaltım.

d. (kuvvet-i d.) 014a/19

d.+ da (kuvvet-i d.) 004b/14

d.+ da (kuvvet-i d.) 004b/17

d.+ dan (za‘f-i d.) 005b/13

d.+ sı (kuvvet-i d.) 003b/12,

011a/4

[6]

dahı Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü, dahi

d. 001b/9, 002a/6, 002b/4, 003a/15, 003b/12, 003b/16, 004b/2, 005a/4, 005a/7, 005a/8, 005a/12, 005b/2, 005b/6, 005b/14, 006a/2, 006a/4, 006a/6, 006b/6, 006b/10, 007a/8, 007a/15, 007b/2, 007b/3, 007b/19, 008a/14, 008b/11, 009a/12, 009a/13, 009a/15, 009b/13, 010a/3, 010a/8, 010a/13, 010b/1, 011a/4, 011b/1, 011b/19, 012a/11, 013a/17, 013b/5, 014a/9, 015a/16, 015b/7, 016b/11, 016b/15, 016b/16, 017a/14, 017b/5, 017b/8, 017b/15, 018a/12, 018b/16, 019a/9, 020b/4, 021a/16, 021a/18, 021b/4, 021b/11, 021b/13, 022a/12, 022a/17, 022b/3, 023a/13, 023b/1, 023b/4, 023b/7, 023b/8, 023b/14, 023b/17,

023b/19, 024a/2, 025a/17, 026b/14, 026b/16, 027b/15, 028a/3, 028a/5, 028a/14, 028a/19, 028b/12, 029a/5, 029b/10, 030b/5, 031a/1, 031a/2, 031a/8, 031a/11, 031a/15, 031a/16, 031a/17, 031b/1, 031b/12

[93]

dāhil *Ar.* İç, iç taraf.

***dāhil-i ‘urūk** *Ar.* Damarların içi.

d. +da 017a/2

[1]

dā‘iye *Ar.* Bir şeyi yapmak hususunda duyulan ve içten gelen teşvik edici istek, gayrete getirici hâl, arzu.

d.+ lerine 002a/18

[1]

damağ Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım, damak.

d. 012b/8

[1]

dāne *Fars.* Tohum.

d. 017a/9, 018b/1, 018b/2, 020b/11, 027b/12

[5]

darabāt *Ar.* ((Damar, nabız, yürek, şakak, kalp gibi organ isimleriyle) Vurma, atma.

d.+ ına 012a/12 (yürekde olan şiryā- nuñ darabātına)

[1]

dārçin *Fars.* Tarçın, defnegillerden yaprak- larını dökmeyen kokulu bir ağaç ve bu ağacın buhar olarak kullanılan çeşitli hassaları bulunan kokulu kabuğu.

d. 019b/19, 020a/19, 022a/8, 023a/17, 024b/14, 025b/8, 025b/11

d.+ den 029b/9
[8]

da‘vā Ar. Görüş, tez.

***da‘vā it-** Ar. + *Türk.*

Doğruluğuna inanılan görüşün gerçek-
leşmesi için çalışmak.

d. -üp 003b/5
[1]

dāyimā Ar. Her zaman, daima.

d. 003b/18, 005b/8, 005b/15,
008a/9, 009b/2, 009b/15, 015a/15,
021a/2,
025b/9

[9]

def‘ Ar. Savma, uzaklaştırma.

d.+ de 015b/13
d.+ e 003b/13
d.+ i 004a/16
d.+ ine 015b/13
[4]

***def‘ eyle-** Ar. + *Türk.* Savmak,
uzaklaştırmak.

d. -mez 026b/18
d. -r 004a/4, 004a/16, 004b/13,
005b/2, 008b/4, 009a/15, 009b/5,
009b/17, 010a/8, 015a/9
d. -yince 013a/1
d. -yüp 014b/1
[13]

***def‘ it-/et-** Ar. + *Türk.* Savmak,
defetmek.

d. -emedigünden 011a/1
d. -emeyüp 004b/14
d. -emez 004b/18
d. -üp 011a/5
[4]
d. -mek 012a/11
d. -mesi 010a/19
[2]

***def‘ ol-** Ar. + *Türk.* Defedilmek,
giderilmek.

d. -maz 022b/5
[1]

def‘a Ar. Kere, defa.

d. 017b/14, 026a/5, 030b/4
[3]

defa‘āt Ar. (defa sözcüğünün çoğulu)
Defalarca.

d. 027a/1
d.+ le 022b/7, 031b/10
[3]

def‘aten Ar. Bir defada, birden.

d. 020a/4, 022a/9, 022b/1,
027b/15, 028a/18, 028b/2
[6]

degin Bir işin sona erdiği zamanı ve
yeri gösterir, -e kadar, -e dek, değin.

d. 020a/2
[1]

degül -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve
imiş, ise, iken’in başına gelerek cümle-
nin anlamını olumsuz hale getiren
kelime.

d. 030b/19
d.+ dür 005b/9, 005b/15, 008a/4,
008b/14, 011b/16, 011b/17, 014a/13,
014a/15, 014b/3, 014b/10, 015b/11,
016b/17, 025b/16, 030b/10, 032a/4
[16]

dek Bir işin sona erdiği yeri veya
zamanı gösterir.

d. 017b/7, 018b/11,
022b/2, 026b/13, 028a/2
[5]

delālet Ar. İşaret.

d. 015b/13
[1]

***delālet it-** *Ar. + Türk. İşaret etmek.*

d. -er (ider) 015b/13
[1]

delīl *Ar. Bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan şey, kanıt.*

d. 023b/4
[1]

delk *Ar. Ovma, ovuşturma.*

***delk eyle-** *Ar + Türk. Ovmak, ovuşturmak.*

d. -seler 018b/12
[1]

dem *Ar. Kan.*

d.+ üñ 004b/8, 005a/13,
008b/11, 013a/16
d. (ishāl-i d.) 005a/2
d. (māiyet-i d.)005b/16,
005b/19
[10]

***dem-i bevāsīr** *Ar. Kanlı basur.*

d. 015a/4
d. +a 008a/18, 008b/4
d. +den (ihtibās-ı d.
+den)017b/3
[4]

***dem-i fāsīd** *Ar. Bozulmuş kan.*

d. +den 009a/12
[1]

***dem-i ġalīz** *Ar. Kirli kan.*

d. 004a/13
d. +den 004a/15
[2]

***dem- i hayz** *Ar. Hayız kanı.*

d. 015a/4

d. +uñ 015a/8

d. (ihtibās-ı d.- i hayz) 015a/11
d. (ihtibās-ı d.- i hayzdan)

017b/2

[4]

***dem-i muḥtebis** *Ar. Hapsolmuş, akamayan kan.*

d. +i 008a/19
[1]

***dem-i muḥterik** *Ar. (harareten dolayı ısınarak) Yanmış, koyu kan.*

d. 005a/13
[1]

***dem- i muḥterik-i fāsīd** *Ar. Yanmış fasit kan.*

d. 008b/2
[1]

***dem-i sevdāī** *Ar. Kara safra karışmış kan.*

d. +den 004b/9
[1]

dem-i aḥaveyn *Ar. Kardeşkanı ağacı, 10-20 cm. yükseklikte, otsu, parazit ve kırmızı çiçekli bir bitki, ayı parmağı.*

d. 017b/11
[1]

deng *Fars. Dirhemin dörtte biri miktarındaki eski bir ağırlık ölçüsü.*

d. 023a/17, 026b/10
[2]

denil - *Ad verilmek.*

d.- mesinüñ 005a/9
[1]

deñiz *Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi.*

d.+ de 031a/16

[1]

depe Başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü.

d.+ sini 013a/4

[1]

der-‘akab *Fars. + Ar.* Hemen arkasından, arkası sıra, akabinde.

d. 015a/14

[1]

deste Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam.

d. 018b/6

[1]

devā *Ar.* İlaç

d. 016b/6

d.+ nuñ 011a/13

[2]

devā-yı misk *Ar.* Misk karıştırılmış bir tür şekerleme.

d. 018b/15

[1]

devār *Ar.* Baş dönmesi.

d. 013a/5

[1]

di - Söylemek, demek.

d.- di 005a/4, 005a/8, 005a/17, 005b/2, 005b/7, 005b/11, 005b/14, 006a/9, 011a/11, 011a/13, 011b/15, 011b/18, 020b/9, 021b/16, 024b/5, 025a/4, 026b/4, 026b/6, 029b/10

d.- diler 003a/15, 003a/19, 003b/3, 003b/14, 003b/16, 004b/4, 010b/3, 019a/5, 022a/16, 025a/15

d.- dükleri 002a/2, 002a/4, 003a/9, 009a/10, 012b/3, 015b/8

d.- mişler 008b/4, 015a/18

d.- rler 006a/11, 015b/9

[39]

dil Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ.

d. 012b/8

d.+ de 013a/9

d.+ i 013a/8

[3]

dimāğ *Ar.* Beyin.

d. 006b/5, 006b/6,

d.+ a 006b/3, 012b/18, 013a/1, 013a/19, 013b/10, 018a/13, 018b/12

d.+ ı 012b/18, 013b/2, 013b/3

d.+ ına 027b/4

[15]

dimāğıyye *Ar.* Beyinle ilgili.

d.+ den (edviyye-i d.) 018a/16

[1]

dinar şerbeti *Ar.* Bir tür şerbet.

d. 020a/3

[1]

dip Bir şeyin en alt bölümü.

d.+ inde 011b/12, 014a/5

[2]

dirhem *Ar.* Okkanın dört yüzde birine eşit eski bir ağırlık ölçüsü birimi (3,2075 gr.)

d. 017a/9, 017a/11, 017a/13, 017a/17, 017b/1, 017b/9, 017b/11, 017b/12, 017b/17, 017b/18, 017b/19, 018a/2, 018a/5, 018a/6, 018b/1, 018b/2, 018b/3, 018b/4, 018b/5, 018b/6, 018b/15, 018b/16, 019a/6, 019a/12,

019a/14, 019b/3, 019b/11, 019b/16,
019b/17, 019b/18, 019b/19, 020a/1,
020a/3, 020a/6, 020a/7, 020a/9, 020a/11,
020a/15, 020a/17, 020a/18, 020a/19,
021a/10, 021a/11, 021a/12, 021a/15,
021a/16, 021a/18, 021b/5, 022a/3,
022a/8, 022a/19, 023a/16, 023a/17,
023a/18, 024a/6, 024b/2, 024b/13,
024b/14, 024b/16, 025a/7, 025a/8,
025a/10, 025a/14, 025b/8, 026a/4,
026a/5, 026a/6, 026a/8, 026a/11,
026a/13, 026a/15, 026a/16, 026a/18,
026b/7, 026b/8, 026b/9, 026b/10,
026b/11, 026b/12, 026b/19, 027a/1,
027a/3, 027a/4, 027b/11, 027b/19,
028a/6, 028a/12, 028a/15, 028a/16,
028a/17, 028a/19, 028b/11, 029a/7,
029a/8, 029a/9, 029b/3, 030a/5, 030a/6,
030a/7, 030a/8, 030a/9, 030a/10,
030a/14, 030a/15

d.+ den 022a/3

d.+ e 022b/2

d.+ üñ 017a/11

[142]

diş Çene kemiklerinin üstüne dizili,
ısırpı koparmaya ve çiğnemeye yarayan
sert, beyaz organlardan her biri.

d.+ leri 009b/15, 010a/14

[2]

diyağatlıkun ma‘cunı Yun.+ Ar. Çeşitli
reçinelerin karıştırılmasıyla oluşturulan
bir karışım.

d. +ından 019b/3

d. (ma‘cün-ı d.) 024a/19

d.+ dan (ma‘cün-ı d.) 019b/8

[3]

diyarudon Yun. Zerdeçal, karanfil,
kakule karışımından meydana getirilen
bitkisel ilaç.

d. 018b/4

[1]

diyāsenṭū ma‘cunı Bitkisel bir macun.

d. + ından 029a/8

[1]

diyü Diyerek, deyip, diye.

d. 002b/3, 003a/11, 010a/15,

024a/16

[4]

diz Bacakta uylukla baldırın
birleştiği oynak kısım.

d.+ lerine 018b/11, 028a/2

d.+ üñ 020b/17, 020b/18

[4]

dögül - (Ufalanmak, ezilmek, karıştırıl-
ılmak, temizlenmek, sıkıştırılmak gibi
maksatlarla) Üzerine arka arkaya
vurulmak.

d.- dükten 027b/12

d.- miş 017a/8, 019b/16,

020a/18, 026a/16, 030a/4, 030a/5

[7]

dökül - (kan, safra için) Akmak.

d.- en 010b/17, 010b/19

d.- üp 009b/19

d.- ür 009b/16

[4]

dördünci Dört sayısının sıra sıfatı,
sırada yeri üçüncüden sonra, beşinciden
önce olan.

d. 011b/9

d.+ si 003a/13, 005a/1, 006a/11,

008a/9, 008b/7, 012a/2, 029b/17

[8]

dörpi Bir şeyin yüzündeki pürüzleri
gidermek, düzgünleştirmek için kul-
lanılan kısa, ince, pürtüklü ege, törpü.

d. 025a/6

[1]

dört Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.

d. 013b/5, 019b/17, 020a/18, 021b/8, 025b/12, 026a/4, 026a/5, 026b/10, 027a/3, 029a/17, 030a/15

d.+ dür 003a/12

[12]

du‘ā Ar. Yakarış.

***du‘ā-yı hayr** Ar. Bir kimsenin iyiliği için yapılan dua.

d. 002b/11

d. +ların 002b/12

[2]

duḥānī Ar. Dumanlı.

d. (cüşā’-i d.) 009a/1

[1]

dürdī Fars. Tortu.

d. 003b/10, 003b/13, 013b/16, 014a/6

d.+ sidür 014a/19

d.+ sini 003b/9, 004b/9

d.+ yi 014b/1

[8]

dürlü Türlü, çeşit.

d. 004b/18, 008b/5, 009a/5

[3]

düş - (sülük için) Yapıştığı mahalden ayrılmak.

d.- dükten 017b/6

d.- ünçe 017b/6

[2]

düz - Hazırlamak, düzmek.

d.- eler 023a/18, 023b/13 (ḥablar düzeler)

[2]

E

ebegümeci İki çenekliler sınıfının

ebegümecigiller familyasından, kendiliğinden yetişen, kökü ve çiçekleri özellikle yumuşatıcı özellikleri sebebi ile tıpta kullanılan, kalsiyum, demir, A ve C vitamini taşıyan bir bitki.

e. 017a/6, 022b/9, 022b/19, 027b/18, 030a/3, 030a/13

[6]

ebḥire Ar.(buhar sözcüğünün çoğulu) Buharlar, buğular.

e. 006b/11, 018a/18, 029a/14, 029a/15

e.+ nüñ 012a/9, 013a/15

e. (‘aks-i e. etmekle) 027b/17

[7]

***ebḥire-i ḥārre** Ar. Sıcak

buğular. e. 007a/6, 013b/10, 027b/4

[3]

***ebḥire-i muẓlime** Ar. Yoğun buğular.

e. + nüñ 012a/4

[1]

***ebḥire-i rediyye** Ar. Zararlı buğular.

e. 006b/2, 009b/12, 012a/10, 018a/13

[4]

ebyaẓ Ar. Ak, beyaz.

e. (ġārikūn-ı e.) 024b/13

[1]

ecil Ar. Sebep.

e.+ den 001b/10

[1]

eczā Ar. İlaç maddeleri.

e. 017a/9

e.+ ları 020a/1

e.+ yı 017b/12, 020a/19,

020b/12

[5]

***eczā-yı mezkûre** Ar. Bahsi geçen ilaçlar.

e. +yi 019a/14

[1]

edhān Ar. (dühn sözcüğünün çoğulu) Ot, yemiş veya çiçekten çıkarılan yağ.

e. + uñ 029b/12

[1]

edviye Ar. (deva sözcüğünün çoğulu) İlaçlar, devalar.

e.+ yi 016a/4

[1]

***edviye-i hārre** Ar. Sıcak ilaçlar.

e. 016a/15

[1]

***edviye-i muḳaṭṭı'a** Ar. Parçalayıcı ilaçlar.

e. 016a/9, 016a/14

[2]

***edviye-i muraṭṭıba** Ar. Nemlendirici ilaçlar.

e. 016a/8

[1]

***edviye-i müberride** Ar. Soğutucu ilaçlar.

e. 020b/9

[1]

***edviye-i müfettiḥa** Ar. Tıkanıklık giderici ilaçlar.

e. 016a/10

[1]

***edviye-i müleyyine-i ḥafīfe** Ar. Hafif ve yumuşatıcı ilaçlar.

e. 024a/17

[1]

***edviye-i müshile** Ar. Müshil ilaçları.

e. +de 016b/8

[1]

***edviye-i müshile-i ḳaviyye** Ar. Kuvvetli müshil ilaçları.

e. 016b/12

[1]

edviyye Bkz. **edviye**.

e. 018a/4

e.+ sindendür 023b/18(ṭalak edviyyesindendür)

[2]

***edviyye-i ḳalbiyye** Ar. Kalp ilaçları.

e. 018a/16

e. +yi 029a/3

[2]

ef'āl Ar. Fiiller, işler.

e. 016a/15

[1]

***ef'āl-i ṭabī'iyye** Ar. Doğal davranışlar.

e. + si 010a/15

[1]

Efrenc Ar. Frenk, Avrupalı.

E. (ḥükemā-yı E.)014a/6

E.+ uñ (ḥükemā-yı E.)029b/8

E. (maraż-ı E.) 002a/4

[3]

eftimun Yun. Sara hastalığına iyi gelen bir bitki, *gelin saçı*.

e. 019b/17, 020a/18, 021a/13

[3]

eger *Fars.* Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şayet.

e. 004b/12, 004b/14, 005a/3, 005b/1, 005b/18, 005b/19, 006a/17, 006b/3, 006b/7, 006b/9, 006b/12, 006b/14, 006b/15, 007a/1, 007a/2, 007a/5, 007a/9, 008a/15, 008b/18, 008b/19, 009b/3, 010b/6, 011a/16, 011b/2, 013b/11, 013b/12, 013b/18, 014b/7, 015a/3, 015a/10, 015a/12, 015a/14, 015a/15, 015a/18, 015b/3, 015b/4, 015b/5, 015b/6, 015b/8, 015b/11, 015b/13, 016b/7, 017a/12, 017a/14, 017b/1, 017b/3, 017b/14, 017b/15, 017b/16, 017b/17, 018b/10, 018b/13, 019b/8, 020a/5, 020a/9, 020b/16, 020b/18, 021a/4, 021b/6, 022b/4, 022b/7, 022b/15, 022b/17, 023b/14, 024b/9, 025a/16, 025b/1, 026b/12, 026b/15, 026b/16, 027a/7, 027a/9, 027b/1, 027b/16, 028a/3, 028a/5, 028a/13, 028a/18, 028b/14, 029a/5, 029a/16, 029a/17, 029a/18, 029b/1, 030a/12, 030b/4, 030b/5, 030b/12, 030b/16, 030b/19, 031a/10, 031a/12, 031a/19, 031b/6, 031b/7, 031b/12, 032a/1

[99]

egerçi *Fars.* Gerçi, eğer ki.

e. 008a/11

[1]

eğlenme Duraklama, bekleme.

e.+ si 006a/6

[1]

ek - Belli bir maksatla serpmek.

e. - eler 027a/3, 028b/8

[2]

ekşer *Ar.* Çoğunluk.

e.+ i 015b/2, 016b/4

e.+ inde 003b/2

e.+ ine 021b/15

e.+ inüñ 009a/16, 024a/16

[6]

ekşerî *Bkz. ekşeriyâ.*

e. 005b/15

[1]

ekşeriyâ *Ar.* Çoğunlukla.

e. 005b/9, 009a/4, 011a/7,

014b/17, 016a/12, 029a/14

[6]

eksik Noksan, az.

e. 031b/19

[1]

ekşi Tadı limon veya sirkeye benzeyen.

e. 008b/19, 009a/17, 009b/16,

009b/18, 010a/11, 010a/14

[6]

el Kolun, bilek mafsalsından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.

e.+ de 013a/17

e.+ leri 007a/7

[2]

elbette *Ar.* şüphesiz, muhakkak.

e. 016b/9

[1]

elek Sallanarak kullanıldığı zaman üzerine konan maddenin incelerini altına geçiren, bu şekilde taneli ve toz halindeki şeyleri irilerinden ve içlerindeki yabancı maddelerden temizlemekte kullanılan, tek tarafına ufak delikli tel, kıl veya bez gerilmiş tahta bir kasnakta ibaret eleme aleti.

e.+ den 017b/12

[1]

elem Ar. Ağrı.

e. 012a/7 (mi‘dede bir elem
zuhūr
ider.)

[1]

elemlemek Ar. + Türk. Kederlenmek

e. 012a/2

[1]

el-ḥāşıl Ar. Sözüün kıyası, hasılı.

e. 003b/3

[1]

elli Kırk dokuzdan sonra, elli birden
önce gelen sayının adı.

e. 017a/17, 017b/1, 017b/16,
017b/18, 025b/8

[5]

em‘ā Ar. (mi‘a sözcüğünün çoğulu)
Bağırsaklar.

e. 009a/19, 011a/1, 028b/17

e.+ da 010b/11, 011a/6, 030a/1

e.+ nuñ 010b/18

e.+ ya 004a/6, 005b/3, 010b/13,
010b/14, 011a/5

e.+ ya (ṭabaḳāt-ı e.)029b/18

e.+ da (veca‘-ı e.) 030b/13

e.+ dur(veca‘-ı e.) 029b/17

e.+ ya (veca‘-ı e.) 030a/2

[16]

emīn Ar. Güvence altında, tehlikeden
uzak.

***emīn ol-** Ar. + Türk. Güvence
altında, tehlikeden uzak olmak.

e. -urlar 008b/6

[1]

emlec Ar. Bektaşi üzümü diye bilinen
ana- vatani Hindistan olan meyvesi tıp

ve eczacı- lıkta kullanılan ağaç ve onun
meyvesi. *Phyllanthus emblica*.

e. 018b/1

[1]

emrāz Ar. (maraz sözcüğünün çoğulu)
Hastalıklar.

e. 008b/5, 009a/7

e.+ a 002a/19

[3]

***emrāz-ı mezkûre** Ar. Adı
geçen hastalıklar.

e. +den 005a/7

[1]

***emrāz-ı muhtelif** Ar. Çeşitli
hastalıklar.

e. 004b/15, 005a/5

[6]

***emrāz-ı müzmine** Ar. Kronik
hastalıklar.

e. +den 020b/19

e. +dendür 014b/11

[2]

***emrāz-ı sevdāvi** Bkz. **emrāz-ı
sevdāviyye**.

e. +de 018a/10

e. +yeye 019a/5

[2]

***emrāz-ı sevdāviyye** Ar.
Sevda sebebiyle ortaya çıkan has-
talıklar.

e. +de 017a/3

e. +nüñ 016b/16, 019a/1

[3]

erba‘a Ar. Dört.

e.+ ya (ḳānūn-ı e.)015b/18

[1]

erbāb Ar. Bir işten anlayan becerikli,

usta kişi.

e.+ ına 008a/3

e.+ ından 008a/4, 026b/18

[3]

erik Beyaz çiçekler açan, her yerde yetişen ve pek çok türü bulunan meyve ağacı. *Prunus domestica*.

e. 018a/1

[1]

erin - Yoğrulmak.

e.- miş 026b/8

[1]

ervāh Ar. (ruh sözcüğünün çoğulu)

Ruhlar.

e. 008a/7, 008a/8

[2]

esbāb Ar. (sebepe sözcüğünün çoğulu)

Sebepler.

e. 001b/8, 002a/6, 009a/6

e.+ dan 008b/12

e.+ ı 003a/1, 003b/17, 007a/13,

010b/9, 025a/5

***esbāb u ‘alāmāt** Ar. Sebepler ve belirtiler.

e. + uñ 014b/2

[10]

***esbāb-ı sitte-i zarūriyye** Ar. (hastalıktan kurtulmak için tedavi dışında hastanın uyacağı) Zorunlu altı kural.

e. +nūñ 003a/6, 030b/14

[1]

eşer Ar. Etki.

e.+ i 025a/1 (tedbīrimūñ eşeri zāhir olmadığından)

[1]

eşnā Ar. Bir işin yapıldığı an.

e.+ sında 029a/13

[1]

eşek Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep.

e. 022a/15

e.+ den 022a/18

[2]

eşribe Ar. (şerāb sözcüğünün çoğulu) İçecekler.

e. 008a/3, 025b/15, 031b/16

[3]

eşyā Ar. (şey sözcüğünün çoğulu)

Şeyler.

e. 023b/15

[1]

et Hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı, et.

e.+ i 007b/11, 031a/1

e.+ leri 030b/18, 031a/7,

031a/15

[5]

et - etmek, yapmak, eylemek.

e.- dükden 023a/3

e.- digi(ğasl et-) 020b/9

e.- digine (ıslāh et-)023b/4

e.- digimiz (va‘d et-)014a/11

e.- dügi (arzu et-)031a/3

e.- düginden (‘amel et-) 021b/19

e.- düginden (inzāc et-)024a/12

e.- düginden (ta‘dīl et-)024a/11

e.- düginden (teftīh et-)019a/4

e.- dükde (hareket et-)011a/9

e.- dükden (ihrac et-)023b/3

e.- dükden (isti‘māl et-)019b/6

e.- dükden (telyīn et-)024b/6

e.- dükden (tenāvül et-)011b/9

e.- dükleri (haşr et-)022a/6

e.- düklerini (zıkr et-)001b/9

e.- dükten (tahlîl et-)008a/13
e.- düm (tecrübe et-) 029b/6
e.- en (işâbet et-) 030a/19
e.- medükce (kay' et-)009a/2
e.-mekle (şu'üd et-) 007a/7
e.- meyeler (ġaflet et-)029a/14
e.- meyeler (müdâvemet et-)031a/4
e.- meyen (hareket et-)008a/9
e.- meyüp (fehm et-)030b/9
e.- mez (kâbül et-)010a/2
e.- mezler (cezb et-)009b/1
e.- seler (isti'mâl et-)021b/9
[27]

etdür- ettirmek, yaptırmak.

e. (istifrah e.)011a/10
[1]

eṭibbā Ar. (Tabip sözcüğünün çoğulu)

Tabipler, doktorlar

e. 014b/13
e.+ sı 011b/13
e.+ sından 026b/1
e.+ sınıñ 001b/12, 011b/15
e.+ yı 003b/4
e.+ yi 014b/12, 024b/16,
025b/17
e.+ yi (cumhūr-i e.)018b/19
e. (cühelā-yı e.)009a/6, 011b/7
[12]

eṭ'ime Ar. (taam sözcüğünün çoğulu)

Yemekler, yiyecek şeyler.

e. 007b/6, 007b/13, 007b/15,
031a/18
e.+ den 031b/4
e.+ nün 004a/5
[6]

etme Etmek işi.

e.+ de (teftih etme) 025a/6,
026b/5
e.+ den (ihtikān etme) 029a/13

e.+ den (isti'mâl etme)016a/15
e.+ den (nüfuz etme) 015b/10
e.+ den (şu'üd etme)009b/13,
013a/9, 027b/4
e.+ dendür (şu'üd etme)013a/11,
013a/13
e.+ leri (ḥatā' etme)009a/8
e.+ si (def' etme) 010a/19
e.+ sinden (şu'üd etme)013a/7
e.+ sindendür (şu'üd
etme)012b/8, 012b/10, 012b/12
e.+ sine (cezb etme)004b/5,
004b/7
e.+ sine (şu'üd etme)018b/12
[19]

etmek Ekmek kelimesinin eski metin-
lerde geçen asıl şekli, ekmek.

e. 028b/7, 028b/11, 031a/17
e.+ i 028b/6 (etmegi)
[4]

etmek Türkçede birçok kelimenin
sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil
eden, sonuna geldiği kelimeye göre
değişik fonksiyonları olan, geçişli veya
geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler
yapan fiil.

e. ('amel etmek) 017a/4
e. (def' etmek) 012a/11
e. (ġasl etmek) 010b/17
e. (hareket etmek) 025b/3
e. (itfā' etmek) 031b/11
e. (kaṭ' etmek) 017b/10
e. (mu'ālece etmek) 015a/2
e. (ta'dîl etmek) 015a/1
e. (taḳṭî' etmek) 016a/14
e. (teftih etmek) 016a/10
e. (temyîz etmek) 004b/9
e. (tenebbüh etmek) 010b/16
e. (tenkiye etmek)008b/3
e. (teskîn etmek)027b/1, 028b/19
e.+ dūr ('ilâc etmek)027a/16
e.+ e (cem' etmek) 016a/19

e.+ e (hareket etmek) 025b/3
e.+ e (isti'māl etmek) 021b/7
e.+ le ('aks-i ebhıre
etmek)027b/17
e.+ le ('aks-i mādde
etmek)029a/15
e.+ le (cezḥ etmek)007a/15
e.+ le (ğālīz etmek)017a/1
e.+ le (ışlāḥ etmek)018a/3
e.+ le (istiḥāle etmek)031a/18
e.+ le (şu'ūd etmek)006b/6
e.+ le (taḥlīl etmek)008a/7
e.+ le (taẓyīk etmek)005a/15
e.+ le (temdīd etmek)009b/7
e.+ le (tenkiye etmek)024b/8
e.+ le (teyebbüs etmek) 013b/2
e.+ le (za'īf etmek)029a/1
e.+ le (ẓuhūr etmek)014b/16
[33]

eṭrāf Ar. Taraflar, yanlar.
e.- ı ṭalakda 013b/9
e.+ ına 014a/8
e.+ ında 009b/7
[3]

evāil Ar. (evvel sözcüğünün çoğulu)
Başlar.
***evāil-i risāle** Ar. Risalenin
başları.
e. +de 030b/8
[1]

evlā Ar. Daha uygun.
e.+ dur 015b/12
[1]

***evlā ol-** Ar. +*Türk*. Daha uygun
olmak.
e. -dığı 024a/8
[1]

evrāk Ar. (varak sözcüğünün çoğulu)
Kitap sayfaları.

e.+ a 002b/14
[1]

evşāf Ar.(vasıf sözcüğünün çoğulu)
Nitelikler, özellikler.
e. 020b/7
[1]

evvel Ar. Karşılaştırma yoluyla bir yer,
zaman veya oluşun bahsedilen yer
zaman veya oluştan önde veya önce
bulunduğunu veya olduğunu anlatır,
önce.

e. 004a/5, 004a/9, 022a/19
e.+ inde 019b/1, 020a/5, 021b/8
e. (faşl-ı e.)002b/17, 003a/7
e. (haẓm-ı e.)004b/4
e. (kânün-ı e.)016a/1
[10]

evvelā Ar. İlk olarak, öncelikle.
e. 003b/6, 006a/3, 013b/8,
027a/16, 027b/1, 028a/10
[6]

evvelki Önce olan, önceki.
e. +si 003a/12, 004b/19,
006a/10, 007a/13, 007b/16, 008b/6,
008b/16, 009b/10,
010b/10, 012a/4, 012a/9, 015b/15,
027b/3
[13]

eyit - Söylemek, demek.
e.- ür 010a/13 (Hekim Senertus
dahı eydür ki)
[1]

eyle - "etmek, yapmak" anlamında
yardımcı fiil.
e.- di (beyān eyle-) 005a/10,
014a/18

e.- di (hikāyet eyle-) 010a/15
e.- digi (istiḥāle eyle-)010b/6

e.- digi (tenāvül eyle-)010a/16,
010b/2
e.- diler(fark eyle-)003b/1
e.- diler (ihtiyār ele-)025a/19
e.- diler (işbāt eyle-)003b/2,
003b/6
e.- diler (mu‘ālecesin eyle-)
011b/13, 011b/14
e.- diler (müşāhede eyle-)
022a/16
e.- diler (tesmiye eyle-) 014b/13
e.- düğim (tedbīr eyle-) 001b/15
e.- düğinde (kay’ eyle-) 010b/2
e.- düğini (ishāl eyle-) 027a/14
e.- dük (fark eyle-) 012a/1
e.- dük (mu‘ālece eyle-) 021b/16
e.- dük (müşāhede eyle-)005a/8
e.- dük (sākin eyle-)011a/11
e.- dük (tecrübe eyle-) 019a/2
e.- dük (tercīh eyle-)025b/1
e.- dükleri (istihrāc eyle-) 029b/9
e.- dükleri (zīkr eyle-)001b/10
e.- düm (hüsn-i tedbīr ey-
le-)025a/1
e.- düm (‘ilāc eyle-) 020b/8
e.- düm (isti‘māl eyle-) 023b/2,
027a/13
e.- düm (mübaşeret eyle-)
002b/6
e.- düm (müdāvemmet eyle-)
025a/3
e.- düm (müşāhede eyle-)023b/2,
024b/13, 026a/3, 027a/15, 029b/7,
029b/12
e.- düm (tecrübe eyle-)024b/12,
025a/15, 026a/3, 029b/12
e.- medi (taḥallūf eyle-) 025a/16
e.- mesinde (cezb eyle-) 004b/10
e.- mesine (tiz tiz eyle-) 012a/13
e.- meyüp (beyān eyle-)001b/9
e.- mez (def‘ eyle-) 026b/18
e.- mez (kabūl eyle-)019b/9
e.- mez (te’sīr eyle-) 010b/19
e.- mişlerdür (ittifāk eyle-)

019a/1, 025a/12, 025a/18
e.- r (ışlāḥ eyle-) 023b/4
e.- r (def‘ eyle-) 004a/4,
004a/16, 005b/2, 008b/4, 009a/15,
009b/5, 009b/17, 010a/8, 015a/9
e.- r (hareket eyle-)012a/12
e.- r (īrās eyle-) 006a/17, 006b/9,
007b/18, 013b/2, 013b/4, 013b/11,
027b/7, 028a/9, 029b/18, 032a/4
e.- r (iḥrāc eyle-) 011b/2,
014b/1, 023a/15
e.- r (inzāc eyle-)019a/11
e.- r (medḥ eyle-)020a/14,
023a/14
e.- r (men‘ eyle-)029a/15
e.- r (sedd eyle-)007b/1
e.- r (ta‘dīl eyle-) 022a/2
e.- r (ṭabḥ eyle-)004a/13,
004a/18
e.- r (taḥrīk eyle-)013b/10
e.- r (taḫsīm eyle-)004b/1
e.- r (taẓyīk eyle-) 007b/3
e.- r (te’sīr eyle-)012a/11
e.- r (teftīḥ eyle-) 019a/10,
023a/16
e.- r (tertib eyle-) 013b/3
e.- r (zuhūr eyle-)013a/7, 014b/6
e.- rdi (zuhūr eyle-)018a/14
e.- rse (şu‘ūd eyle-)006b/4
e.- se (müdāvemmet eyle-)025a/15
e.- se (tenāvül eyle-)013b/3
e.- seler (delk eyle-) 018b/12
e.- seler (isti‘māl eyle-)024b/5
e.- süñ (te’līf eyle-)002b/2
e.- ye (hareket eyle-)012a/19
e.- ye (iḥrāc eyle-)023a/13
e.- ye (isti‘māl eyle-)016a/4
e.- ye (men‘ eyle-)018a/18
e.- ye (müşāhede eyle-) 015a/3,
016b/2
e.- ye (nef‘-i zāmīn eyle-)
002b/13
e.- ye (ta‘dīl eyle-) 016a/5
e.- ye (tenkiye eyle-)016a/1

e.- yeler (iẖtiḱān eyle-)030a/10
e.- yeler (isti‘māl eyle-)018a/4,
018a/12
e.- yeler (mübāṣeret eyle-)
032a/8
e.- yeler (müṣāhede eyle-)
021b/10
e.- yeler (sa‘y eyle-) 022b/2
e.- yeler (tekrār eyle-)029a/13,
030b/5
e.- yeler (telyīn eyle-)024a/18
e.- yeler (tenāvül eyle-) 031a/4
e.- yen (īrāṣ eyle-) 016a/7
e.- yen (tedbīr eyle-)015b/18
e.- yince (def‘ eyle-)013a/2
e.- yüp (def‘ eyle-) 014b/1
e.- yüp (ḥall eyle-) 019a/8
e.- yüp (ḥılt eyle-) 023a/6
e.- yüp (ikrāh eyle-)009a/15
e.- yüp (isti‘māl eyle-)018b/17,
025a/10
e.- yüp (itfā‘ eyle-)031b/10
e.- yüp (ḱurṣ eyle-) 025a/9
e.- yüp (medḥ eyle-)026a/2
e.- yüp (müdāvetmet eyle-
)019a/2
e.- yüp (naḱ‘ eyle-)018a/8
e.- yüp (rafadan eyle-)031a/6
e.- yüp (ṣerbet eyle-) 020a/3
e.- yüp (taḥrīḱ-i mevād eyle-)
016b/19
e.- yüp (taḱṭīr eyle-) 029b/16
e.- yüp (tekmīl eyle-)025b/12
e.- yüp (tevlīd eyle-)012a/6
e.- yüp (zer eyle-)028b/13
[139]

eylemek etmek, yapmak.
e. (‘ilāc eylemek) 027b/7
e. (taḥaccür eylemek) 011b/17
e. (te‘līf eylemek)002a/8
e. (tenḱiye eylemek) 016b/5
e.+ i(müdāvetmet eylemek)
024a/1

e.+ le(müdāvetmet eylemek)
021b/16
[6]

eyü Faydalı, zararsız.
e. 009a/16, 010a/4 (eyü keylūs)
e.+ si 010a/17(ṭa‘āmuñ eyüsi)
[3]

eyyām Ar. (yevm sözcüğünün çoğulu)
Günler.
e. (mürür-ı e.)003b/4
[1]

ez - Toz hâline getirmek.
e.- eler 027b/14
e.- üp 018a/1, 029b/15
[3]

eẓdād Ar. (zıt sözcüğünün çoğulu) Zıtlar, birbirine zıt olan şeyler.
e.+ ı 016a/19
e. (mu‘ālece-i bi‘l-e.) 016a/11
[2]

ezil - Katı, toz veya tane hâlindeki şeylerin bastırılıp karıştırılarak belli bir kıvama getirilmek, sulandırılıp eritilmek, ezilmek.
e.- mek 014a/14, 014a/16
e.- mez 014a/14
e.- ür 014a/16
[4]

F

Fabrisyo Latince özel isim. Latin asıllı hekim, *Hieronymus Fabricius*.
F.+ dan 010a/9
[1]

fāide Ar. Yarar, fayda.

f. 015a/3,
f.+ si 023b/8, 025a/4
[3]

fāide-mend *Ar. + Fars.* Yararlı.

***fāide-mend ol-** *Ar + Fars.* +
Türk. Yararlı olmak.
f. -alar 002b/8
[1]

faķīr *Ar.* “Ben, bendeniz” anlamında
tevazu sözü.

f. 001b/11, 002b/4, 011b/19,
022a/3, 022a/17, 023b/1, 023b/14,
024a/2, 024b/12, 025a/15, 025a/19,
026a/2, 029b/5, 029b/10
[14]

fark *Ar.* Fark, başkalık.
f.+ ı 014a/11
[1]

***fark eyle-** *Ar + Türk.* Ayırt
etmek.
f. -diler 003b/1
f. -dük 012a/1
[2]

***fark it-** *Ar. + Türk.* Ayırt
etmek.
f. -medüklerinden 001b/7
f. -meyüp 003a/18
[2]

***fark olun-** *Ar. + Türk.* Ayırt
edilmek.
f. -ur 005b/17
[1]

faşd *Ar.* Kan alma.
f. 019a/6
f.+ ı 017b/2
[2]

faşıl *Ar.* Bölüm, kısım.
f. 002b/16, 003b/16, 006b/11,
007a/12, 008b/14, 015b/13, 016b/2,
027a/15
[8]

fāsid *Ar.* Bozuk, bozulmuş.
f.+ den (dem-i f.) 009a/12
f.+ den (ta‘ām-ı f.) 009a/14
[2]

***fāsid ol-** *Ar. + Türk.* Bozuk
olmak, bozulmak.
f. -an 028a/10
f. -duğundan 005a/18
f. -mağla 009a/11, 028a/8
f. -ur 005a/17, 005b/5, 009a/13
dem-i muḥterik-i f. -up 008b/2
[8]

fāside *Ar.* *Fāsid* sözcüğünün aynı
anlamdaki müennes şekli.
f. (aḥlāt-ı f.) 003b/7, 005b/8,
006a/9, 006a/18, 008a/19, 008b/11,
009a/18, 009b/3,
009b/14, 010a/4, 010a/5, 010b/3,
012a/16, 013b/9, 015b/16, 016a/5,
021a/2, 021a/4
f. (aḥlāt-ı f.-i muḥterika 016a/16
f.+ den (aḥlāt-ı f.) 006b/1
f.+ nūñ (aḥlāt-ı f.) 005b/15,
005b/18
f.+ ye (aḥlāt-ı f.) 010b/6
f.+ yi (aḥlāt-ı f.) 006a/15,
016a/1, 023a/15
[26]

faşl 1. *Bkz. fasıl.*
f. 030b/14
f.+ ınuñ 019b/1, 020a/5
[3]

***faşl-ı evvel** *Ar.* Birinci bölüm.

f. 002b/16, 003a/7 [2]	ziyādece ısıcak) [1]
* faşl-ı hāmīs Ar. Beşinci bölüm. f. 003a/1 [1]	2. Füturlu, bezgin. f.+ ime (kalb-i fātir) 002a/1 [1]
* faşl-ı rābi‘ Ar. Dördüncü bölüm. f. 003a/1 [1]	fāyide Bkz. fāide f. 021b/9, 022b/2 f.+ ler 024a/15 f.+ si 024a/7 f.+ sin 022a/16, 023b/2 [6]
* faşl-ı sābi‘ Ar. Yedinci bölüm. f.003a/3 [1]	* fāyide it- Ar. + <i>Türk.</i> Yarar sağlamak. f. -er 023b/16 [1]
* faşl-ı sādis Ar. Yeinci bölüm. f.003a/2 [1]	fāyide-mend Bkz. fāide-mend * fāyide-mend ol- Ar + <i>Fars.</i> + <i>Türk.</i> Yararlı olmak. f. -madılar 021b/16 [1]
* faşl-ı sālis Ar. Üçüncü bölüm. f.002b/18 [1]	fazalāt Ar. (fazla sözcüğünün çoğulu) Gereğinden çok olanlar. f. 004a/6, 030a/1 f.+ dan 004a/7 f.+ ı 010b/11, 011a/1, 030a/11 f.+ ım 026a/8 [7]
* faşl-ı sāmin Ar. Sekizinci bölüm. f.003a/5 [1]	fazla Ar. Artık. f. 031b/4 f.+ sı 004a/1, 004a/2 [3]
* faşl-ı sānī Ar. İkinci bölüm. f.002b/17, 003a/16 [2]	fazliyye Bkz. fazalāt f. (ruṭūbāt-ı f.)008a/10 [1]
* faşl-ı tāsi‘ Ar. Dokuzuncu bölüm. f.003a/6 [1]	feh̄m Ar. Anlayış, idrak. * feh̄m et- Ar. + <i>Türk.</i> Anlamak,
2. Mevsim. * faşl-ı bahār Ar. + <i>Fars.</i> Bahar mevsimi. f. +da 021b/17 [1]	
fātir Ar. 1. Ilık f.+ den 028a/12 (fātirden	

idrak etmek.

f. -meyüp 030b/9

[1]

fenā Ar. Gelip geçici olma durumu.

***fenā bul-** Ar. + Türk. Gelip

geçici olmak.

f. -dukdan 008a/16

[1]

fenn Ar. Matematik, fizik, kimya, biyoloji vb. ispat ve tecrübeye dayanan ilimlerin ortak adı.

***fenn-i tıb** Ar. Tıp ilmi.

f. +ba 002b/6

f. +dan 009a/5

[2]

ferah Ar. Hoşluk, rahatlık.

f.+ ı 025a/4

[1]

ferimur tartarū Bir çeşit tartar.

f. 018a/7, 019a/14, 020a/19

[3]

ferman-ı celīl-ül-kadir Fars. + Ar.

Padişah fermarı.

f.+ leri 002a/16

[1]

fermuz ma‘cūnı Bir tür macun.

f. 018b/2

[1]

fesād Ar. Tabiî halden çıkma, bozulma.

f.+ ıdur 012a/9

[1]

fevāyid Ar. (fāide sözcüğünün çoğulu)

Faydalar, yararlar.

f.+ i 002a/1

[1]

feyz-resān Ar. + Fars. Bereket getiren.

***feyz-resān ol-** Ar. + Fars. +

Türk. Bereket getirmek.

f. -an 002b/1

[1]

fī Ar. Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapan ek.

***fī’l-ḥaḳīka** Ar. Gerçekten,

aslında.

f. 006a/14, 014a/13

[2]

fī’l Ar. Olup gerçekleşmiş iş, yapıp ger- çekleşmiş hareket veya davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü iş, eylem, amel.

f.+ i 023b/7, 027a/14

f.+ inden 011a/1

[3]

fildişi Fil denen hayvanın aynı zamanda silahı durumunda olan, donuk beyaz renkli, kolayca cilalanabildiği için süs eşyası yapımında kullanılan iki uzun ve eğri dişi.

f. 025a/2

f.+ nden 025a/7

f.+ nūñ 025a/4

[3]

fincan Ar. Çay, kahve, süt vb. sıcak şeyleri içmek için kullanılan, porse- lenden yapılmış kulplu ufak kap.

f. 017a/8, 018b/8, 018b/18,

020b/11, 025a/11

[5]

Frengi çilegi Fars. +Türk. Kokusuz, iri ve kırmızı bir çilek çeşidi.

F. 031b/12

[1]

Frengistan Fars. Avrupa.

F.+ dan 029b/10

[1]

Frenleyus Lat. özel isim. ‘İlel-i A ‘rāz
adlı kitabın yazarı, *Jean Frenel*.

F. 004b/16

[1]

fuḫarā Ar. (fakir sözcüğünün çoğulu)
Yoksullar, fakirler.

f.+ dan 031b/12

[1]

fuḫalā Ar. (fazıl kelimesinin çoğulu)
Bilgi yönünden üstün kişiler.

f.+ sından 001b/13

[1]

fuḫūl Ar. (fazl sözcüğünün çoğulu)
Gereksiz şeyler, fazlalıklar.

f. 005a/3

f.+ i 004a/15, 004b/18, 008a/12,

015a/9

f.+ lerini 004b/13

f.+ üñ 004b/1

f.+ den (ictimā‘-i f.) 005a/5

f.+ i (mābakıyye-i f.) 028b/17

[9]

fuḫūlī Ar. Gereksiz, fazla.

fuḫūlī ol- Ar. + *Türk*. Gereksiz,
fazla olmak.

f. -anı 004a/4

[1]

füvvet’üş-şabbāğīn Ar. Kök, gövde ve
yapraklarından ilaç yapılan, yaz ayla-
rında Akdeniz’de yetişen, meyveleri hoş
kokulu ama tadı acı olan bir bitki.

f. (026a/12)

[1]

G

ğāfil Ar. (Bir şey) hakkında bilgisi
olmayan.

***ğāfil ol-** Ar. + *Türk*. (Bir şey
hakkında bilgisi olmamak

g. -olan 009a/5 (fenn-i tıbdan
ğāfil olan)

[1]

ğaflet Ar. Dalgınlık veya dikkatsizlik
sebebiyle gerektiği gibi davranmamak.

***ğaflet et-** Ar. + *Türk*. Dalgınlık
veya dikkatsizlik sebebiyle gerektiği gi-
bi davranmamak.

g. -meyeler 029a/14

[1]

gāh *Fars*. Bazen, ara sıra.

g. 006b/2, 006b/3, 009a/17,
012b/4, 012b/5, 013b/14, 013b/15,
013b/16, 024a/19

[9]

gāhī *Fars*. Bazen, ara sıra.

g. 009b/17, 013b/15, 024a/18, 024a/19

[4]

gāhīce *Fars*. Bazen de.

g. 005a/6, 005a/11, 005a/18,
007a/7, 009a/1, 009a/3, 009b/13,
009b/15, 009b/18, 010a/9, 011a/3,
011b/4, 011b/5, 012b/6, 012b/14,
013a/17, 014a/3, 014a/7, 015a/12,
015a/14, 015b/2, 015b/4, 017a/2,
023b/12, 031a/1

[25]

Ğalaṭa İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde
tarihî semt.

Ğ.+ ya 029b/11

[1]

ğālib Ar. Üstün.

***ğālib ol-** Ar. + *Türk*. Üstün
gelmek.

ğ. -mağıla 005a/6
ğ. -up 010b/11, 015a/8
ğ. -ursa 005b/1, 008b/18
[5]

ğalīz Ar. Kalın, yoğun.
ğ. 004a/13, 007a/16, 007b/13,
010a/11, 010b/12, 010b/18, 011b/12,
013b/14, 014a/4, 014b/14, 024b/7
ğ.+ ini 004a/12, 004b/7, 010a/7,
013b/18
ğ. (balğam-ı ğalīz) 007a/17,
007b/7
ğ. (dem-i ğalīz) 004a/14
ğ. (hılt-ı ğalīz) 011b/17
ğ.+ den (dem-i ğalīz) 004a/15
ğ.+ üñ (balğam-ı ğalīz) 007a/18
ğ.+ i (hılt-ı ğalīz) 015b/12
ğ.+ i (sevdā-yı ğalīz) 027a/14
[24]

*** ğalīz et-** Ar. + Türk. Kalın,
yoğun hâle getirmek.
ğ. -mekle 017a/1
[1]

*** ğalīz ol-** Ar. + Türk. Kalın,
yoğun hâle gelmek.
ğ. -an 004a/15
ğ. -anı 006a/4, 016b/18
ğ. -anını 010a/18, 016b/10
ğ. -madığından 011a/19
ğ. -mağıla 007b/2
ğ. -masına 007b/18
ğ. -ur 005a/13, 006a/7
ğ. -ursa 011b/3, 015b/11
[12]

ğalīze Ar. Galiz sözcüğünün aynı
anlam- daki müennes şekli.
ğ. 013b/19, 021b/11
ğ. (aḥlāt-ı ğalīze)
015b/16, 016a/7, 023a/9, 031b/3
ğ.+ yi (aḥlāt-ı ğalīze) 016a/13,
024b/8

[8]

ğam Ar. Tasa, kaygı.
ğ. 008a/6, 013a/5
[2]

ğāriḳūn Ar. Katran köpüğü.
ğ. 019b/19, 021a/15, 021b/3,
028b/1, 030a/7
ğ.+ dan 028b/15
ğ.+ ı 020a/10

***ğāriḳūn-ı ebyaz** Ar. Beyaz
katran köpüğü.
ğ. 024b/13
[8]

ğarīziyye Ar. Doğuştan, normal
ğ.+ nūñ (ḥarāret-i ğarīziyye)
008a/17
ğ.+ si (ḥarāret-i ğarīziyye)
009b/6, 011b/1, 016a/3
ğ.+ sin (ḥarāret-i ğarīziyye)
007a/15
ğ.+ yi (ḥarāret-i ğarīziyye)
008a/7

[6]

ğasl Ar. Yıkama.
***ğasl it-/et-** Ar. + Türk. Yıkama-
mak.
ğ. -eler 020b/13, 028a/3
ğ. -üp 021b/19
[2]

ğ. -digi 020b/9
ğ. -mek 010b/17
[2]

*** ğasl olın-** Ar. +Türk.
Yıkanmak.
ğ. -a 027a/2
[1]

ğāşeyān Ar. Kendinden geçme.

ğ. 010a/1
[1]

ğāyet Ar. Çok, pek çok
ğ. 009b/17, 016a/11, 020b/6,
021b/18, 022a/15, 023b/17, 031a/13
[7]

***ğāyet'ül-ğāye** Ar. Oldukça.
ğ. 015a/1, 024b/19, 029b/9,
031b/9
[4]

ğayr Ar. Başka, diğer
ğ. 001b/8
ğ. +da 018a/10
ğ. (hayālāt-ı ğ.- ı vākı'a) 013a/6
[3]

ğazab Ar. Aşırı öfke, kızgınlık.
ğ. 008a/6
ğ.+ a 012a/19
[2]

geç Belli zamandan sonra.
f. 010b/14
[1]
***geç kal-** Gecikmek.
g. -up 006a/4
[1]

geç - Bir yerden diğerine gitmek.
g.- emez 005a/16
g.- er 013b/18
g.- meyüp 006a/5
[3]

geçme Geçmek işi.
g.+ sine 013b/18
[1]

geçür - Bir yerden bir yere geçmesini
sağlamak.
g.- dükten 017b/12
[1]

gegirmek Midede toplanan gazları
sesli olarak ağız yoluyla çıkarmak.
g. 008b/18, 008b/19, 009a/17,
010a/8
[4]

gel - Gelmek.
g.- dükte 007a/3, 013b/8
g.- e 012a/19
g.- en 009a/11, 009a/13,
011b/19, 012a/1, 014a/4, 014a/10,
014a/15, 025b/11
g.- ıcek 015a/6
g.- ince 023b/11, 025a/8,
025b/13
g.- memekdür 027b/5
g.- mez 021a/5
g.- miş 029a/7
g.- ür 014a/1, 014a/2
g.- ürse 015a/12, 015a/15
g.- mez (lāzım g.)006a/19
g.- ür (lāzım g.)025b/3
g.- ürdi (lāzım g.)010b/1
[26]

gelme Gelmek işi.
g.+ sine 009b/2
[1]

gelmek 1. İsabet etmek.
g. 009a/13 (kuvvet-i hazımesine
zaaf gelmek ile)
[1]

2. Ulaşmak
g. 029b/11(İstanbul'da
Galata'ya gelmek ile)
[1]

gerek Lazım, ihtiyaç.
g. 007b/5, 011a/13, 011a/17,
024a/3, 030b/16
g.+ dür 009b/14, 015a/2,
015b/19, 016b/1, 018a/17, 025b/4

g.+ i (geregi) 001b/7, 004b/12
[13]

germe Gergin duruma getirme.
g.+ si 009b/8
[1]

getür- Getirmek.
g.- eler 021b/2
g.- ür 028b/17
[2]

geyik Çift parmaklılar takımından,
erkeklerinin başında uzun ve çatallı
boynuzlar bulunan, geniş getirici,
memeli hayvan. *Cervus*.
g. 031a/14
[1]

geyik boynuzu Yarı kurak tropik ik-
limlerde yetişen çok dallı bir bitki.
g. 018b/3
[1]

gılzet *Ar.* Galiz olma, kabalık,
yoğunluk.
ğ. 010b/13
ğ.+ i 005a/14, 006a/5, 007a/19
ğ.+ inden 013a/15
ğ.+ ini 016a/14
[6]

ğızā *Ar.* Yiyecek, gıda.
ğ. 003b/19, 004a/14, 005b/4,
006a/7, 009a/11
ğ.+ lar 004a/1
ğ.+ nuñ 006a/4
ğ.+ sını 004a/19, 004b/10
ğ.+ ya 004a/3, 004a/5, 008a/13,
008b/2, 009a/19, 010b/4, 010b/5
[16]

ğızālen – *Ar.* + *Türk.* Gıdalanmak, bes-
lenmek.

ğ.- ıcek 004b/10
[1]

ğızālenme *Ar.* + *Türk.* Gıdalanmak işi,
beslenme.
ğ.+ si 010a/18
[1]

ğızālenmek *Ar.* + *Türk.* Gıda alma, bes-
lenme.
ğ. 003b/19, 009a/12
[1]

gibi Benzerlik bildirir; benzer,
benzeyen.
g. 001b/7, 004b/12, 005b/17,
006a/15, 007b/12, 008a/7, 011b/3,
011b/12, 012b/3, 013b/16, 019a/16,
022b/17, 027b/14, 028b/11, 029b/16,
031a/12
[16]

gice Gece vakti, gece.
g. 021a/13, 027a/9
h.
g.+ den 013b/2
[2]

gider - Göndermek.
g.- ür 004b/2 (böğreklere
giderür)
[1]

girmek Girme, içeriye geçme.
g. 020b/6
[1]

git - Gitmek.
g.- er 004a/7
g.- ince 026a/10
[2]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında
bulunan ve kalp, akciğer gibi organları

içine alan bölümü, bağır.

g.+ e 012b/15

[1]

göl Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü.

g. 031a/15

[1]

göndermek Gitmesini sağlamak.

g. 004b/10

[1]

gör - Görmek.

g.- diler 022a/3, 022a/15, 024a/2

g.- dim 010a/13

g.- dük 010b/3

g.- düm 010a/11

g.- mem 022a/4

g.- ürüm 022a/17, 023b/1,

024a/2, 029b/10

[11]

göre Uygun olarak.

g. 014b/6

[1]

görin - Görünmek.

g.- ür 011b/12, 014a/5

[2]

göz kararması Görüşü bulanma ve baygınlık geçirir gibi olma.

g. 013a/4

[1]

gubār Ar. Toz.

ğ. 028b/11

ğ.+ ı 028b/13

ğ.+ uñ 028b/9

[3]

ğudedī Ar. (gudde sözcüğünün çoğulu)

Vücutta deri ile et arasında ve en çok boyunda çıkan şişlikler, bezler.

ğ. (lühüm-ı ğ.)006a/14

ğ.+ de (lühüm-ı ğ.)006a/18

ğ.+ dūr (lühüm-ı ğ.)006a/14

[1]

ğudediyye Bkz. **ğudedī**.

ğ.+ dūr (lühüm-ı ğ.)003a/14

[1]

günā-gün Fars. Renk renk, çeşit çeşit.

g. 010a/4, 013a/5, 021b/15,

024b/19

[4]

***günā-gün ol-** Fars. + Türk.

Renk renk olmak, çeşit çeşit olmak.

g. -makdur 013b/14

[1]

gūne Fars. Tarz, yöntem.

g. 024a/3

[1]

guşsa Ar. Keder, tasa, gam.

ğ. 008a/6, 013a/5

[2]

gūyā Fars. Sanki, sözde.

g. 012b/12

[1]

güç Zor.

g.+ dūr 014b/16, 015b/8,

016a/11

[3]

gügüm Yun. Tek kulplu, uzun boyunlu, ağzı dar, içine su ve sulu şeyler konan bakır kap.

g. 020b/12

[2]

göl *Fars.* Göl ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.

g. 022b/9, 022b/14, 023a/4,
028b/3, 028b/9
[5]

gölâb *Fars.* Göl suyu.

g. 025b/8
[1]

göl-be-şeker *Fars.* Göl yaprağından yapılan macun kıvamında tatlı.

g. 018a/18
[1]

göl-i mükerrer *Fars. + Ar.* İki defa imbikten geçirilmiş gül suyu.

g. 026b/11
g. +i 020a/7
[2]

gümüş Tabiatla altın, bakır, bazen platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyası üretimine yarayan, kendine has beyaz renkte, atom ağırlığı 107,88, atom numarası 47, sembolü Ag olan metal element, sim.

g. 019a/7
[1]

gümüş balığı Gümüş renginde bir deniz balığı

g. 031a/2
[1]

gün Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi

g. 007a/4, 017a/15, 017a/17,
017a/19, 017b/2, 017b/19, 018a/5,
019a/9, 019a/16, 019a/17, 019b/1,
019b/6, 021a/13, 022b/1, 022b/3,
025a/3, 025a/14, 026a/9, 026a/18,

026b/15, 027a/8, 027a/10, 027a/11
g.+ de 019a/18, 021b/8, 023a/11,
024b/16
g.+ i 032a/1
g.+ lerde 018a/16, 019a/18
[30]

günaşırı Bir gün ara ile, iki günde bir.

g. 026b/11
[1]

gündüz Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman dilimi.

g. 027a/8, 031b/19
[1]

güneş Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam.

g.+ de 012b/1
g.+ e 027a/9
[2]

gürildemek Kuvvetle, gürültü şeklinde ses çıkarmak, gürildemek.

g.+ dür 011a/7
[1]

güz Sonbahar.

g.+ de 021b/17

H

hab *Ar.* Tane hâlinde ilaç, hap.

h. 023a/14, 023b/13, 025b/1,
026b/4, 026b/11, 026b/14, 026b/16,
028b/16
h.+ dan 028b/15
h.+ lar 023a/17
[10]

***ḥab it-** *Ar. + Türk.* Hap şekline getirmek.

ḥ. -eler 024b/15 (ḥab ideler)
[1]

ḥabb *Bkz. ḥab*

ḥ.+ ı 023a/14, 023b/1, 023b/14,
024b/11, 026b/4
ḥ.+ ını 025a/19
[6]

ḥabeş *Ar.* Artık, fazlalık.

ḥ.+ ini 026a/8
[1]

***ḥabeşü'l-ḥadîd** *Ar.* Demir boku, cüruf.

ḥ. 029b/2
[1]

ḥâcet *Ar.* İdrar veya dışkı.

ḥ.+ e (ḳazâ-yı ḥâcet) 010b/16
[1]

ḥacim *Ar.* Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk, cirim.

ḥ.+ i 006a/15 (ḥacmi)
[1]

ḥafaḳān *Ar.* Kalp sıkışması, çarpıntı.

ḥ. 006b/8, 009b/13, 012a/8,
025b/19, 026a/1, 028b/18, 028b/19,
029a/3, 029a/12, 029b/1, 029b/4, 029b/6
ḥ.+ dur 028b/18
ḥ.+ un 029b/7
[14]

ḥafîf *Ar.* Etkisi az olan.

ḥ. 028a/9
ḥ.+ de (nâr-ı ḥafîf) 023b/11
[1]

ḥafîfe *Ar.* *Hafif* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes hâli.

ḥ. (edviye-i müleyyine-i ḥafîfe)
024a/18

ḥ.+ yi (müleyyine-i ḥafîfe)
023a/11
[2]

hafta *Fars.* Birbiri arkasına gelen yedi günden ibaret zaman bölümü.

h.+ da 024b/4
[1]

ḥaḳîr *Ar.* Eskiden bir kimsenin kendisi için kullanıldığı tevazu sözü, bendeniz, kulunuz.

ḥ. (bende-i ḥaḳîr) 002a/18
[1]

ḥâl *Ar.* Durum.

ḥ.+ de 004a/12, 008a/2, 011a/5,
013a/18
ḥ.+ ine 018a/11
[5]

ḥalâş *Ar.* Kurtulma, kurtuluş.

*** ḥalâş ol-** *Ar. + Türk.* Kurtulmak.

ḥ. -dılar 019a/3
ḥ. -duklarını 005a/7
[2]

ḥâlen *Ar.* Şu anda, şimdi.

ḥ. 002a/16
[1]

ḥâlet *Ar.* (hâl sözcüğünün çoğulu) Hâller, durumlar.

ḥ.+ de 012a/13
[1]

ḥâlîş *Ar.* Saf, katkısız.

ḥ. 018a/5, 031b/9
[2]

ḥalk *Ar.* 1. İnsan topluluğu.

- h.+ a (‘āmmē-i halk)002b/13
[1]
2. Yaratma, yaratılış.
h.+ ında 006a/15
[1]
- hall** Ar. Eritmek.
***hall eyle-** Eritmek.
h. -yüp 019a/8
[1]
- hall** Ar. Sirke.
***hall-i hamr** Ar. Şarap sirkesi.
h. 023a/5, 027a/1
[2]
- *hall-i ‘unşul** Ar. Unsul sirkesi.
h. 026b/7
[1]
- *hall-i hamr** Ar. Şarap sirkesi.
h. 027a/1
[1]
- hām** Ar. Doğal, saf.
h. 031b/13
[1]
- hamām** Ar. Yıkanılacak yer.
h. 017b/6, 020b/7, 020b/13
h.+ a 020b/6
[4]
- hāmız** Ar. Ekşi.
h. (cüşā’-yı hāmız)007a/11
[1]
- hāmīl** Bkz. **hāmīle**.
***hāmīl ol-** Bkz. **hāmīle ol-**
h. -mayan 025a/13
[1]
- hāmīle** Ar. Gebe.
- *hāmīle ol-** Ar + Türk. Gebe olmak.
h. -ur 025a/15
[1]
- hamīr** Ar. Hamur.
h. 027a/6
h.+ den 007b/12, 007b/13
[3]
- *hamīr işi** Ar. + Türk.
Hamurdan yapılan börek, tatlı vb. yiyecek(ler), hamur işi.
h. +lerinden 031b/5
[1]
- hamīre** *hamīr* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes hâli.
h.+ si 018a/19
[1]
- hāmīs** Ar. Beşinci.
h. (faşl-ı hāmīs) 003a/2
[1]
- hammām** Bkz. **hamām**
h.+ da 020b/13
h.+ dan 031b/15
h. (ba‘de’l-hammām) 020b/14
[3]
- *hammām-ı mari** Ar. + Fr.
Mari banyosu.
h. +de 027a/10
[1]
- hamr** Ar. Şarap.
h. 008a/4, 012b/2, 026b/18
[3]
- hamur** Ar. Unun su ile yoğrulmasından meydana gelen, sıvı ile katı arası yumuşak madde.
h.+ uñ 027a/5
[1]

ḥār Bkz. **ḥārr**.
 ḥ. 018b/16
 ḥ. (buḥār-ı ḥ.) 012b/18
 ḥ. (sū'-i mizāc-ı ḥ.)003a/10,
 005a/11, 005b/10, 006a/6, 007a/6,
 007a/13, 008a/15, 010b/10, 011a/3,
 014b/19, 016b/15
 ḥ.+ larını (sū'-i mizāc-ı
 ḥ.)022a/2
 ḥ.+ uñ (sū'-i mizāc-ı ḥ)007b/4
 [15]

***ḥār-ı yābis** Ar. Kurumaya
 sebep olan sıcak.
 ḥ. 013b/1
 [1]

ḥarāret Ar. Sıcaklık.
 ḥ. 011b/18, 011b/19, 016a/17,
 021b/13
 ḥ.+ de 020b/5
 ḥ.+ den 012b/3
 ḥ.+ i 005a/11, 008a/1, 016a/7,
 016b/10, 018b/13, 022a/18, 025b/1,
 029a/11, 030b/19
 ḥ.+ inden 014a/12
 ḥ.+ indendür 012b/1
 ḥ.+ ini 024a/11
 [18]

***ḥarāret-i ġarīziyye** Ar. Vücut
 1S1S1.
 ḥ. +nūñ 008a/17
 ḥ. +si 009b/5, 011b/1, 016a/3
 ḥ. +sin 007a/15
 ḥ. +yi 008a/7
 [6]

ḥ. (ifrāt-ı ḥarāret) 005a/13,
 014a/18
 ḥ.+ i (ifrāt-ı ḥarāret) 006a/1
 ḥ.+ inden (ifrāt-ı ḥarāret)003b/7,
 006a/2, 009b/19
 [6]

ḥarekāt Ar. (hareket sözcüğünün ço-
 ğulu) Hareketler.
***ḥarekāt-ı ‘anīfe** Ar. Tehlikeli
 hareketler.
 ḥ. +de 008a/15
 ḥ. +den 031b/15
 ḥ. +dür 008a/11
 [3]

***ḥarekāt-ı mu‘tedile** Ar. Ölçü-
 lü hareketler.
 ḥ. 008a/11, 032a/5
 [2]

ḥareket Ar. Kımıldama, devinim.
 ḥ. 013b/10, 025b/16
 ḥ.+ e 013a/12, 013a/14
 [4]
 ḥ. (tedbīr-i ḥareket) 032a/3
 ḥ.+ dür (terk-i ḥareket)008a/9
 [2]

***ḥareket-i ‘anīfe** Ar. Tehlikeli
 hareket.
 ḥ. 032a/3
 [1]

***ḥareket et-/it-** Ar. + *Türk.* Ha-
 reket etmek, kımıldamak.
 ḥ. -dükde 011a/9
 ḥ. -mege 025b/3
 ḥ. -mek 025b/3
 ḥ. -meyen 008a/9
 [4]

ḥ. -eler (ḥareket ideler) 026b/19
 [1]

***ḥareket eyle-** Ar. + *Türk.* Ha-
 reket etmek, kımıldamak.
 ḥ. -r 012a/12
 ḥ. -ye 012a/19
 [2]

ḥāric Ar. Dış, dışarı.

ḥ.+ dūr 022a/6

ḥ.- i ‘urūḳda 017a/2

[2]

ḥārr Ar. Sıcak, hararetli.

ḥ.+ ı (sū’-i mizāc-ı ḥārr) 016a/18

[1]

ḥārre Ar. *Harr* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes hâli.

ḥ. (ebḥire-i ḥārre) 007a/6,
013b/10, 027b/4

ḥ. (edviye-i ḥārre) 016a/15

ḥ.+ de (mā’-i ḥārre) 018b/11

ḥ.+ nūñ (aḥlāṭ-ı ḥārre) 012b/7

[5]

ḥaṣāt-ı kilye Ar. Böbrek taşı.

ḥ. 011b/13, 011b/15, 030b/9

ḥ. +yi 011b/7

[4]

ḥasbe’l-kader Ar. Kişinin kendi gayreti ve çabası olmadan.

ḥ. 001b/15

[1]

ḥāşıl Ar. Meydana gelen şey.

ḥ. 027a/18

[1]

***ḥāşıl it-** Ar. + *Türk.* Meydana getirmek, oluşturmak.

ḥ. -er 009b/8, 011a/4, 028a/8

[3]

***ḥāşıl ol-** Ar. + *Türk.* Meydana gelmek, oluşmak.

ḥ. -an 004b/1, 009a/14,
009a/18, 010b/12, 014a/13, 016a/17,
031b/3, 031b/4

ḥ. -madan 007a/11

ḥ. -mağla 014a/2

ḥ. -maḳdadur 021a/2

ḥ. -ması 005b/18

ḥ. -masına 003b/14, 004b/15,
004b/19, 008a/15

ḥ. -masından 003b/11

ḥ. -maya 016a/6

ḥ. -maz 009b/15

ḥ. -mıṣdur 007a/18

ḥ. -muş 007a/10

ḥ. -up 004a/19, 007b/17, 030a/1

ḥ. -ur 004a/13, 005a/5, 005a/14,
005a/19, 005b/6, 005b/13, 006b/4,
008b/18, 010b/12, 010b/15, 011b/4,
016a/15

[36]

***ḥāşıl-ı kelām** Ar. Sözü’nün kıyası.

ḥ. 004b/2, 016a/10

[2]

ḥaşr Ar. Yalnız bir şeye mahsus kılma, bir şey için ayırma ve sarf etme.

***ḥaşr et-** Ar. + *Türk.* Yalnız bir şeye mahsus kılmak, bir şey için ayırmak ve sarf etmek.

ḥ. -dükleri 022a/6

[1]

ḥasta *Fars.* Sağlığı bozuk olan.

ḥ.+ da 014b/3

[1]

ḥaşhaş Ar. Gelincikgillerden, uzun bir sapın ucunda beyaz veya mor tek bir büyük çiçek açan, kapsül biçimindeki meyvesi olgunlaşmadan çizildiğinde akan sütten afyon elde edilen, pek çok türü bulunan yıllık, otsu bir bitki, haşhaş.

ḥ. 027b/11

[1]

ḥaṭā Ar. Yanlışlık, hata.

***ḥaṭā et-** Ar. + *Türk.* Yanlış yapmak, hata etmek.

h. -meleri 009a/8

[1]

ḥaṭmī Ar. İki çeneklilerin ebegümecigiller familyasından, pembe beyaz çiçekli, bataklıklarda, sulak çayırarda yetişen, çiçeği yumuşatıcı, kurutulmuş kökünün kaynatılmış suyu tenkiye ve gargara olarak kullanılan otsu bitki. *Althaca officinalis*

h. 017a/7, 022b/9, 022b/19, 023a/6, 027b/18, 030a/3, 030a/13

[7]

ḥattā Ar. “Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır.

h. 008b/4, 021b/14, 022a/8, 023a/8, 023a/12, 026a/2, 027a/14

[7]

ḥātun Fars. Kadın.

h. 025a/13

[1]

havan Fars. Toz hâline getirilmek veya ufalanmak istenen bir maddenin içine konulup dövüldüğü taş, tahta veya madenden çukur kap.

h.+ da 019a/7, 027b/12

[2]

ḥavf Ar. Korku

h. 008a/6, 013a/5

[2]

***ḥavf olun-** Ar. +*Türk.* Korkulmak.

h. -ur 015b/1

[1]

ḥayālāt Ar. (hayal sözcüğünün çoğulu)

***ḥayālāt-ı ğayr-ı vāqı‘a** Ar.

Sanrı.

h. 013a/6

[1]

ḥayāt Ar. Yaşam.

h.+ dan 029a/1

h.+ ından 012a/13

[2]

ḥayr Ar. İyi, hayırlı.

h. (du‘ā-yı h.) 002b/11

h.+ ların (du‘ā-yı h.) 002b/12

[2]

ḥayvān Ar. Canlı.

h.+ ı (rūḥ-ı ḥayvān) 028b/19

[1]

ḥayẓ Ar. (Kadınlarda) Âdet hali, aybaşı.

h. 007a/3

[1]

h. (dem-i ḥayẓ) 015a/4

h. (ihtibās-ı dem-i ḥayẓ)

015a/11

h. (vaqt-i ḥayẓ) 007a/3

h.+ dan (ihtibās-ı dem-i ḥayẓ)

017b/2

h.+ dur (ihtibās-ı ḥayẓ) 008b/10

h.+ uñ (dem-i ḥayẓ) 015a/8

[6]

***ḥayẓ-ı cārī ol-** Ar. +*Türk.*

Düzenli âdet görmek.

h. -mamadan 025a/12

[1]

ḥazer Ar. Korku, çekinme.

h. 013a/17

[1]

hāzime Ar. Midenin sindirme gücü.

h.+ de 004b/17

h.+ si 008b/17

[2]

h. (za‘f-ı hāzıme) 005b/9
h.+ de (a‘zā-yı hāzıme) 014b/15,
015b/15
h.+ de (kuvvet-i hāzıme)
004b/14
h.+ den (za‘f-ı hāzıme) 005b/13
h.+ si (kuvvet-i hāzıme)
007a/16, 009b/4
h.+ sinden (za‘f-ı hāzıme)
007a/10
h.+ sine (kuvvet-i hāzıme)
009a/13
h.+ yi (kuvvet-i hāzıme) 008a/8
[10]

haziran Ar. Yılın altıncı ayı.

h. 027a/7
[1]

hażm Ar. Sindirim.

i. 007a/2, 011b/6, 012a/5
h.+ da 013b/7
h.+ ı 004b/12, 015a/16
h.+ ında 004a/3
[7]

* **hażm it-** Ar. +Türk. Sindirmek.

h. -üp 010b/5 (hażm idüp)
[1]

* **hażm-ı evvel** Ar. İlk sindirim.

h. 004a/5, 004b/4
[2]

***hażm-ı kalīl** Ar. Sindirimin yetersizliği.

h. 004a/10, 004b/6
[2]

***hażm-ı şānī** Ar. İkinci sindirim.

h. 004b/4
[1]

hekīm Ar. Hekim, tabip, doktor.

h. 004b/16, 005a/8, 005b/7,
005b/14, 010a/9, 010a/12, 011a/9,
011a/14, 011b/8, 014a/17, 020a/13,
022a/13, 029b/7
h.+ den 021b/14, 026b/2
h.+ ler 014b/12
[16]

hekīmān Ar. (hekim sözcüğünün tesniye hali) İki doktor.

***hekīmān-ı mezbūrān** Ar. Adı geçen iki doktor.

h. 010b/1
[1]

helāk Ar. Yıkılma, bitme, mahvolma.

h.+ ına 016b/8
[1]

***helāk ol-** Ar. +Türk. Yok olmak, mahvolmak.

h. -ur 015a/18
[1]

helyun Yun. Kuşkonmaz.

h. 019a/11, 019b/11, 020a/14,
022b/8, 026a/11
[5]

hem Fars. Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösterir.

h. 016b/6
[1]

henüz Fars. Daha şimdi, yeni.

h. 022a/18, 031a/5
[2]

her Fars. Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, –nin

hepsi, bütün, cümle.

h. 004b/12, 005b/17, 008b/12, 015a/8, 017a/7, 018a/9, 018a/11, 018b/1, 019a/12, 019a/13, 019a/17, 019b/11, 019b/14, 019b/15, 019b/16, 020a/15, 020a/16, 020a/17, 020b/10, 020b/15, 021a/9, 022b/9, 022b/19, 024a/4, 024b/14, 026a/13, 026a/18, 026b/15, 027a/11, 027b/18, 028b/10, 030a/4, 030a/14
[33]

***her-bār** *Fars.* Her defa, daima.
h. 013b/7, 014b/9
[2]

hevā *Ar.* Hava, oksijen.
h.+ sı 030b/15
[1]

heyza *Ar.* Kolera.
h. 004b/19
[1]

hıfz *Ar.* Koruma.
***hıfz it-** *Ar. + Türk.* Korumak.
h. -eler (hıfz ideler) 021b/4
h. -er (hıfz ider) 024a/14
[2]

hılt *Ar.* Karışım, besinlerin midede sindirildikten sonra dönüştükleri kan, balgam, safra ve sevda (kara safra) maddelerinden her biri.
h. (014b/14)
[1]

***hılt eyle-** *Ar. + Türk.* Karışım hâline getirmek.
h. -yüp 023a/5
[1]

***hılt it-** *Ar. + Türk.* Karışım hâline getirmek.
h. -üp 017b/13, 018b/9,

018b/16, 020a/8, 020b/16, 022b/13, 023b/13, 025a/11, 028b/5, 029a/10, 030b/3
[11]

***hılt-ı galîz** *Ar.* Yoğun hılt.
h. 011b/17, 014b/1
h. +i 015b/12
[3]

***hılt-ı sevdāvi** *Ar.* Kara safra hıltı.
h. 017a/1
h. +i 019a/11, 024a/12
[3]

***hılt-ı yābis** *Ar.* Kuru tabiatlı hılt.
h. +i 023b/18
[1]

hımel *Ar.* Şerbetçiotu.
h. 026a/4
[1]

hīn *Ar.* Zaman, vakit.
h.+ de 010a/17
[1]

hūrelik Zayıf, sıksa, cılız.
h. 012b/17, 013a/1
[2]

hıyār *Ar.* Hıyar, salatalık.
h. 019b/15, 027b/10
[2]

hıyārşenber *Fars.* Baklagillerden, Doğu Hint, Antil ve Brezilya'da yetişen, hekimlikte kullanılan, siyah renkteki meyvelerinin terkinde şeker, pektin, zamlık, tanen ve esans bulunan ağaç, Hint hıyarı.

h. 017a/11, 018a/2, 018a/3,
024a/19, 030a/9
[5]

hicāb-ı hāciz Ar. Göğüsle karın
arasındaki ince zar, diyafram.
h.+ e 012b/12
[1]

hiç Fars. Katiyen, asla.
h. 013b/12
[1]

hiçbir Fars. + Türk. Bir addan önce
getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir
tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz.
h. 003b/19
[1]

hiddetli Ar. + Türk. Şiddetli.
h. 014a/2 (bevl-i muhterik
şafrağan hāşıl olmağıla hiddetli gelür)
[1]

hiffet Ar. Hafiflik.

h. 015a/15, 016b/2, 021a/5
[3]

hikāyet Ar. Hikāye.
* **hikāyet eyle-** Ar. + Türk. An-
latmak.
h. -di 010a/15
[1]

hikmet Ar. Bilgelik.
h. (nüshā-i h.- i intisābuñ)
001b/3
[1]

hindī Ar. Hindistan'a ait olan.
h. (sünbül-i hindī) 019b/19,
024b/14, 028b/4
h. (sünbül-i h.- i meshūk

)021a/18
[4]

hindibā Ar. Kumluk yerlerde kendili-
ğinden yetişen, yaprakları çiğ olarak ye-
nebilen, bir cinsinin kökü kahveye
karıştırılan kökü ve yaprakları
hekimlikte kullanılan bitki, güneyik,
yaban marulu.

h. 019a/12, 019b/11, 021a/7,
022b/8, 024a/4, 024a/10, 025b/15,
026a/12, 026b/6
h. (mā'-i hindibā) 024b/2
[10]

hiss Ar. His, duygu.
***hiss it-** Ar. + Türk. Fiziksel bir
uyarını duymak.
h. -er (hiss ider) 012b/4
[1]

***hiss olın-** Ar. + Türk.
Hissedilmek.
h. -maz 006a/18, 007a/1
h. -ur 006b/13
[2]

hizmet Ar. Bir kimsenin yapmakla
sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen
görev.

***hizmet-i tabābet** Ar. Tabiplik
hiz- meti.
h. +leri 002a/16
[1]

hoş Fars. İyi, latif.
h. 006a/5
[1]

hoşca Fars. Hoşa gidecek şekilde,
güzel ve iyi bir biçimde, iyice.
h. 005a/16, 005b/4, 012a/5,
017a/14
[4]

ḥubūbāt Ar. (hubub sözcüğünün çoğulu) Buğday, arpa, mısır vb. taneli bitkiler, tahıl.

ḥ.+ dan 007b/9

[1]

ḥudūs Ar. Meydana gelme, ortaya çıkma.

ḥ.+ ı(keyfiyyet-i ḥudūs)

002b/18, 003a/16

[2]

ḥuḳne Ar. Makattan ilaç şırınga etme, lavman.

ḥ. 017a/14

ḥ.+ ye 021b/16

[2]

***ḥuḳne-i mezkūre** Ar. Adı geçen hukne.

ḥ. +ye 019a/19

[1]

***ḥuḳne-i mutavassıṭa** Ar. Orta derecedeki hukne.

ḥ. 023a/10

ḥ. +dur 017a/5

[2]

***ḥuḳne-i mutavassıṭa-ı leyyine** Ar. Yumuşak orta derecedeki hukne.

ḥ. +yi 021b/8

[1]

ḥulviyyāt Ar. (hulv sözcüğünün çoğulu) Tatlılar, şekerlemeler.

ḥ. 031b/17

[1]

ḥummā Ar. Hastalıkla gelen şiddetli ateş, nöbet, sıtma.

ḥ. 017a/1

ḥ.+ suz 015b/13

ḥ.+ ya 015a/17

ḥ. (mādde-i ḥ.) 017a/2

[4]

***ḥummā-yi diḳḳ** Ar. Vücudu eritici sürekli ateş, verem.

ḥ. +a 015a/17

[1]

***ḥummā-yi rub‘** Ar. Yetmiş iki saatte bir nöbet yapan kuvartana sıtma.

ḥ. +da 016b/18

[1]

***ḥummā-yi vebāiyye** Ar. Veba.

ḥ. 002a/2

[1]

ḥummeyāt Ar.(humma sözcüğünün çoğulu)

***ḥummeyāt -ı nāyibe** Ar.

Nöbetli sıtma.

ḥ 005a/4

[1]

ḥumret Ar. Kırmızılık, kızılık.

ḥ. 012b/7, 013b/15, 014a/1

ḥ.+ e 014a/7

[4]

ḥumuẓet Ar. Ekşilik.

ḥ.+ i 023b/6, 023b/7

[2]

ḥurūs Fars. Tavuk cinsinin dişisine göre daha iri ve gösterişli, renkleri parlak, ibiği büyük olan erkeği, horoz.

ḥ. 020a/13, 020b/1

[2]

ḥuṣūṣā Ar. Bilhassa, özellikle.

ḥ. 005b/11, 007b/7,

007b/13,008a/6, 011b/18, 012a/18,

015b/7, 016b/13, 020b/9, 023b/16,

029b/19, 031b/14, 032a/5, 032a/6

[14]

hükemā Ar. (hekim sözcüğünün çoğulu) Hekimler, doktorlar.

h. 008b/4

h.+ sınıuñ 003a/19, 024b/17

[3]

***hükemā-yı ‘Arab** Ar. Arap hekimleri.

h. 001b/6

[1]

*** hükemā-yı Efrenç** Ar. Avrupa-
palı hekimler.

h. 014a/6

h. + üñ 029b/8

[2]

***hükemā-yı Laṭīn** Ar. Latin hekimleri.

h. 020a/13, 022a/2, 025a/17

h. + üñ 023b/8

h. (cumhūr-ı h.) 025a/12

[5]

***hükemā-yı müteḳaddīmīn** Ar. İlk dönemlerde yetişmiş hekimler.

h. 003a/17

[1]

hüsn Ar. Güzel, iyi.

***hüsn- i tedbīr** Ar. İyi, yerinde, yolunda uygulanan tedavi.

h. 014b/16, 025a/1

h. +i 016b/1

[2]

hüzāl Ar. Zayıflık, bitkinlik.

h. 015a/17, 022a/13

[2]

I

ılgın İki çeneklilerin ılgıngiller familyasından, çiçekleri açık eflatun renkli ve sapsız, yaprakları pul biçiminde, kumlu nehir yataklarında, çorak yerlerde doğal olarak yetişen veya bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, çeşitli türleri bulunan, çalı veya ufak ağaç hâlindeki bitki, ılgın ağacı.

1. 019b/12, 020a/15, 023a/1, 031b/7

[4]

ısıcak Sıcak.

1. 017b/7, 019a/16, 020b/16, 022a/9, 022b/11, 022b/13, 026a/15, 027b/15, 027b/16, 028a/12, 028a/18, 028b/5, 029a/6, 030a/17, 030a/19

1.+ la 028b/8

[16]

ısıcaklık Sıcak olma durumu, sıcaklık.

1. 028a/2

[1]

ıst Sıcak duruma getirmek

1.- up 030b/3, 031b/10

[2]

ıslāḥ Ar. İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

1. 023b/3

[1]

***ıslāḥ et-** Ar. + Türk. İyi-
leştirmek.

1. -digne 023b/4

1. -mekle 018a/3

[2]

İ

i - Yardımcı fiil, imek.

i.- di 002b/3, 010a/12, 010a/14,

010a/15, 011a/17, 011b/11, 011b/12,
024a/17, 026a/2

i.- ken 004a/10, 017a/1, 017a/2,
020b/16, 022a/9, 022b/11, 026a/15,
027b/15, 028a/2, 028a/12, 028a/18,
028b/5, 029a/6, 029a/11, 030a/17,
030b/1

i.-se 004b/13, 005b/18, 005b/19,
006b/14, 007a/1, 007a/3, 007a/10,
013b/19, 014b/8, 017a/15, 017a/16,
017b/2, 017b/4, 017b/14, 017b/15,
017b/16, 017b/17, 018a/11, 019b/9,
020a/5, 020a/9, 020b/17, 020b/18,
021a/5, 021b/7, 022b/5, 022b/7,
022b/16, 022b/17, 023b/14, 024b/11,
025a/17, 025b/1, 025b/4, 026b/4,
026b/13, 026b/15, 026b/18, 027a/18,
027b/1, 027b/5, 028a/3, 028a/6, 028a/14,
028a/19, 028b/14, 029a/5, 029a/12,
029a/15, 029a/16, 029a/18, 029b/1,
030a/12, 030b/5, 030b/6, 030b/12,
030b/16, 030b/19, 031b/6, 031b/7,
031b/12

[88]

i'āde Ar. Alınan bir şeyi geri verme.

***i'āde it-** Alınan bir şeyi geri
vermek.

i. -eler 025b/12

[1]

'ibāret Ar. Sadece “-den meydana gel-
miş”, “-den oluşmuş”, başka bir şey
değil, ancak bu.

'i.+ dūr 016a/12

[1]

ibtilā Ar. Tutulma, yakalanma.

i.+ ları 001b/6 (bu iki maraža
ibtilāları zāhir olup)

[1]

icmālen Ar. Kısaltarak, özetleyerek.

i. 003a/3, 015b/14

[2]

ictimā' Ar. Toplanma.

***ictimā'-i fużūl** Ar. Artıkların
toplanması.

i. +den 005a/4

[1]

ictināb Ar. Kaçınma, çekinme.

i. 031b/5

[1]

iç Bir şeyin kendi sınırları arasında
kalan kısmı, dâhil.

i. 012b/4, 020b/17, 020b/18,
029a/19, 030b/6

i.+ i 019b/15

i.+ inde 012b/13, 026a/5

i.+ ine 017a/11, 017b/7, 020a/3,
020a/6, 021a/15, 022b/11, 023a/6,
025a/9, 026a/7, 026a/15, 027a/5,
028a/19, 029b/16, 030a/9

i.+ lerinden 027b/10

i.+ lerine 028a/4

[24]

iç - Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

i.- eler 018b/10, 019a/8,
019a/16, 019b/5, 020a/8, 020a/12,
021b/5, 022a/9,
022b/1, 025a/11, 025b/16, 026b/1,
028a/7, 028a/18, 028b/2, 029a/5,
029b/16, 031b/11, 031b/13

i.- en 012b/2

i.- enler 019a/3

i.- er 006a/15

i.- üp 018b/18, 026b/19

[24]

içil - İçme işi yapılmak.

i.- digi 019a/18

i.- e 018a/8

[2]

içilme İçilmek işi.

i.+ sin 022a/4

- i.+ sinüñ 022a/7
[2]
- içir** - İçmesini sağlamak, içirmek.
i.- eler 020a/4
i.- dük 022a/16
[2]
- içmek** İçme.
i. 021b/18, 031b/17
i.+ e 022a/6, 022b/2
i.+ i 022a/3, 022a/15
[6]
- içün** Sebep bildirir; sebebiyle, -den
ötürü, -den dolayı.
i. 002b/2, 004b/9, 004b/10,
008b/3, 009a/11, 010b/16, 010b/17,
012a/12, 017b/10, 029b/5, 032a/2
[11]
- idrār** Ar. Sidik, akıtma.
*idrār it- Ar. + Türk. Akmasını
sağlamak.
i. -er (idrar ider) 024b/9
[1]
- ifnā** Ar. Yok etme.
*ifnā it- Ar. + Türk. Yok etmek.
i. -er 008a/14
[1]
- ifrāt** Ar. Aşırılık.
i. 015a/5
[5]
- *ifrāt olun- Ar. + Türk. Aşırıya
gidilmek.
i. -sa 008a/12
i. -ursa 008a/4, 008a/16
[3]
- *ifrāt-ı harāret Ar. Aşırı sı-
caklık.
- i. 005a/13, 014a/18
i. +i 006a/1
i. +inden 003b/7, 006a/2,
009b/18
[6]
- iḥmā'** Ar. Bir şeyi ateşte kızdırma.
i. 031b/10, 031b/11, 031b/13
[3]
- iḥrāc** Ar. Dışarıya çıkarma, dışarıya
atma.
*iḥrāc eyle- Ar. + Türk. Dışarı
çıkarmak.
i. -r 011b/2, 014b/1, 023a/15
i. -ye 023a/13
[4]
- *iḥrāc it-/et- Ar. + Türk. Dışarı
çıkarmak.
i. -er (ider) 016b/10, 021b/12,
028a/10, 028a/11, 030a/11
[5]
- i. -dükden 023b/3
[1]
- iḥtibās** Ar. (ahlat için) Durma, kesilme.
i.+ ı 008b/11
i.+ ıdur 008a/18
[2]
- *iḥtibās-ı dem-i bevāsīr Ar.
Basur kanının durması.
i. +den 017b/3
[1]
- *iḥtibās-ı dem-i ḥayz Ar. Hayız
kanının kesilmesi.
i. 015a/11
i. +dan 017b/2
i. +dur 008b/10
[3]

iẖtikān Ar. Tenkiye yapma, kabızlığa karşı şırınga ile göden bağırsağına su verme.

i. 023a/13, 029a/15, 030a/11, 030b/12

[4]

***iẖtikān et-/it-** Ar. + *Türk.*

Tenkiye yapma, kabızlığa karşı şırınga ile göden ba- ğırsağına su vermek.

i. +meden 029a/13

[1]

i. -eler 017a/14

[1]

***iẖtikān eyle-** Ar. + *Türk.*

Tenkiye yapma, kabızlığa karşı şırınga ile göden bağırsağına su vermek.

i. -ler 030a/10

[1]

***iẖtikān-ı mezbūr** Ar. Adı

geçen ihtikan.

i. +u 017a/18

[1]

***iẖtikān-ı mezkūr** Ar. Adı

geçen ihtikan.

i. 017a/18

[1]

*** iẖtikān-ı mutavassıta** Ar.

Orta ölçekli ihtikan.

i. 021b/11

i. +dur 030a/2, 030b/11

[3]

iẖtilāf Ar. Farklı olma.

i.+ ina 014b/6

i.+ ından 007a/5

[2]

iẖtimāl Ar. Mümkün olma, imkân

dahilinde bulunma, olabilirlik, olasılık.

i.+ i 010b/7

[1]

iẖtirāk Ar. Yanma.

i.+ ı 005a/14

i. (ba‘de‘l- i.)005b/10

[2]

iẖtirāz Ar. Çekinme, kaçınma.

i. 031b/4, 031b/14, 032a/1

[3]

iẖtiyāc Ar. Gerekli olan, elde bulunmayan bir şeyin eksikliğini duyma.

i. 001b/10, 027a/7

[2]

iẖtiyār Ar. Seçme, tercih etme.

***iẖtiyār eyle-** Ar. + *Türk.*

Seçmek, tercih etmek.

i. -diler 025a/19

[1]

iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.

i. 001b/6, 001b/7, 007a/3, 007b/15, 011a/15, 012a/3, 012a/8, 012b/5, 015b/6, 017a/1, 017a/17, 017a/18, 017b/4, 017b/5, 017b/19, 018a/5, 018a/6, 018b/1, 018b/2, 018b/3, 018b/4, 018b/6, 018b/8, 018b/10, 018b/18, 019a/18, 019b/17, 020a/19, 020b/12, 021b/1, 023a/1, 023a/6, 023a/19, 024b/5, 024b/13, 024b/14, 024b/15, 025b/14, 027a/11, 027b/19, 029a/7, 030a/6

i.+ dūr 009b/10, 015b/15

i.+ sine 006b/3

i.+ şer 026a/13, 026b/15

[50]

ikinci İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce

olan.

- i. 013b/7, 017b/2
i.+ si 003a/13, 004b/19, 006a/10,
007b/6, 007b/17, 008b/6, 009b/12,
010b/8, 010b/12, 012a/5, 012a/9,
015b/16, 028a/7
[15]

iki yüz Yüz doksan dokuzdan sonra iki yüz birden önce gelen sayı adı.

- i. 022a/2
[1]

iklîlü'l-melik Ar. Koç boynuzu bitkisi, bir veya iki yıllık, sarı çiçekli ve çiçekleri boya olarak kullanılan bitki.

- i. 030a/6, 030a/15
[2]

ikrâh Ar. İğrenme, tikslenme.

- i.+ e 022a/4
[1]

***ikrâh eyle-** Ar. + Türk. İğrenmek, tiksilmek.

- i. -yüp 009a/15
[1]

***ikrâh it-** Ar. + Türk. İğrenmek, tiksilmek.

- i. -üp 019b/9
[1]

iktizâ Ar. Gerektirme.

***iktizâ it-** Gerektirmek.

- i. -er 016a/19
[1]

'ilâc Ar. Tedavi.

'i. 002a/7, 014b/16, 015b/8,
016a/11

- 'i.+ ı 030b/11
[5]

***'ilâc et-** Ar. + Türk. İlaç ile

tedavi etmek.

- 'i. -mekdür 027a/16
[1]

***'ilâc eyle-** Ar. + Türk. İlaç ile tedavi etmek.

- 'i. -düm 020b/8
'i. -mek 027b/7
[2]

'ilâcât Ar. (ilaç sözcüğünün çoğulu) Uygulanan tedaviler.

- 'i. 029b/1
[1]

ile İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.

- i. 001b/4, 001b/15, 002a/17,
002b/2, 003b/4, 003b/16, 003b/19,
005a/11, 005a/14, 005b/1, 005b/2,
005b/10, 005b/12, 006a/1, 006a/5,
006a/6, 006a/18, 006b/4, 006b/5,
006b/16, 007a/5, 007a/19, 007b/1,
007b/15, 007b/17, 008a/2, 009a/8,
009a/12, 009a/13, 009a/15, 009b/5,
009b/8, 009b/11, 009b/13, 009b/17,
010a/1, 010a/7, 010a/8, 010a/18,
010b/13, 010b/15, 011a/10, 011b/4,
011b/5, 011b/6, 011b/18, 012a/1,
012a/7, 012a/10, 012b/16, 012b/19,
013b/10, 014a/10, 014a/16, 014a/18,
014b/1, 014b/16, 015a/9, 015a/11,
015a/18, 015b/19, 016a/2, 016a/7,
016a/9, 016a/10, 016a/14, 016a/17,
016b/2, 016b/9, 016b/10, 017b/13,
017b/14, 018a/1, 018a/4, 018b/7, 019a/7,
019a/15, 019b/4, 019b/6, 019b/8,
020a/2, 020a/10, 020a/14, 020b/1,
020b/7, 021b/1, 021b/3, 021b/6, 022a/5,
023a/5, 023a/12, 023a/17, 023b/6,
023b/15, 024a/18, 024b/1, 024b/3,
024b/4, 024b/15, 025a/7, 025a/8,
025a/17, 025b/8, 025b/9, 025b/11,
025b/15, 025b/18, 026a/1, 026a/7,

026a/9, 026a/17, 026a/19, 026b/3,
026b/7, 026b/8, 026b/11, 026b/14,
027a/1, 027a/2, 027a/5, 027a/6, 027a/7,
027a/17, 027b/2, 027b/13, 027b/16,
028a/9, 028b/14, 029b/1, 029b/2,
029b/4, 029b/8, 029b/11, 029b/15,
029b/18, 030a/10, 030b/4, 030b/12,
031a/7, 031a/10, 031a/17, 031b/8

[152]

‘illet Ar. (illet sözcüğünün çoğulu)
Hastalıklar.

***‘illet-i merāḳiyye** Bkz. **‘illet-i merāḳiyye**

‘i. 005a/1

[1]

‘İlel-i A‘rāz Ar. Hekim Frenleyus’un
(*Jean Frenel*) tıp kitabı.

‘İ. 004b/16

[1]

‘illet Ar. Hastalık.

‘i. 007a/9, 009a/16, 014b/11,

015b/3, 015b/4, 020b/19, 022b/17,
023b/14

‘i.+ de 003a/6, 006a/9, 008b/16,

014a/16, 014b/2, 015a/18, 015b/11,
016b/13,

020a/5, 020a/9

‘i.+ e 005b/14, 014b/9, 014b/17,

015a/3, 015b/18, 016b/4, 021b/17,

022a/12,

024a/15

‘i.+ i 009a/8

‘i.+ ine 021b/15

‘i.+ üñ 010b/7, 014b/14, 015b/13

[32]

***‘illet-i merāḳiyye** Ar. Karın bölgesindeki merak zarının altında bulunan masarika damarlarına kötü mizaçlı ateş arız olduğunda ortaya çıkan hastalık.

‘i. 001b/4, 003a/8, 003a/11,
003b/2, 003b/4, 003b/15, 005a/9,
005a/17, 005b/6, 006a/8, 006a/19,
008b/12, 014a/10

‘i. +de 002b/19, 003a/5,
006b/11

‘i. +nün 002b/17, 003a/1,
003a/2, 003a/3, 003a/4, 003b/17,
007a/12, 008b/14,
015b/13, 016b/2

‘i. +ye 003a/18, 003b/1,
007b/15, 010a/10

‘i. +yi 003a/18

[31]

***‘illet-i mezbûre** Ar. Adı geçen hastalık.

‘i. +ye 015a/10

[1]

***‘illet-i riḥiyye** Ar. İlet-i mera-kiyyeye verilen diğer ad.

‘i. 003a/15

[1]

iltihāb Ar. Biz uzuvda olan hararet, yanma, cerahat toplanıp yaranın hararetlenmesi.

i.+ ı 016a/18

[1]

imdi Bundan dolayı.

i. 003b/14, 003b/19, 004b/11,
009a/3, 014b/8, 015b/17, 017a/3,
027a/19,

027b/8, 029a/2

[10]

imtişālen li’l-emr Ar. Emre uyarak.

i. 002b/4

[1]

in - 1. Aşağıya doğru gelmek.

i.- diginde 010b/14

i.- er 010b/14

[2]

2. Yumurtlanmak.

i.- miş 031a/5 (tavukdan yeñi inmiş)

[1]

in‘āş Ar. Harekete getirme, canlılık kazanma.

***in‘āş it-** Ar. + Türk. Harekete getirmek, canlılık kazanmak.

i. -ecegi 016a/4

[1]

ince Kalın olmayan.

i. 025a/6

[1]

incibār Ar. Gülgiller familyasından asidik topraklarda yetişen kurtpençe ve beşparmak otu olarak da bilinen bitki.

i. 017b/12

[1]

incir Fars. Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, geniş ve dilimli yapraklı, sütlü, bazıları tırmanıcı olan ağaç veya ağaççık.

i. 018b/5

[1]

infi‘ālāt Ar.(infial sözcüğünün çoğulu) İnfialler, coşkunluklar.

***infi‘ālāt-ı nefsiyeye** Ar. Nefse ait her türlü coşkunluk ve değişiklikler.

i. +dür 008a/5

[1]

inmek Aşağıya doğru gelme işi.

i. 010b/13

[1]

insān Ar. Beşer, insan.

i. (beden-i i.)003b/18

i.+ da (batn-ı i.)003a/9

[2]

inşāallāhu te‘ālā Ar. “Allah izin verirse” anlamındaki ifade.

i. 008b/14, 012a/1

[2]

intikāl Ar. (hastalık için) Başka bir hastalığa dönüşme.

***intikāl it-** Ar. + Türk.

Dönüşmek.

i. 003b/15

[1]

intimā’ Ar. Aidiyet.

i. 002b/5

[1]

intisāb Ar. Bir topluluğun içinde yer alma.

i.+ ları 002b/6

i.+ uñ (nüsha-i hikmet-i i.)

001b/3

[2]

inzāc Ar. İyice pişirip kıvamını buldurma.

***inzāc et-** Ar. + Türk. İyice pişirip kıvamını buldurmak.

i. -düginden 024a/12

[1]

***inzāc eyle** -Ar. + Türk. İyice pişirip kıvamını buldurmak.

i. -r 019a/11

[1]

irāş Ar. Sebebiyet verme, sebep olma.

***irāş eyle** -Ar. + Türk. Sebebiyet vermek, sebep olmak.

i. -r 006a/17, 006b/8, 007b/18,
013b/2, 013b/4, 013b/11, 027b/6,
028a/9, 029b/18, 032a/4

i. -yen 016a/7
[11]

***İrās it-** *Ar. + Türk.* Sebebiyet
vermek, sebep olmak.

i. -er 006b/5, 012b/16
[2]

irtesi Bir sonraki, ertesi.

i. 017a/15
[1]

işābet *Ar.* (bir şey sebebiyle) meydana
gelme, oluşma.

***işābet it-** *Ar. + Türk.* (bir şey
sebebiyle) Meydana gelmek, oluşmak.

i. -en 030a/19 (süngerden
işābet iden yaşlığı)
[1]

işbāt Kanıt, delil.

i.+ ından 004b/6
[1]

***işbāt eyle-** *Ar. + Türk.* Kanıtla-
mak, ispat etmek.

i. -diler 003b/2, 003b/6
[2]

isfanah *Lat.* Ispanakgiller familya-
sından, memleketimizde sonbahar ve kış
sebzesi olarak yenen, terkinde demir,
vitaminler ve enzimler bulunan, killi ve
kumlu toprakları seven bitki. *Spinacia*
oleracea.

i. 031a/6
[1]

ishāl *Ar.* Bağırsakların iltihabından
veya soğuk algınlığından hasıl olan sür-
gün, iç sürme, hafifleme.

i. 005a/2, 005a/6
[2]

***ishāl-i dem** *Ar.* Kan ishali,
dizanteri.

i. 005a/2
[1]

***ishāl eyle-** *Ar. + Türk.* İshale
sebep olmak.

i. +dügini 027a/14
[1]

isim *Ar.* Ad.

i.+ i 002a/3
[1]

iskorzonera *Fars.* Birleşikgillerden,
ana yurdu İspanya olan, uzun yapraklı,
sarı çiçekli, kazık köklü, sebze olarak
yenen, şurubu ve reçeli yapılan iki yıllık
bitki, iskorçına.

i. 018b/8, 021b/5, 025a/10,
026a/19, 029a/4
[5]

İstanbul Özel isim, şehir adı.

İ.+ da 029b/11
[1]

isti'dād *Ar.* Organizmanın bazı hasta-
lıklara karşı veya bir duruma uyma ko-
nusundaki yatkınlığı.

i. 015a/10
i.+ ına 014b/5
[2]

istidlāl *Ar.* Bir delile dayanarak bir hu-
sus hakkında hükme varma, bir sonuç
çıkarma, dolayısıyla anlama.

***istidlāl olun-** *Ar. + Türk.*

Delillere dayanarak bir hükme varılmak.

i. -dı 010a/19
i. -ur 007b/6
[2]

istifrāğ Ar. Kusma.

i.+ ı 008a/18

[1]

***istifrāğ etdür-** Ar. + Türk.

Kustur- mak.

i. -mek 011a/10

[1]

istifrāğāt Ar. (istifrağ sözcüğünün çoğulu) Kusmalar.

i.+ a 020b/4

[1]

istiḥāle Ar. Bir durumdan başka bir duruma geçme, değişme.

***istiḥāle eyle-** Ar. + Türk. Bir durumdan başka duruma geçmek.

i. -idigi 010b/5

[1]

***istiḥāle it-/et-** Ar. + Türk. Bir durumdan başka duruma geçmek.

i. -er 007b/19

i. -erse 010b/7

[2]

i. -mekle 031a/18

[1]

istiḥrāc Ar. Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarma.

***istiḥrāc eyle-** Ar. + Türk. Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarma.

i. -dükleri 029b/9

[1]

isti‘māl Ar. Kullanma.

i.+ i 018a/15, 026b/13

i.+ i (ṭarīḳ-i i.)019a/6, 022a/17, 029b/13

[5]

***isti‘māl eyle-** Ar. + Türk. Kul-

lanmak.

i. -düm 023b/2, 027a/13

i. -seler 024b/5

i. -ye 016a/4

i. -yeler 018a/4, 018a/12

i. -yüp 018b/17, 025a/10

[8]

***isti‘māl it-/et-** Ar. + Türk. Kul-

lanmak.
i. -eler 017a/18, 018b/7, 019b/2, 019b/8, 019b/10, 020b/3, 021a/6, 023a/11, 023a/18, 024a/7, 024b/1, 024b/11, 024b/16, 026b/4, 026b/12, 028a/14, 029b/14

i. -er 026a/2

i. -üp 019b/4, 022a/11

[20]

i. -dükden 019b/6

i. -meden 016a/15

i. -mege 021b/7

i. -seler 021b/9

[4]

***isti‘māl olın-** Ar. + Türk. Kullanılmak.

i. -a 028b/16

i. -an 017a/4

i. -mağa 025b/6

i. -mağı 025a/19

i. -mağ 018a/17

i. -ur 018a/10

[6]

istirāḥat Ar. Dinlenme.

i.+ den 017a/18, 017a/19, 017b/19, 018a/5

[4]

istiskā Ar. Siroz hastalığı.

i. 015b/4

[1]

işāret-i ‘aliyye-i pūr-beşāret Ar. +
Türk. (padişah için) Müjdeli yüce emir.

i. 002b/3
[1]

işleme Uygulama.

i.+ sinden 021a/5(yağu
işlemesinden)
[1]

işletmek İşlemesini sağlamak.

i. 020b/19
[1]

iştidād Ar. (hastalık için) Artma,
şiddetlenme.

i.+ ına 016b/7, 027b/2
[2]

it - etmek, eylemek.

i.- eler (ideler) 002b/11, 022b/7,
022b/17, 022b/18, 026b/11, 030a/12
i.- en (iden)006b/11, 007a/2
i.- er (ider)009b/18, 015b/13,
024b/9
i.- erse (iderse)025b/16
i.- ici (idici)007b/8
i.- üp (idüp)003b/5, 022b/6,
024b/7, 026a/18, 026a/19
[18]

i.- digi (cezb itdigi)) 006a/3
i.- dügi (cezb itdügi) 003b/12
i.- düginden (za‘îf itdüginden)
027b/6

i.- dükden (tabh itdükden)

020b/1
i.- ecegi (in‘āş idecegi)016a/4
i.- eler (ğasl ideler) 020b/13,
028a/3

i.- eler (ḥabb ideler) 024b/15
i.- eler (ḥareket ideler) 026b/19
i.- eler (ḥıfz ideler) 021b/4
i.- eler (i‘āde ideler) 025b/12
i.- eler (ihtikān ideler) 017a/14

i.- eler (isti‘māl ideler) 017a/19,
018b/8, 019b/2, 019b/8, 019b/10,
020b/3, 021a/6, 023a/11,023a/18,
024a/7, 024b/1, 024b/11, 024b/16,
026b/4, 026b/12, 028a/14, 029b/14

i.- eler (mübāşeret
ideler)022a/12

i.- eler (müdāvemmet
ideler)019a/9, 019a/19, 022b/3

i.- eler (müşāhede ideler)022b/2

i.- eler (naḳ‘ ideler) 020a/2,
021a/17, 021a/19, 026a/17

i.- eler (şedd ü vaşl ideler)
027a/7

i.- eler (tabh ideler) 019a/17,
023a/7, 025b/14, 031b/7, 031b/9

i.- elüm (beyān idelüm) 014a/11

i.- emedüğinden (def‘
idemedüğün- den) 011a/1

i.- emedük (sākin
idemedük)011a/11

i.- emeyüp (def‘ idemeyüp)
004b/14

i.- emez (def‘ idemez) 004b/18
i.- emez (ḳay’ idemez) 028a/14,

028a/19

i.- emez (taḥammül
idemez)021b/7

i.- en (mübāşeret iden)016a/19

i.- en (sebḳ iden)001b/13

i.- en (şu‘ūd iden)012a/9,

013a/15, 013a/19

i.- en (tecemmu‘ iden) 013b/9

i.- enlerden (‘amel idenlerden)
017a/5

i.- er (‘amel ider) 018a/10,
023a/19

i.- er (cezb ider) 005a/12,
006a/3, 007a/14, 007b/16

i.- er (delālet ider) 015b/13

i.- er (fāide ider) 023b/16

i.- er (ḥāşıl ider) 009b/8, 011a/4,
028a/8

i.- er (ḥıfz ider) 024a/14

i.- er (hiss ider) 012b/4
i.- er (īrāş ider) 006b/5, 012b/16
i.- er (ifnā ider) 008a/14
i.- er (iḥrāc ider) 016b/10,
021b/12, 028a/10, 028a/11, 030a/11
i.- er (iḳtiżā ider) 016a/19
i.- er (isti‘māl ider) 026a/2
i.- er (istiḥāle ider) 007b/19
i.- er (ḳay’ ider) 010a/1,
010a/11, 010a/14
i.- er (mübāşeret ider) 030b/10
i.- er (pāk ider) 024b/7
i.- er (şu‘ūd ider) 006b/2,
006b/3, 012b/15
i.- er (taḡlīz ider) 016b/11
i.- er (taḥlīl ider) 008a/12
i.- er (teftīḥ ider) 024a/11
i.- er (temdīd ider) 006b/4
i.- er (terettüb ider) 006a/2
i.- er (tezvīb ider) 023b/19
i.- er (ẓa‘īf ider) 008a/8
i.- er (ẓan ider) 011b/8
i.- er (ẓann ider) 012b/13, 013a/4
i.- er (ẓuhūr ider) 005a/4,
011a/9, 012a/7, 027a/19
i.- erler (medḥ iderler) 023b/10
i.- erler (müşāhede iderler)
012a/18
i.- erler (ta‘bīr iderler) 014a/6
i.- erlerse (mu‘ālece iderlerse)
002b/7
i.- erlerse (ṭabḥ iderlerse) 031a/8
i.- erse (istiḥāle iderse) 010b/7
i.- erse (şu‘ūd iderse) 006b/8
i.- erse (ta‘affün iderse) 005a/3
i.- erse (ẓuhūr iderse) 015a/11
i.- erüm (medḥ iderüm) 023b/14
i.- medüklerinden (farḳ it-)
001b/7
i.- meyüp (farḳ it-) 003a/18
i.- mez (‘amel it-) 017a/15
i.- üp (cezb idüp) 004a/13,
004a/17
i.- üp (def‘ idüp) 011a/5

i.- üp (ḡasl idüp) 021b/19
i.- üp (hażm idüp) 010b/5
i.- üp (ḥılt idüp) 017b/13,
018b/9, 018b/17, 020a/8, 020b/16,
022b/13, 023b/13, 025a/11, 028b/5,
029a/10, 030b/3
i.- üp (ikrāḥ idüp) 019b/9
i.- üp (intikāl idüp) 003b/15
i.- üp (isti‘māl idüp) 019b/4,
022a/11
i.- üp (itḫā’ idüp) 031b/13
i.- üp (ḳabül idüp) 004a/4
i.- üp (ḳay’ idüp) 015a/15
i.- üp (ma‘cün idüp) 018b/7
i.- üp (naḳ‘ idüp) 020a/10,
028b/1
i.- üp (nüfüz idüp) 029b/18
i.- üp (saḥḳ idüp) 019a/7
i.- üp (sedd idüp) 006a/16
i.- üp (şu‘ūd idüp) 012b/18,
013b/11, 018a/14
i.- üp (şerbet idüp) 025b/16
i.- üp (ta‘dīl idüp) 021b/14
i.- üp (ṭabḥ idüp) 021b/1,
023b/11, 025b/9, 029b/15
i.- üp (tenāvül idüp) 029a/3
i.- üp (tertīb idüp) 002a/1
i.- üp (tevellüd idüp) 09b/19
i.- üp (ẓamm idüp) 020a/3,
020a/11

[161]

itḫā’ Ar. Sıcaklığını gidermek,
soğutma.

***itḫā’ et-/it-** Ar. + Türk.

Soğutma.

i. -mek 031b/11

[1]

i. -üp 031b/13

[1]

***itḫā’ eyle-** Ar. + Türk. So-
ğutmak

i. -yüp 031b/10

[1]

itmām Ar. Tamamlama.

i. 032a/2

[1]

ittifāk Ar. Fikir birliğine varma.

***ittifāk eyle-** Ar. + *Türk.* Fikir birliğine varma.

i. -mişlerdür 018b/19, 025a/12, 025a/18

[3]

K

ķabāk Kabakgillerden, birçok cinsi bulunan, sürüngen gövdeli bitki, bu bitkinin yemek veya tatlısı yapılan yahut süs olarak kullanılan çeşitli biçimlerdeki meyvesi.

ķ. 019b/15, 027b/10

[2]

ķable Ar. Önce, evvel.

***ķable'l- hażm** Ar. Sindirimden önce.

ķ. 005a/12, 006a/3, 007a/14, 007b/16

[4]

***ķable'n-nażc** Ar. Olgunlaşmadan önce.

ķ. 016b/19

[1]

ķabuķ Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka.

ķ.+ ı (ķabuķı) 018b/1, 020b/11

ķ.+ ından (ķabuķından) 029b/8

[3]

ķabūl Ar. Verilen bir şeyi alma, geri çevirmeme.

ķ.+ e 002b/12

[1]

***ķabūl et-/it-** Ar. + *Türk.* Verilen bir şeyi almak, geri çevirmemek.

ķ. -mez 010a/2

[1]

ķ. -üp 004a/4

[1]

***ķabūl eyle-** Ar. + *Türk.* Verilen bir şeyi almak, geri çevirmemek.

ķ. -mez 019b/9

[1]

kābulī Ar. Zencefigiller familyasından, Hindistan taraflarında yetişen, meyveleri iğde çekirdeğine benzeyen, çekirdek ve yaprakları tıpta kullanılan bir ot, *birink*.

k. 018b/2

[1]

ķabż Ar. Büyük abdest yapmakta çekilen güçlük, tabii olarak ve gerektiği kadar dışarı çıkamama, peklilik.

ķ. 010b/8, 010b/9, 010b/11, 010b/15, 011a/2, 015a/13, 019a/18, 024a/16, 029b/19

[9]

ķabża Ar. Avuç, tutam.

ķ. 017a/8, 019a/13, 019b/12, 019b/14, 020a/16, 020b/10, 022b/10, 023a/1, 023a/6, 024a/5, 026a/13, 027b/18, 027b/19, 030a/4, 030a/14

[15]

ķadar Ar. Ölçüde, derecede.

ķ. 010a/19, 017b/7, 018b/17, 023a/2, 023a/18, 028a/1

[6]

ķadīd Ar. Kurutulmuş.

ķ. (lahm-ı ķ)031a/12

[1]

ķādir Ar. Kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne malik olan (kimse)

***ķādir ol-** Ar. + *Türk.* Gücü yetmek.

ķ -amamakđur 013a/8, 013a/12

ķ. -mamağıla 003b/13

ķ. -mayup 003b/10

ķ. -ur 013a/14

[5]

ķāfī Ar. Yeterli.

ķ.+ dūr 014b/4

[1]

ķahve Ar. Kōk boyasıgillerden bir sıcak iklim ağacı, bu ağacın meyvesinin aynı isimdeki çekirdeğı, bu çekirdeğın kavrulup öğütölmesi veya dövölmesiyle elde edilen tozun sıcak suda pişirilme-siyle yapılan içecek.

ķ. 019a/16, 029b/16

[2]

ķā‘ide Ar. Esas, temel.

***ķā‘ide-i külliye** Ar. Açık hükümler.

ķ. 027a/16

ķ. +dendūr 016b/16

[2]

ķal – Kalmak.

ķ.- a 028a/17

ķ.- an 005a/18

ķ.- inca 020b/2, 022b/10, 026a/14, 030a/16

ķ.- mışdur 004a/17

ķ.- up 006a/5, 011a/1

[9]

ķ.- an (bākī ķ.) 021a/19

ķ.- masına (bākī ķ.) 016b/11

ķ.- ur (bākī ķ.)009b/1

[3]

ķalb Ar. Göğüs boşluğında, vücudun her yanından gelen kanı akciğörlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.

ķ. 018a/13, 029a/1

ķ.+ e 018b/12, 019a/4, 025a/4

ķ.+ i 028b/19

[6]

***ķalb-i fātir** Ar. Umutsuzluğā kapılmış kalp.

ķ. +ime 001b/15

[1]

ķalbiyye Ar. Kalple ilgili.

ķ. (edviyye-i ķ.)018a/16

ķ.+ yi (edviyye-i ķ.)029a/3

[2]

ķaldur – Kaldırmak.

ķ.- alar 027a/9

[1]

ķālīl Ar. Az, kısa.

ķ. (hażm-ı ķ.) 004a/10, 004b/6

[2]

***ķālīl ol-** Ar. +*Türk.* Az olmak.

ķ. -ur 004a/2

[1]

ķalmaķ Kalma işi.

ķ.+ ın (ķalmağın) 003b/10

[1]

ķamaşdır – Kamaşmasına sebep olmak.

ķ.- ıcı 009b/16, 010a/14

[2]

ķamıř Buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki.

ķ. 027b/19
[1]

kāmil Ar. Ehil.

***kāmil ol-** Ar. + Türk. Ehil

olmak.

k. -dığı 015a/1
[1]

ķan Damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı, kan.

ķ. 004a/11, 004a/13, 004a/18,
008b/2, 009a/11, 017a/17, 017b/1,
017b/9, 017b/17, 017b/19
ķ.+ dan 004b/9
ķ.+ ı 017b/10
ķ.+ uñ 003b/9, 004b/5, 012b/1
[15]

ķandil Ar. Sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin yanması suretiyle ışık veren aydınlatma aleti.

ķ.+ üñ 014a/5, 014a/8
[2]

ķangı Hangi.

ķ.+ sı 018a/11
[1]

ķānūn Ar. Uyulması gereken kural.

***ķānūn-ı erba‘a** Ar. Dört kural.

ķ. +ya 015b/18
[1]

***ķānūn-ı evvel** Ar. Birinci

kural.

ķ. 016a/1
[1]

***ķānūn-ı rābi‘** Ar. Dördüncü

kural. ķ. 016a/6
[1]

***ķānūn-ı sāliř** Ar. Üçüncü

kanun

ķ. 016a/4
[1]

***ķānūn-ı sānī** Ar. İkinci kanun.

ķ. 016a/1
[1]

ķaraca geyik Avrupa’nın ve ülkemizin en küçük geyik türü.

ķ. 007b/10, 031a/14
[2]

ķarāh Ar. (su için) Saf, temiz.

ķ. (mā’-i ķ.) 024b/3
ķ.+ a (mā’-i ķ.) 031b/11,
031b/12
[3]

ķarāķır Ar. Karın ve bağırsak guruldaması.

ķ. 007a/4, 011a/6, 011a/7,
011a/8
[4]

ķaranfil Fars. Kırmızı, pembe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı otsu süs bitkisi.

ķ. 027a/3, 027a/5
[2]

***ķaranfil-i meshūk** Fars. + Ar. Toz hâline getirilmiş karanfil.

ķ. 021a/16
[1]

ķarīben Ar. Yakında.

ķ. 012a/2
[1]

ķarın İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan iç kısmı, batın.

ķ.+ ında 007a/4,011b/3
[2]

ķarın Ar. Yakın.
ķ. 002b/12
[1]

ķarışdur – Karışmasını sağlamak.
ķ.- alar 025b/10, 027a/6,
027a/11
ķ.- dukdan 028b/7
[4]

ķarlu Karlı.
ķ. 031b/14
[1]

ķarpuz Fars. Kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bir yıllık bitki, bu bitkinin dış kabuğu kalın ve yeşil renkte içi kırmızı, etli ve sulu, çok çekirdekli meyvesi.
ķ. 019b/15, 027b/10
[2]

ķārūre Ar. İdrar tahlili için alınan numune.
ķ. 013b/14
ķ.+ nūñ 011b/12
ķ.+ sine 011b/11
[3]

ķaşıba Ar. Bronş.
*ķaşıba-ı riye Ar. Akciğer
bronşlarından her biri.
ķ. +ye 012b/10
[1]

ķāse Fars. Çini, toprak veya camdan yapılmış çukur çanak.
ķ. 019a/16, 019b/4, 021a/14,

021a/17, 022a/5
ķ.+ ye 020b/2
[6]

ķaşıķ Vücudun karnın altı ile uyluğun üstü arasında kalan kısmı.
ķ.+ da 007a/4
ķ.+ ı (ķaşığı)014a/2
[2]

ķaşıķ Sulu veya taneli şeyleri yemeye mahsus, ağıza giren kısmı genişçe ve çukurca, saplı sofr aleti.
ķ. 025b/14
[1]

ķat - Katmak.
ķ.- up 018a/2, 020b/13, 021b/4,
022a/19, 024a/6, 027b/15, 028a/18
[7]

ķat‘ Ar. Durdurma, kesme.
*ķat‘ et- Ar. + Türk. Durdurmak,
kesmek.
ķ. -mek 017b/10
[1]

ķat‘an Ar. Kesinlikle, katiyen.
ķ. 032a/4
[1]

ķatı Kolaylıkla şekil verilemeyen, kolay işlenemeyen, üzerine parmakla basıldığında çökmeyen.
ķ. 007b/12, 014a/14
[2]

ķatıluķ Katı olma durumu, katılık.
ķ. 006b/13, 014b/10
[2]

ķatre Ar. Damla.
ķ. 010b/17
[1]

ķavāyid Ar.(kaide sözcüğünün çoğulu)

Kurallar, kaideler.

ķ.+ i 002b/1

[1]

ķavī Ar. Güçlü, etkili.

ķ. 011b/1, 016b/14, 016b/19,

026b/12

ķ.+ dür 027a/14

[4]

***ķavī ol-** Ar. +Türk. Güçlü olmak.

ķ. -an 016b/8

ķ. -dığı 011a/5

ķ. -maķ 025b/4

ķ. -ursa 009b/4, 014b/7, 016b/7

[6]

ķ. (müshil-i ķ.)016b/17

[1]

ķavil Ar. Söz, görüş.

ķ.+ i 004b/3

[1]

ķaviyye Ar. Kavi sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan aynı anlamdaki müennes şekli.

ķ. (edviye-i müshile-i ķ.)

016b/12

[1]

ķavun İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bitki.

ķ. 019b/14, 027b/9, 028a/16

ķ.+ ı (ağaç ķ.) 018a/19, 020a/17,

029b/8

[6]

ķay' Ar. Kusma.

ķ. 005a/6, 005b/1, 009a/15,

009b/5, 009b/17, 010a/7, 010a/18,

011b/6, 015a/14, 028a/10, 028b/14

ķ. (ba'de'l- ķ.)028b/2

[12]

***ķay' eyle-** Ar. + Türk. Kusmak.

ķ. -düginde 010b/2

[1]

***ķay' it-/ et-** Ar. + Türk.

Kusmak.

ķ. -emez (idemez) 028a/14,

028a/19

ķ. -er(ider) 010a/1, 010a/11,

010a/14

ķ. -üp(idüp) 015a/15

[6]

ķ. -medükce 009a/2

[1]

ķaya balığı Uzun gövdeli, büyük başlı, yüzgeçleri kısa, alt çenelerinde iki bıyık teli bulunan, kayalık yerlerde yaşayan kemikli küçük balıklara verilen ortak ad.

ķ. +larını (balıklarını) 031a/3

[1]

ķayna - (Bir kap içindeki sıvı) Sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak.

ķ.- ya 020b/2, 029a/10, 030a/16

[3]

ķaynat - Kaynamasını sağlamak, kaynamış duruma getirmek.

ķ.- alar 023a/2

ķ.- salar 023b/11

ķ.- uķdan 022b/10

ķ.- up 020b/12

[4]

ķaz Ördekgiller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bazı türleri göçebe olan, bazı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi.

k. 023a/5, 030b/3, 031a/14
[3]

każā-yı ħācet Ar. Abdest bozma.
k. +e 010b/16
[1]

kebāb Ar. Ateşte veya susuz olarak bir
kap içinde pişirilen et yemeği.
k. 031a/2
[1]

kebed Ar. Karaciğer.
k. 014b/18, 022b/4
k.+ e 016a/17
[3]

kebere Gebre otu denen bitki.
k. 020a/15, 022b/18, 023a/4
[3]

kebīr Ar. Büyük.
k.+ üñ 001b/5
k.+ e (şiryān-i k.)006b/7
[2]

keçi Geviş getirenlerden, eti, sütü,
derisi ve pöstekisi için yetiştirilen,
çenesinde sakalı bulunan, bitkilere çok
zararlı, evcil memeli hayvan. *Capra*
hircus.
k. 007b/10, 031a/13
[2]

keklik Tavukgillerden, eti için avlanan,
tüyleri boz, ayakları ve gagası kırmızı,
güvercin büyüklüğünde kuş. *Perdix*
k. 030b/18
[1]

kelām Ar. Söz, ifade.
k. (ĥāşıl-ı k.) 004b/2, 016a/10
k. (netice-i k.) 006a/9, 031b/2
[4]

ke'l-evvel Ar. İlki gibi, ilkinde olduğu
gibi.

k. 019b/7, 026a/6
[2]

kemāl Ar. Tamlık, büyüklük.
***kemāl-i luţf** Ar. Lütfun
büyüklüğü, noksansızlığı.
k. 002a/15
[1]

kemā-yenbaği Ar. Gerektiği şekilde.
k. 001b/9, 002a/3
[2]

kemūdet Ar. Beyaza yakın bir renk,
saydamsı.
k. 006b/14, 013b/15, 014a/7
[3]

kenār *Fars*. İsim tamlamasının ikinci
öğesi olarak) Bahsedilen şeyin
yakınındaki yer, yan.
k.+ ında (şu kenārında) 030b/17
[1]

kendü Kendi.
k. 011a/1, 026a/2
k.+ den 012a/11, 013a/1
k.+ leri 017b/5
k.+ ye 004a/12, 004a/17, 004b/7,
005a/12, 006a/3, 007a/14, 007a/15,
007b/16, 009a/11, 009a/19
[15]

kereviz Maydanozgillerden, kökleri ve
yaprakları sebze olarak kullanılan,
uyarıcı ve idrar söktürücü hassalara ve
tıbbî nitelikteki maddelere sahip, kokulu,
ılık bölge bitkisi.
k. 022b/18
[1]

kerih Ar. Pis olan, kötü kokan.

***kerih ol-** *Ar. + Türk. Pis*

olmak, kötü kokmak.

k. -ur 014a/4

[1]

kerre *Ar. Defa, kez, sefer.*

k. 017a/18, 022b/12, 024b/5,
025b/12, 031b/13

[5]

kesil - (kan için) Akışın sona ermesi.

k.- mez 017b/14

[1]

keşir *Ar. Çok.*

k. 004a/2

k.+ dür 025a/4

[2]

keşire *Ar. Keşir sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.*

k. (rutubet-i k.)009b/2

[1]

keşret *Ar. Çokluk.*

k.+ i 001b/5, 014b/4

[2]

kestane *Yun. Kayıngillerden, sert ve dayanıklı kerestesi çok makbul, yaprakları sert, parlak, uzun ve dişli, gövdesi dik, ılık bölgelerde yetişen uzun ömürlü orman ağacı.*

k. 018b/7, 018b/17, 022a/11

[3]

ketan *Ar. Ketengiller familyasından, lifleri dokumacılıkta kullanılan, çiçekleri göz alıcı, yaprakları basit, kireçli toprakları ve ılık iklimi seven otsu bitki. Linum.*

k. 030a/14

k. (tohum-ı k.)030a/6

[2]

keyfiyyet *Ar. Nitelik, keyfiyet.*

k. 002a/6

k.+ ini 014a/17

[2]

***keyfiyyet-i hudus** *Ar. Ortaya çıkış şekli.*

k. +i 002b/18, 003a/16

[2]

keylus *Ar. Besinlerin mide öz suyunda karıştıktan sonra kana karışacak şekilde girdiği hâl, keymus, kimüs.*

k. 004a/6, 004a/7, 004a/9,
004a/10, 004a/11, 005a/15, 005a/16,
005a/18, 007a/19, 007b/2, 009a/16,
010a/3, 010a/17

k.+ i 004a/8

k.+ ün 004a/16

k.+ ün 004a/12, 004b/7

[17]

***keylus-i rediyye** *Ar. Kana karışmaya uygun olmayan keylus.*

k. +den 009a/14

[1]

keymus *Bkz. keylus.*

k. 013b/8

[1]

killet *Ar. Azlık.*

k. 014b/4, 031b/16

[2]

kınye *Ar. Zayıflık.*

k. (sü'-i k.) 005a/2

k.+ ye (sü'-i k.)026b/14

[2]

kırk *Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.*

k. 010a/12, 017a/17, 017b/1,
022a/19, 022b/1, 022b/3, 025a/3,

025a/14, 026a/8

[9]

kırmızı Kan rengi, al renk.

k. 007a/8, 011b/11

[2]

kırmuz Ar. Eskiden soğuk algnılığı, sıtma gibi hastalıklara karşı kullanılan ev ilacı, kırmızı.

k. 029a/7

[1]

kışsa Ar. Olay.

k.+ dan 010a/16

[1]

kıvām Ar. Bir sıvının koyuluk derecesi.

k.+ a 021b/2

k.+ ına 023b/11, 025a/8, 025b/13

[4]

kız Dişi cinsten olan evlat.

k. 010a/11

[1]

kız - Isınmak.

k.- ar 007a/8

[1]

kızar- Rengi kırmızı olmak.

k. -ur 007a/7

[1]

kızdurıl - Çok ısıtılmak, kızdırılmak.

k.- mış 026a/5

[1]

kızıl Parlak kırmızı renk.

k. 026a/9

[1]

ki Fars. İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir.

k. 002a/19, 002b/6, 002b/11, 003a/9, 003b/18, 004a/1, 004a/10, 004a/17, 004b/17, 005a/10, 005b/2, 005b/3, 005b/7, 005b/14, 006a/2, 006a/11, 006b/1, 007a/17, 008b/4, 009a/9, 009a/10, 009b/14, 010a/3, 010a/13, 010a/16, 010b/4, 011a/3, 011a/12, 011a/18, 011a/19, 011b/8, 011b/18, 012a/7, 012a/18, 013a/3, 013b/7, 013b/17, 014a/9, 014a/12, 014a/18, 014b/2, 014b/9, 014b/11, 015a/2, 015b/9, 015b/14, 015b/19, 016a/5, 016a/7, 016a/11, 016b/1, 016b/4, 016b/16, 018a/12, 018a/17, 019a/1, 019a/6, 019b/12, 020b/4, 020b/6, 021b/15, 021b/16, 022a/7, 022a/14, 022a/18, 022b/4, 023a/11, 023b/5, 024a/15, 024a/17, 024b/2, 024b/18, 025a/6, 025a/12, 026b/2, 027a/12, 027a/16, 027b/3, 027b/17, 029b/13

[82]

kifāye Ar. Kifayet kelimesinin tamlamalarda aldığı şekil.

k. (mikdār-ı k.) 020b/1, 022b/10, 024b/15, 027b/13, 028a/1, 030a/7

[6]

kifāyet Ar. Yeter miktarda olma.

k. 017a/10, 019a/14, 019b/17, 023a/2, 024a/5

[5]

kilye Ar. Böbrek.

k.+ den 014a/10
k. (haşāt-ı k.) 011b/13, 011b/15, 030b/9

k.+ yi (haşāt-ı k.) 011b/7

[5]

kim Ki.
k. 008a/11
[1]

kimesne Kimse.
k.+ ye 022a/16
[1]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu
belirtilmeyen bir şahıs.
k.+ nũn 008a/10
[1]

kitāb Ar. Bir araya getirilmiş yazılı
veya basılı yapraklardan meydana gelen
bütün.
k.+ muñ 004b/16, 005a/9
[2]

ķo - Koymak.
ķ.- salar 023b/5
ķ.- ya 030a/18
ķ.- yalar 017a/12, 017a/13,
017b/10, 017b/14, 017b/15, 022a/8,
022b/12, 023a/2, 025b/10, 026a/9,
026a/14, 027a/10, 028b/14, 029a/6,
029a/12, 030b/4, 030b/7, 030b/13
ķ.- yup 017a/14, 017b/7, 017b/8,
019a/15, 020a/6, 021a/16, 025a/9,
026a/16, 027a/5, 027a/6, 027a/9,
029a/11, 029b/14
[33]

koca Büyük, iri.
k. 020a/13
[1]

ķol İnsanın omuzundan parmak
uçlarına kadar olan organı.
ķ. 013a/12
ķ.+ da 013a/14
ķ.+ ından 017a/16, 017a/19
ķ.+ ları 013a/11
[5]

ķop - (Organlar için) Vücuttaki yerin-
den ayrılmak.
ķ.- ar 013a/4
[1]

ķorkunç Dehşete düşüren, korku veren.
ķ. 013a/19
[1]

ķoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü ve
yapağısından faydalanılan, boynuzlu,
me- meli, evcil hayvan.
ķ. 031a/1
ķ.+ uñ 030b/6
[2]

ķoyun otı Gülgiller familyasından
gelen, bilimsel adı Agrimonia Eupatoria
olan koyun otu, 100-120 cm'ye kadar
uzayabilen otsu doğal ilaç yapımında
kullanılan bitki.
ķ. 019a/12, 019b/12, 020a/15,
022b/8, 026a/13
[5]

ķök Bitkilerin toprağın altında kalan
ve topraktaki besin maddelerini emme-
lerine yarayan kısmı.
ķ.+ i 019a/12, 019b/10, 019b/11,
020a/15, 022b/8, 022b/9, 022b/18,
022b/19,
023a/6, 024a/4, 026a/11, 028a/16
ķ.+ ini 031b/8
ķ.+ lerinden 026a/12
[14]

ķöpük Bir sıvı üzerinde çeşitli etkilerle
oluşan yığın hâlindeki hava veya gaz
kabarcıklarından meydana gelen tabaka.
ķ.+ i 025b/10
[1]

ķudemā Ar.(kadim kelimesinin çoğulu)
Eskiden yaşamış olanlar, eski insanların

ileri gelenleri.

ķ. (resāil-i ķ.) 001b/12

[1]

ķudret ķelvası Ar. Bazı bitkilerden sızan ķekerli öz suyunun kurutulmasıyla elde edilen tatlı macun.

ķ. 017a/12, 018a/1, 020a/11

[3]

ķulak Başın iki yanında bulunan işitme organı.

ķ. 013a/10

ķ.+ uñ 013a/10

[2]

ķulunc Ar. özellikle bağırsaklarda meydana gelen şiddetli sancı.

ķ.+ a 029b/17

ķ. (veca‘-ı ķ.)011b/3

[2]

ķum Silisli kütlelerin, bazı kaya ve maden parçalarının tabiî tesirlerle parçalanıp ufalanması sonucu ortaya çıkan küçük ve sert tanecikler ve bunlardan oluşan kütle.

ķ. 011b/12, 011b/19, 013b/16,

014a/15

ķ.+ a 014a/5, 014a/15

ķ.+ dur 014a/14

ķ.+ uñ 012a/1, 016a/18

[9]

ķunesķa Lat. Özel isim, Portekiz tabiplerinden.

ķ. 023a/14, 026b/1

[2]

ķurı 1. Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş, kuru.

ķ. 007b/11(ķurı şucuk)

ķ. +cak (030b/19)

[2]

2. Yaş olmayan, kuru.

ķ. 029a/17, 029a/19

[3]

ķurit- Kuru duruma getirmek.

ķ.- ur (ķurıdur) 010b/11

[1]

ķurş Ar. Yuvarlak hap şeklindeki ilaç.

ķ. 019b/19, 020a/10, 021a/15,

021b/3, 025a/8

ķ.+ ına 025a/2

[6]

***ķurş eyle-** Ar. + Türk. Yuvarlak hâle getirmek.

ķ -yüp 025a/9

[1]

***ķurş-ı mezbūr** Ar. Adı geçen hap.

ķ +dan 025a/13

[1]

ķuru Nemi, suyu olmayan.

ķ. 028b/10

ķ.+ sı 022b/9

[2]

ķuru - Islaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelmek.

ķ.- mış 031a/13

ķ.- ya 027a/2

[2]

ķuruma Islaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelme.

ķ.+ sı 012b/8

[1]

ķuş- Midesinde bulunanları ağızdan dışarıya atmak.

ķ.- alar 028a/13

[1]

kušūr Ar. Eksiklik, noksan.
k. 004b/15, 004b/17
[2]

kuş Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.
k.+ ları 007b/11
[1]

kuvā Ar. (kuvvet sözcüğünün çoğulu)
Kuvvetler, güçler.
k.+ nuñ 025b/4
k.+ ya 015a/6, 021b/14, 027b/6
[4]

***kušā-yı ‘alīl** Ar. Hastanın bağışıklık sisteminin gücü.
k. 025b/4, 026b/12
k.+ e 027b/2
[3]

kuvvat Ar. Güç, sağlamlık.
k. 018a/17, 019a/4, 024a/13
k.+ i 017a/16
[4]

***kuvvat-i dāfi‘a** Ar. Savunma gücü.
k. 014a/19
k.+ da 004b/14, 004b/17
k.+ sı 003b/12, 011a/4
[5]

***kuvvat-i hāzime** Ar. Sindirim gücü.
k.+ de 004b/14
k.+ si 007a/16, 009b/4
k.+ sine 009a/12
k.+ yi 008a/8
[5]

***kuvvat-i marīz** Ar. Hastanın

bağışıklık sisteminin gücü.
k. 011b/2
[1]

kuzi Koyun yavrusu.
k. 030b/18
[1]

kuzi kulağı Kara buğdaygillerden, çiçekleri iki evcikli, geniş yapraklarından salata yapılan ve sebze olarak yenen, nemli topraklarda yetişen birkaç yıllık otsu bitki. *Rumex acetosa*.
k. 019b/11, 021a/8
[2]

kūlā Ar. Böbrekler.
k.+ da 011b/19
k.+ ya 011b/17
k.+ dur (veca‘-ı k.) 030b/8
k.+ ya (mevzi‘-i k.) 030b/13
[4]

kūlliye Bkz. **kūlīyet**
k. (kā‘ide-i k.) 027a/16
k.+ (kā‘ide-i k. +dendür)
016b/16
[2]

kūlīyet Ar. Külli olma durumu ve niteliği, bütünlük.
k. 023b/6
[1]

kütüb Ar. (kitāb sözcüğünün çoğulu)
Kitaplar.
k. 001b/12
[1]

***kütüb-i ‘Arab** Ar. Araplar tarafından yazılmış kitaplar.
k. 002a/2
[1]

***kütüb-i ‘Arabī** Ar. Arapça kitaplar.

k. +de 002a/5
[1]

L

lā-be’s Ar. Sakınca yok.

l.+ dür 008a/3, 025b/17,
031a/10, 031b/19
[4]

laḥana Yun. Turpgillerden, pek çok türü olan, kat kat sarılı yapraklardan ibaret güz ve kış sebzesi. *Brassica oleracea*.

l. 007b/9, 031b/1
[2]

lahm Ar. Et.

***lahm-ı ḳadīd** Ar. Kurutulmuş et.
l. 031a/11
[1]

lākin Ar. Ama, ancak, fakat.

l. 004a/1, 004a/7, 004a/9,
004a/14, 004b/6, 005a/5, 005b/19,
008a/12, 010b/13, 011a/11, 011b/19,
014a/15, 020b/13, 024a/2
[14]

lapa Pirinç, bulgur vb. nişastalı tanelerin su ile kaynatılarak bulamaç hâline getirilmiş şekli.

l. 031a/9
[1]

laṭīf Ar. Hoş, yumuşak.

l.+ i 006a/4, 010a/17
[2]

***laṭīf ol-** Ar. + *Türk*. Hoş olmak, yumuşak olmak.

l. -an 030b/15
[1]

Laṭīn Fr. İtalya’nın Latium bölgesi halkından olan kimse.

L. 003a/19, 018b/19, 022a/2,
025a/12, 025a/17, 025b/17

L.+ den 020a/13

L.+ üñ 003b/4, 014b/12, 023b/8,
024b/16

L. (nüṣuḥ-ı te’lifât-ı L.)001b/12
[12]

lāyih Bkz. **lāyık**

***lāyih ol-** Bkz. **lāyık ol-**

l. -an 002a/1
[1]

lāyık Ar. Yaraşır.

***lāyık ol-** Ar. + *Türk*.

Yaraşmak.

l. -an 024a/17
[1]

lāzım Ar. Gerekli.

l. 008b/13, 014b/3, 014b/10,
025b/11, 025b/16

l.+ dur 003b/19, 010b/13,
014b/17, 016a/10, 016a/14, 016b/6,
017a/4, 027b/1, 027b/9, 028a/10,
028b/19, 031b/4, 031b/5, 031b/14,
032a/1

[20]

***lāzım gel-** Ar. + *Tr*. Gerekmek, lazım olmak

l. -mez 006a/19

l. -ür 025b/3

l. -ürdi 010b/1

[3]

***lāzım ol-** Ar. + *Tr*. Gerekmek, lazım olmak.

l. -an 008a/18

[1]

lebeniyyāt Ar. Süt ürünleri.

l.+ dan 031b/5

[1]

lebīb Ar. Akıllı, zeki.

l. (merd-i l.)016b/1

[1]

ledğ Ar. Ekşilik.

l.+ ı 006b/4, 010b/19, 012b/16

[1]

legen Fars. İçinde öteberi yıkanan veya çeşitli işlerde kullanılan yayvan kap.

l.+ ine 017b/6

[1]

lems Ar. Elle dokunma, elle dokunarak hissetme.

l. 006a/18

[1]

leyyin Ar. (leyyin sözcüğünün tamlamalarda ortaya çıkan müennes şekli.) Yumuşak, hafif.

l. (hukne-i mutavassıta-ı l.)

021b/9

[1]

lezc Ar. Yapışma.

l. 007a/17, 007b/2, 007b/17,

009a/18, 010a/11, 010b/12, 010b/18

l. (balğam-ı l.)007b/17

[8]

lezce Bkz. lezc

l. 031b/3

[1]

līmūn Yun.>Ar. Limon, turuncgillerden, sıcak ülkelerde yetişen ve aynı isimde meyve veren, kerestesi makbul ağaç ve bu ağacın sarı renkli, kokulu, kabuğundan sıkma veya damıtma

yoluyla esans elde edilen, C vitamini açısından zengin, suyu ekşi, yumurta biçimindeki meyvesi.

l. 008a/2, 023a/17, 031a/4

[3]

lisān Ar. Dil.

l. 002b/2

[1]

lisān-ı şevr Ar. Sığır dili otu; tüylü, çok yıllık ve otsu bir bitki, *öküzdili*.

l. 017a/7, 018a/19, 018b/9,

019a/13, 019b/10, 021a/6, 021b/5,

024a/3, 024a/4, 024a/12, 024b/4,

025b/15, 026a/19, 029a/4, 030a/4,

031a/7, 031a/8, 031b/8

[18]

***lisān-ı şevr -i bostānī** Ar.

Sığır dili otunun bir çeşidi.

l. 019b/14

[1]

liynet Ar. İshal

l. 005b/2, 010b/9, 011a/2,

011a/6, 015a/14

[5]

luṭf Ar. Hoşluk, güzellik.

l. (kemāl-i l.)002a/15

[1]

lūbūb Ar. (lūbb sözcüğünün çoğulu) Kabuklu meyvelerin içi, özü.

l.+ ları 027b/13

[1]

lūḥūm Ar. (lahm sözcüğünün çoğulu) Etler.

l. 031a/10

l.+ dan 007b/10, 031a/11

l.+ uñ 031a/1

[4]

lüḥūm-ı ğudedī Ar. Belli bir iş için, farklı- laşmış hücrelerden ibaret olup salgıladıkları sıvıyı kana, sindirim kanalına veya cilt yüzeyine akıtan küçük anatomik organ.

- l. 006a/14
 - l. +de 006a/18
 - l. +dedīdür 006a/14
- [3]

lüḥūm-ı ğudediyye Bkz. **lüḥūm-ı ğudedī**

- l. +dür 003a/14
- [1]

lüzüçet Ar. Yapışkanlık.

- l.+ i 007a/19, 010b/13, 010b/14
 - l.+ ini 016a/9
- [4]

mā' Ar. Su.

***mā'- i cūbn** Ar. Peynir suyu.
m. 018a/5, 019b/5, 019b/7,
020a/10, 021b/18, 022a/14, 024b/1
m. +de 018a/7
m. +den 019b/1, 022a/2
m. +e 022a/8
m. +üñ 020a/6, 022a/7
[13]

***mā'-i ḥārre** Ar. Sıcak su.
m. +de 018b/11
[1]

***mā'-i hindibā** Ar. Hindiba suyu.

- m. 024b/2
- [1]

***mā'-i kırah** Ar. Saf su.
m. 024b/3
m. +a 031b/11, 031b/12
[3]

***mā'-i maṭbūḥ** Ar. Kaynatılan

şeylerin suyu.

- m. 029b/15
 - m. +a 024a/6, 030a/17
 - m. +da 031b/10
 - m. +dan 030a/8
 - m. +ı 025b/13
 - m. +uñ 026a/4
 - m. -ı mezkūr 020a/1
- [8]

***mā'-i muṣaffā** Ar. Süzölmüş, arıtılmış su.

- m. +yı 026a/7
- [1]

***mā'-i verd** Ar. Gül suyu.
m. 019a/7, 024b/3, 026a/7
[2]

mā'-adā Ar. –den başka.

m. 002a/2, 019a/5, 022a/1,
023b/3, 024a/11, 024a/13, 024b/6,
025b/2, 027b/6
[9]

ma'a-hazā Ar. Bununla birlikte.

m. 011a/17, 016a/14, 016b/11,
030b/10
[1]

ma'an Ar. Birlikte, beraber.

m. 006b/3, 007b/17, 011b/4,
011b/6, 018a/4, 019a/15
[6]

mā-baḳıyye Ar. Geriye kalan.

*** mā-baḳıyye-i fuḏūl** Ar.
Fazlalık- lardan arta kalan.
m. +ı 028b/17
[1]

mābeyn Ar. İki şeyin arası, aradaki şey.

m.+ inde 014a/11

m.+ lerin 012a/1
m.+ lerini 001b/7
m.+ lerinüñ 002a/7
[4]

ma‘cûn *Ar.* Değişik bitkisel ürünlerin etkin maddeleri ile hazırlanan bal ya da şekerle tatlandırılan karışım.

m. 018a/16, 025b/1
m.+ dan 022a/10
m.+ ı 018b/2, 026b/9, 029a/7
m.+ ından 018b/15, 018b/16,
029a/8
m.+ ını 025a/18
m.+ ından (diyaḳatliḳun m.)
019b/4
m.+ ından (reke m.) 028a/6
[12]

***ma‘cûn-ı diyaḳatliḳun** *Ar.* +
Yun. Bir tür macun.
m. 024a/19
m. +dan 019b/7
[2]

***ma‘cûn-ı müferriḳ** *Ar.* Rahatlatıcı macun.
m. +den 018b/14
[1]

***ma‘cûn it-** *Ar.* +*Türk.* Macun haline getirmek.
m. -üp (idüp) 018b/7
[1]

ma‘danos *Yun.* Maydanozgillerden, parçalı küçük yeşil yapraklı, lezzet vermesi için çeşitli yemeklere katılan, 30 – 100 santim boyunda güzel kokulu otsu bitki.

m. 022b/18
[1]

mādde *Ar.* Maya, asıl, cevher.

m.+ si 014b/14, 021b/10
m.+ sinüñ 015b/15
m.+ yi 021b/12
m. (‘aks-i m. etmekle) 029a/15
[5]

***mādde-i ḥummā** *Ar.* Humma-
nın çıkış noktası.
m. 017a/2
[1]

***mādde-i merāḳiyye** *Ar.* Mera-
kiyye rahatsızlığının kaynağı.
m. +nüñ 002b/18, 003a/16
[2]

maḡsûl *Ar.* Yıkanmış, temizlenmiş.
m. 024b/3, 026b/7
[2]

maḥal *Bkz. maḥall.*
m. 005b/3, 029a/18
m.+ de 006b/15, 012b/5
[4]

maḥall *Ar.* Yer, mekan, mevki.
m.+ e 011a/12, 013a/16, 015b/9,
023a/8, 029a/12, 029a/17, 029a/18,
030a/18, 030b/1
m.+ eri 001b/13
m.+ i 011a/15
m.+ inde 012a/15
m.+ ine 001b/10, 017b/14,
030b/4
[15]

maḥalle *Ar.* Bölge, yer.
m.+ de 030b/16 (havāsı laṭif
olan maḥallede)
[1]

maḥlūṭ *Ar.* Karıştırılmış, karışım.
m. 010a/1, 031a/7
[2]

maḥsūs Ar. Hissedilen.

***maḥsūs ol-** Ar. + *Türk.*

Hissedilmek.

m. -mamasından 006a/19

[1]

maḥşūş Ar. Has, özgü.

m. 023b/17

[1]

***maḥşūş ol-** Ar. + *Türk.* (birine, bir şeye, bir yere) Özgü olmak.

m. -an 022b/16

[1]

maḥv Ar. Yok etme, varlığına son verme.

***maḥv ol-** Ar. + *Türk.* Yok olmak, bitmek.

m. -unca 029a/10

[1]

maḥzūn Ar. Hüzünlü, üzüntülü.

***maḥzūn ol-** Ar. + *Türk.* Üzülmek, üzüntü duymak.

m. -dum 025a/2

[1]

māiyet Ar. XX. yüzyıl başlarında kimya terimi olarak *hidrat* karşılığında kullanılmıştır.

m.+ inden 013a/16

m.+ lü 009a/17

[2]

***māiyet-i dem** Ar. Kan bileşenleri.

m.005b/16, 005b/19

[2]

maḥ‘ad Ar. Makat, kış, geri.

m.+ uñ 017b/4

[1]

maḥāle Ar. Eskiden bir kitabın ayrıldığı bölümlerin her birine verilen isim.

m.+ sinde 005a/9

m.+ sinde 004b/16

[2]

ma‘ḫūl Ar. Akla uygun, mantıklı.

m. 022a/4, 022a/17, 023b/1,

024a/1, 024a/2, 029b/10

m.+ dür 020b/19, 026b/16,

030b/17, 031a/1, 031a/8

[11]

maḥūle Ar. Cins, tür, çeşit.

m. 016a/19

m.+ sidür 026b/6

m.+ sinden 031b/16

[3]

mālīḥ Ar. Tuzlu.

m.+ den (balgam-ı m.) 008b/7

[1]

mālīḥulyā Ar. + *Fars.* Kuruntu, boş hayal, ham hayal, melankoli.

m. 004b/19

[1]

ma‘lūm Ar. Bilinen, belli.

m.+ dur 024a/9

[1]

***ma‘lūm ol-** Ar. + *Türk.* Bilinmek.

m. -a 003b/17, 006a/19,

010a/3, 014a/9, 014b/2, 014b/11,

015b/14, 016b/3,

018a/12, 021b/16, 022b/3, 024a/15,

027a/16

m. -dı 010a/16, 010b/3,

011a/12, 014b/8, 025b/5

m. -sun 009a/9

m. -ur 007a/2, 007a/12, 023b/8

[22]

māni' Ar. Meneden, engelleyen.

***māni'** ol- Ar. +Türk.

Menetmek, engellemek.

m. -ur 013b/18, 018b/13

[2]

Mantona Lat. Özel isim.

M. 024b/2

[1]

maraz Ar. Hastalık.

m. 004b/18, 008a/3, 015a/10,
021b/6, 027a/17, 030b/10

m.+ a 001b/6, 003a/8, 005a/9,
009a/3, 014b/13, 015a/6, 016a/11,
018a/12, 020a/13, 020b/8, 023b/9,
024b/18, 027a/16

m.+ da 009a/9, 015a/13,
016a/12, 023a/13, 023b/1, 025b/4,
027a/18, 030b/14

m.+ ı 025b/18

m.+ laruñ 002a/5

m.+ uñ 001b/7, 002a/2, 008b/15,
011a/10, 015b/14, 016b/7, 017b/1,
020b/17, 021b/10, 025a/5, 027b/2,
027b/3

m.+ a (aşl-ı m.)027b/7

[43]

***maraz-ı Efrenc** Ar. Ar. Frengi hastalığı, çoğunlukla cinsel ilişki veya irsiyet yoluyla geçen, tedavi edilmediği takdirde çok tehlikeli çıbanlar, lekeler, cilt bozuklukları, saç dökülmesi, deride ve kemiklerde şişler, sağırılık, körlük, felç, sara, menenjit gibi kötü sonuçlar doğuran ve neslin bozulmasına sebep olan hastalık, sifilis.

m. 002a/4

[1]

***maraz-ı merākiyye** Ar.

Merakiyye hastalığı.

m. +ye 029b/5

[1]

***maraz-ı mezkūr** Ar. Adı geçen hastalık.

m. 006a/17

[1]

marazān Ar.(maraz sözcüğünün tesniye hâli) İki hastalık.

***marazān-ı cedīdān** Ar. İki yeni hastalık.

m. 002a/4

[1]

* **marazān-ı mezkūrān** Ar. Adı geçen iki hastalık.

m. +a 001b/14

[1]

marazī Ar. Hastalıkla ilgili.

m. 011b/8

[1]

mari Fr. (bain-marie terkiibinden) Bir kabı kaynar suya oturtmak yolu ile içindekini ısıtma veya eritme yöntemi.

m.+ de (ḥammām-ı m.)027a/10

[1]

mārī Fars. Yılanla ilgili.

m. (bādzehr-i m.) 018b/3

m.+ ye (bādzehr-i m.) 019a/2

m.+ yi (bādzehr-i m.) 019a/7

[3]

mariz Ar. Hastalıklı, sayrı.

m. 007a/9, 009a/2, 009b/19,
010a/19, 011b/6, 012a/13, 012a/19,
012b/4, 013a/11, 015a/16, 019b/9,
026b/18, 029a/1

m.+ a 006b/9, 012a/2, 012b/8,
012b/17, 015a/19, 027b/5, 027b/8

m.+ da 008b/13

m.+ un 029b/19

m.+ uñ 006b/14, 009a/8, 009b/1,

010a/16, 010b/2, 011a/3, 011a/19,
011b/3, 012b/6, 013a/8, 014b/5,
015a/12, 017a/16, 018a/11, 018b/13
m.+ üñ 030b/19
m. (kuvvet-i m.) 011b/2
[39]

marul Yun. Birleşikgiller familyasın-
dan, geniş ve uzun yapraklı, tohumları
cinsine göre esmer veya siyah olan bir
veya çok yıllık bitki.
m. 020b/10, 031a/7
[2]

māsabaḳ Ar. Geçen, geçmiş.
m. +dan
m. 025b/5
[1]

masāriḳa Yun. Bağırsakları tutan karın
iç zarı, bağırsak askısı.
m. 007b/1, 014b/18
m.+ dan 004b/7
[3]

m. (‘urūḳ-ı m.) 006a/13,
009a/19
m.+ da (‘urūḳ-ı m.) 003a/14,
004a/10, 004a/12, 004a/17, 004b/6,
006a/6, 006a/14, 022b/4, 024b/10
m.+ dan (‘urūḳ-ı m.) 004a/8,
006a/5
m.+ dur (‘urūḳ-ı m.) 003a/13
m.+ nuñ (‘urūḳ-ı m.)006a/16,
011a/15
m.+ ya (‘urūḳ-ı m.)005b/4,
007a/19
[18]

maṣṭakī Ar. Sakız ağacı, fıstık ağacı
gibi ağaçların kabuğundan elde edilen
sakız, bir çeşit reçine.
m. 020b/15, 026b/9, 028b/3,
028b/10
[4]

maṭbūḥ Ar. Bir sıvı içine konulup
kaynatılmış veya haşlanmış (ilaç)
m. 019a/9, 019a/17, 027b/16
m.+ a 026a/10
m.+ da 024a/9
m.+ dan 017a/10, 019b/9,
025b/12, 025b/14
m.+ ı 018a/1, 019a/17, 019b/6,
020a/14, 024a/2
m.+ ına 024a/1
m.+ ından 024a/8
m.+ uñ 024a/7
[17]

***maṭbūḥ-ı sānī** Ar. İkinci
kaynatış.
m. +nüñ 028a/19
[1]

m. (mā’-i m.)029b/15
m.- ı (mā’-i m. mezkūr)020a/1
m.+ a (mā’-i m.)024a/6, 030a/17
m.+ da (mā’-i m.) 031b/10
m.+ dan (mā’-i m.)030a/8
m.+ ı (mā’-i m.)025b/13
m.+ uñ (mā’-i m.)026a/4
[8]

māye Fars. Hamur, yoğurt, peynir, şıra,
boza gibi yiyecek ve içeceklerin
mayalanıp istenilen kıvama gelmesini
sağlayan bakteri, enzim gibi maddeler,
ferment.
m.+ süz 031a/17
[1]

māyil Ar. Meyilli, benzeyen, andıran.
***māyil ol-** Ar.+ Türk. 1. Meyilli
olmak.
m. -ur 007a/9 (şuya māyil olur)
[1]

2. Benzemek, andırmak.
m. -ur 014a/7 (ḥumrete māyil

olur)

[1]

mecmū‘ Ar. Bir araya getirilmiş, toplanmış varlık ve nesnelerin tamamı, hepsi.

m.+ ını 029a/9

[1]

mecrā Ar. Vücuttaki sıvıların aktığı yollardan her biri, kanal.

m. 007b/3

m.+ larda 005a/14, 016a/6,

024b/7

m.+ larını 006a/16, 007b/2

m.+ yı 005a/15, 007b/1

[8]

***mecrā-yı bevl** Ar. İdrar kanalı.

m. 013b/19

m. +de 013b/17

[2]

medḥ Ar. Övme, yüceltme.

***medḥ eyle-** Ar. +Türk. Övmek, yüceltmek.

m. -r 020a/14, 023a/14

m. -yüp 026a/2

[3]

***medḥ it-** Ar. +Türk. Övmek, yüceltmek.

m. -erler(iderler) 023b/9

m. -erüm(iderüm)023b/14

[2]

medīd Ar. Uzun süren.

m. (müddet-i m.) 016b/1, 021b/6

[2]

mekān Ar. Yer.

m. (tedbīr-i m.)030b/15

[1]

memzūc Ar. Karışık, karışmış.

***memzūc ol-** Ar. + Türk. Karışmak, karışık olmak.

m. -mayup 008a/4

[1]

men‘ Ar. Engelleme, önleme.

men‘ eyle- Ar. +Türk.

Engellemek, önlemek.

m. -r 029a/15

m. -ye 018a/18

[2]

menāfi‘ Ar. (*menfa‘at* sözcüğünün çoğulu) Yararlar, faydalar.

m.+ dür 026b/14

[1]

menfez Ar. Delik, yarık, ağız.

m. 011a/14, 021a/3

[2]

menfūr Ar. Nefret edilen, iğrenç.

m.+ ı 009b/17

[1]

menkū‘ Ar. Haşlanmış bir bitkiden elde edilen su.

m.+ ı 021b/3

[1]

menkūl Ar. Rivayet edilen.

m.+ dür 005b/7, 010a/10, 021b/15, 022a/14, 024b/2, 024b/18, 026b/2, 027a/12

[8]

merāk Ar. Karın bölgesindeki bir zar, geğrek, karnın üst dış yan bölgesi.

m. 003a/9, 012b/3

m.+ dan 013a/7

m.+ ında (taht-ı m.)014b/9

[4]

merāḳiyye Ar. Karın bölgesindeki merak zarının altında bulunan masarika damarlarına kötü mizaçlı ateş arız olduğunda ortaya çıkan hastalık, merakiyye hastalığı.

m. 011b/14, 021b/15, 025b/18
m.+ den 012a/1, 014a/14
m. (‘ilel-i m.)005a/1
m. (‘illet-i m.) 001b/4, 003a/8, 003a/11, 003b/3, 003b/4, 003b/15, 005a/9, 005a/17, 005b/6, 006a/8, 006a/19, 008b/12, 014a/10
m. (a‘rāz-ı m.)027a/15
m. (sevdā-yı m.)003a/19, 005a/1
m.+ de (‘illet-i m.)002b/19, 003a/5, 006b/12
m.+ den (‘arāz-ı m.)030b/9
m.+ den (sevdā-yı m.) 003a/18
m.+ nūñ (‘illet-i m.)002b/17, 003a/1, 003a/2, 003a/3, 003a/4, 003b/17, 007a/12, 008b/14, 015b/13, 016b/2
m.+ nūñ (mādde-yi m.)002b/18, 003a/16
m.+ nūñ (sevdā-yı m.)001b/5
m.+ ye (‘illet-i m.) 003a/19, 003b/1, 007b/15, 010a/10
m.+ ye (marāz-ı m.)029b/5
m.+ ye (sevdā-yı m.)003b/3, 003b/5, 003b/15
m.+ yi (‘illet-i m.)003a/18
[49]

merāre Ar. Öd kesesi.
m.+ den 010b/15
m.+ ye 004b/2
[2]

merāret Ar. Acılık.
m.+ i 023b/15
[1]

mercān Ar. Ilık denizlerde yaşayan,

ağaç gibi kök salarak büyüyen gelişen, kırmızı renkli, kalker iskeletli hayvan.
Corallium rubrum.
m. 018b/4
[1]

mercimek Fars. Baklagiller familyasından, beyaz çiçekli bir yıllık tarım bitkisi ve bunun besin olarak kullanılan yassı tohumu.
m. 007b/10
[1]

merd Fars. İnsan.
***merd-i lebīb** Fars. +Ar. Akıllı insan.
m. 016b/1
[1]

merḥamet Ar. Şefkat gösterme, acıma.
* **merḥamet-i şefkat** Ar. Acıma ve esirgeme.
m. lerinden 002a/15
[1]

merhem Ar. İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilaçların ortak adı, melhem .
m.+ i 017b/10, 017b/15, 028a/5
[3]

Merḳadu Lat. 17. yüzyılda yaşamış bitki bilimci ve hekim. *Ignacio de Mercado.*
M. 025b/18, 029b/2
[2]

mertebe Ar. Derece, basamak, miktar.
m. 012a/18, 015a/6
m.+ sine 012a/7
[3]

mervī Ar. Rivayet olunan, birinden işitilerek söylenen.

m.+ dūr 005b/14, 011b/8, 020b/6
[3]

merzā Ar. (mariz sözcüğünün çoğulu)
Hastalar, hastalıklı kimseler.

m. 013a/3, 013b/5
m.+ da 009b/5, 011a/17,
012a/15, 014a/1, 015b/1
[7]

mesdūd Ar. Tıkalı, kapanmış.

***mesdūd ol-** Ar. + *Türk.*
Tıkanmak, kapanmak.
m. -maz 013b/19
[1]

meşelā Ar. Misal olarak, örnek olarak.

m. 004a/4, 005b/16, 007b/9,
008a/6, 008a/18, 012b/1, 016b/18,
020b/10, 022b/6, 024a/18
[10]

mesfūr Ar. Daha önce adı geçmiş olan.

m. (ṭabīb-i m.)029b/4
m.+ dan (ṭabīb-i m.)027a/12
[2]

meşhūk Ar. Dövülmüş, ezilip toz hâline getirilmiş.

m. 018a/2
m. (karanfil-i m.) 021a/16
m. (sināmekī-i m.)023a/16
m. (sünbül-i hindī-i m.) 021a/19
m. (zencebil-i m.)021a/16
[5]

meşrūb Ar. İçilecek şey.

m. (tedbīr-i m.)031b/6
[1]

meşrūbāt Ar. (meşrūb sözcüğünün çoğulu) İçilecek şeyler.

m.+ dan 007b/19
[1]

meşrūḥ Ar. Açıklanmış, şerh edilmiş.

m. (minvāl-i m.)003b/15
[1]

me'ūf Ar. Hararet, yangı.

m. 017b/16, 017b/17, 020a/5,
020a/9
m.+ da ('uẓv-ı m.)023a/12
[3]

***me'ūf ol-** Ar. + *Türk.* Hararet
olmak, yangı olmak.

m. -an 002b/19, 006b/12,
016a/3, 022b/6
m. -duğundan 003a/10
m. -mağla 016b/13
m. -mağdur 008b/16
m. -masınıñ 009a/9
m. -ur 009a/4
[8]

me'ūfe Bkz. **me'ūf**.

m. (A'zā-yı m.) 005a/8
m.+ nūñ (a'zā-yı m.) 016a/5,
019a/9
m.+ ye (a'zā-yı m.) 021b/13
[4]

mevād Ar. Maddeler.

m. (taḥrīk-i m. eyleyüp)016b/19
[1]

mevcūd Ar. Var olan.

***mevcūd ol-** Ar. + *Türk.* Var
olmak.
m. -an 001b/11
[1]

mevşūf Ar. Bir nitelikle nitelendirilmiş,
kendisini benzerlerinden ayıran bir nite-
lik kazanmış, nitelenmiş.

***mevşūf ol-** *Ar. + Türk.*

Nitelenmek.

m. -an 020b/7
[1]

mevzi‘ *Ar.* Yer, mekan.

m.+ ine 017b/10
[1]

***mevzi‘-i külā** *Ar.* Böbreklerin olduğu yer.

m. +ya 030b/13
[1]

***mevzi‘-i veca‘** *Ar.* Ağrı olan yer, ağrı bölgesi.

m. +a 030b/7
[1]

me’yūs *Ar.* Ümitsiz.

***me’yūs ol-** *Ar. + Türk.* Ümitsiz olmak.

m. -ur 029a/1
[1]

mezbūr *Ar.* Adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.

m. 003a/11
m.+ dan (kırş-ı m.) 025a/13
m.+ u (ihtikān-ı m.)017a/18
[3]

mezbūrān *Ar.* Adı geçen ikili.

m. (hekīmān-ı m.)010b/1
[1]

mezbūre *Ar.* Mezbur sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

m.+ de (a‘zā-yı m.)006b/1,
015b/17
m.+ ye (‘illet-i m.)015a/10
[2]

mezkūr *Ar.* Az önce adı geçen, sözü

edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.

m. (ihtikān-ı 017a/15
m. (mā’-i maṭbūḥ-ı m.)020a/1
m. (maraż-ı m.)006a/17
m. (minvāl-i m.)023a/2, 023a/7
m.+ ı (bürāde-i m.)027a/5
[6]

***mezkūr ol-** *Ar. + Türk.* Anılmak, zikrolunmak.

m. -an 003a/8
m. -mamağıla, 002a/5
[2]

mezkūrān *Ar.* Anılan ikili.

m.+ a (marażān-ı m.)001b/14
[1]

mezkūre *Ar.* Mezkur kelimesinin aynı anlamdaki müennes şekli.

m. (‘alāmet-i m.)006b/15
m.+ den (emrāż-ı m.)005a/7
m.+ ye (ḥukne-i m.) 019a/19
m.+ yi (eczā-yı m.) 019a/14
[4]

mi‘de *Ar.* Organizmada yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan organ.

m. 005b/11, 006b/16, 007a/5,
008b/16, 009a/9, 009a/12, 016a/12,
016b/13,
028b/9
m.+ de 004a/5, 004b/4, 005a/16,
005a/18, 005b/5, 006a/2, 007a/11,
007a/13, 007a/16, 007a/18, 007b/5,
008b/18, 008b/19, 009b/1, 009b/3,
009b/6, 009b/15, 010a/3, 010a/5,
010b/12, 012a/5, 012a/6, 012a/7,
016a/13, 024b/6, 028a/7
m.+ den 005a/12, 005a/15,
007a/14, 009a/7
m.+ lerinde 009a/16
m.+ nūñ 005a/18, 005b/2,
005b/6 006a/10, 006b/5, 006b/18,

007a/9, 007a/10, 007a/15, 007a/16,
008b/16, 009a/10, 009b/4, 009b/5,
009b/10, 011b/16, 012a/10,
016a/17, 016b/12, 020b/14, 022b/15,
028b/2, 028b/13
m.+ si 009a/4, 014b/17, 018b/14
m.+ sinde 009a/4
m.+ ye 006b/2, 006b/3, 009a/13,
009b/16, 009b/19, 020b/16, 022a/9,
023b/17, 024a/10, 028b/5
m.+ yi 009b/7, 024b/7, 028b/16
m. (nefs-i m.) 005b/6, 006a/10
m. (veca'-ı m.) 005a/19, 006b/5,
009a/2, 009b/8, 011b/4, 011b/10,
028b/14
m.+ de (nefs-i m.) 007a/1
m.+ de (taht-ı m.) 015b/8
m.+ dūr (veca'-ı m.) 028a/7
[92]

mikdār Ar. Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya
ölçülebilme, nicelik, miktar.
m. 006b/10, 010a/8, 013b/6,
014a/1, 015a/3, 019a/14, 020b/15,
021a/5, 021b/2, 023b/5, 023b/13,
024a/18, 025b/11, 025b/16, 027b/14,
029b/14, 031b/6, 031b/8, 032a/2
m.+ ı 007a/18, 017a/10, 017b/9,
017b/17, 017b/18, 018b/7, 018b/8,
019b/17, 022a/11, 022b/11, 023a/6,
024a/5, 029a/11
[32]

***mikdār-ı kifāye** Ar. Yeterli
miktar.
m. 020b/1, 022b/10, 024b/15,
027b/12, 027b/19, 030a/7
[6]

milh Ar. Tuz.
***milh-i pelin** Ar. + Bulg. Pelin
tuzu.
m. 026b/10
[1]

minvāl Ar. Biçim, şekil.
m. 004b/11, 019a/8, 022b/3
[3]

***minvāl-i meşrūh** Ar. Açıklan-
dığı şekilde.
m. 003b/14
[1]

***minvāl-i mezkūr** Ar.
Zikredildiği şekilde.
m. 023a/2, 023a/7
[2]

misk Ar. Asya dağlarında yaşayan bir
ceylan cinsinin erkeğinde karın derisi
altında bulunan kese şeklindeki bir
bezden elde edilen güzel kokulu siyah
madde, misk.
m. 018b/5
m. (devā-yı m.) 018b/15
[2]

mişkāl Ar. 4,810 gram olan bir ağırlık
ölçü birimi.
m. 018b/5, 028b/16
m.+ e 026b/13
[3]

misket elması Fr. + Türk. Mis gibi
kokan, güzel kokulu elma.
m. 018b/6, 020b/11, 021a/8
[3]

mizāc Ar. İnsan bedeninde bulunan,
kan, safra, sevda ve balgam diye
isimlendirilen dört sıvının oranlarından
kaynaklanan bünye özelliği.
m.+ ını 016a/5
m.+ larında 015a/7
m. (sū'-i m.) 015b/17, 016a/2
m. (sū'-i m.-ı bārid) 008b/18
m. (sū'-i m. -ı bārid olmak)
007b/5

m. (sū'-i m.-ı hār) 003a/10,
005a/11, 005b/10, 006a/6, 007a/6,
007a/13, 008a/14, 010b/10, 011a/3,
014b/19, 016b/15

m. (sū'-i m.-ı hārılarını)022a/1
m. (sū'-i m.- ı hārı) 016a/18
m. (sū'-i m.- ı hārūñ) 007b/4
m. (sū'-i m.+ ından)021a/1
m. (sū'-i m.+ ını) 019a/10
m. (sū'-i m.+ lar) 014b/15
m. (sū'-i m.+ ları) 007a/5
m. (sū'-i m.+ larını) 014b/19
[25]

mu'ālecāt Ar. (*mu'ālece* sözcüğünün çoğulu) İlaçla yapılan tedaviler.

m. 025a/16
[1]

mu'ālece Ar. İlaçla yapılan tedavi.

m. 019b/1, 020a/5, 021b/8,
024a/19
m.+ ler 026b/3, 026b/16,
029a/13
m.+ lerile 024b/11
m.+ lerini 001b/8
m.+ si 003a/3, 003a/4, 016b/3,
023a/10, 030a/2
m.+ sin 011b/13, 011b/14
m.+ sinde 026a/1, 027a/12,
029b/7
m.+ sine 030b/9
m.+ sine (tedbīr-i m.)002a/3
[21]

***mu'ālece et-/it-** Ar. + *Türk*.
İlaçla tedavi etmek.

m. -mek 015a/2
[1]

m. -erlerse(iderlerse) 002b/7
[1]

***mu'ālece eyle-** Ar. + *Türk*.

İlaçla tedavi etmek.

m. -dük 021b/16
[1]

***mu'ālece-i bi'l-ezdād** Ar.

Hasta- lığın mizacına zıt olarak
uygulanan tedavi.

m. dan 016a/11
[1]

mu'ammer Ar. Yaşayan, hayatta olan.

***mu'ammer ol-** Ar. + *Türk*. Yaşamak.

m. -mamağ 010b/1
[1]

mu'aẓẓam Ar. Büyük.

m. 002b/9, 025a/5
[1]

muḥāẓī Ar. Aynı sırada olan.

m.+ sinden 021a/3
[1]

muḥkem Ar. İyice, adamakıllı, sağlamca.

m. 027a/7
[1]

muḥtebis Ar. Kapanıp kalan, hapsolan.

m.+ i (dem-i m.) 008a/19
[1]

***muḥtebis ol-** Ar. + *Türk*. Kapanıp kalmak.

m. -ur 007a/3
[1]

muḥtelife Ar. (*muhtelif* sözcüğünün müennes şekli.) Farklı, çeşit çeşit.

m. (emrāz-ı m.)004b/15, 005a/5
[2]

muḥterik Ar. Yanmış, yanık.

m. (bevl-i m.) 014a/1
m. (dem-i m.) 005a/13
m. (dem-i m.- i fâsid olup)

008b/2

[3]

***muhterik ol-** *Ar. + Türk.*

Yanmak.

m. -an 014a/19
m. -up 003b/7, 003b/11
m. -ur 006a/1, 006a/7, 006a/8
m. -ursa 015b/7, 031a/19

[8]

muhterika *Ar. Muhterik* kelimesinin aynı anlamdaki müennes şekli.

m.(aḥlāt-ı fâside-i m.) 016a/16
m.(aḥlāt-ı m.- i sevdâviyyeden)

018a/13

m.+ nuñ (aḥlāt-ı m.)012b/5
m.+ ya (aḥlāt-ı m.)014a/9

[4]

muḥaddem *Ar. Evvel, önce.*

m. 007a/4, 030a/18, 030b/7

[3]

muḥaṣṣer *Ar. Kabuğu soyulmuş.*

m. 027b/13

[1]

muḥaṭṭı'a *Ar. Parçalayıcı.*

m. (edviye-i m.)016a/9, 016a/14

[2]

muḥayyi' *Ar. Kusmaya sebep olan.*

m. 028a/9

m.+ yi 028a/14

[2]

murabbā *Ar. Şekerle karıştırılıp pelte kıvamına gelinceye kadar kaynatıldıktan sonra dondurularak yapılan meyve suyu tatlısı.*

m.+ sı 018b/1, 018b/2

[2]

murād *Ar. İstek, arzu.*

***murād olun-** *Ar. + Türk.*

İstenmek, arzu edilmek.

m. -sa 014a/14, 014a/16,

016b/5

[3]

muraṭṭıb *Ar. Nemlendiren.*

m. 016b/6

[1]

muraṭṭıba *Ar. muraṭṭıb* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

m. (edviye-i m.)016a/8

[1]

muṣaffā *Ar. Arıtılmış.*

m.+ dan ('uşāre-i m.) 021a/14,

021a/17

m.+ yı (mā'-i m.) 026a/7

[3]

Muṣṭafa Feyzi *Resāilü'l-Müşfiyye li'l-Emrāzi'l-Müşkile* adlı eserin müellifi.

M. 002a/18

[1]

mu'tād *Ar. Alışılmış, âdet hâline getirilmiş.*

***mu'tād ol-** *Ar. + Türk.*

Alışılmak, âdet hâline getirilmek.

m. -anlar 008b/5

m. -anlaruñ 008a/19

[2]

mutavassıṭa *Ar.(Mutavassıṭ* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli) Orta derecede.

m. (ḥuḳne-i m.)023a/10

m. (iḥtikān-ı m.)021b/11

m. (hukne-i m.- 1 leyyine)
021b/9
m.+ dur (hukne-i m.) 017a/5
m.+ dur (ihtikān-ı m.)030a/3,
030b/11

[6]

mutazarrır Ar. Zarar gören.
***mutazarrır ol-** Ar. + Türk.
Zarar görmek.

m. -maya 015b/19
[1]

mu'tedil Ar. Orta kararda.

m. 020b/5
[1]

mu'tedile Ar. *Mu'tedil* sözcüğünün
aynı anlamdaki müennes şekli.

m. (harekāt-ı m.) 008a/12,
032a/6
[2]

mu'temed Ar. İnanılır, güvenilir.
m.+ lerinden 025b/17
[1]

***mu'temedün-‘aleyh** Ar. Ken-
disine güvenilen, sözüne inanılır kimse.
m. +lerinden 024b/17
[1]

muṭlaḳ Ar. Kesin, kayıtsız şartsız.
m. 007b/11, 008a/3, 031b/5
[3]

muttaşıl Ar. Bitişik.
m.+ dur 005b/3
m. olan 010b/18
[2]

mu'zam Ar.(ilaç için) En etkili.
m. 030a/2, 030b/11
[2]

muẓır Ar. Zararlı.

m.+ dur 007b/16, 007b/19,
008a/5, 031a/13, 031a/15, 031a/16,
031a/17, 031a/19, 031b/2
[9]

muẓırr Bkz. **muẓır**

m. 007b/6
m. olan 007b/9
[2]

muẓırra Ar. *Muẓır* sözcüğünün aynı
anlam- daki müennes şekli.
m.(tedbīr-i ağzıye-i m.) 031a/11
[1]

muẓlime Ar. (*Muẓlim* sözcüğünün aynı
anlamdaki müennes şekli)Yoğun.
m.+ nūñ (ebḥire-i m.) 012a/4
[1]

mübāşeret Ar. Bir işe başlama.

***mübāşeret eyle-** Ar. + Türk.
Bir işe başlamak.
m. -düm 002b/6
m. -yeler 032a/8
[2]

***mübāşeret it-** Ar. + Türk. Bir
işe başlamak.
m. -eler (ideler)022a/12
m. -en (iden)016a/19
m. -er(ider) 030b/10
[3]

mübeddel Ar. Dönüşen.

***mübeddel ol-** Ar. + Türk.
Dönüş- mek.
m. -masını 003b/5
m. -ur 005b/11, 031b/1
[3]

müberriḍāt Ar. (*Müberride* sözcüğü-
nün çoğulu) Soğutucular.
m. 016a/18
[1]

müberraide Ar. (*Müberraide* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli) Soğutucu.

m. (edviye-i m.) 020b/9
[1]

mübtelā Ar. (Bir derde, bir hastalığa) Tutulmuş.

***mübtelā ol-** Ar. + Türk. Bir derde, bir hastalığa) Tutulmak.

m. -anlar 002b/3
m. -anlara 020b/8, 021b/17
m. -anlarda 001b/14
m. -anlardan 010a/10, 015a/3
m. -anların 024b/18
m. -anların 003b/1, 009a/4,
014b/9, 014b/17, 016b/4, 021b/15,
022a/12, 024a/15
m. -mağla 029b/5
m. -up 015a/17
[17]

müceddeden Ar. Yeniden.

m. 016a/6
[1]

müctemi‘ Ar. Bir araya gelmiş.

m.+ inden 012b/5
[1]

***müctemi‘ ol-** Ar. + Türk. Bir araya gelmek.

m. -an 005b/8, 012b/9, 012b/15
m. -madan 008a/10
[4]

müctemi‘a Ar. *Müctemi‘* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

***müctemi‘a ol-** Ar. + Türk. Bir araya gelmek.

m. -an 003b/6, 005a/3, 006b/1
m. -ıcağ 006a/9
m. -madan 012a/16
m. -mağla 030a/1

m. -mağdandır 015b/16
m. -masındandır 005b/16
m. -up 003b/13
m. -ur 005b/10
m. -ursa 006a/18
[11]

müdāvemēt Ar. Devam etme.

***müdāvemēt eyle-** Ar. + Türk. Devam etmek.

m. -düm 025a/3
m. -megi 024a/1
m. -mekle 021b/16
m. -se 025a/14
m. -yüp 019a/2
[5]

***müdāvemēt it-/et-** Ar. + Türk. Devam etmek.

m. -eler (ideler) 019a/9,
019a/19, 022b/3
[3]
m. -meyeler 031a/4
[1]

müddet Ar. Zaman.

***müddet-i medīd** Ar. Uzun zaman.

m. 016b/1, 021b/6
[2]

müferriḥ Ar. Ferahlık veren.

m. 018b/16, 022a/10
[2]
m.+ den (ma‘cūn-ı m.) 018b/15
[1]

müfettiḥ Ar. Açıcı.

m. 025b/14
[1]

müfettiḥa Ar. *Müfettiḥ* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

m. (edviye-i m.) 016a/10
[1]

müherra Ar. İyice pişmek.
m. 019a/15, 020b/1
[2]

mükerrer Ar. Tekrarlanmış.
m. 011a/10
m. (gül-i m.)026b/11
m.+ i (gül-i m.)020a/7
[3]

mülāyim Ar. Yumuşak.
***mülāyim ol-** Ar. + Türk.
Yumuşak olmak.
m. -up 023a/9
[1]

müleyyin Ar. (ilaç için)Yumuşatıcı.
m.+ i 019b/2
[1]

***müleyyin ol-** Ar. + Türk.
Yumuşatıcı olmak.
m. -mak 016b/6
[1]

müleyyine Ar. *Müleyyin* sözcüğünün
aynı anlamdaki müennes şekli.
m. (edviye-i m.- i hafife)
024a/18
[1]

***müleyyine-i hafife** Ar. Hafif
yumuşatıcı(ilaç)
m. +yi 023a/11
[1]

mültehib Ar. İltihaplı.
***mültehib ol-** Ar. + Türk.
İltihaplı olmak.
m. -ur 005b/3
[1]

mümkün Ar. Olması, gerçekleşmesi im-
kân dâhilinde olan, mümkün.

m. 015b/11, 030b/16
[2]

***mümkün ol-** Ar. + Türk. Müm-
kün olmak.
m. -maz 017b/15, 027b/7
m. -ursa 031b/18
[3]

mümted Ar. Uzun süreli.
***mümted ol-** Ar. + Türk. Uzun
süreli olmak.
m. -ursa 013b/11
[1]

münāsib Ar. Uygun, münasip.
m. 018a/11, 022a/15
m.+ dür 021a/4, 023b/17,
024b/5, 031a/8, 031a/11, 031b/17
[8]

***münāsib ol-** Ar. + Türk.
Uygun olmak.
m. -an 004a/16
[1]

mündefi' Ar.(Hastalık, sıkıntı vb.
için) Atlatmış olan.
***mündefi' ol-** Ar. + Türk. .(Hasta-
lık, sıkıntı vb. için) Atlatmış
olmak.
m. -an 014a/8
[1]

mündefi'a Ar. *Mündefi'* sözcüğünün
aynı anlamdaki müennes şekli.
***mündefi'a ol-** Bkz. **mündefi'**
ol-
m. -maz 026b/3
[1]

münevvim Ar. Uyku getiren, uyutucu.
m.+ i (müstahele-i m.)027b/9
[1]

münkasım Ar. Bölümlere ayrılmış, bölünmüş.

***münkasım ol-** Ar. + Türk.

Bölümlere ayrılmak, bölünmek.

m. -duğu 013b/8

[1]

müntefi' Ar. Yarar sağlayan.

***müntefi' ol-** Ar. + Türk. Yarar sağlamak.

m. -ur 015a/13

[1]

mür Ar. Acı.

m.+ dür 023b/15

[1]

***mür ol-** Ar. + Türk. Acı olmak.

m. -an 023b/15

[1]

mürekkeb Ar. Terkip edilmiş, iki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelen karışım.

***mürekkeb ol-** Ar. + Türk.

Terkip edilmek.

m. -an 018a/16, 019b/2, 028b/15

[3]

mürri-i şāfī Ar. *Burseraceae* familyasından, çeşitli balsam ağaçlarından elde edilen güzel kokulu, reçine sakızı.

m. 026b/8

[1]

mürür Ar. (zaman bildiren sözcükler için) Geçip gitme, sona erme.

m.+ ından 006b/18, 018b/19, 020a/12, 022a/10

[4]

***mürür-ı eyyām** Ar. Günlerin geçmesi.

m. 003b/4

[1]

müsā'id Ar. Uygun, elverişli.

m. 017a/16

[1]

müseddid Ar. Tıkayan.

m.+ dür 031b/17

[1]

***müseddid ol-** Ar. + Türk. Tıkkamak.

m. -mağla 031a/18

[1]

müşhil Ar. Bağırsakların çalışmasını sağlayan, kabızlığı giderici, dışkının kolayca dışarıya atılmasına yarayan ilaç.

m. 016b/7, 016b/13, 016b/19, 021b/7

m.+ lerün 018a/9, 018a/15

[6]

***müşhil-i kavī** Ar. Kuvvetli müşhil.

m. 016b/17

[1]

müşhilāt Ar. (müşhile sözcüğünün çoğulu) Müshiller.

m. 017a/4

[1]

müşhile Ar. *Müşhil* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

m. (edviye-i m.- i kaviiye) 016b/12

m.+ de (edviye-i m.) 016b/8

[2]

müstaḥil Ar. Bir durumdan başka duruma geçme, dönüşme.

***müstaḥil ol-** Ar. + Türk. Bir durumdan başka duruma geçmek, dö-

nüşmek.

m. -mağla 003b/8

m. -up 010a/17

[2]

müstaḥleb Ar. Süt hâline getirilmiş, süt gibi beyaz ve sübye tarzında yapılmış ilaç.

m.+ i 028a/7

[1]

* **müstaḥleb-i münevvim** Ar.

Uyutucu etkisi olan sübye tarzında yapılmış ilaç.

m. +i 027b/9

[1]

müsta'id Ar. Yatkın, hazır.

m.+ lerdür 015a/7

[1]

* **müsta'id ol-** Ar. + Türk. Yat-

kın olmak, hazır olmak.

m. -ur 004a/11

[1]

müstefid Ar. Yararlanan.

* **müstefid ol-** Ar. + Türk.

Yararlanmak.

m. -alar 014a/12

m. -anlar 002b/8

[2]

müsterih Ar. Rahat, huzurlu.

m. 006b/10

[1]

***müsterih ol-** Ar. + Türk. Rahat

olmak, huzurlu olmak.

m. -maz 009a/2

[1]

müstes'id Ar. Uğur sayan.

* **müstes'id ol-** Ar. + Türk. Uğur

saymak.

m. -an, 002a/17

[1]

müşābih Ar. Benzeyen.

m. 014a/5, 015a/17, 029b/17

m.+ dūr 014a/15

[4]

müşāhede Ar. Gözlemlenme.

***müşāhede eyle-** Ar. + Türk.

Gözlemlemek.

m. -diler 022a/16

m. -dük 005a/7

m. -düm 023b/2, 024b/12,

026a/3, 027a/14, 029b/6, 029b/12

m. -ye 015a/3, 016b/2

m. -yeler 021b/9

[11]

***müşāhede it-** Ar. + Türk.

Gözlemlemek.

m. -eler (ideler)022b/2

m. -erler (iderler) 012a/18

[2]

***müşāhede olun-** Ar. + Türk.

Gözlemlenmek.

m. -ur 006b/15

[1]

müşāreke Bkz. **müşāreket**.

m.+ si 006b/5, 009b/11, 012a/10

[3]

müşāreket Ar. Ortaklık.

m.+ i 011b/18

[1]

müşerref Ar. Şerefli.

***müşerref ol-** Ar. + Türk.

Şereflemek.

m. -an 002a/17

[1]

müşted Ar. (hastalık için) Şiddetlenmiş.

***müşted ol-** Ar. + *Türk.* Şiddetlenmek.

m. -mağa 009a/8

[1]

mütāla‘a Ar. İnceleme, tetkik.

m. 001b/13

[1]

müteahhîr Ar. Sonra gelen, sonraki.

m.+ leri 003b/1, 003b/4

m.+ lerinden 014b/12, 024b/17, 025b/17

m.+ lerüñ 004b/3

[6]

müteahhîrîn Ar. (*müteahhîr* sözcüğünün çoğulu) Sonradan gelenler, sonraki-ler.

m. 004b/6, 004b/8

[2]

müte‘assir Ar. Zor, zahmetli.

* **müte‘assir ol-** Ar. + *Türk.* Zor olmak, zahmetli olmak.

m. -mağla 001b/11

[1]

müte‘ayyin Ar. Meydanda olan.

***müte‘ayyin ol-** Ar. + *Türk.* Meydanda olmak.

m. -dı 010b/6

[1]

mütecāviz Ar. -i geçen, -den fazla, çok.

m. 010a/13

[1]

müteellim Ar. Acı duyan.

***müteellim ol-** Ar. + *Türk.* Acı duy- mak.

m. -madan 009b/11

m. -ur 006b/6

[2]

müteferrikan Ar. Ayı olarak.

m. 001b/9

[1]

müteḥaccir Ar. Taşlaşmış.

***müteḥaccir ol-** Ar. + *Türk.* Taşlaş- mak.

m. -ur 016b/18

[1]

müteḥallil Ar. Eriyerek çözülmüş.

***müteḥallil ol-** Ar. + *Türk.* 1. Eriye- rek çözülmek.

m. -duğı 013a/13

m. -duğda 013a/16

m. -ur 006b/11, 008a/8

m. -ursa 013b/12

[4]

2. (Ruh için) Dengenin bozulması.

m. -ur 008a/8

[1]

müteḳaddimîn Ar. (*müteḳaddim* sözcüğünün çoğulu) Önce gelenler, öncekiler.

m. 004b/3, 004b/8

m.+ den 003a/17

[3]

mütemādī Ar. Devamlı.

***mütemādī ol-** Ar. + *Türk.* Devamlı olmak.

m. -a 008a/6

m. -dı 010a/12

m. -ur 010a/9

m. -ursa 015a/19

[4]

mütevāliye Ar. Ara vermeden, aralıksız.

m. 019a/16, 025a/14, 027a/8,
027a/10

[4]

mütevellid Ar. Meydana gelen.

***mütevellid ol-** Ar. Meydana
gelmek.

m. -up 009b/16

[1]

müttefik Ar. Fikir birliğine varan.

m.+ lerdür 004b/11

[1]

müzākere Ar. Fikir alışverişinde bulun-
ma.

m.+ m 001b/13

[1]

müzmine Ar. (*müzmin* sözcüğünün aynı
anlamdaki müennes şekli.) Kronik.

m.+ den (emrāz-ı m.) 020b/19

m.+ dendür (emrāz-ı m.) 014b/11

[2]

nāfi‘ Ar. Faydalı.

n.+ dūr 020b/6, 021b/18,

024a/10, 030b/19, 032a/6

[5]

***nāfi‘ ol-** Ar. + *Türk.* Faydalı
olmak.

n. -ur 002b/3

[1]

nāfi‘a Ar. *nāfi‘* kelimesinin aynı anlam-
daki müennes şekli.

n.(tedbīr-i ağzıye-i n.) 030b/17

[1]

naḳ‘ Ar. Sıcak suda haşlama.

***naḳ‘ eyle-** Ar. + *Türk.* Sıcak
suda haşlamak.

n. -yüp 018a/8

[1]

***naḳ‘ it-** Ar. + *Türk.* Sıcak suda
haşlamak.

n. -eler (ideler) 020a/2,

021a/17, 021a/19, 026a/17

n. -üp (idüp) 020a/10, 028b/1

[6]

***naḳ‘ olun-** Ar. + *Türk.* Sıcak
suda haşlanmak.

n. -a 021a/13

n. -duḳdan 020a/7

[2]

nām Far. İsim, ad.

n. 004b/16, 005a/8, 023a/14,

024b/2, 024b/18, 026b/2

[6]

nā-ma‘lūm Fars. + Ar. Bilinmeyen.

***nā-ma‘lūm ol-** Far. + Ar. +
Türk. Bilinmemek.

n. -ursa 029a/18

[1]

nār Fars. Ateş.

***nār-ı ḥafīf** Ar. + *Türk.* Hafif
ateş.

n. +de 023b/11

[1]

nās Ar. İnsanlar, halk.

n.+ inuñ 022a/5

[1]

nāşi Ar. (–den) dolayı, sebebiyle.

n. 008b/17, 011b/16, 021a/2

[3]

nā-ümid Fars. Ümitsiz.

***nā-ümid ol-** Fars. + *Türk.*
Ümitsiz olmak.

n. -ur 012a/14

[1]

nāyibe Ar. (humma ile birlikte) Nöbetli.

n. (ḥummāyāt-ı n.) 005a/4
[1]

naẓar *Ar.* Bakma, bakış.

***naẓar olun-** *Ar. + Türk.*

Bakılmak.

n. -duḡda 011b/11

[1]

naẓc *Ar.* Olgunlaşma, kıvama gelme.

n.(ḡable'n-n.) 016b/19

[1]

neçe (< ne+ce < ne+çe) Çok, pek çok.

n. 005a/16

[1]

nef' *Ar.* Fayda.

n.+ a 002b/13

n.+ dūr('aẓīm'ün-n.) 019a/5

n.+ in 029b/6

n.+ ini 024b/12, 026a/3, 029b/12

[6]

***nef'-i 'ām ol-** *Ar.* Herkesin faydasına olmak.

n. -sun 002b/1

[1]

nefes *Ar.* Soluk.

n.(usret-i n.) 006b/8

[1]

nefḡa *Ar.* Üfürme.

n. 006b/13, 006b/19, 014b/10

[3]

nefs *Ar.* 1. İç, iç taraf.

***nefs-i ciger** *Ar. + Türk.* Ciğerin içi.

n. 006a/11

[1]

***nefs-i mi'de** *Ar.* Midenin içi.

n. 005b/5, 006a/10

n. +de 007a/1

[3]

***nefs-i ri'e** *Ar.* Akciğerin içi.

n. +ye 012b/12

[1]

***nefs-i ṭalaḡ** *Ar. + Türk.*

Dalaḡın içi.

n. 006a/12

n. +a (ṭalaḡa) 013b/8

n. +da 005b/12

[3]

***nefs-i ṭihāl** *Bkz. nefis-i ṭalaḡ.*

n. +de 006b/13

[1]

***nefs-i yürek** *Ar. + Türk.* Kalbin

İç.

n. +e (yürece) 009b/12

[1]

2. Bir kimsenin kendi öz varlığı.

n.+ imde 026a/3, 029b/11

[2]

nefsānī *Ar.* Nefse ait.

n.+ yi (rūḡ-ı n.) 013b/1

[1]

nefsāniyye *Ar.* *Nefsānī* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

n.+ dūr (infi'ālāt-ı n.) 008a/5

n.+ si (rūḡ-ı n.) 012b/19

n.+ yi (rūḡ-ı n.) 027b/5

[3]

nerm *Far.* (ateş için) Hafif.

n. 025b/9, 026a/14, 029a/10, 030b/3

[4]

netice *Ar.* Sonuç.

***netīce-i kelām** Ar. Sonuç
olarak, özetle.
n. 006a/9, 031b/2
[1]

nevm Ar. Uyku.
n. 013b/3, 013b/13
[2]

n. (tedbīr-i n.) 031b/18
[1]

nısf Ar. Yarı, yarım.
n.+ ı 020b/2, 022b/10, 026a/14,
028a/17, 030a/16
n.+ ina 017b/7
[6]

***nısf'ül-leyl** Ar. Gece yarısı.
n.+ den 013b/5, 013b/6
[2]

nilüfer Far. Nilüfergiller familyasından
nymphaea ve nuphar cinsinden su bitki-
lerine verilen genel ad, nilüfer.
n. 008a/2, 027b/14
[2]

nişāb Ar. Kaynak.
n.(risāle-i şihhat-i n.) 001b/3
[1]

nisbet Ar. Oran.
n. 015a/9
[1]

***nisbet olun-** Ar. + Türk. Oran-
lanmak.
n. -sa 004a/1
[1]

nisvān Ar. Kadınlar.
n. 008b/10
n.+ a 015a/4

n.+ da 015a/10
n.+ dan 015a/7
n.+ uñ 015a/7
[5]

nitekim Ar. Cümle başında kendisinden
önce gelen cümledeki hükmü doğrula-
mak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki
... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır.
n. 007b/5, 010a/5, 010a/9,
018a/14, 027a/19
[5]

noķşān Ar. Eksiklik.
n.+ ı 025b/11
[1]

nuķū' Ar. Suda haşlanmış olan şeyler.
n.+ ı 021b/4
n.+ lardan 021a/19
[2]

nüfūz Ar. (içine) Geçme, (içe) işleme.
***nüfūz et-/it-** Ar. + Türk. (içine)
Geçmek, (içe) işlemek.
n. -meden 015b/10
[1]

n. -üp(idüp) 029b/18
[1]

nüşa Ar. Yazılı, yazılmış şey.
***nüşa-i hikmet-i intisāb** Ar.
Konuyla ilgili bilgilerin yer aldığı nüs-
ha.
n. +uñ 001b/3
[1]

nüşuḥ Ar. (nüşa sözcüğünün çoğulu.)
Yazılmış olan şeyler.

***nüşuḥ-ı te'lifāt-ı Latīn** Ar.
Latin yazarlar tarafından yazılmış
eserler.
n. 001b/12
[1]

O

oğlak Keçi yavrusu.

o. 030b/18

[1]

oğul otı 25-100 cm. yükseklikte, çok yıllık, soluk sarı veya beyazımtırak çiçekli, yaprakları yatıştırıcı, gaz söktürücü olarak kullanılan otsu bir bitki, *kovan otu*.

o. 018b/9, 021a/9, 024a/4,

024a/12, 025a/11, 026a/18, 029a/4

o.+ nı 029b/14

[1]

ol - olmak, meydana gelmek, oluşmak.

o.- a 007b/8, 007b/13, 011b/19,

020b/10, 026b/8, 028b/10, 029a/7,

029b/19, 031b/15

o.- an 003a/9, 003a/12, 003a/14,

004a/14, 005b/3, 005b/12, 006a/3,

006a/11, 006a/12, 006a/14, 006b/7,

006b/17, 007b/13, 007b/15, 008a/3,

008a/13, 008b/10, 009b/7, 010a/17,

010b/11, 012a/12, 012a/17, 012b/1,

012b/2, 012b/13, 013a/9, 014a/11,

015b/9, 016a/13, 016a/17, 016b/14,

018a/3, 018a/4, 019b/6, 019b/8, 020a/14,

021b/3, 022b/4, 023a/8, 024b/6, 024b/8,

024b/10, 025a/5, 029b/3, 029b/7,

030a/18, 031a/16, 031a/18

o.- andan 031b/16

o.- anı 004a/4

o.- anlar 002b/6

o.- anlara 008a/4

o.- anlarına 024b/19

o.- dığı 004a/12, 006b/15,

008a/2, 011a/12, 029a/12, 029a/18,

030b/1, 030b/11

o.- duğın 030b/9

o.- duğından 003a/15, 025b/2

o.- duğındandır 015b/17

o.- duğda 027b/14

o.- ıcağ 003b/18, 003b/19,

004a/3, 004b/18, 005a/15, 005b/4,

006a/16, 007b/5, 009a/17, 009b/1,

010b/19, 011a/16, 015b/18, 016a/16,

017a/3, 021a/3, 023b/7, 025b/6

o.- madığı 011a/17

o.- maduğını 003b/2

o.- maduğının 011a/18

o.- maduğından 010a/4, 015a/16

o.- mağ 016b/1, 030b/17

o.- mamadan 025a/13

o.- mamağıla 012a/5, 025b/6

o.- mamağ 006a/19

o.- masa 010a/19

o.- maya 004a/1, 015a/6,

031b/19

o.- mayan 027a/4

o.- mayup 015a/5

o.- maz 009a/16

o.- mazsa 015a/16

o.- up 004b/12, 007b/4, 009b/4,

026b/3

o.- sa 004b/17, 008a/19

o.- şun 002b/2

o.- ur 004a/5, 004a/6, 004a/14,

004b/4, 004b/14, 005b/19, 006a/16,

006b/14, 007a/4, 007a/9, 008a/11,

010a/2, 010a/3, 010b/9, 012a/15,

012a/16, 012b/6, 013a/9, 013b/15,

013b/16, 014a/3, 014a/4, 014a/7,

015a/10, 017a/1, 023b/12, 024a/16

o.- ursa 004b/15, 006b/13,

006b/17, 007a/5, 009a/1, 015b/5,

015b/6, 015b/7, 015b/13, 031a/10,

031a/13, 032a/1

[158]

o.- a ('ale'r-rîk ol-)032a/7

o.- a ('ale's-şeb' ol-) 032a/5

o.- a (baṭūlhaẓm ol-)007b/7

o.- a (ma'lūm ol-) 003b/18,

006b/1, 010a/3, 014a/9, 014b/2,

014b/11, 015b/14, 016b/4, 018a/12,
021b/16, 022b/4, 024a/15, 027a/16
o.- a (mütemādī ol-) 008a/6
o.- alar (fāidemend ol-) 002b/8
o.- alar (müstefīd ol-) 014a/12
o.- amamağdur (kādīr ol-)
013a/8, 013a/12
o.- an (‘alīl ol-) 014b/6
o.- an (‘ārız ol-) 021b/13,
025b/18, 026a/1, 026b/14, 029b/4
o.- an (fāsīd ol-) 028a/10
o.- an (feyż-resān ol-) 002b/1
o.- an (ğalīz ol-) 004a/15
o.- an (hāşıl ol-) 004b/1,
009a/14, 009a/18, 010b/12, 014a/13,
016a/17, 031b/3, 031b/4
o.- an (kavī ol-) 016b/8
o.- an (laţīf ol-) 030b/16
o.- an (lāyih ol-) 002a/1
o.- an (lāyık ol-) 024a/17
o.- an (lāzım ol-) 008a/18
o.- an (mağşuş ol-) 022b/16
o.- an (me’ūf ol-) 002b/19,
006b/12, 016a/3, 022b/6
o.- an (mevcūd ol-) 001b/11
o.- an (mevşūf ol-) 020b/7
o.- an (mezkr ol-) 003a/8
o.- an (muhterik ol-) 014a/19
o.- an (muttaşıl ol-) 010b/18
o.- an (mużırr ol-) 007b/9
o.- an (müctemi‘ ol-) 005b/8,
012b/9, 012b/15
o.- an (müctemi‘a ol-) 003b/6,
005a/3, 006b/1
o.- an (münāsib ol-) 004a/16
o.- an (mündefi‘ol-) 014a/9
o.- an (mür ol-) 023b/15
o.- an (mürekkeb ol-) 018a/16,
019b/2, 028b/15
o.- an (müşerref ol-) 002a/17
o.- an (rācıl ol-) 009a/6
o.- an (şālīh ol-) 004a/5, 004a/18,
010b/5
o.- an (sebeb ol-) 005b/15,

018a/12
o.- an vākī‘o.) 003a/5, 014a/17
o.- an (vāşıl ol-) 013a/16
o.- an (za‘īf ol-) 016a/2
o.- an (müsta‘id ol-) 002a/17
o.- anı (ğalīz ol-) 006a/4,
016b/18
o.- anı (rakīk ol-) 016b/18
o.- anı (şālīh ol-) 004a/3
o.- anını (ğalīz ol-) 010a/18,
016b/10
o.- anlar (mu‘tād ol-) 008b/5
o.- anlar (mübtelā ol-) 002b/3
o.- anlar (müstefīd ol-) 002b/8
o.- anlar (tālīb ol-) 014a/12
o.- anlara (mübtelā ol-) 020b/8,
021b/17
o.- anlarda (mübtelā ol-)
001b/14
o.- anlardan (mübtelā ol-
)010a/10, 015a/4
o.- anların (mübtelā ol-) 024b/19
o.- anların (mu‘tād ol-) 008a/19
o.- anların (mübtelā ol-) 003b/1,
009a/4, 014b/9, 014b/17, 016b/4,
021b/15, 022a/12, 024a/15
o.- dı (ma‘lūm ol-) 010b/4,
011a/12, 014b/9, 025b/5
o.- dı (müte‘ayyin ol-) 010b/6
o.- dı (mütemādī ol-) 010a/12
o.- dı (zāhib ol-) 011a/16
o.- dı (evlā ol-) 024a/8
o.- dı (kāmīl ol-) 015a/1
o.- dı (kavī ol-) 011a/5
o.- dı (za‘īf ol-) 025b/5
o.- dılar (halāş ol-) 019a/3
o.- dılar (zāhib ol-) 004b/5,
004b/8
o.- du (ma‘lūm ol-) 010a/16
o.- du (zuhūr ol-) 002a/19
o.- du (münkasım ol-) 013b/8
o.- du (mütehallil ol-) 013a/13
o.- duğundan (fāsīd ol-) 005a/18
o.- duğundan (me’ūf ol-) 003a/11

o.- duğum (‘āciz ol-) 027a/12
o.- duğda (‘ārız ol-)027b/8,
029a/3, 029b/6
o.- duğda (mütehallil ol-)
013a/16
o.- duğda (rakīk ol-) 015b/12
o.- duğdan (pāk ol-) 004a/7
o.- duğları (zāhib ol-)011b/16
o.- duğlarını (ḥalāş ol-) 005a/7
o.- dum (maḥzūn ol-)025a/2
o.- ıcağ (müctemi‘a ol-)006a/9
o.- madan (za‘īf ol-) 008b/17
o.- madan (‘ārız ol-) 015a/19
o.- madan (ḥāşıl ol-) 007a/11
o.- madan (müctemi‘ol-)
008a/11
o.- madan (müctemi‘a ol-)
012a/16
o.- madan (müteellim ol-
)009b/11
o.- madan (rakīk ol-) 015b/12
o.- madığından (ğalīz ol-)
011a/19
o.- madığından (sākin ol-)
011a/12
o.- madılar (fāidemend ol-
)021b/16
o.- maduğından (zāhir ol-)025a/2
o.- maduğca (zāyil ol-) 027a/17
o.- mağ (‘ālim ol-)015b/19
o.- mağ (cem‘ol-) 014b/3
o.- mağ (ğızā ol-) 009a/11
o.- mağ (ḳavī ol-) 025b/4
o.- mağ (müleyyin ol-) 016b/6
o.- mağ (sū’-i mizāc-ı bārid ol-)
007b/5
o.- mağ (sülük ol-) 017b/15
o.- mağ (ṭavīlū’l-‘ömr ol-)010b/7
o.- mağ (veca‘ ol-)011a/17
o.- mağ (verem ol-) 014b/10
o.- mağdadur (ḥāşıl ol-)021a/2
o.- mağdandur (müctemi‘a ol-)
015b/16
o.- mağdur (‘ārız ol-) 012b/9,

012b/14, 012b/17, 013a/6, 013a/10,
013a/18
o.- mağdur (vāqī‘ ol-)012a/8
o.- mağdur (zāhir ol-) 013a/3,
013a/15
o.- mamağıla (ḳādir ol-) 003b/13
o.- mamağıla (şāliḥ ol-) 008b/3,
009a/19
o.- mamağıla (mezkūr ol-)002a/5
o.- mamağ (mu‘ammer ol-)
010b/1
o.- mamağ (vāşıl ol-) 011a/13
o.- mamasından (maḥşūs ol-)
006a/19
o.- ması (cārī ol-) 015a/8
o.- ması (ḥāşıl ol-) 005b/18
o.- masına (‘āciz ol-) 015b/13
o.- masına (ārız ol-) 011a/6
o.- masına (ḥāşıl ol-)003b/14,
004b/15, 004b/19, 008a/15
o.- masına (ziyāde ol-) 007b/4,
008a/1
o.- masından (‘ārız ol-) 007a/12
o.- masından (ḥāşıl ol-) 003b/11
o.- masındandur (müctemi‘a ol-)
005b/16
o.- masını (mübeddel ol-) 003b/5
o.- masınıñ (me’ūf ol-) 009a/9
o.- masınıñ (peydā ol-) 003b/17
o.- masınıñ (rakīk ol-) 013b/17
o.- maya (ḥāşıl ol-) 016a/6
o.- maya (mutazarrır ol-)
015b/19
o.- mayan (ḥāmil ol-) 025a/13
o.- mayanı (şāliḥ ol-) 004a/6
o.- mayup (ḳādir ol-)003b/10
o.- mayup (memzūc ol-) 008a/4
o.- mayup (ziyāde ol-) 018b/13
o.- maz (def‘ol-) 022b/5
o.- maz (ḥāşıl ol-) 009b/15
o.- maz (mesdūd ol-) 013b/19
o.- maz (mümkin ol-)017b/15,
027b/8
o.- maz (mündefi‘a ol-)026b/3

o.- maz (müsterih ol-) 009a/2
o.- maz (sâkin ol-) 028b/14,
029a/5, 029a/12, 029a/16, 029b/1,
030a/12, 030b/4, 030b/6, 030b/12
o.- maz (zâyl ol-) 013a/2,
027a/18
o.- mazdan (vâşıl ol-) 004a/9
o.- mazdan (zâyl ol-) 022a/19
o.- mış (bürâde ol-) 025a/7
o.- mış (hâşıl ol-) 007a/10
o.- mış (pâk ol-) 021a/12
o.- mışdur ('ârız ol-) 016a/8
o.- mışdur (hâşıl ol-) 007a/18
o.- sa (za'f ol-) 004b/17
o.- sun (âgâh ol-) 014a/12,
020b/4, 022a/7, 027b/3
o.- sun (ma'lûm ol-) 009a/9
o.-unca (maḥv ol-) 029a/10
o.- up ('ârız ol-) 003b/9, 005a/7,
015a/14, 027b/2
o.- up (bârid ol-) 014b/18,
016a/13
o.- up (beydâ ol-) 009a/18
o.- up (dem-i muḥterik-i fâsid ol-
) 008b/2
o.- up (ğâlib ol-) 010b/11,
015a/8
o.- up (hâşıl ol-) 004a/19,
007b/17, 030a/1
o.- up (muḥterik ol-) 003b/7,
003b/11
o.- up (mübtelâ ol-) 015a/17
o.- up (müctemi'a ol-) 003b/13
o.- up (mülâyim ol-) 023a/9
o.- up (müstahil ol-) 010a/17
o.- up (mütevellid ol-) 009b/16
o.- up (perîşan ol-) 012b/19
o.- up (za'îf ol-) 003b/12,
009a/12
o.- up (zâhib ol-) 009a/7
o.- up (zâhir ol-) 001b/6
o.- up (ziyâde ol-) 021a/4,
021b/7
o.- ur ('ârız ol-) 003b/8, 003b/11,

005b/1, 006b/7, 006b/19, 007b/7,
008b/19, 009a/1, 009a/2, 009a/3,
009b/10, 009b/12, 009b/13, 011a/2,
011b/5, 011b/6, 011b/11, 013a/1,
013b/4, 015b/3, 022a/13
o.- ur (âşikâre ol-) 003b/16
o.- ur (bâ'is ol-) 003b/14,
005a/17, 005b/7, 006a/8, 007a/17,
007b/4, 008a/1, 008a/15, 008b/1, 010a/6,
015b/4, 016b/8, 022a/5, 027b/2, 030a/2
o.- ur (fâsid ol-) 005a/17, 005b/5,
009a/14
o.- ur (ğalîz ol-) 005a/13, 006a/7
o.- ur (hâmile ol-) 025a/15
o.- ur (hâşıl ol-) 004a/13, 005a/5,
005a/15, 005a/19, 005b/6, 005b/13,
006b/4, 008b/18, 010b/12, 010b/15,
011b/4, 016a/16
o.- ur (helâk ol-) 015a/18
o.- ur (kâdir ol-) 013a/14
o.- ur (kalîl ol-) 004a/3
o.- ur (kerih ol-) 014a/4
o.- ur (ma'lûm ol-) 007a/2,
007a/12, 023b/8
o.- ur (mâil ol-) 007a/9, 014a/7
o.- ur (mâni' ol-) 013b/18,
018b/13
o.- ur (me'ûf ol-) 009a/4
o.- ur (me'yûs ol-) 029a/1
o.- ur (muḥtebis ol-) 007a/3
o.- ur (muḥterik ol-) 006a/1,
006a/7, 006a/8
o.- ur (mübeddel ol-) 005b/11,
031b/1
o.- ur (müctemi'a ol-) 005b/10
o.- ur (mültehib ol-) 005b/3
o.- ur (müntefi' ol-) 015a/13
o.- ur (müsta'id ol-) 004a/11
o.- ur (müteellim ol-) 006b/6
o.- ur (müteḥaccir ol-) 016b/18
o.- ur (müteḥallil ol-) 006b/11,
008a/8
o.- ur (mütemādî ol-) 010a/9
o.- ur (nâfi' ol-) 002b/3

o.- ur (nā-ümīd ol-) 012a/14
o.- ur (peydā ol-) 009b/6, 010a/5
o.- ur (sākin ol-)006b/10,
010a/8, 011a/8, 011b/7
o.- ur (sebeb ol-) 004b/15,
004b/19, 006a/17, 007b/14, 007b/18,
008a/17, 008b/11, 009b/3, 011a/6,
012a/13, 016b/11, 017a/3
o.- ur (vākī' ol-) 004a/10,
005a/11, 009a/5, 009b/9, 010a/2,
013a/18
o.- ur (za'if ol-) 007a/16,
016b/15
o.- ur (zāhir ol-) 014b/7, 014b/8,
015b/2
o.- ur (zāyil ol-) 013a/17, 023b/6
o.- ur (ziyāde ol-) 016b/14,
016b/15
o.- urlar (bā'is ol-) 008b/13,
009a/8
o.- urlar (emīn ol-) 008b/6
o.- ursa ('arız ol-)006b/9,
015a/5, 015b/10, 019a/18, 028b/18
o.- ursa (bārid ol-)018b/14
o.- ursa (ğālīz ol-) 011b/3,
015b/11
o.- ursa (ğālib ol-)005b/1,
008b/19
o.- ursa (kavī ol-) 009b/4,
014b/7, 016b/7
o.- ursa (muhterik ol-) 015b/7,
031a/19
o.- ursa (müctemi'a ol-) 006a/18
o.- ursa (mümkün ol-) 031b/18
o.- ursa (mümted ol-) 013b/11
o.- ursa (mütehallil ol-) 013b/12
o.- ursa (mütemādī ol-) 015a/19
o.- ursa (nā-ma'lüm ol-) 029a/19
o.- ursa (vākī' ol-)027a/8,
027a/10
o.- ursa (za'if ol-)011b/2, 015b/3
[400]

ol Üçüncü teklik şahıs zamiri, işaret

sıfatı, o.

o. 003b/10, 004a/8, 004a/9,
004a/12, 004a/13, 005a/13, 005b/3,
005b/4, 006a/1, 007a/17, 007a/18,
008b/4, 009b/7, 010a/5, 011a/5,
011a/19, 011b/1, 011b/13, 011b/17,
012a/6, 012a/11, 012b/5, 013a/1,
013a/2, 013a/16, 014a/5, 014b/1,
015b/9, 015b/10, 016a/8, 021a/3,
029a/17, 029a/18

[33]

olun - Olmak fiiline konu olmak

o.- a ('ālim ol-) 024a/9
o.- a (ğasl olun-) 027a/2
o.- a (isti'māl olun-) 028b/16
o.- a (naķ'olun-) 021a/14
o.- a (tabh olun-) 026a/10
o.- a (tekrār olun-) 017a/15
o.- an (isti'māl olun-) 017a/4
o.- an (tenāvül olun-) 010b/4,
012a/5
o.- an (zıkr olun-) 002a/19,
004b/3, 004b/11, 005a/5, 005b/17,
008b/12, 009b/14, 013a/6, 014b/2,
015b/1, 017a/9, 018a/9, 018a/15,
018b/14, 018b/18, 019a/3, 019b/1,
020a/6, 020b/4, 020b/7, 020b/12,
021b/2, 021b/8, 022a/10, 022b/5,
023a/8, 023b/12, 024b/11, 025a/16,
026b/3, 026b/16, 027b/13, 028a/6,
028b/6, 028b/12, 028b/15, 029b/1,
029b/2, 030b/5, 031a/1, 031a/7, 031a/10
o.- dı (beyān olun-) 010a/5,
018a/15, 027a/19
o.- dı (istidlāl olun-)010a/19
o.- dı (tesmiye olun-) 002b/15
o.- dı (tertīb ol-) 002b/16
o.- dı (terk olun-)018a/15
o.- dı (zıkr olun-)030b/8
o.- duğı (tedbīr olun-) 002b/7
o.- duğı (zıkr olun-) 022b/17
o.- duķda (naķar olun-) 011b/11
o.- duķdan (naķ'olun-) 020a/7

o.- duḡdan (ri‘āyet olun-) 020b/5
o.- duḡdan (saḥḫ olun-) 028b/11
o.- duḡdan (ṭabḥ olun-) 017a/10,
024a/5, 025a/9, 028a/1, 028a/17, 030a/8
o.- duḡdan (taṣfiye olun-)
021a/11, 023b/10
o.- ıcaḡ (taḥammül olun-)
017b/7, 022b/11, 028a/1, 029a/11
o.- maḡa (isti‘māl olun-) 025b/6
o.- maḡı (isti‘māl olun-) 025a/19
o.- maḡ (isti‘māl olun-) 018a/17
o.- maḡ (ṭabḥ olun-) 024a/3
o.- masına (tesmiye olun-)
003a/8
o.- mayup (te‘arrüf olun-) 002a/4
o.- maz (ḥiss olun-) 006a/18,
007a/1
o.- maz (teskin olun-) 027b/1
o.- mıṣ (beyān olun-) 024a/16
o.- mıṣ (taṣfiye olun-) 020a/1,
021b/1
o.- mıṣ (terbiye olun-) 018b/2,
018b/4, 018b/5, 025b/7, 026a/8
o.- sa (ifrāt olun-) 008a/12
o.- sa (murād olun-) 014a/14,
014a/16, 016b/6
o.- sa (nisbet olun-) 004a/2
o.- unur (farḡ ol-) 005b/17
o.- up (ṭabḥ olun-) 019b/18,
030a/16
o.- up (taḥrīr olun-) 002a/3
o.- up (taḡṭīr olun-) 028b/12
o.- up (ẓamm olun-) 021a/13
o.- ur (beyān olun-) 008b/14,
012a/2
o.- ur (ḥavf olun-) 015b/1
o.- ur (ḥiss olun-) 006b/13
o.- ur (isti‘māl olun-) 018a/10
o.- ur (istidlāl olun-) 007b/6
o.- ur (müṣāhede olun-) 006b/15
o.- ur (terciḥ olun-) 025b/7
o.- ursa (ifrāt olun-) 008a/5,
008a/16

o.- ursa (su‘āl olun-) 011a/16
[116]

olma Olmak.

o.+ sı 031a/2
o.+ sına 009a/7, 011a/15,
011b/15
o.+ sinuñ 010b/9, 011a/2
[6]
o.+ sına (ḡālīz ol-) 007b/18
[1]

olmaḡ Olma.

o. 017b/15, 30b/17
o.+ a (olmaga) 004a/11, 017a/2
o.+ dur 011a/7, 012b/7
o.+ ıla 003a/10, 003b/18,
005a/13, 005b/6, 006a/7, 006a/15,
006b/5, 007a/6, 007a/13, 007b/3,
007b/13, 007b/14, 007b/16, 009b/11,
009b/17, 010b/10, 011a/16, 011b/7,
012a/10, 013b/1, 013b/17, 014a/2,
014b/14, 014b/19, 016b/5, 021a/1,
021b/11, 023b/7, 025b/2, 029a/2
[35]

o. (sākin ol-) 030b/16
o.+ a (müştēd ol-) 009a/8
o.+ dur (‘ārız ol-) 012a/3,
012b/11
o.+ dur (gūnā-gūn ol-) 013b/14
o.+ dur (me‘ūf ol-) 008b/16
o.+ la (fāsīd ol-) 009a/11, 028a/8
o.+ la (ḡālīz ol-) 007b/2
o.+ la (ḡālīb ol-) 005a/6
o.+ la (me‘ūf ol-) 016b/13
o.+ la (mustehīl ol-) 003b/8
o.+ la (mübtelā ol-) 029b/5
o.+ la (müctemi‘a ol-) 030a/1
o.+ la (müseddid ol-) 031a/18
o.+ la (müte‘assir ol-) 001b/11
o.+ la (za‘īf ol-) 009b/6
o.+ la (ziyāde ol-) 011a/4
[18]

on Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı

o. 008b/5, 017a/11, 018a/2, 018b/15, 018b/16, 019b/3, 022a/19, 027a/8, 027b/12, 030a/5, 030a/9, 030a/15

o.+ ar 018b/1
[13]

on altı On beşten sonra on yediden önce gelen sayının adı.

o. 026a/11, 026a/15
[2]

on altıncı On altı sayısının sıra sıfatı.

o.+ sı 013a/10
[1]

on beş On dörtten sonra on altıdan önce gelen sayının adı.

o. 020a/11
[1]

on beşinci On beş sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 013a/8
[1]

on birinci On bir sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 012b/11
[1]

on dördüncü On dört sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 013a/2
[1]

on iki On birden sonran on üçten önce gelen sayının adı.

o. 018a/7, 020a/6, 020a/10, 021a/16, 026a/16, 028b/1
o.+ şer 026a/12
[7]

on ikinci On iki sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 012b/14
[1]

on sekizinci On sekiz sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 013a/14
[1]

on toktuzuncu On dokuz sayısının sıra sıfatı.

o.+ sı 013a/18
[1]

onuncu On sayısının sıra sıfatı.

o.+ sı 008b/9, 012b/8
[2]

on üç On ikiden sonra on dörtten önce gelen sayının adı.

o. 010a/10
[1]

on üçüncü On üç sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 012b/16
[1]

on yidinci On yedi sayısının sıra sıfatı.

o.+ si 013a/11
[1]

orta İki uçtan veya bütün noktalardan aynı uzaklıkta olan yer.

o.+ sından 028b/6
[1]

otur - Vücutun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek.

o.- alar 017b/8
o.- mayalar 020b/14
o.- up 008a/9
[3]

otuz Yirmi dokuzdan sonra otuz birden öne gelen sayının adı.

o. 010a/13, 017a/13, 017b/9, 017b/19, 019a/8, 025a/7, 028a/17, 030a/9

[8]

Ö

öd Karaciğer tarafından salgılanan yeşil sarı renkte acı sıvı.

ö.+ den 010b/15

[1]

ördek Perde ayaklılardan, evcil ve yabani cinsleri bulunan, kazdan küçük, paytak yürüyüşlü su kuşu.

ö. 031a/15

[1]

ötürü “den dolayı, -in yüzünden, -in sebe- biyle” anlamında zarf.

ö. 003a/11, 003a/15

[2]

öyle O şekilde, o biçimde anlamında zarf.

ö. 009a/17, 009b/1

[2]

P

pādişāh *Fars.* Osmanlı Devleti’nde hükümdarlara verilen unvan, sultan.

***pādişāh-ı a‘zām** *Fars.* + *Ar.*

En büyük padişah.

p. 002b/9

[1]

pāk *Fars.* Temiz.

p. 026a/15

[1]

***pāk it-** *Fars.* + *Türk.*

Temizlemek.

p. -er(ider) 024b/7

[1]

***pāk ol-** *Fars.* + *Türk.*

Temizlenmek.

p. -dukdan 004a/7

p. -mış 021a/12

[2]

papadya *Ar.* papatya, birleşikgillerden, baharda taç yaprakları sarı ortası beyaz çiçekler açan, tıbbi özelliklere sahip, bir yıllık otsu bitki.

p. 027b/18, 028b/10, 030a/6, 030a/10, 030a/13, 030b/2

[6]

parmak İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri.

***parmak vur-** Vücuda zararlı şeyleri kusmak suretiyle dışarı atabilmek amacıyla boğaza parmak sokmak.

p. -up 028a/13

[1]

paşdırma Üzerine çemen, tuz, kırmızı biber ve sarımsak karışımı sürülmüş etin güneşte veya ıste kurutulması suretiyle yapılan meşhur yiyecek.

p. 031a/12

[1]

pazı *Fars.* Ispanakgillerden, A ve C vitaminleri bakımından zengin, yaprakları sebze olarak yenen, iki yıllık otsu bitki, yabani pancar, yaban pancarı.

p. 017a/7, 030a/4

[2]

pelin *Bulg.* Birleşikgillerden, bahçelerde ve saksılarda yetiştirildiği gibi ayrıca

kumsallarda, kayalıklarda, boş yerlerde kendiliğinden biten, çeşitli türleri iştah açıcı, mideyi kuvvetlendirici, ateş düşürücü, sinirleri uyarıcı, âdet söktürücü hassalar taşıyan, çok acı, keskin kokulu otsu bitki.

p. 022b/9, 022b/14,
023a/4, 023b/10, 024a/3, 028b/10
[6]

p. (milh-i p.) 026b/11
[1]

pencengüş *Far. Beşparmak ağacı, hayıt ağacı*, 1-3 m. yükseklikte, çalı görünümünde, soluk pembe veya mavi çiçekli, kökleri iplik boyamakta kullanılan bitki.

p. 022b/19
[1]

perişan *Far. (hastalık dolayısıyla) Dağılmış kişi.*

p.+ lık 013a/2
[1]

***perişan ol-** *Fars. + Türk. (hastalık dolayısıyla) Dağılmak, düzenini kaybetmek.*

p. -up 012b/19
[1]

pertev-endāz *Fars. Işık saçan, aydınlatan.*

p. 002a/18
[1]

pes *Fars. Şu halde, öyleyse, imdi.*

p. 004b/11, 029a/2
[2]

peydā *Fars. Açıkta ve meydanda olan.*

***peydā ol-** *Fars. + Türk. Açıkta ve meydanda olmak.*

p. -masinuñ 003b/17

p. -ur 009b/6, 010a/4
[3]

pilav *Fars. Pirinçten, bulgurdan veya kuskustan yapılan bir yemek.*

p. 031a/9
[1]

piliç *Civcivlikten çıkmış tavuk yavrusu, henüz ergin duruma gelmemiş tavuk veya horoz.*

p. 019a/15, 019b/6, 019b/8,
030b/18

[4]

pilika *Lat. ("kıvrılmış, keçeleşmiş saç" anlamına gelen plika polonika sözcüğünden) Gizli kanser olarak da nitelenen ciğer hastalığı.*

p. 002a/4
[1]

pirinç *Fars. Buğdaygillerden, sıcak bölgelerde kökleri bol su içinde kalarak yetişen bir yıllık bitki. Oryza sativa.*

p. 031a/9
[1]

pisi balığı *Kemikli balıklardan, uzunluğu 40 santimetre kadar olan, sırtı pürüzlü, esmer renkli, yassı bir tür balık, pisi. Limanda limanda.*

p. 031a/2
[1]

piş - (Yiyecekler) *Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenebilir duruma gelmek.*

p.- miş 007b/12, 031a/10
[2]

popliyon *Bir tür merhem.*

p. 028a/5
[1]

Portuğal *Lat. Portekiz.*

P. 024b/17, 026b/1

[2]

pür *Fars. Dolu*

***pür-beşāret** *Fars.+ Ar. Müjde*
dolu.

p.+ leri (işāret-i ‘aliyye-i
p.)002b/4

[1]

***pür-taḡṣīr** *Fars. + Ar. (eski-
den tevazu göstermek için kişinin kendi
için kullandığı sıfat) Kusur dolu.*

p. 001b/11

R

rābi‘ *Ar. Dördüncü.*

r. (faṣl-ı r.) 003a/1

r. (ḡānūn-ı r.) 016a/6

[2]

rācil *Ar. (mec.) Bilgisiz.*

***rācil ol-** *Ar. + Türk. Bilgisiz*
olmak.

r. -an 009a/6 (fenn-i tından ḡāfil
ve esbāb ve alāmāt temyīzinde *rācil*
olan)

[1]

rahim *Ar. Döl yatağı, rahim.*

r.+ de 007a/2

[1]

raḡīḡ *Ar. İnce.*

r. 013b/14

r.+ i 004a/16, 013b/18

r.+ ini 010a/7, 016b/9

[5]

***raḡīḡ ol-** *Ar. + Türk. İnce*
olmak.

r. -anı 016b/18

r. -duḡda 015b/12

r. -madan 015b/11

r. -masınıñ 013b/17

[4]

rāvend *Far. İki çenekliler sınıfının kara
buğdaygiller familyasından, büyük
yapraklı bazı türleri süs bitkisi olarak
yetiştirilen, bazı türleri sebze olarak
yenen, iştah açıcı, kuvvetlendirici, ishal
kesici, gaz giderici hassaları sebebiyle
hekimlikte kullanılan çok yıllık otsu
bitki. Rheum.*

r. 019b/18, 020a/6, 021a/18,
021b/3, 024b/13

[5]

rāyiḡa *Ar. Koku*

r.+ sı 014a/3

[1]

rāziyāne *Far. Rezene.*

r. 019b/16, 022b/8, 022b/19,
026a/12, 030a/5

[5]

re’fet *Ar. Acıma, esirgeme.*

r.+ lerinden 002a/15

[1]

redd *Ar. Geri döndürme, ret.*

***redd ü def’ eyle-** *Ar. + Türk.*
Geri döndürüp uzaklaştırmak.

r. -r 004a/4

[1]

redī *Ar. (hastalık için) Azgın, vahim,
şiddetli.*

r. 010a/18

[1]

redīye *Ar. Redī sözcüğünün aynı
anlamdaki müennes şekli.*

r. 009b/14, 010a/4
[2]

r. (a'rāz-ı r.) 009a/5, 010a/6,
010a/9, 018a/14, 027a/18
r. (ebhîre-i r.) 006b/2, 009b/12,
012a/10, 018a/14
r.+ den (keylûs-i r.) 009a/14
r.+ dūr ('alāmet-i r.) 015a/13
r.+ nūñ (aḥlāt-ı r.) 010a/7
[12]

reīse Ar. Ana, temel.
r.+ ye (a'zā-yı r.) 018a/17
r.+ yi (a'zā-yı r.) 024a/14
[2]

reke ma'cūnı Ar. Bir tür ağrı, acı
hafifletici merhem.
r. +ndan 028a/6
[1]

reng Fars. Levn, renk.
r.+ i 014a/8
[1]

resāyil Ar. (Risale sözcüğünün çoğulu)
Risaleler.
r. 002b/13
r.+ den 002b/8
[2]

***resāyil-i ḳudemā** Ar. Eski risa-
leler.
r. 001b/12
[1]

***risāle-i şıḥḥat-niṣāb** Ar. Risa-
lenin oluşturulması.
r. 001b/3
[1]

**Resāyilü'l-Müşfiyye li'l-Emrāzi'l-
Müşkile** Ar. Hayâtîzâde Mustafa

Feyzi'nin Hamse-i Hayâtîzâde olarak
bilinen beş risaleden meydana gelen
eseri.

r. 002b/14
[1]

rıfḳ Ar. Yumuşaklık.
r.+ la 014b/16, 016a/1, 016b/6,
017a/4, 017a/5, 018a/9, 021b/19,
023a/15
[8]

rîḥ Ar. Vücutta duyulan sızı, ağrı.
r. 003a/15, 005a/19, 005b/6,
007a/17, 008b/17, 009b/6, 009b/7,
009b/13, 011a/9, 011a/11, 011a/12,
011b/2, 012a/6, 012a/15, 015b/9, 028a/8,
029b/7, 029b/18, 030a/1
r.+ i 011a/11, 011a/19, 015b/10,
018a/3, 030a/11
r.+ leri 028a/11
r.+ lerini 010a/7
r.+ lü 018a/4
r.+ üñ 011a/14, 012a/6
[29]

ri'āyet Ar. Uyuma.
* **ri'āyet olun-** Ar. + Türk.
Uyulmak.
r. -duḳdan 020b/5
[1]

Riboriyo Lat. Asıl adı *De La Riviere*
olan 16.yy.da yaşamış Fransız hekim.
R. 014b/12, 020a/13, 021b/14
R.+ dan 005b/14, 022a/13
[5]

ricāl Ar. Erkekler.
r. 015a/6
r.+ e 015a/4, 015a/9
[3]

ri'e Ar. Akciğer.

r.+ ye 012b/12
[1]

risāle Ar. Kısa yazılmış küçük kitap.
r.+ de 003a/7
r.+ ye 002a/8
r.+ de (evāil-i r.) 030b/8
[3]

***risāle-i ūlā** Ar. Birinci risale.
r. 002b/15
[1]

riye Bkz. rie.
r.+ ye 012b/10
r.+ ye (kaşaba-ı r.) 012b/10
[2]

ru‘āf Ar. Burun kanaması.
r. 015a/12
[1]

rub‘ Ar. (humma ile) Yetmiş iki saatte bir gelen nöbetli sıtma.
r.+ da (ḥummā-yi r.) 016b/18
[1]

rubb Ar. Meyve suyu.
r.+ una 023b/13
[1]

***rubb ol-** Ar. + Türk. Meyve suyu hâline gelmek.
r. -ur 023b/12
[1]

rufadan Yun. Kaynar suda kabuğu ile birlikte pişirilmiş, tam katılaşmamış (yumurta), rafadan, alakok.
***rufadan eyle-** Yun. + Türk. Rafadan hâle getirmek.
r. -yüp 031a/5
[1]

rūḥ Ar. İnsan ve hayvanda vücudu

canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.

***rūḥ-ı ḥayvān** Ar. Kalpte var olduğu düşünülen ruh.
r. +ı 028b/19
[1]

***rūḥ-ı nefsanī** Ar. Beyinde var olduğu düşünülen ruh.
r. +yi 013b/1
[1]

***rūḥ-ı nefsanīyye** Bkz. rūḥ-ı nefsanī.
r. +si 012b/19
r. +yi 027b/5
[2]

ruṭūbāt Ar. Nem.
***ruṭūbāt-ı aşliyye** Ar. Vücudun doğal nemi.
r. 008a/16
r. +yi 008a/13
[2]

***ruṭūbāt-ı fazliyye** Ar. Vücudun doğal neminden daha fazla olan nem.
r. 008a/10
[1]

ruṭūbet Ar. Nem.
r. 015a/8
[1]

***ruṭūbet-i keşire** Ar. Yoğun nem.
r. 09b/02
[1]

rūsūb Ar. Tortu, çökelti.
r. 011b/12, 013b/16, 014a/5, 014a/6, 014a/10, 014a/13, 014a/15
r.+ a 014a/6

r.+ uñ 014a/8, 014a/10, 014a/17
[11]

rü'yā Ar. Düş.

***rü'yā gör-** Ar. + Türk. Uyku-
sunda bir hayaller dizisi görmek.
r. -mekdür 013a/19
[1]

S

sā'at Ar. Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dörtte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi.

s. 006b/18, 013b/5, 017b/8,
018a/7, 018b/18, 020a/7, 020a/10,
020a/12, 021a/17, 022a/9, 025b/3,
026a/17, 026b/19, 027a/4
s.+ de 011b/10
s.+ den 018a/8, 018b/10, 019b/2,
019b/5, 020a/4, 020a/8, 020b/3,
022a/11, 023a/19, 028a/13, 028b/1,
031b/19

s.+ e 032a/2
[28]

şabah Ar. Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri.

ş.+ a 020a/2
[1]

sābıkan Ar. Evvelce.

s. 022a/10
[1]

sābi' Ar. Yedinci.

s. (faşl-ı s.) 003a/4
[1]

şabr Zambakgiller familyasından, tropikal bölgelerde yetişen, küçük-
büyük birçok türü bulunan, özellikle sarı sabır denen çeşidi tıpta kullanılan

bitki.

ş. 026b/7
[1]

sāde Fars. Yalnız, sadece.

s. 019b/5
[1]

şaded Ar. Üzerinde konuşulan konu.
ş.+ imizden 022a/6
[1]

sādis Ar. Altıncı.

s. (faşl-ı s.) 003a/3
[1]

şadr Ar. Göğüs.

ş.+ ı 012b/13
s. (veca'-ı s.) 006b/8, 012b/14
[3]

şāfin Ar. İç aşık kemiğinden topuğa kadar giden büyük damar.

ş. 017b/3, 017b/16, 017b/18
[1]

şafra Ar. Karaciğerin hazmı kolaylaştırmak için onikiparmak bağırsağına salgıladığı yeşilimsi sarı renkli acı sıvı, öd.

ş. 005b/10, 005b/16, 005b/19,
006a/1, 007b/8, 007b/14, 007b/17,
009b/19,

010a/1, 010b/17, 011a/4

ş.+ dan 014a/2, 015b/7

ş.+ nın 010b/19

ş.+ nuñ 007b/17

ş.+ ya 007b/19, 031a/18

ş.+ yı 011a/5

[19]

şag Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan.

ş. 015b/4, 017a/16, 017b/4,
017b/16, 020b/17
[5]

şag - Memeyi parmak uçlarıyla sıkarak içindeki sütü akıtmak.

ş.- alar 022a/18

[1]

şag̃ir Ar. Küçük, ufak.

ş. 001b/5

[1]

saḥa Ar. Alan.

s. 002a/19

[1]

saḥane Ar. Görünüş.

s.+ si 006b/14

[1]

şāḥib Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, malik, sahip.

ş.+ i 010b/7

ş.+ ine 005a/19

ş.+ inüñ 015b/3

ş.+ lerinüñ 009a/16

[4]

şāḥiḥa Ar. Tam, eksiksiz.

s. (tecrübe-i ş.) 001b/14

[1]

saḥḳ Ar. Döverek ezme.

***saḥḳ it-** Ar. + Türk. Döverek ezmek.

s. -üp (idüp) 019a/7

[1]

***saḥḳ olun-** Ar. + Türk. Dövülerek ezilmek.

s. -duḳdan 028b/11

[1]

şakız Antep fıstığıgillerden, kışın yapraklarını dökmeyen, üzüme benzer meyvesi yağlı ve etli, çiçekleri salkım

durumunda, çizilen gövdesinden ve kalın dallarından sızdırılan sarımsı reçinesi damla sakızı olarak çiğnenen, odunu sert bodur ağaç.

***şakız terementisi** Türk + Yun.

Sakız ağacından elde edilen reçine.

ş. +ni 024b/3

[1]

sākin Ar. Acısı dinmiş.

***sākin eyle-** Ar. + Türk. Acısını dindirmek.

s. -dük 011a/10

[1]

***sākin it-** Ar. + Türk. Acısını dindirmek.

s. -emedük (idemedük) 011a/11

[1]

***sākin ol-** Ar. + Türk. Acısı dinmek.

s. -madığından 011a/12

s. -maḳ 030b/16

s. -maz 028b/14, 029a/5, 029a/12, 029a/16, 029b/1, 030a/12, 030b/4, 030b/6, 030b/12

s. -ur 006b/10, 010a/8, 011a/8, 011b/7

[15]

şalābet Ar. Katılık, sertlik.

ş. 022b/15, 026b/2

ş.+ ini 026b/17

[3]

şalātü' ş-subḥ Ar. Sabah namazı.

ş. 032a/2

[1]

şalayar Yun. Ağızdan akan tükürük, salya.

ş.+ lar 009b/2

[1]

şālih Ar. Elverişli, uygun.
ş. 008a/13
[1]

***şālih ol-** Ar. + Türk. Elverişli olmak, uygun olmak.
ş. -an 004a/5, 004a/18, 010b/5
ş. -anı 004a/3
ş. -mamağıla 008b/2, 009a/19
ş. -mayanı 004a/6
[7]

şāliš Ar. Üçüncü.
ş. (faşl-ı ş.) 002b/19
ş. (kânûn-ı ş.) 016a/4
[2]

şālişen Ar. Üçüncü olarak.
ş. 003b/12
[1]

şāmin Ar. Sekizinci.
ş. (faşl-ı ş.) 003a/5
[1]

şandal Fars. Sarımtırak renkli, çok dayanıklı, sert ve çok makbul bir odunu olan, çeşitli türlerinden çıkan yağlı ve reçineli esanslar lavantacılıkta, sabunculukta kullanılan, Afrika, Endonezya ve özellikle Hindistan'da yetişen ağaç.
ş. 031b/8
[1]

şānī Ar. İkinci.
ş. (faşl-ı ş.) 002b/18, 003a/16
ş. (hażm-ı ş.) 004b/4
ş. (kânûn-ı ş.) 016a/1
ş.+ nüñ (maţbūh-ı ş.) 028a/19
[5]

şāniyen Ar. İkinci olarak.
ş. 003b/8, 028a/11
[2]

şāñkı Sersemlik, sangı.
ş.+ luğ 012b/17
[1]

şar‘a Ar. Beyin elektrik faâliyetinde meydana gelen anormal elektrik boşalmılarına bağlı olarak ortaya çıkan, kısa süreli ve tam şuur kaybıyla beraber titreme, kasılma, ağızdan köpük gelmesi şeklinde görülen bayılma nöbetleri, epilepsi.
ş. 015a/19

ş.+ dan 008b/7
[2]

şarı Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi.
ş. 017a/13
ş.+ sını 031a/6
[2]

şaru Bkz. şarı.
ş.+ sıyla 017b/11
[1]

sa‘y Ar. Çalışıp çabalama.

*** sa‘y eyle-** Ar. + Türk. Çalışıp çabalamak.
ş. -yeler 022b/2
[1]

sāyir Ar. Başka, diğer, sâir.
ş. 004a/18, 008a/14, 009a/19, 010a/15, 016a/18, 026b/5
[6]

sebeb Ar. Bir şeyin olmasına yol açan şey, neden, sebep.
ş.+ i 005a/11, 005a/14, 005b/10, 006a/1, 006a/5, 007b/1, 009a/9, 009b/10, 010b/13, 011a/2, 011b/18, 012a/3, 012a/7, 012a/8, 012a/15, 012a/19, 012b/5, 012b/7, 012b/9, 012b/11,

012b/15, 012b/16, 012b/17, 012b/19,
013a/9, 013a/10, 013a/12, 013a/15,
013a/19, 013b/7, 013b/10, 013b/17,
014a/10, 014b/15, 015a/11, 015a/17,
015b/15, 015b/19, 016a/2, 016a/7,
016a/16, 016b/10, 017b/2, 020b/17,
021b/6, 023a/12, 025b/18, 025b/19,
026b/13, 027a/17, 027b/2, 029a/14,
029b/4, 029b/7, 029b/17

s.+ ini 005a/10

s.+ iyle 005b/9

s.+ leri 013a/7

[55]

***sebeb ol-** *Ar. + Türk.* Bir şeyin
olmasına veya yapılmasına yol açmak.

s. -an 005b/14, 018a/12

s. -ur 004b/15, 004b/19,
006a/17, 007b/14, 007b/18, 008a/17,
008b/11, 009b/3,
011a/6, 012a/13, 016b/11, 017a/3

[14]

sebķ *Ar.* Önceden olma, evvelce
geçme.

***sebķ it-** *Ar. + Türk.* Önceden
olmak, evvelce geçmek.

s. -en(iden) 001b/13

[1]

sebzevāt *Fars. + Ar.* Sebzeler.

s.+ dan 007b/9, 031a/6,
031b/1

[3]

sedd *Ar.* Kapama, tıkama.

***sedd eyle-** *Ar. + Türk.*
Kapamak, tıkamak.

s. -r 007b/1

[1]

***sedd it-** *Ar. + Türk.* Kapamak,
tıkamak.

s. -üp 006a/16

[1]

seder *Ar.* Göz kararması.

s. 013a/5

[1]

seher *Ar.* Gece uyuyamama hastalığı,
uykusuzluk.

s. 013a/18, 013b/2, 013b/4,
013b/11, 027b/5, 027b/8

s.+ dür 027b/3

s.+ i 013b/13

[8]

sekiz Yediden sonra, dokuzdan önce
gelen sayının adı.

s. 004b/18, 017a/9, 021a/15,
021a/18, 027a/10, 031b/19, 032a/2

s.+ dür 006a/10

[8]

sekizinci Sekiz sayısının sıra sıfatı.

s. 019a/19

s.+ si 005a/2, 006a/13, 008b/8,
012b/3

[5]

sekiz yüz Sayı adı, sekiz yüz.

s. 027a/4

[1]

seksen Sayı adı, seksen.

s. 022b/1, 025b/8

[2]

sekte *Ar.* (kalp için) Durma.

s. 015b/2

[1]

semek *Ar.* Balık.

s. 031a/2, 031a/15

[2]

semmiyet *Ar.* Zehirli olma.

s. 016b/9

[1]

Senertus (1572- 1637) Özellikle kimya ve simya alanında tanınmış bir Alman doktor ve akademik yazardı. Wittenberg Üniversitesi'nde tıp alanında hocalık yapmıştır.

S. 005a/4, 010a/12, 011a/9,
011a/14, 014a/17, 014b/12, 029b/7

S.+ dan 005b/7, 011b/8
[9]

şeraṭān Ar. Kanser.

ş.+ dan 008b/9
[1]

şerb Ar. Sifak zarının altındaki yağ.

ş. 015b/9
[1]

serī'an Ar. Çabucak.

s. 031a/18
[1]

sevdā Ar. Eski tıpta insan vücudunu ve mizacını meydana getirdiği ve insan sağlığının aralarındaki dengeye bağlı bulunduğu kabul edilen dört unsurdan (aḥlat-ı erbaa) biri.

s. 003b/11, 003b/14, 005b/8,
005b/13, 005b/15, 005b/16, 005b/18,
007b/8,
009a/17, 009b/16, 009b/18, 015b/7,
016b/5, 021b/10

s.+ dan 008b/6
s.+ nuñ 023b/7
s.+ ya 003b/7, 005b/11, 031a/19
s.+ yı 023b/3, 023b/4
s. ('alāyim-i s.) 003b/2, 003b/16
s. (zāt-ı s.) 016b/5, 021b/11
[25]

***sevdā-yı ḡalīz** Ar. Dört unsurdan biri olan sevdanın yoğun olması.

s. +i 027a/14
[1]

***sevdā-yı merāḳiyye** Ar. Kara sevdā, melankoli.

s. 003a/19, 005a/1
s. +den 003a/18
s. +nūñ 001b/4
s. +ye 003b/3, 003b/4, 003b/15
[7]

sevdāvī Ar. İnsan vücudundaki dört ana unsurdan biri olan sevdā ile ilgili, sevdadan kaynaklanan, hüznü, kederli, melankolik özellik.

s. 014b/14
s.+ yı 013b/1
[2]

s. (ḥılṭ-ı s.) 017a/1
s.+ de (emrāz-ı s.) 018a/10
s.+ den (dem-i s.) 004b/9
s.+ yı (ḥılṭ-ı s.) 019a/11, 024a/12
[5]

sevdāviye Bkz. **sevdāvī**.

s.+ yı 013b/9
s.+ ye (emrāz-ı s.) 019a/5
[2]

sevdāviyye Bkz. **sevdāvī**.

s.+ nūñ 008b/1
[1]

s. (aḥlāt-ı s.) 031b/2
s.+ de (emrāz-ı a.) 017a/3
s.+ den (aḥlāt-ı muḥterika-i s.)
018a/13
s.+ nūñ (emrāz-ı a.) 016b/16,
019a/1
[5]

sıcak (ekmek için) Yeni pişmiş, dumanı üstünde.

s. 028b/6

[1]

şifâk Ar. Kasları örten ve koruyan
ince zarlar.

ş. 015b/8

[1]

şifat Ar. Hâl, keyfiyet, şekil.

ş.+ ı 017a/5, 017b/11, 018a/18,

019a/11, 019b/10, 020a/14, 021a/6,
022b/7,

022b/14, 022b/18, 023a/3, 023a/16,

023b/10, 024a/3, 024b/13, 025a/6,

025b/7, 026a/3, 026b/6, 027a/1, 027b/9,

027b/17, 028a/11, 028a/15, 028b/3,

028b/9, 029a/6, 030a/3, 030a/13, 030b/1

[30]

şıgır Gevişgetirenlerden manda, öküz,
inek gibi büyükbaş, boynuzlu, evcil
hayvanların ortak adı.

ş. 007b/10, 031a/13

[2]

şihhat Ar. Sağlık, esenlik

ş. 004b/13

[1]

***şihhat bul-** Ar. + Türk. İyileş-
mek.

ş. -madı 011b/13

[1]

şık - (sünger için) Sıkıştırıp suyunu
akıtmak.

ş.- alar 030a/17

[1]

şıkıl - 1. Sıkmak işine konu olmak.

ş.- up 031a/4

2. Daralmak.

ş.- ur 012b/13

[2]

şıkılma İçine sıkıntı gelmek.

ş.+ sı 006b/6, 009b/9, 012a/3

[3]

sırçalı Camlı.

s. 025b/9, 027a/6

[2]

sırr Ar. Gizli tutulan, kimseye
söylenmeyen şey.

s.+ ı 011a/18

[1]

sihr Ar. Çok etkili.

s. 026b/6

[1]

sikencübîn Far. Bal, şeker ve türlü
meyvelerin öz suyundan yapılan bir grup
şuruba verilen ad.

s. 028a/18

[1]

sıl - 1. Temizlemek.

s.- er 028b/17

[1]

2. Yaşlıgı gidermek.

s.- üp 030a/19

[1]

sill Ar. Verem.

s.+ den 008b/9

[1]

sināmekî Ar. Baklagillerden, sıcak
bölge- lerde yetişen, yaprağı müşhil
olarak kulla- nılan, sarı çiçekli, otsu
veya ağaçsı bitki.

s. 018a/6, 020a/17, 021a/12,

024b/1, 026a/15

[5]

***sināmekî-i meshūk** Ar. Dö-

vülerek toz haline getirilmiş sinameki.

s. 023a/16

[1]

siñir Duyulardan ve hareketlerden gelen uyarıları organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bunların oluşturduğu demet.

s.+ ine 013a/11

s.+ lere 013a/9

s.+ lerine 013a/12

[3]

sirhişt Ar. Cavşır otu ve bundan elde edilen zamk.

s. 030a/9

[1]

sirke Bazı çorbalara, yemeklere, salatalara ekşilik vermesi için konulan, halk arasında ateş düşürmesi ve ferahlatması için vücuda sürülen ekşimiş üzüm suyu, sirke.

s. 023a/1

s.+ de 023b/7

s.+ nüñ 023b/5

s.+ ye 023b/5

[4]

sitte Ar. Altı.

s. (esbāb-ı s.- i zarūriyyenüñ)

003a/6, 030b/14

[2]

siyāh Fars. (bevl için) Koyu.

s. 015b/13

[1]

şoĸ - İçine girmesini sağlamak.

ş.- alar 028a/2, 030a/17

ş.- up 018b/11, 022b/12

[4]

şol Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.

ş. 005b/11, 011a/8, 012a/14,

012a/16, 015a/12, 015b/5, 017a/19,

017b/3, 017b/5, 017b/18, 020b/18

[11]

şoñra Daha ileri bir zamanda.

ş. 004a/7, 004b/7, 006b/18,

008a/13, 008a/16, 011b/9, 013b/7,

014a/5, 017a/10, 017a/18, 017a/19,

017b/6, 017b/9, 017b/13, 017b/19,

018a/5, 018a/9, 018b/10, 018b/19,

019a/15, 019b/3, 019b/5, 019b/7,

019b/18, 020a/4, 020a/7, 020a/8,

020a/11, 020a/12, 020b/2, 020b/3,

020b/5, 021a/11, 021b/2, 022a/10,

022a/11, 022b/5, 022b/11, 023a/3,

023a/7, 023a/19, 023b/11, 024a/5,

025a/9, 026a/14, 027b/12, 028a/1,

028a/13, 028a/17, 028b/1, 028b/7,

028b/11, 030a/8, 031b/15

[55]

şovu - Yavaş yavaş veya süratle ısınıp, sıcaklığını kaybetmek, soğuk duruma gelmek, soğumak.

ş.- duĸdan 021b/2

ş.- muzdan 030a/18, 030b/7

[3]

şovuk Soğuk.

ş. 022a/5, 027a/9

[2]

şoyul - Üzerindeki kabuk çıkarılmak.

ş.- mış 017a/8, 027b/11

[2]

şögündür - Kızdırılmış nesnenin soğumasını sağlamak, söndürmek.

s.- eler 026a/6

s.- üp 026a/6

[2]

şöyünme Soğuma, hararetin azalması.

s.+ sine 008a/17

[1]

şu temel hayat kaynağı, su.
ş. 007b/11, 017b/7, 023a/1,
030b/16, 031b/11
ş.+ da 020b/9, 020b/12
ş.+ dan 031b/14
ş.+ lardan 018b/18, 019a/3
ş.+ larından 018b/9, 029a/4
ş.+ ya 007a/9
ş.+ yı 020b/5, 024b/4, 025a/8,
025b/8, 025b/11, 025b/15, 026a/4,
026a/19, 026b/7, 027b/13, 028a/12,
029a/9, 029a/10
ş.+ yla 017a/10, 019a/14,
019b/17, 020b/1, 022b/10, 024a/5,
028a/1, 028a/16, 030a/8, 030a/16,
031b/7
ş.+ yına 020b/13, 029b/13
ş.+ yını 025a/11
ş.+ yıyla 021b/5
[42]

sū' Ar. Kötü, yanlış, bozuk.

***sū'-i kınye** Ar. Umumi
hâlsizliğe yol açan, ishal ve benzeri
hastalıklar.

s. 005a/2

s. +ye 026b/14

[2]

***sū'-i mizāc** Ar. Sağlık
bozukluğu.

s. 015b/17, 016a/2

[2]

s. +ından 021a/1

s. +ını 019a/10

s. +lar 014b/15

s. +ları 007a/5

s. +larını 014b/19

[5]

***sū'-i mizāc-ı bārid** Ar. Soğuk

mizaç bozukluğu.

s. 008b/18

[1]

***sū'-i mizāc-ı bārid ol-** Ar. +
Türk. Soğuk mizaç bozukluğu olmak.
s. -mağ 007b/5

[1]

***sū'-i mizāc-ı hār** Ar. Sıcak
mizaç bozukluğu.

s. 003a/10, 005a/11, 005b/10,
006a/6, 007a/6, 007a/13, 008a/14,
010b/10, 011a/3, 014b/19, 016b/14

s. +larını 022a/1

s. +rı 016a/18

s. +uñ 007b/4

[14]

***sū'-i tedbīr** Ar. Yanlış tedavi.

s. 015b/19

[1]

su'āl Ar. Soru.

***su'āl olun-** Ar. + *Türk.*
Sorulmak.

s. -ursa 011a/16

[1]

subeke Ar. Bir külçe.

s. (altun subekesi) 31b/9

[1]

şucuğ Baharatla terbiye edilmiş
kıymanın inek veya koyun bağırsakları
içine doldurulup kurutulması ile elde
edilen yiyecek.

ş. 007b/11, 031a/12

[2]

şudā' Ar. Baş ağrısı.

***şudā'-ı şedīd** Ar. Şiddetli baş
ağrısı.

ş. 015a/18

[1]

şudūr Ar. Meydana gelme.
ş.+ unda 002b/4
[1]

şukūṭu'ş-şehve Ar. İştahsızlık.
ş. 010a/2
[1]

şūret Ar. Tarz, şekil.
ş.+ de 003b/13, 028a/9
[2]

şu'ūd Ar. Yükselme.
ş. 006b/11
ş.+ indandur 029a/14
ş.+ ını 029a/15
ş.+ undan 018a/18
[4]

***şu'ūd et-/it-** Ar. + Türk.
Yüksel- mek.
ş. -meden 009b/13, 013a/9,
027b/4
ş. -medendür 013a/11, 013a/13
ş. -mekle 006b/6
ş. -mesinden 013a/7
ş. -mesindendür 012b/7,
012b/10, 012b/12
ş. -mesine 018b/12
[11]
ş. -en(iden) 012a/9, 013a/15,
013a/19
ş. -er(ider) 006b/2, 006b/3,
012b/15
ş. -erse(iderse) 006b/7
ş. -üp (idüp) 012b/18, 013b/11,
018a/14
ş. -mekle 007a/7
[11]

***şu'ūd eyle-** Ar.+ Türk.
Yükselmek.
ş. -rse 006b/3
[1]

sübḥānehu Ar. (Allah için) Her türlü
kusur ve noksanlıktan, beşerî sıfat ve
zaaflardan uzak olduğunu kabul ve tas-
dik ederim, anlamında tespih ve zikir
sözü.

s. 002b/12
[1]

süd Besin değeri yüksek, tatlımsı, özel
kokulu, mavi veya sarıya çalan beyaz
renkli sıvı, süt.

s. 027b/14
s.+ e 022a/19
s.+ i 022a/15, 022a/18
[4]

südde Ar. Vücudun bir yerinde görülen
tutukluk, tıkanıklık.

s. 005a/14, 006a/17, 007b/18,
013b/17, 013b/18, 016a/7, 022b/7,
026b/13, 029a/16, 029a/18, 029b/4,
032a/4
s.+ ler 005a/15, 014b/15,
015b/17, 022b/5, 023a/9
s.+ lerde 027a/12
s.+ leri 016a/9, 022a/1, 023a/15,
024a/11, 024b/8, 024b/10, 025a/17
s.+ lerini 019a/10, 026b/5
s.+ si 025b/19
s.+ yi 023b/18, 025a/5
[30]

s.+ de (teftīḥ-i s.) 024b/12
[1]

süded Ar. (Südde sözcüğünün çoğulu)
Tıkanıklar.

s.+ i 019a/4
s.+ ini 026b/17
[2]

süglin Tavukgiller familyasından, uzun
kuyruklu, özellikle erkeklerinin kuyruk-
ları göz alıcı renklerde, eti çok lezzetli
bir kuş, sülün.

s. 030b/18
[1]

sühulet Ar. Kolaylıkla.
s.+ le 021b/12, 023a/15
[2]

sükker Bkz. şeker.
s. 018a/19, 021b/1, 026a/17,
031a/17
s.+ i 007b/15
[5]

sülük Fars Sülükgillerden halkalı bir
solucan türü, sülük. *Hirido medicinalis*
s. 017b/4, 017b/5, 017b/10,
017b/14
017b/15
[5]

sülüs Ar. Üçte bir.
s. 026b/9, 026b/10
s.+ i 026a/10
[3]

sümbül Fars. Zambakgillerden, ilkba-
harda basit salkım şeklinde, daha çok
açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu
çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi,
sümbül.

***sümbül-i hindî** Fars. + Türk.
Hint sümbülü.
s. 019b/19, 024b/14, 028b/4
[2]

***sümbül-i hindî-i meshûk** Fars.
+ Ar. Dövülerek toz hâline getirilmiş
Hint sümbülü.
s. 021a/18
[1]

sünger Suni olarak elde edilen ve
döşemecilik, eczacılık gibi pek çok iş
dalında kulla- nılan süngersi madde.
s. 006a/15, 022b/11, 030a/17

s.+ den 030a/18
[4]

sür - (merhem vb. için) Tabaka hâ-
linde yaymak, sıvamak.
s.- eler 020b/16, 022b/6,
022b/14, 023a/3, 023a/8, 028a/5,
028b/3, 028b/5, 030b/1
s.- üp 017b/13
[10]

süz - Bir sıvıyı içindeki tortudan, katı
maddelerden ayırıp tasfiye etmek için
süzgeçten veya süzgeç görevi yapa-
bilecek bez, kumaş vb. bir şeyden
geçirmek.

s.- dükten 020a/11
s.- eler 018a/8, 026a/7, 026a/10,
026a/15, 027b/14
s.- üp 019a/15, 020a/2, 020a/7,
020b/2, 028a/17, 028b/2
[12]

süzül - (Sıvı için) Aşağıya doğru kaya-
rak yavaş yavaş akmak.
s.- dükten 019b/18
s.- e 021a/14
[2]

Ş

şahtere Fars. Şahteregillerden, küçük
çiçekli, parçalı yapraklı, gök mavisi ren-
ginde, yol kenarlarında ve tarlalarda
yetişen, taşıdığı fumarin adlı alkaloit
sebebiyle tıpta kullanılan bir bitki.
ş. 019b/13, 021a/8
[2]

şakîka Moğ. Şakaklar, başın yan
tarafında gözle kulak arasında kalan,
elmacık kemiğinin üstündeki çukurumsu
kısım.

ş.+ larına 028a/3
ş.+ larında 012b/2
[2]

şāmil Ar. İçine alan, kaplayan.
ş. 002a/15
[1]

şarāb Ar. Meyve sularının ve özellikle
üzüm suyunun belli usullerle mayalan-
dırılmasından elde edilen alkollü içki.
ş.+ ı 018b/6
[1]

şebeke Ar. Sinir sistemi.
ş.+ de 013a/3
[1]

şedd-i vaşl Ar. Sıkıca bağlama.
***şedd-i vaşl** it- Ar. + Türk.
Sıkıca bağlamak.
ş. -eler(ideler) 027a/7
[1]

şedīd Ar. Şiddetli.
ş. (şudā‘-ı ş.) 015a/18
[1]

şedīde Ar. Şedid kelimesinin aynı
anlamdaki müennes şekli.
ş. (a‘rāz-ı ş.) 006b/10
[1]

şefkāt Ar. Koruma, acıma ve esirgeme
duygusu ile karışık olan sevgi.
ş.+ lerinden (merhamet-i ş.)
002a/16
[1]

şehinşāh Fars. Şahlar şahı.
* **şehinşāh-ı mu‘azzam** Fars. +
Türk. Hükümdarların en büyüğü.
ş. 002b/9
[1]

şeker Fars. Şeker kamışı, şeker pancarı
vb. bitkilerin öz suyundan veya
nişastasından çıkarılan, birleşiminde
karbon oksijen ve hidrojen bulunan
maddelere verilen ortak isim, şeker.
ş. 017a/13, 022a/19, 024a/6,
025a/7
[4]

şerbet Ar. Meyve özü, su ve şekerle
yapılan tatlı içecek.
ş. 025b/6, 026a/18, 026a/19
ş.+ de 025b/6
ş.+ den 019b/10, 021b/4,
026b/18

ş.+ i 007b/19, 021a/5, 023a/17,
025a/17, 025a/19, 026a/1, 027b/15,
029b/4, 029b/15
ş.+ inden 029b/3
ş.+ leri 008a/2
ş.+ üñ 027a/13
[19]

***şerbet eyle-** Ar. + Türk. Şerbet
hâline getirmek.
ş. -yüp 020a/3
[1]

***şerbet it-** Ar. + Türk. Şerbet
hâline getirmek.
ş. -üp(idüp)025b/15
[1]

şerīf Ar. Kutsal, şerefli.
ş.+ den (‘użv-ı ş.)029a/2
[2]

şey’ Ar. Nesne, madde, cansız varlık,
şey.
ş. 007a/1
ş.+ e 029a/2
[2]

şifā Ar. Sağlığına kavuşma.
***şifā bul-** Ar. + Türk. Sağlığına

kavuşmak.

ş. -dı 011b/14

ş. -dılar 020b/8, 021b/16,

025a/3, 027a/13

ş. -madılar 025a/1

[6]

şirhişt Bkz. **sirhişt**.

ş. 017a/12

[1]

şiryân Ar. Atardamar.

ş. 012a/17, 012b/2

ş.+ da 012a/19

ş.+ uñ 012a/12

[4]

***şiryân-ı kebîr** Ar. Ana atardamar.

ş. +e 006b/7

[1]

şiş Şişmiş, şişkin.

ş. 012a/15, 022b/15, 026b/2

ş.+ ini 026b/17

[4]

şişe Fars. İçine su ve her türlü sıvı madde konan, camdan çeşitli biçim ve büyüklükte, boyu enine göre çok daha uzun, ağız kısmı dar kap.

***şişe ur-** Far. + Türk. Kan akışını sağlamak için kısmi bir vakum oluşturmak amacıyla ısıtılmış bir şişenin deriye uygu- lanması.

ş. -alar 029a/17, 029a/19

[2]

şitâ Ar. Kış.

ş.+ da 031a/5

[1]

şöyle Şuna benzer, şunun gibi.

ş. 013a/3

[1]

şū‘be Ar. Kol.

ş.+ lerinden 009a/10

[1]

şūrbā Fars. Çorba.

ş.+ lardan 031a/9

ş.+ sı 031a/9

[2]

T

tā Fars. dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz.

t. 016a/5

[1]

ta‘affün Ar. Çürüme sonucu kokma.

***ta‘affün it-** Ar. + Türk.

Çürüme sonucu kokmak.

t. -erse(iderse) 005a/3

[1]

ta‘ām Ar. Yemek, aş.

t. 006b/17, 009a/13, 010a/2,

010b/6, 011b/6, 011b/9, 012a/5, 013b/3,

018a/9, 018b/10, 018b/19, 019b/3,

019b/5, 020a/4, 020a/8, 020a/12, 020b/3,

023a/19, 028a/8

t.+ a 022a/12, 032a/8

t.+ ı 005a/11, 006a/3, 007a/14,

010b/2, 028a/10

t.+ suz 010b/2

t.+ uñ 010a/17, 010b/4

[28]

***ta‘ām-ı fāsîd** Ar. Bozulmuş

yemek.

ṭ +den 009a/14
[1]

tāba *Fars.* Yiyecekleri kızartmak, yağ kızdırmak işlerinde kullanılan saplı yayvan kap, tava.

t.+ da 007b/12
[1]

ṭabābet *Ar.* Tıp ilmi.

ṭ.+ leri (ḥizmet-i ṭ.)002a/17
[1]

ṭabaḳāt *Ar.* (*Tabaka* sözcüğünün çoğul şekli) Katmanlar.

ṭ.+ dan 011b/1
ṭ.+ ı 011a/15
[1]

***ṭabaḳāt-ı em‘ā** *Ar.* Bağırsak katmanları.

ṭ +ya 029b/17
[1]

ṭaban Ayağın yere basan tarafı.

ṭ.+ ı 007a/8
ṭ.+ larına 028a/4
[2]

ṭabḥ *Ar.* İlacı ateşte kaynatarak hazırlama.

ṭ.+ da 004b/1
ṭ.+ dan 025b/10, 026a/14
[3]

***ṭabḥ eyle-** *Ar.+ Türk.* Sindirerek ayrıştırma.

ṭ. -r 004a/13, 004a/18
[2]

***ṭabḥ it-** *Ar.+ Türk.* İlacı ateşte kaynatarak hazırlamak.

ṭ. -eler (ideler) 019a/17, 023a/7, 025b/14, 031b/7, 031b/9

ṭ. -erlerse (iderlerse) 031a/7

ṭ. -üp(idüp) 021b/1, 023b/11, 025b/9, 029b/15

ṭ. -dükden 020b/1
[11]

***ṭabḥ olun-** *Ar. + Türk.* İlacın ateşte kaynatılarak hazırlanması.

ṭ. -a 026a/10
ṭ. -duḳdan 017a/10, 024a/5, 025a/8, 028a/1, 028a/16, 030a/8
ṭ. -maḳ 024a/3
ṭ. -up 019b/18, 030a/16
[10]

tābi *Ar.* Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden.

t.+ dūr 013b/13, 014a/9
[2]

ṭabī‘at *Ar.* Bir varlığın tabii özelliklerinin bütünü.

ṭ. 004a/3, 004a/8, 004a/15, 004b/13, 004b/18, 005a/6, 005b/1, 008b/3, 009a/15, 010a/6, 010a/18, 010b/5, 010b/8, 015a/9, 015b/12
ṭ.+ ı 010a/2, 019b/9, 029b/19
ṭ.+ leri 024a/16
ṭ.+ üñ 009b/17
[20]

ṭabīb *Ar.* Doktor, hekim.

ṭ. 012a/18, 015a/1, 015b/18, 016b/1, 023a/14, 025b/18
ṭ.+ den 024b/2, 024b/18
ṭ.+ leri 003a/17
ṭ.+ ün 029b/2
[10]

***ṭabīb-i cāhil** *Ar.* Bilgisiz hekim.

ṭ. 030b/8
[1]

***ṭabīb-i mesfūr** *Ar.* Adı geçen

hekim.

t. 029b/3

t. +dan 027a/11

[2]

ṭabīʿiyye Ar. Doğal.

t.+ si (efʿāl-i t.) 010a/15

[1]

taʿbīr Ar. Anlatım.

***taʿbīr it-** Ar. + Türk.

Anlatmak.

t. -erler(iderler) 014a/6

[2]

taʿdīl Ar. Düzeltme.

t. 019a/10

[1]

***taʿdīl et-/it-** Ar. + Türk.

Düzeltmek.

t. -düginden 024a/11

t. -mek 015a/1

[2]

t. -üp(idüp) 021b/14

[1]

***taʿdīl eyle-** Ar. + Türk.

Düzeltmek.

t. -r 022a/2

t. -ye 016a/5

[2]

tafşīl Ar. Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.

t. 016b/3

t.+ ini 002a/7

[2]

tafşīlen Ar. Bütün ayrıntıları ile.

t. 003a/4

[1]

tağlīz Ar. Kabalaştırma.

***tağlīz it-** Ar. + Türk.

Kabalaştırmak.

t. -er(ider) 016b/11

[1]

taḥaccür Ar. Taşlaşma.

***taḥaccür eyle-** Ar. + Türk.

Taşlaş- mak.

t. -mek 011b/17

[1]

taḥallūf Ar. Değişme.

***taḥallūf eyle-** Ar. + Türk.

Değiş- mek.

t. -medi 025a/16

[1]

taḥallül Ar. Bir şeyin cüzleri birbirinden ayrılma, ayrışma.

t. 003b/18

t. 013b/13

t.+ ine (ʿadem-i t.)013b/13

[3]

taḥammül Ar. Katlanma.

t. 029a/2

[1]

***taḥammül it-** Ar. + Türk.

Katlanmak.

t. -emez(idemez) 021b/7

[1]

***taḥammül olun-** Ar. + Türk.

Katla- nılmak.

t. -ıcağ 017b/7, 022b/11,

028a/1, 029a/11

[4]

taḥkīk Ar. Araştırma, inceleme.

t. 004b/3

t.+ den 014b/8

[2]

tahlīl Ar. Eriterek bileşenlere ayırma.
t. 030a/11, 015b/10
[2]

***tahlīl et-** Ar. + Türk. 1. Eriterek bileşenlere ayırmak.
t. -dükten 008a/13
[1]

2. (İnsan psikolojisi için) Dengenin bozulması.
t. -mekle 008a/7
[1]

***tahlīl it-** Ar. + Türk. Eriterek bileşenlere ayırmak.
t. -er 008a/12
[1]

taḥrīḳ Ar. Harekete getirme.
***taḥrīḳ-i mevād eyle-** Ar. + Türk. Hastalığa sebep olan şeyin harekete geçirilmesi.
t. -yüp 016b/19
[1]

***taḥrīḳ eyle-** Ar. + Türk. Harekete getirmek.
t. -r 013b/10
[1]

taḥrīr Ar. Yazmak.
*** taḥrīr olun-** Ar. + Türk. Yazılmak.
t. -up 002a/3
[1]

taḥt Ar. Alt.
***taḥt-ı merāk** Ar. Merak adı verilen zarın altı.
t. +ında 014b/9
[1]

***taḥt-ı mi‘de** Ar. Midenin altı.
t. +de 015b/8
[1]

tāife Ar. Grup hâlindeki insan topluluğu.
t.+ sinde 008b/10
[1]

taḳdime Ar. Sunma.
***taḳdimet’ül-ma‘rife** Ar. Bilgi sunma.
t. 002b/16, 014b/10
[1]

taḳdīrce Ar. + Türk. Takdirde, durumda.
t. 013a/13, 015a/2, 027b/7, 030b/11, 031a/3
[5]

taḳsīm Ar. Paylaşırma.
***taḳsīm eyle-** Ar. + Türk. Paylaştırmak.
t. -r 004a/19
[1]

taḳṭī‘ Ar. Parçalama.
***taḳṭī‘ et-** Ar. + Türk. Parçalamak.
t. 016a/9, 016a/14
[2]

taḳṭīr Ar. Damıtma.
t. 029b/8
[1]

***taḳṭīr eyle-** Ar. + Türk. Damıtmak.
t. -yüp 029b/16
[1]

***taḳṭīr olun-** Ar. + Türk. Damıtılmak.

t. -up 028b/12
[1]

takviyet Ar. Güçlendirme, takviye.
t. 016a/2
[1]

talak Eski tıpta dört unsurdan biri, midenin sol tarafında bulunan, kan dolaşımını düzenleyen ve kan yapan, çok damarlı, koyu kırmızı renkte, yassı, uzunca organ, dalak.

t. 004a/12, 004b/5, 004b/7, 004b/8, 005b/12, 006b/17, 012a/14, 012b/18, 017b/1, 020a/9, 023a/8, 023b/18
t.+ a 003b/8, 012a/17, 023b/16, 024a/10
t.+ da 005b/18, 006b/13, 006b/16, 007a/1, 009b/15, 010b/10, 022b/4, 022b/17, 023b/14, 024b/10, 026b/2
t.+ dan 020b/18
t.+ dur 003a/13
t.+ uñ (talağun)003b/12, 026b/5
[31]

t. ('urūḳ-ı t.) 006a/13
t. (nefs-i t.) 006a/12
t.+ a (nefs-i t.) 013b/8
t.+ da (eṭṭāf-ı t.) 013b/9
t.+ da (nefs-i t.)005b/12
[5]

tālib Ar. İsteyen.
***tālib ol-** Ar. + Türk. İstemek.
t. -anlar 014a/11
[1]

tamar Canlı varlıkların vücûdunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal, damar.

t. 006a/11
t.+ ı 012a/17

t.+ ından 017a/17, 017b/1, 017b/3, 017b/16, 017b/18
t.+ larda 005b/12, 014a/18
t.+ larında 014b/18
t.+ larından 007b/1, 008b/1
t.+ larınuñ 012b/3
t.+ uñ 009a/10
[14]

tamariz Lat. Ilgın ağacı, *tamarix*.
t. 019b/12
[1]

tamla Bir sıvının ufak bir yuvarlak şeklindeki çok küçük parçası, damla.
t. 028b/8, 029b/14, 029b/16
[3]

tamlat- Damlatmak.
t.- alar 028b/8
[1]

taraf Ar. Yan.
t.+ a 025b/10
t.+ da 005b/11, 015b/6
t.+ dan 005b/4, 008b/4
t.+ ı 020a/5, 020a/9
t.+ ına 028b/17
t.+ ında 012b/4, 012b/5
[10]

taralmak Sıkılmak.
t. 012a/2
[1]

tarīḳ Ar. Yöntem, tarz.
t. 007b/15
t.+ i 022a/7
t.+ ledür 012a/8
[3]

***tarīḳ-i isti'māl** Ar. Kullanma şekli.
t. +i 019a/6, 022a/17, 029b/13
[3]

tar̥tar *Lat.* Şırada bulunan, şarap küplerinin kenarında ekmek kabuğuna benzer bir tabaka hâlinde biriken, saflaştırılmışı ilaç ve yemeklerde kullanılan potasyum bitartaratın adı.

t. +u (ferimur t.)018a/7,
019a/14, 020a/19
[3]

taşfiye *Ar.* Arıtma, saflaştırma.

***taşfiye olun-** *Ar. + Türk.*

t. -dukdan 021a/11, 023b/10
t. -mış 020a/1, 021a/19
[4]

t. (ba'de't- t.) 026a/17
[1]

tāsi' *Ar.* Dokuzuncu.

t. (faşl-ı t.) 003a/6
[1]

taş Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.

t. 027b/12
[1]

taşra Dışarı.

t.+ sına 028b/2
t.+ ya 004a/4, 008b/4
[3]

tatlu Şeker tadında olan, içinde şeker bulunan, tadı hoş olan, ağıza hoş gelen, tatlı.

t. 007b/13, 007b/14, 007b/16,
008a/3, 017a/13, 020b/5, 027a/4, 030b/2
t.+ sı 031b/16
[9]

taṣīle'l-ömr *Ar.* Uzun ömür.

***taṣīle'l-ömr ol-** *Ar. + Türk.*

Uzun ömürlü olmak.

t. -mak 010b/7
[1]

tavşan Tavşangillerden, uzunluğu 70 santim kadar olan, kulakları başından uzun, ön bacakları arka bacaklarından kısa, çok hızlı koşan, dudakları kalın ve çok hareketli, kuyruğu kısa, postundan yararlanılan kemirgen memeli hayvan. *Lepus europeus*.

t. 007b/10, 031a/14
[2]

tavuk Sülüngillerden, dünyanın her tara- fında yetiştirilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı. *Gallus*

t. 022b/14, 023a/4, 029b/13,
030b/2
t.+ dan 031a/5
[5]

tāze *Fars.* İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış.

t. 017a/8, 019a/17, 020a/18,
021a/6, 021a/10, 022b/11, 030a/4,
030b/6
[8]

taẕyīk *Ar.* Baskı.

***taẕyīk et-** *Ar. + Türk.* Baskı yap- mak.

t. -mekle 005a/15
[1]

***taẕyīk eyle-** *Ar. + Türk.* Baskı yapmak.

t. -r 007b/3
[1]

te'līf *Ar.* Eser yazma.

t. 001b/3

t.+ e 002b/5

[2]

***te'lif eyle-** *Ar. + Türk.* Eser yazmak.

t. -mek 002a/8

t. -sün 002b/2

[2]

te'lifāt *Ar.* (telif sözcüğünün çoğul şekli.) Telif eserler.

t. (nüsh-ı t.- ı Latin) 001b/12

[1]

te'sir *Ar.* Etki.

t.+ i 011a/13

[1]

***te'sir eyle-** *Ar. + Türk.* Etkilemek.

t. -mez 010b/19

t. -r 012a/11

[2]

te'alā *Ar.* Şâni yüce olsun" anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.

t. 002b/7, 002b/12, 008b/14, 012a/2, 025a/3, 025a/16, 029b/12

[7]

te'arrüf *Ar.* Bir şeyi araştırarak öğrenme.

***te'arrüf olun-** *Ar. + Türk.* Bilinmek.

t. -mayup 002a/3

[2]

tecemmu' *Ar.* Toplanma.

t.+ una 008b/1, 008b/11

[2]

***tecemmu'** *it- Ar. + Türk.* Toplanmak.

t. -en(iden) 013b/9

[1]

tecrübe *Ar.* Deneme.

t. 001b/15

[1]

***tecrübe et-** *Ar. + Türk.* Denemek.

t. -düm 029b/6

[1]

***tecrübe eyle-** *Ar. + Türk.* Denemek.

t. -dük 019a/2

t. -düm 024b/12, 025a/15, 026a/3, 029b/11

[5]

***tecrübe-i şahîha** *Ar.* Gerçek bir deneme.

t. 001b/14

[1]

tedbîr *Ar.* Önlem, tedbir.

t.+ i 003a/7, 015b/14, 030b/15

t.+ imüñ 025a/1

t.+ inde 009a/7

t.+ lerini 002a/7

[6]

***tedbîr eyle-** *Ar. + Türk.* Önlem almak.

t. -dügim 001b/15

t. -yen 015b/18

[2]

***tedbîr olun-** *Ar. + Türk.* Önlem alınmak.

t. -duğı 002b/6

[1]

***tedbîr-i mekân** *Ar. + Türk.* Yer ile ilgili alınan önlem.

t. 030b/15

[1]

***tedbîr-i ağziye-i muzırra** Ar.
Zararlı gıdalarla ilgili alınan önlem.
t. 031a/11
[1]

***tedbîr-i ağziye-i nâfi‘a** Ar.
Faydalı yiyeceklerle ilgili uygulama.
t. 030b/17
[1]

***tedbîr-i hareket** Ar. Hareket
ile ilgili uygulama.
t. 032a/3
[1]

***tedbîr-i meşrûb** Ar. İçeceklerle
ilgili alınan önlem.
t. 031b/6
[1]

***tedbîr-i mu‘âlece** Ar. Tedavi
ile ilgili alınan önlem.
t. +sine 002a/3
[1]

***tedbîr-i nevm** Ar. Uyku ile
ilgili alınan önlem.
t. 031b/18
[1]

t. (hüsni-i t.) 014b/16, 025a/1
t. (sû‘i-i t.) 015b/19
t.+ i (hüsni-i t.)016b/1
[4]

tedrîc Ar. Yavaş yavaş.
t. 003b/16, 023a/12
t.+ le 015a/2
[3]

tedrîcî Ar. Yavaş yavaş olan, derece
derece.

t. 022b/1
[1]

teemmül Ar. Etraflıca düşünme.
t.(ba‘de’t- t.) 018a/11
[1]

teftîh Ar. Açma.
t. 022a/1, 023b/18, 024b/8
[3]

***teftîh et-/it-**Ar. + *Türk.*
Açmak.
t. -düginden 019a/4
t. -mede 025a/6, 026b/5
t. -mek 016a/10
[4]

t. -er(ider) 024a/11
[1]

***teftîh eyle-** Ar. + *Türk.* Açmak.
t. -r 019a/10, 023a/15
[2]

***teftîh-i sūdde** Ar. Tıkanıklığın
giderilmesi.
t. +de 024b/12
[1]

tekellüm Ar. Konuşma.
t.+ e 013a/8
[1]

tekmîl Ar. Tamamlama.
***tekmîl eyle-** Ar. + *Türk.*
Tamamla- mak.
t. -yüp 025b/11
[1]

tekrâr Ar. Yineleme.
t. 017b/15, 019b/6, 022b/12
[3]

***tekrār eyle-** *Ar. + Türk.*
Yinelemek.

t. -yeler 029a/13, 030b/5
[2]

***tekrār olun-** *Ar. + Türk.*
Yinelenmek.

t. -a 017a/15
[1]

telyīn *Ar.* Yumuşatma.

*** telyīn et-** *Ar. + Türk.* Yumuşatmak.

t. -dükden 024b/6
[1]

***telyīn eyle-** *Ar. + Türk.* Yumuşatmak.

t. -yeler 024a/18
[1]

temdīd *Ar.* Germe.

t.+ i (temdidi) 012a/6, 012b/16,
028a/8, 029b/18
[4]

*** temdīd et-/it-** *Ar. + Türk.* Germe.

t. -mekle 009b/7
[1]
t. -er(ider) 006b/4
[1]

temeddūd *Ar.* Gerilme.

t. 006b/19
[1]

temmet *Ar.* "Bitti, tamam oldu"
anlamında kitapların ve yazıların sonuna
yazılan kelime.

t. 032a/10
[1]

temmūz *Ar.* Yılın haziran ile ağustos

ayları arasındaki otuz gün çeken yedinci
ayı.

t. 027a/7
[1]

temyīz *Ar.* Ayırma, seçme.

t.+ e 003b/10
t.+ inde 009a/6
[2]

***temyīz et-** *Ar. + Türk.*
Ayırmak, seçmek.

t. -mek 004b/9
[1]

tenāvül *Ar.* Yemek yeme.

t.+ ünden 006b/17, 007b/6
[2]

***tenāvül et- /it-** *Ar. + Türk.*
Yemek yemek.

t. -dükden 011b/9
[1]

t. -üp (idüp)029a/3
[1]

***tenāvül eyle-** *Ar. + Türk.*
Yemek yemek.

t. -digi 010a/16, 010b/2
t. -se 013b/3
t. -yeler 031a/4
[4]

***tenāvül olun-** *Ar. + Türk.*
Yenmek.

t. -an 010b/4, 012a/5
[2]

tenebbüh *Ar.* Dikkat.

t. 014b/2
[1]

***tenebbüh et-** *Ar. + Türk.*
Kontrol etmek.

t. -mek 010b/16

[1]

tenkiye Ar. Su vermek suretiyle bağırsakları temizleme.

t.+ lerden 022b/5

[1]

***tenkiye et-** Ar. + Türk. Su vermek suretiyle bağırsakları temizlemek.

t. -mek 008b/3

t. -mekle 024b/8

[2]

*** tenkiye eyle-** Ar. + Türk. Su vermek suretiyle bağırsakları temizlemek.

t. -mek 016b/5

t. -ye 016a/1

[2]

t. (ba'de't- t.) 019a/1, 019a/6, 021b/17, 022a/14, 023b/19, 025a/13

[6]

terbiye Ar. Bazı yemeklere lezzet vermesi ve koyulaştırması için piştikten sonra konan, yumurta, limon veya sirke, salça, sarımsak vb. ile çeşitli şekillerde hazırlanmış karışım.

***terbiye olun-** Ar. + Tr. Bazı yemeklere lezzet vermesi ve koyulaştırması için karışım eklenmesi.

t. -mış 018b/2, 018b/4, 018b/5, 025b/7, 026a/7

[5]

tercih Ar. Bir şeyi diğerlerinden daha üstün tutma, yeğleme.

***tercih eyle-** Ar. + Türk.

Yeğlemek.

t. -dük 025b/1

[1]

***tercih olun-** Ar. + Türk.

Yeğlemek.

t. -ur 025b/7

[1]

terementi Yun. Kozalaklı ağaçlardan ağacın çizilmesiyle veya kendi kendine akmasıyla elde edilen kokulu reçine. *Terebentin, terementin, terebenti.*

t. 024b/6, 024b/15, 028b/15

t.+ sini (şakız t.) 024b/4

[4]

terettüb Ar. Ortaya çıkma.

*** terettüb it-** Ar. + Türk. Ortaya çıkmak.

t. -er 006a/2

[1]

terk Ar. Bırakma.

***terk-i hareket** Ar. + Türk. Hareketi bırakmak, hareketsiz kalmak.

t. +dür 008a/9

[1]

***terk olun-** Ar. + Türk. Bırakılmak.

t. -dığı 018a/15

[1]

terkib Ar. Karışım.

t.+ i 011b/2

t.+ inden 026b/9

[2]

terkibe Ar. *Terkib* sözcüğünün aynı anlamdaki müennes şekli.

t. (ahvāl-i t.) 024a/8

[1]

terķik Ar. İnceltme.

t. 016a/13

[1]

terlemek Vücudun gözeneklerinden ter çıkmak.

t. 010a/7
[1]

tersīm Ar. Kitap hâline getirme.
t.+ ine 001b/4
[1]

terṭīb Ar. Nemlendirme.
t. 016a/9, 021b/12
[2]

***terṭīb eyle-** Ar. + Türk. Nemlendirmek.
t. -r 013b/3
[1]

terṭīb Ar. Sıraya dizme.
***terṭīb it-** Ar. + Türk. Sıraya dizmek.
t. -üp 002a/1
[1]

***terṭīb olun-** Ar. + Türk. Sıraya dizilmek.
t. -dı 002b/16
[1]

tervīḥ Ar. Rahatlama.
t.+ i 007b/3
[1]

teskīn Ar. (ağrı, sızı) Yatıştırma.
t.+ i 003a/6, 027a/15
[1]

***teskīn et-** Ar. + Türk. Yatıştırmak.
t. -mek 027b/1, 028b/19
[2]

***teskīn olun-** Ar. + Türk. Yatıştırılmak.

t. -maz 027b/01
[1]

tesmiye Ar. İsimlendirme.
***tesmiye eyle-** Ar. + Türk. İsimlendirmek.
t. -diler 014b/13
[1]

***tesmiye olun-** Ar. + Türk. İsimlendirilmek.
t. -dı 002b/15
t. -masına 003a/8
[2]

t.+ si (vech-i t.+ si) 002b/17
[1]

teşennüc Ar. Kasılma, spazm.
t. 015a/19
[1]

teşhīṣ Ar. Araştırarak bir hastalığın ne olduğunu belirleme, adını koyma, tanı.
t. 009a/7
[1]

tevellüd Ar. Meydana gelme.
t.+ ine 007b/14
t.+ ü 014a/17
[2]

***tevellüd it-** Ar. + Türk. Meydana gelmek.
t. -üp(idüp) 009b/19
[1]

tevlīd Ar. Meydana getirme.
t. 007b/8
t.+ ine 007a/17
[2]

***tevlīd eyle-** Ar. + Türk. Meydana getirmek.

t. -yüp 012a/6
[1]
teyebbüs Ar. Kuruma.
* **teyebbüs et-** Ar. + Türk.
Kurumak.
t. -mekle 013b/2
[1]
tezvīb Ar. Eritme.
* **tezvīb it-** Ar. + Türk. Eritmek.
t. -er(ider) 023b/19
[1]
tıb Bkz. **tıbb**.
fenn-i t.+ dan 009a/5
[1]
tıbb Ar. Hekimlik, doktorluk.
fenn-i t.+ a 002b/6
[1]
tıhāl Ar. Dalak.
t. 017b/17
t.+ larında 014b/18
t.+ uñ 004a/14
t.+ ün 031b/17
t.+ üñ 026b/17
[5]
t.+ de (cānib-i t.) 029a/16
t.+ de (nefs-i t.) 006b/13
[2]
tiryāk-ı fārūk Ar. İçinde birçok madde-
yi ihtiva eden meşhur panzehir.
t. 029a/6
[1]
tiziyye Hızlıca.
t. 012a/12
[1]
tiz tiz (Kalp, damar, nabız için) Atma.
t. 012a/13
[1]

toğra - Doğramak.
t.- yüp 023a/6
[1]
tohum Fars. Bitkilerde döllenme so-
nunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa
gömülünce kendisinden yeni bir bitki
üreyen tane.
t.+ ı 026a/16, 027b/11, 027b/19,
028a/15, 030a/14
[5]
* **tohum-ı ‘uşfur** Fars. + Türk.
Yalancı safran tohumu.
t. 030a/5
[1]
* **tohum-ı ketān** Ar. Keten
tohumu.
t. 030a/6
[1]
toğuz Sekizden sonra ondan önce
gelen sayının adı, dokuz.
t. 002b/15
[1]
toğuzuncı Dokuz sayısının sıra sıfatı.
t.+ sı 008b/9, 012b/6
[2]
toldur - Doldurmak.
t.- ması 012b/18
[1]
torak otı Dere otu.
t. 027b/19, 028a/15, 030a/15
[3]
torı Fars. Bir sıvının dibine çöken
katı madde, çökelti.
t. 023a/16, 023b/3, 023b/4,
023b/6
[4]

toz Dövölüp inceltirilmiş, un halinde ilaç.

t.+ ı 018b/4, 027a/3, 027a/5,
028b/1, 028b/8

[5]

tur - Beklemek.

ṭ.- a 026a/9, 027a/4
ṭ.- alar 017b/6, 017b/9
ṭ.- an 012b/2

[5]

turmak Bekleme.

ṭ.+ la 005a/16, 005b/5

[2]

turp Fars. Turpgiller familyasından, salkım durumundaki çiçekleri beyaz, sarı veya mor renkte, yaprakları karşılıklı, meyvesi acımsı ve etli, kökleri yenen bitki. *Raphanus sativus*

t. 028a/15

[1]

turul - Duru hâle gelmek, bulanıklığı gidip saf ve berrak bir durum almak.

ṭ.- duḡdan 014a/4

[1]

tuyūr Ar.(*Tayr* sözcüğünün çoğul hâli) Kuşlar.

ṭ.+ dan 007b/11

[1]

tuz Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir tada sahip, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.

ṭ. 017b/12

ṭ.+ da 031a/12

ṭ.+ ı 023a/16, 023b/3, 023b/4,
023b/5

ṭ.+ inuñ 023b/6

ṭ.+ uñ 023b/8

[8]

tuzlu Tuzu olan.

ṭ. 010a/14

[1]

tükürme Ağızdaki tükürüğü dışarı atma.

t.+ sine 009b/3

[1]

tükürmek Ağızdaki tükürüğü dışarı atmak.

t. 009a/3

[1]

Türkî Türkçe.

T. 002b/2

[1]

tütün Duman.

t.+ de 031a/13

[1]

U

u Ar. Bağlama edatı, ve.

u. 002a/8, 002a/15

[2]

uḡra - Bir yerin yanından veya içinden geçmek.

u.- duḡda 007a/19

[1]

ūlā Ar. Birinci, ilk.

ū. (risāle-i ū.) 002b/15

[1]

ulaşdur - Ulaşmasını sağlamak, ulaştırmak.

u. - ur 004a/8

[1]

‘ulemā Ar.(*Alim* sözcüğünün çoğul hâli) Alimler, bilginler.

- ‘u.+ sı 003a/17
[1]
- ‘unf** Ar. Şiddet, sertlik.
‘u. 016b
[1]
- ‘unşul** Ar. Ada soğanı.
‘u. (ḥall-i ‘u.) 026b/8
[1]
- ur -** Koymak, yerleştirmek.
u.- alar 028b/9, 029a/19
[2]
- ‘urūḳ** Ar. Damarlar.
‘u.+ da 006b/17
‘u.+ dan 003b/9
[2]
- *‘urūḳ-ı masāriḳa** Ar. + Yun.
Masarika damarları.
‘u. 006a/13, 009a/19
‘u. +da 003a/14, 004a/9,
004a/11, 004a/17, 004b/6, 006a/6,
006a/13, 022b/4, 024b/10
‘u. +dan 004a/8, 006a/5
‘u. +dur 003a/12
‘u. +nuñ 006a/16, 011a/15
‘u. +ya 005b/4, 007a/19
[18]
- *‘urūḳ-ı ṭalak** Ar. Dalak
damarları.
‘u. 006a/13
[1]
- ‘u.+ da (dāḥil-i ‘u.) 017a/2
‘u.+ da (ḥāric-i ‘u.)017a/2
[2]
- ‘uṣāre** Ar. Bitki veya hayvan doku-
larında bulunan besleyici sıvı, öz su.
‘u. 021a/11
- ‘u.+ lerde 021a/13
‘u.+ leri 021b/1
‘u.+ si 021a/7, 021a/8, 021a/9,
021a/10, 023b/10
‘u.+ sini 023b/9
[9]
- *‘uṣāre-i muṣaffā** Ar. Arıtılmış
öz su.
‘u. +dan 021a/14, 021a/17
[2]
- ‘uṣfur** Ar. Yalancı safran.
‘u. 026a/16
‘u. (toḥum-ı ‘u.) 030a/5
[2]
- ‘usret** Ar. Darlık.
***‘usret-i nefes** Ar. Nefes darlık.
‘u. 006b/8, 012b/11
[1]
- uyḥu** Bkz. uyku.
u.+ sından 032a/1
[1]
- uyı -** Bkz. uyu-.
u.- mazsa 027b/16
[1]
- uyku** Organizmanın, dinlenip topar-
lanabilmesini sağlamak üzere vücuttan
ve dış dünyadan gelen uyarıları fiz-
yolojik ve geçici olarak idrak ede-
memesi durumu.
u. 027b/5
[1]
- uyu -** Uyku hâlinde olmak.
u.- duğı 013a/18
u.- maz 013b/6, 013b/12, 028a/3,
028a/5
u.- mazlar 013b/7

u.- r 013b/6, 013b/12
[8]

uyumak Uyku hâlinde olma.
u. 031b/18, 032a/3
[2]

uyut - Uyumasını sağlamak.
u.- ıdır 027b/17
[1]

‘użv Ar. Organ.
‘u.+ a 022b/6
[1]

***‘użv-ı me’ûf** Ar. Kokuşmuş
organ.
‘u. +da 023a/12
[1]

***‘użv-ı şerîf** Ar. Hassas organ.
‘u. den 029a/2
[2]

Ü

ü Ar. Bağlama edatı, ve.
ü. 004a/4
[1]

üç İkidenden sonra dörtten önce gelen sayının adı.
ü. 003b/5, 013b/5, 018a/6, 018a/8, 019a/18, 019b/2, 019b/5, 020a/4, 020a/8, 020a/12, 020a/18, 020b/3, 021b/7, 023a/19, 024b/2, 024b/16, 026a/9, 027b/11, 028a/15, 028a/16, 029a/8, 029a/9, 030a/5, 030a/6, 030a/7
ü.+ dür 010b/9
ü.+ er 019b/15, 021a/9
[28]

üçüncü Üç sayısının sıra sıfatı.
ü.+ sı 003a/13, 005a/1, 006a/11, 008a/5, 008b/6, 010b/15, 011a/6, 028b/17
[8]

ümîd Fars. Umut.
ü.+ dir 002b/11
[1]

üzere Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde.
ü. 001b/15, 002b/7, 002b/16, 003b/15, 003b/18, 004b/11, 004b/13, 006b/14, 010b/9, 011a/2, 012b/7, 013b/15, 014a/1, 014a/7, 014a/11, 015a/5, 016b/3, 019a/8, 022b/3, 023a/2, 023a/7, 030b/8, 031b/16
ü.+ dür 004b/3
[24]

üzeri Üstü.
ü.+ ne 017b/8, 017b/13, 018b/8, 018b/17, 019a/3, 019b/4, 019b/7, 020b/14, 022b/12, 022b/13, 024a/16, 025a/10, 027a/2, 027a/3, 028a/6, 028b/7, 028b/8, 028b/9, 028b/12, 028b/13, 029a/3, 029a/6, 029b/19, 031a/3
[24]

üzüm Asma adı verilen ağaççığın salkım durumunda ufak taneli, çekirdekli, ince kabuklu, sulu, etli, glikoz ve vitamin bakımından zengin, yetiştiği yere göre pek çok çeşidi bulunan, tazesı ve kurusu yenen meyve.
ü. 026a/9
[1]

V

va‘d Ar. Söz verme.
***va‘d et-** Ar. + Türk. Söz

vermek.

v. -digümüz 014a/11
[1]

vākı‘a Ar. Olmuş olan şey.

v. (ḥayālāt-ı ğayr-ı v.) 013a/6
[1]

vaķıyye Ar. Okka.

v. 021b/1, 023a/5, 026a/17,
028a/16, 030a/16
[5]

vāķi‘ Ar. Olan, vuku bulan.

***vāķi‘ ol-** Ar. + *Türk.* Meydana
gelmek.

v. -an 003a/5, 014a/16
v. -maķdur 012a/8
v. -ur 004a/10, 005a/11,
009a/5, 009b/9, 010a/2, 013a/17
v. -ursa 027a/8, 027a/9
[11]

vaķit Ar. Zaman.

v.+ de 013b/8
v.+ inde 001b/10, 007a/2,
027a/8, 027a/9
[5]

***vaķt-i ḥayz** Ar. Hayz vakti.

v. 007a/3
[1]

var Mevcut olan (şey).

v. 022b/16, 028a/2, 029a/11
v.+ dur 016b/9
[4]

var - Ulaşmak.

v.- amaduğından 005b/5
v.- duķda 004a/11, 006a/7,
007b/2, 011b/17
v.- inca 010a/12

v.- ur 012a/8

[7]

vāşıl Ar. Ulaşma.

***vāşıl ol-** Ar. + *Türk.* Ulaşmak.

v. -an 013a/16
v. -mamaķ 011a/13
v. -mazdan 004a/9
[3]

ve Ar. Bağlama edatı, ve.

v. 001b/3, 001b/4, 001b/5,
001b/7, 001b/8, 001b/12, 001b/13,
001b/14, 001b/15, 002a/1, 002a/2,
002a/4, 002a/6, 002a/7, 002a/15,
002a/17, 002b/2, 002b/8, 002b/9,
002b/12, 002b/14, 002b/16, 003a/11,
003a/13, 003a/14, 003a/17, 003b/1,
003b/2, 003b/9, 004a/2, 004a/11,
004a/14, 004a/18, 004b/1, 004b/2,
004b/4, 004b/5, 004b/8, 004b/9,
004b/12, 004b/17, 005a/8, 005a/12,
005a/14, 005a/18, 005b/2, 005b/5,
005b/7, 005b/9, 005b/10, 005b/14,
005b/16, 005b/18, 005b/19, 006a/6,
006a/12, 006a/18, 006b/2, 006b/3,
006b/4, 006b/5, 006b/6, 006b/7, 006b/8,
006b/13, 006b/19, 007a/4, 007a/7,
007a/8, 007a/9, 007a/11, 007a/14,
007a/16, 007a/17, 007a/19, 007b/1,
007b/2, 007b/3, 007b/5, 007b/9,
007b/10, 007b/11, 007b/12, 007b/13,
007b/15, 007b/18, 007b/19, 008a/1,
008a/2, 008a/3, 008a/6, 008a/7, 008a/8,
008a/10, 008a/12, 008a/13, 008a/14,
008b/1, 008b/17, 009a/1, 009a/3, 009a/4,
009a/5, 009a/6, 009a/7, 009a/12,
009a/18, 009a/19, 009b/2, 009b/4,
009b/5, 009b/7, 009b/8, 009b/9,
009b/13, 009b/14, 009b/17, 010a/1,
010a/2, 010a/3, 010a/4, 010a/7, 010a/9,
010a/11, 010a/12, 010a/13, 010a/14,
010a/17, 010a/18, 010b/1, 010b/8,
010b/10, 010b/12, 010b/13, 010b/14,

010b/16, 010b/18, 011a/1, 011a/4,
011a/8, 011a/11, 011b/2, 011b/4,
011b/5, 011b/10, 011b/12, 011b/18,
012a/2, 012a/3, 012a/15, 012a/18,
012b/2, 012b/5, 012b/6, 012b/8,
012b/14, 012b/16, 012b/17, 013a/4,
013a/5, 013a/12, 013a/14, 013a/17,
013b/1, 013b/2, 013b/6, 013b/9,
013b/10, 013b/13, 013b/14, 013b/15,
013b/16, 013b/19, 014a/1, 014a/3,
014a/6, 014a/7, 014a/9, 014a/18, 014b/4,
014b/5, 014b/6, 014b/12, 014b/13,
014b/14, 014b/15, 014b/17, 014b/18,
015a/3, 015a/4, 015a/8, 015a/12,
015a/13, 015a/16, 015a/19, 015b/2,
015b/6, 015b/7, 015b/16, 015b/17,
016a/4, 016a/9, 016a/14, 016a/17,
016a/18, 016b/5, 016b/6, 016b/10,
016b/11, 016b/12, 016b/13, 016b/14,
016b/15, 016b/16, 017a/2, 017b/3,
017b/5, 017b/11, 018a/6, 018a/7,
018a/10, 018a/12, 018a/13, 018a/16,
018b/8, 018b/9, 018b/10, 018b/12,
018b/13, 019a/3, 019a/4, 019a/6, 019a/8,
019a/9, 019a/10, 019a/17, 019b/2,
019b/14, 019b/15, 019b/18, 020a/4,
020b/4, 020b/5, 020b/13, 020b/15,
020b/18, 021a/1, 021a/4, 021a/6,
021a/12, 021a/14, 021a/15, 021a/16,
021a/17, 021a/18, 021a/19, 021b/3,
021b/4, 021b/5, 021b/10, 021b/11,
021b/12, 021b/13, 021b/17, 022a/6,
022a/9, 022a/12, 022a/14, 022a/15,
022b/3, 022b/4, 022b/15, 022b/16,
022b/17, 023a/1, 023a/2, 023a/9,
023a/10, 023a/12, 023a/13, 023a/15,
023b/8, 023b/12, 023b/16, 023b/17,
023b/18, 023b/19, 024a/7, 024a/10,
024a/12, 024a/13, 024a/19, 024b/2,
024b/3, 024b/7, 024b/9, 024b/10,
024b/14, 025a/4, 025a/5, 025a/11,
025a/16, 025a/18, 025b/1, 025b/2,
025b/10, 025b/14, 025b/17, 026a/10,
026a/11, 026a/12, 026a/14, 026a/15,

026a/16, 026a/18, 026a/19, 026b/1,
026b/2, 026b/5, 026b/13, 026b/16,
026b/17, 027a/2, 027a/4, 027a/6, 027a/7,
027a/11, 027b/4, 027b/10, 028a/3,
028a/4, 028a/5, 028a/8, 028a/11,
028a/13, 028a/18, 028b/8, 028b/11,
028b/12, 028b/15, 028b/17, 028b/19,
029a/4, 029a/5, 029a/13, 029a/16,
029a/18, 029b/1, 029b/9, 030a/9,
030a/10, 030a/11, 030a/12, 030a/17,
030b/2, 030b/3, 030b/5, 030b/12,
030b/13, 030b/18, 031a/1, 031a/2,
031a/3, 031a/5, 031a/6, 031a/7, 031a/8,
031a/9, 031a/10, 031a/12, 031a/13,
031a/14, 031a/15, 031a/16, 031a/17,
031a/18, 031b/1, 031b/2, 031b/3,
031b/5, 031b/14, 031b/15, 031b/17,
032a/4

[498]

vebāiyye Ar. Veba ile ilgili.

v. (ḥummā-yi v.) 002a/2

[1]

veca‘ Ar. Ağrı.

v. 006b/19, 011a/17, 011a/16,
011a/18, 011b/3, 012b/16, 013a/3,
013a/14, 013a/17, 014b/10, 028a/9,
029b/18, 030a/12, 030a/18, 030b/1,
030b/4

[15]

***veca‘-ı em‘ā** Ar. Bağırsak
ağrısı.

v. +da 030b/12

v. +dur 029b/17

v. +ya 030a/1

[3]

***veca‘-ı kulunc** Ar. Kulunç
ağrısı.

v. 011b/3

[1]

- *veca‘-ı küla** Ar. Böbrek ağrısı.
v. +dur 030b/7
[1]
- *veca‘-ı mi‘de** Ar. Mide ağrısı.
v. 005a/19, 006b/4, 009a/1,
009b/8, 011b/4, 011b/10, 028b/14
v. +dür 028a/7
[8]
- *veca‘-ı şadr** Ar. Göğüs ağrısı.
v. 006b/8, 012b/14
[2]
- *veca‘-ı zahr** Ar. Sırt ağrısı.
v. 012b/14
[1]
- v. + a (mevzi‘-i v.) 030b/7
[1]
- vech** Ar. Tarz, biçim.
v.+ ile 002a/18, 003b/5, 005a/10,
014a/17, 015b/10
v.+ iledür 012a/3
[6]
- *vech-i tesmiye** Ar. İsim ve-
rilme şekli.
v. +si 002b/17
[1]
- vefret** Ar. Bolluk, çokluk.
v.+ i 001b/5
[1]
- ve‘l-haşıl** Ar. Sonuç olarak, sözün
kısası, kısacası.
v. 007b/14, 008b/12, 009a/15,
013b/12, 014a/8, 014a/16
[6]
- Venedik** Lat. Ülke adı, Venedik.
V.+ den 029a/7
[1]
- ver -** (ilaç için) İçmesini sağlamak.
v.- ilür 025b/1
[1]
- verd** Ar. Gül.
v. (mā‘-i v.) 019a/7, 024b/3,
026a/7
[3]
- verem** Ar. Tüberküloz.
***verem ol-** Ar. + Türk. Verem
hastalığına yakalanmak.
v. -mak 014b/10
[1]
- veyā** Ar. + Fars. Ya da, veya.
v. 004b/14, 005a/6, 005b/1,
005b/13, 006b/16, 006b/18, 006b/19,
007a/3, 007b/7, 007b/8, 009a/17, 010a/1,
011b/6, 012b/10, 012b/12, 013a/16,
014b/10, 017a/17, 017b/1, 017b/17,
017b/18, 023a/11, 023a/18, 023a/19,
024b/3, 024b/5, 024b/16, 025b/15,
026b/15
[36]
- veyāhūd** Ar. + Fars. Yahut, veya.
v. 005b/12, 012a/19, 018a/1,
018b/13, 019b/3, 019b/7, 028b/5,
029b/14, 031a/12
[9]
- vir -** Vermek.
v.- digimiz 011a/13
v.- eler 018a/1, 018a/3, 027b/15,
028a/13, 029b/3
v.- ilen 016b/6
v.- meye 022a/9
v.- mez 021b/14, 024b/9
v.- üp 016a/3, 018a/17, 024a/13,
028a/6
v.- ür 019a/4
[15]
- viril -** Verilmek.

v.- di 003a/11
v.- dükde 016b/14
v.- mege 025a/18
v.- mek 026b/16
v.- se 016b/19
[5]

***cevāb viril-** *Ar. + Türk.* Cevap-
lanmak.

c. -ür 011a/18
[1]

virme Vermek.
v. 027b/9, 028a/9
[2]

vuḳūf *Ar.* Anlama, bilme.
v. 001b/10
[1]

vur - (Kusmak maksadıyla parmağı
boğazına) Sokmak.
v.- up 028a/13
[1]

Y

yā Ya da.
y. 012b/10, 019a/8
[2]

yabānī *Fars.* (Bitki için) Özel bir
bakım görmeden kendi kendine yetişen.
y. 019b/14
[1]

yābis *Ar.* Kuru özellikte olan.
y. 016b/5
[1]

y. (buḥār-ı y.) 013a/9
y. (ḥār-ı y.) 013b/1

y.+ i (ḥılṭ-ı y.) 023b/19
[1]

yābise *Ar.* *Yabis* sözcüğünün aynı
anlamdaki müennes şekli.

y. 013b/11, 021b/11, 027b/4
[1]

yağ Birleşiminde searık, oleik,
palmitik asitlerle gliserin bulunan ve
bunların oranlarına göre kıvamları
değişen bitkisel veya hayvansal madde;
ıtırılı bitkilerden çıkarılan, bazıları ilaç
olarak kullanılan sıvı halindeki kokulu,
uçucu madde.

y. 015b/9
y.+ dan 023a/8
y.+ ı 017a/14, 022b/14, 022b/15,
022b/16, 023a/3, 023a/4, 023a/5, 030a/10
y.+ ın 030b/6
y.+ lar 022b/6, 023a/10,
023a/12, 029b/10
y.+ ları 022b/13, 023a/5, 028b/3,
028b/6, 028b/12, 029b/9, 030a/19,
030b/13
y.+ larını 028b/4, 030b/3
y.+ larının 020b/15
[32]

yāḥūd *Fars.* Bağlama edatı, veya.
y. 022b/15
[1]

yağ - Yanıyormuş gibi ısıracı sert bir
etki yapmak.
y.- araḳ 014a/2
[1]

yakın Uzak olmayan.
y. 006a/12, 012a/17
y.+ dur 003b/3
[3]

yaḳu Yakı, tedavi maksadıyla vücudun
ağrıyan yerlerine yapıştırılan, üzerine
koyu lapa halinde bir madde yayılmış

olan bez veya bu iş için özel olarak hazırlanmış ilaçlı parça.

y. 021a/5

y.+ y1 029a/5

[2]

yākūtī Ar. Yakutla ilgili.

y. 018b/16

[1]

yalnız Sadece, ancak.

y. 005b/15, 009b/19, 010b/2,

015b/4, 019a/2, 021b/16, 024a/7,

024a/14, 025b/13, 031a/8, 031b/11,

031b/13

[12]

yan Birlikte, beraber.

y.+ imda 001b/11

[1]

yañak Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri.

y.+ ları 007a/7, 012b/6

[2]

ya'nī Ar. Demek ki, sözün özü, yani.

y. 009b/8, 010a/2, 010b/15,

011a/7, 012a/13, 012a/14, 014a/2,

014a/3, 025b/19, 026a/8, 026b/10,

027b/4

[12]

yanmak Vücudunda veya bir organında aşırı sıcaklık hissetmek.

y. 012b/4

[1]

yap - Üretmek, imal etmek.

y.- mışdur 029b/5

[1]

yapış - Ayrılmayacak şekilde tutunup kalmak.

y.- ur 014a/8

[1]

yapışdur – Yapışmasını sağlamak.

y.- alar 017b/5

[1]

yapışkan Yapışma özelliği olan.

y. 017a/6, 027b/18, 030a/3,

030a/13

[4]

yapışmak Yapışma işi.

y.+ la 010b/14

[1]

yaprak Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.

y.+ ı 017a/6, 017a/7, 019b/13,

020a/15, 020b/10, 024a/4, 027b/19

[7]

yar - Bölmek.

y.- up 028b/6

[1]

yarı Bir şeyin yarımı kadar olan, yarım olan.

y. 023a/1

[1]

yarım Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, bir bütünün yarısı.

y. 017b/8, 019a/6, 019a/13,

019b/12, 019b/14, 020a/19, 020b/1,

022a/8, 023a/18, 024b/14, 028a/13,

028a/16

[12]

yaş Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

y.+ ına 010a/12

- y.+ ında 010a/11
[2]
- yaşlık** Islaklık.
y.+ ı 030a/19
y.+ ını (yaşlığını)022b/12
[2]
- yat** - Uyumak için yatağa girmek.
y.- ıcağ 018b/10
[1]
- yayıl** - Sınırı genişletilmek.
y.- a 027a/2
[1]
- yaz** İlkbahar ile sonbahar arasındaki
sıcak mevsim.
y. 032a/1
[1]
- yazıl** - Yazıya geçirilmek.
y.- an 024b/1, 030b/13
[1]
- yeñi** Eski olmayan.
y. 021a/2, 030a/17
[2]
- yesir** Ar.Kolay.
*yesir'ül-'ilâc Ar. Tedavisi
kolay.
y.+ dur 015b/5
[1]
- yıl** Sene.
y.+ dan 010a/13
[1]
- yımırta** Yumurta.
y. 007b/12, 017b/11, 017b/13
y.+ yı 031a/5
[4]
- yi** - Ağızda çiğneyerek yutmak, yemek.
y.- mek 031a/6
y.- ye 019b/5
y.- yeler 018a/9, 018b/10,
018b/19, 019b/3, 020a/5, 020a/9,
020a/12, 020b/4, 023a/19
[11]
- yidi** Altıdan sonra sekizden önce
gelen sayı.
y. 006b/18, 019a/15, 019b/6,
031b/13
y.+ dür 007a/13
[5]
- yidinci** Yedi sayısının sıra sıfatı.
y. 004b/16, 005a/9
y.+ si 005a/2, 006a/13, 008b/8,
008b/9, 012a/16
[7]
- yigirmi** On dokuzdan sonra yirmi
birden önce gelen sayının adı, yirmi.
y. 010a/13, 017a/9, 017a/11,
017a/13, 019a/8, 020a/3, 020a/7,
020b/11, 024a/6
y.+ şer 026a/18, 029b/3
[11]
- yigirmi beş** Yirmi dörtten sonra yirmi
altıdan önce gelen sayının adı, yirmi
beş.
y. 026b/19, 030a/10
y.+ er 021b/4
[3]
- yigirmi bir** Yirmiden sonra yirmi iki-
den önce gelen sayının adı, yirmi bir.
y.+ dür 008b/15
[1]
- yigirmi birinci** Yirmi bir sayısının sıra
sıfatı, yirmi birinci.

y.+ si 013b/13
[1]

yigirmi dört Yirmi üçten sonra yirmi beşten önce gelen sayının adı, yirmi dört.

y. 021a/12, 026a/16, 027a/3
[3]

yigirminci Yirmi sayısının sıra sıfatı, yirminci.

y.+ si 013b/4
[1]

yine Gene, tekrar.
y. 011a/9, 013b/4, 021a/17,
025b/17, 026b/1, 029a/16
[6]

yir Mekan.
y.+ inde 010a/15
y.+ ine 022a/14, 031b/11
[3]

yoğur - Hamur durumuna getirmek için üzerine basa basa karmak.

y.- up 023a/17, 024b/15,
026b/11
[3]

yok Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).
y.+ dur 004a/1, 010b/8, 024a/15,
029a/2
[4]

yol (Vücutta) İçinden sıvı akan kanal.
y.+ lardan 004a/16
[1]

yu - Yıkamak.
y.- sunlar 027b/17
[1]

yumşak Yumuşak.
y. 031a/9
[1]

yumuşa- Yumuşak hâle gelmek.
y.- ya 023a/9
y.- yan 023a/13
[2]

Yunan Ar. Yunan halkının soyundan gelen kimse.

Y. 003a/17
[1]

yübüset Ar. Kuruluk.
y. 010b/11, 016a/8
y.+ i 016a/8, 021b/12, 021b/13,
025b/2
[6]

yürek Kalp.
y. 006b/6, 009b/11, 012a/3,
012a/10, 012a/11, 029a/6, 029a/12
y.+ de 006b/7, 012a/12
y.+ e 006b/2, 006b/6, 006b/11,
012a/4, 012a/9, 012a/11, 024a/13
[16]

y.+ e (nefs-i y.) 009b/12
[1]

yüz Taraf.
y.+ ine 029a/19
y.+ ünde 012b/4
y.+ ünden 020b/17, 020b/18
[4]

yüz Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı.
y. 018a/5, 021a/10, 026a/4,
027a/1, 028a/12
[5]

yüz elli Yüz kırk dokuzdan sonra yüz

elli birden önce gelen sayının adı.

y. 017a/11, 021a/10, 022a/3,
022a/7, 030a/8

[5]

yüz yirmi Tüz on dokuzdan sonra yüz
yirmi birden önce gelen sayının adı.

y. 025a/7

[1]

Z

za‘f Ar. Zayıflık, zaaf.

z. 003b/8, 04b/17, 009a/13,
015a/6, 016b/14, 027b/2, 027b/6
z.+ ı 005b/6, 021b/6
z.+ ından 005a/19, 011b/16,
021a/1

[12]

***za‘f-ı dāfi‘a** Ar. Boşaltım
sisteminin sağlıklı çalışmaması.

z. +dan 005b/13

[1]

***za‘f-ı hāzime** Ar. Sindirim
sistemi- nin sağlıklı çalışmaması.

z. 005b/9

z. +den 005b/13

z. +sinden 007a/10

[3]

za‘ferān Ar. Süsengiller familyasından,
baharda güzel çiçekler açan, uyarıcı, âdet
söktürücü hassalara sahip, soğanlı, çok
yıllık bir bitke ve bu bitkinin tepe-lerinin
kurutulmasından elde edilen tat, koku,
sarı renk vermekte kullanılan tozu,
safran.

z. 026b/10, 029a/8

[2]

zāhib Ar. Bir düşünceye, bir zanna

inanan, uyan, kapılan (kimse).

***zāhib ol-** Ar. + Türk. Bir
düşün- ceye, bir zanna kapılmak,
inanmak.

z. -dı 011a/16

z. -dılar 004b/5, 004b/8

z. -dukları 011b/15

z. -up 009a/7

[5]

zāhir Ar. Meydanda olan, görünen.

z.+ dür 011a/18

[1]

***zāhir ol-** Ar. + Türk.
Meydanda olmak, görünmek.

z. -maduğundan 025a/1

z. -mağdur 013a/3, 013a/15

z. -up 001b/6

z. -ur 014b/7, 014b/8, 015b/2

[7]

zahr Ar. Arka, sırt.

z. (veca‘-ı z.) 012b/14

[1]

za‘īf Ar. Güçsüz.

z. 014b/8, 026b/15

[2]

***za‘īf it-/et-** Ar. + Türk. Güçsüz
kılmak.

z. -er(ider) 008a/8

z. -düginden 027b/6

[2]

z. -mekle 029a/1

[1]

***za‘īf ol-** Ar. + Türk. Güçsüz
olmak.

z. -an 016a/2

z. -dığı 025b/5

z. -madan 008b/17

ż. -mağla 009b/6
ż. -up 003b/12, 009a/12
ż. -ur 007a/16, 016b/15
ż. -ursa 011b/2, 015b/3
[10]

Zaķota 1575-1642 yılları arasında yaşamış Portekizli bir hekim. *Zacutus Lusitanus*.

Z. 024b/18
[1]

zamān Ar. Olmuş ve olacak hâdiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşün-cemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit.

z. 005a/16, 010b/1, 015a/2,
018b/11
z.+ da 011a/8
z.+ ımızda 011b/8
[6]

zamīn Ar. Kefil.
* **zamīn eyle-** Kefil yapmak.
ż. -ye 002b/13
[1]

zamm Ar. Üzerine bir şey ekleme.
* **zamm eyle-** Ar. + Türk.

Üzerine bir şey eklemek.
ż. -mek.002a/8
[1]

* **zamm it-** Ar. + Türk. Üzerine bir şey eklemek.
ż. -üp 020a/3, 020a/11
[2]

* **zamm olun-** Ar. + Türk.
Üzerine bir şey eklenmek.
ż. -up 021a/13
[1]

zan Bkz. **zann**.

* **zan it-** Bkz. **zann it-**
ż. -er 011b/8
[1]

zanbaķ Ar. Zambakgiller familyasından, pek çok türü bulunan, güzel, iri, beyaz çiçekli, çok yıllık süs bitkisi, zambak. *Lilium candidum*.

z. 023a/4, 030b/2
[2]

zann Ar. Sanma, zannetme.

* **zann it-** Ar. + Türk. Sanmak, zannetmek.

z. -er 012b/13, 013a/4
[2]

zar Fars. Vücudun çeşitli yerlerindeki ince deri.

z.+ uñ 003a/9, 003a/12, 012b/4,
015b/8
[4]

żarar Ar. Bir kimse veya şeyin sebep olduğu kayıp, kötü sonuç, ziyan.
ż. 006a/2, 021b/14, 022a/9,
024b/9
[4]

żarūriyye Ar. Zorunlu.

ż.+ nūñ (esbāb-ı sitte-i ż.+ nūñ)
003a/7, 030b/14
[2]

zāt Ar. Bazı sözcüklerle tamlama kurarak iltihaplı hastalık anlamına gelen tıp terimleri yapan sözcük.

* **zāt-ı sevdā** Ar. Melankoli.
z. 016b/5, 021b/10
[2]

* **zātü'l-cenb** Ar. Akciğer veya göğüs zarı iltihâbı, satlıcan.

z. +den 008b/8
[1]

***zātü'r-rie** Ar. Ateş ve öksürükle kendini gösteren tehlikeli bir akciğer iltihabı.

z. +den 008b/8
[1]

zāyil Ar. Yok olan.

***zāyil ol-** Ar. + Türk. Yok olmak.

z. -madukça 027a/17
z. -maz 013a/2, 027a/18
z. -mazdan 022a/18
z. -ur 013a/17, 023b/6
[6]

zehr Fars. Zehir, ağı.

z. 017b/14
[1]

zencebil Ar. Zencefilgiller familyasından, Malezya ve Hindistan'da yetişen, kamış görünüşünde çok yıllık otsu bitki, zencefil.

***zencebil-i meshūk** Ar.
Dövülerek toz hâline getirilmiş zencefil.
z. 021a/15
[1]

zer' Ar. Serpme, saçma.

***zer' eyle-** Ar. + Türk. Serpmek, saç- mak.

z. -yüp 028b/13
[1]

zīyḳ Ar. Daralma.

z. 007b/3
[1]

zīrā Fars. Çünkü, şundan dolayı.

z. 004b/3, 006b/11, 007b/19, 008a/7, 008b/1, 008b/10, 008b/16, 011b/16, 014b/4, 014b/13, 015a/7, 015b/12, 016a/12, 016b/8, 016b/17,

018a/3, 019a/4, 020b/19, 021b/10, 021b/18, 022a/4, 023a/14, 023b/2, 023b/15, 023b/18, 024a/9, 024b/6, 025a/4, 025b/1, 026b/4, 027a/17, 028a/7, 028a/10, 028b/16, 028b/19, 029a/1, 029a/14, 029b/3, 029b/19, 030a/11, 031b/17, 032a/4

[43]

zıkr Ar. Söz etme.

***zıkr et-** Ar. + Türk. Söz etmek.

z. -düklerini 001b/9
[1]

***zıkr eyle-** Ar. + Türk. Söz etmek.

z. -dükleri 001b/10
[1]

***zıkr olun-** Ar. + Türk. Söz edilmek.

z. -an 002a/19, 004b/3, 004b/11, 005a/5, 005b/17, 008b/12, 009b/14, 013a/6, 014b/2, 015b/1, 017a/9, 018a/9, 018a/15, 018b/14, 018b/18, 019a/3, 019b/1, 020a/6, 020b/4, 020b/7, 020b/12, 021b/2, 021b/8, 022a/10, 022b/5, 023a/8, 023b/12, 024b/10, 025a/16, 026b/3, 026b/16, 027b/13, 028a/6, 028b/6, 028b/12, 028b/15, 029b/1, 029b/2, 030b/5, 031a/1, 031a/7, 031a/10

z. -dığı 030b/8

z. -duğı 022b/16

[44]

ziyāde Ar. Çok, fazla.

z. 004a/15, 005b/5, 006a/7, 006a/8, 008a/5, 011a/19, 012b/1, 012b/2, 013b/19, 015b/8, 016b/15, 018b/14, 020a/14, 020b/19, 021a/4, 022a/4, 022a/17, 022b/2, 023b/1, 024a/1, 024b/5, 024b/12, 025a/2, 025a/6, 026a/5, 026b/14, 030b/17, 030b/19, 031a/19,

031b/3, 031b/4, 031b/18

z.+ ce 028a/12

z.+ si 022a/4

[34]

***ziyāde ol-** *Ar. + Türk.* Çok olmak, fazla olmak.

z. -mağla 011a/3

z. -masına 007b/4, 008a/1

z. -mayup 018b/13

z. -up 021a/4, 021b/6

z. -ur 016b/14, 016b/15

[8]

zuhūr *Ar.* Meydana çıkma.

z. 007a/2

z.+ una 005a/17, 005b/7, 006a/8,
006a/17, 008b/13, 010a/6, 015b/4

z.+ undan 008b/5

[9]

***zuhūr it- /et-** *Ar. + Türk.* Meydana çıkmak.

z. -er(ider) 005a/4, 011a/9,
012a/7, 027a/19

z. -erse(iderse) 015a/11

[5]

z. -mekle 014b/16

[1]

***zuhūr eyle-** *Ar. + Türk.* Meydana çıkmak.

z. -r 013a/7, 014b/6

z. -rdi 018a/14

[3]

***zuhūr ol-** *Ar. + Türk.* Meydana çıkmak.

z. -du 002a/19

[1]

zübul *Ar.* Sararıp solma, bozulma, pejmürde olma.

z. 005a/3

[1]

Terimler Dizini

acı marul

a. 019b/13, 021a/7

āfet

ā. 006b/13, 007a/1, 014b/7
ā.+ ine 014b/5

afsentin

a. 020b/14, 023b/9, 023b/12,
023b/15, 023b/16, 024a/1, 024a/8,
024a/9, 028b/4, 030b/2
a.+ de 024a/14

ağaç kavunu

b. 018a/19, 020a/17, 029b/8

ağrı

a. 007a/4, 010a/3, 011b/7
a.+ sı 011b/5, 011b/6, 011b/10

aḥlāt

a. 004a/18, 008a/10,
008b/17, 009a/18, 010a/11
a.+ ı 008a/13, 023a/13
a.+ inuñ 016b/4
a.+ uñ 008a/18, 012b/10,
012b/15, 014a/19, 016b/9, 016b/10,
016b/17

altun otı

e. 019a/13, 019b/13, 020a/16

Amāsiyye erigi

A. 017a/9

‘anber

‘a. 018b/5, 029b/15

anīsūn

a. 018a/2, 018a/3, 018a/6,
019b/16, 020a/17

arpa

a. 017a/8, 020b/11, 027b/13

ayrık otı

g. 019a/12

bādem

h. 027b/11, 030b/2

bādem yağı

b. 017a/13, 022b/15

bād-zehr

b. 019a/4

bād-zehr mārī

b. 018b/3
b. +ye 019a/2
b. +yi 019a/7

baldırıkara

b. 019a/13, 019b/13, 020a/16,
026a/13

bāzincān

b. 007b/9, 031b/1

benefşe

b. 008a/2, 017a/6,
018a/19, 020b/10

besfāyic

b. 017a/8, 019b/16, 020a/18,
021a/10, 030a/5

bostānī

b. 021a/6
b. (lisan-ı şevr-i b.)019b/14

cevz-i bevvā

c. 020b/15, 028b/4

çadır uşağı

ç. 023b/13, 023b/17, 026b/7

çeşme

ç. 020b/18

çilek

ç. 025a/17, 025b/7, 026a/8,
027a/1, 029b/3
ç.+ i (çilegi) 026a/5, 026a/6
ç.+ üñ (çilegüñ) 025a/18, 025b/2

dārçīn

d. 019b/19, 020a/19, 022a/8,
023a/17, 024b/14, 025b/8, 025b/11
d.+ den 029b/9

dem-i ahaveyn

d. 017b/11

devā-yı misk

d. 018b/15

devār

d. 013a/5

dinar şerbeti

d. 020a/3

diyaḳatlıḳun ma‘cunı

d. +ından 019b/3
d. (ma‘cūn-ı d.) 024a/19
d.+ dan (ma‘cūn-ı d.) 019b/8

diyārudon

d. 018b/4

diyāsenṭū ma‘cunı

d. + ından 029a/8

ebegümeci

e. 017a/6, 022b/9, 022b/19,
027b/18, 030a/3, 030a/13

eftimūn

e. 019b/17, 020a/18, 021a/13

emlec

e . 018b/1

erik

e. 018a/1

faşd

f. 019a/6
f.+ ı 017b/2

ferimur tartaṛu

f. 018a/7, 019a/14, 020a/19

fermuz ma‘cūnı

f. 018b/2

Frengi çilegi

F. 031b/12

ğāriḳūn

ğ. 019b/19, 021a/15, 021b/3,
028b/1, 030a/7
ğ.+ dan 028b/15
ğ.+ ı 020a/10

ğāriḳūn-ı ebyaḳ

ğ. 024b/13

geyik boynuzu

g. 018b/3

gül

g. 022b/9, 022b/14, 023a/4,
028b/3, 028b/9

göl-i mükerrer

g. 026b/11
g. +i 020a/7

gölüb

g. 025b/8

göl-be-şeker

g. 018a/18

hab

h. 023a/14, 023b/13, 025b/1,
026b/4, 026b/11, 026b/14, 026b/16,
028b/16
h.+ dan 028b/15
h.+ lar 023a/17

habesü'l-hadid

h. 029b/2

hammām-ı mari

h. +de 027a/10

haşhaş

h. 027b/11

hatmi

h. 017a/7, 022b/9, 022b/19,
023a/6, 027b/18, 030a/3, 030a/13

helyün

h. 019a/11, 019b/11, 020a/14,
022b/8, 026a/11

hılî eyle-

h. -yüp 023a/5

himel

h. 026a/4

hiyār

h. 019b/15, 027b/10

hiyārşenber

h. 017a/11, 018a/2, 018a/3,
024a/19, 030a/9

hindibā

h. 019a/12, 019b/11, 021a/7,
022b/8, 024a/4, 024a/10, 025b/15,
026a/12, 026b/6
h. (mā'-i hindibā)024b/2

huḳne

h. 017a/14
h.+ ye 021b/16

huḳne-i mutavassıta

h. 023a/10
h. +dur 017a/5

huḳne-i mutavassıta-ı leyyine

h. +yi 021b/8

humma-yi diḳka

h. 015a/17

humma-yi rub'

h. +da 016b/18

humma-yi vebāiyye

h. 002a/2

ılğın

ı. 019b/12, 020a/15, 023a/1,
031b/7

iẖtikān

i. 023a/13, 029a/15, 030a/11,
030b/12

ikḻlū'l-melik

i. 030a/6, 030a/15

illet-i merāḳiyye

‘i. 001b/4, 003a/8, 003a/11,
003b/2, 003b/4, 003b/15, 005a/9,
005a/17, 005b/6, 006a/8, 006a/19,
008b/12, 014a/10

‘i. +de 002b/19, 003a/5,
006b/11

‘i. +nūñ 002b/17, 003a/1,
003a/2, 003a/3, 003a/4, 003b/17,
007a/12, 008b/14,
015b/13, 016b/2

‘i. +ye 003a/18, 003b/1,
007b/15, 010a/10

‘i. +yi 003a/18

incibār

i. 017b/12

incir

i. 018b/5

isfanāḥ

i. 031a/6

ḳabāḳ

ḳ. 019b/15, 027b/10

kābulī

k. 018b/2

ḳahve

ḳ. 019a/16, 029b/16

ḳamış

ḳ. 027b/19

ḳaranfil

ḳ. 027a/3, 027a/5

ḳarpuz

ḳ. 019b/15, 027b/10

ḳārūre

ḳ. 013b/14

ḳ.+ nūñ 011b/12

ḳ.+ sine 011b/11

ḳaşaba-ı riye

ḳ. +ye 012b/10

ḳavun

ḳ. 019b/14, 027b/9, 028a/16

ḳ.+ ı (ağaç ḳ.) 018a/19, 020a/17,
029b/8

kebere

k. 020a/15, 022b/18, 023a/4

kereviz

k. 022b/18

kestāne

k. 018b/7, 018b/17, 022a/11

ketān

k. 030a/14

k. (toḥum-ı k.)030a/6

keylūs

k.+ i 004a/8

k.+ ün 004a/16

k.+ üñ 004a/12, 004b/7

keylūs-i rediyye

k. +den 009a/14

keymus

k. 013b/8

ķımye

ķ. (sū'-i ķ.) 005a/2
 ķ.+ ye (sū'-i ķ.)026b/14

ķırmūz

ķ. 029a/7

ķoyun otı

ķ. 019a/12, 019b/12, 020a/15,
 022b/8, 026a/13

ķudret ķelvası

ķ. 017a/12, 018a/1, 020a/11

ķurş

. 019b/19, 020a/10, 021a/15,
 021b/3, 025a/8
 ķ.+ una 025a/2

ķurş eyle-

ķ -yüp 025a/9

ķuzı ķulağı

ķ. 019b/11, 021a/8

laķana

l. 007b/9, 031b/1

līmūn

l. 008a/2, 023a/17, 031a/4

lisān-ı sevr

l. 017a/7, 018a/19, 018b/9,
 019a/13, 019b/10, 021a/6, 021b/5,
 024a/3, 024a/4, 024a/12, 024b/4,
 025b/15, 026a/19, 029a/4, 030a/4,
 031a/7, 031a/8, 031b/8

mā'-i hindibā

m. 024b/2

mā'-i verd

m. 019a/7, 024b/3, 026a/7

ma'cūn-ı diyakatlıķun

m. 024a/19
 m. +dan 019b/7

ma'denevāz

m. 022b/18

mālihulyā

m. 004b/19

marul

m. 020b/10, 031a/7

maştakī

m. 020b/15, 026b/9, 028b/3,
 028b/10

mercān

m. 018b/4

mercimek

m. 007b/10

misk

m. 018b/5
 m. (devā-yı m.)018b/15

misket elması

m. 018b/6, 020b/11, 021a/8

nilüfer

n. 008a/2, 027b/14

oğul otı

o. 018b/9, 021a/9, 024a/4,
 024a/12, 025a/11, 026a/18, 029a/4
 o.+ nı 029b/14

papadya

p. 027b/18, 028b/10, 030a/6,
 030a/10, 030a/13, 030b/2

pazı

p. 017a/7, 030a/4

pelinp. 022b/9, 022b/14,
023a/4, 023b/10, 024a/3, 028b/10**pencengüşt**

p. 022b/19

pirinç

p. 031a/9

rāziyāner. 019b/16, 022b/8, 022b/19,
026a/12, 030a/5**şabr**

ş. 026b/7

şakız terementisi

ş. +ni 024b/3

şandal

ş. 031b/8

seder

s. 013a/5

sikencübīn

s. 028a/18

sināmekīs. 018a/6, 020a/17, 021a/12,
024b/1, 026a/15**sirḥişt**

s. 030a/9

sū'-i kınyes. 005a/2
s. +ye 026b/14**sū'-i mizāc-ı bārid**

s. 008b/18

sū'-i mizāc-ı ḥārs. 003a/10, 005a/11, 005b/10,
006a/6, 007a/6, 007a/13, 008a/14,
010b/10, 011a/3, 014b/19, 016b/14
s. +larını 022a/1
s. +rı 016a/18
s. +uñ 007b/4**sünbül**

s. 019b/19, 024b/14, 028b/4

şāhtere

ş. 019b/13, 021a/8

ṭabḥṭ.+ da 004b/1
ṭ.+ dan 025b/10, 026a/14**ṭabḥ eyle-**

ṭ. -r 004a/13, 004a/18

ṭabḥ it-ṭ. -eler (ideler) 019a/17, 023a/7,
025b/14, 031b/7, 031b/9
ṭ. -erlerse (iderlerse) 031a/7
ṭ. -üp(idüp) 021b/1, 023b/11,
025b/9, 029b/15
ṭ. -dükden 020b/1**ṭabḥ olun-**ṭ. -a 026a/10
ṭ. -dukdan 017a/10, 024a/5,
025a/8, 028a/1, 028a/16, 030a/8
ṭ. -mak 024a/3
ṭ. -up 019b/18, 030a/16**ṭamariz**

ṭ. 019b/12

tenḳiye

t.+ lerden 022b/5

terementi

t. 024b/6, 024b/15, 028b/15
t.+ sini (şakız t.) 024b/4

tiryāk-ı fārūk

t. 029a/6

torak otı

ṭ. 027b/19, 028a/15, 030a/15

turp

t. 028a/15

‘unşul

‘u. (ḥall-i ‘u.) 026b/8

‘uşāre

‘u. 021a/11
‘u.+ lerde 021a/13
‘u.+ leri 021b/1
‘u.+ si 021a/7, 021a/8, 021a/9,
021a/10, 023b/10
‘u.+ sini 023b/9

‘uşfur

‘u. 026a/16
‘u. (toḥum-ı ‘u.) 030a/5

üzüm

ü. 026a/9

veca‘

v. 006b/19, 011a/17, 011a/16,
011a/18, 011b/3, 012b/16, 013a/3,
013a/14, 013a/17, 014b/10, 028a/9,
029b/18, 030a/12, 030a/18, 030b/1,
030b/4

yaķu

y. 021a/5
y.+ y1 029a/5

za‘ferān

z. 026b/10, 029a/8

zanbaķ

z. 023a/4, 030b/2

zencebil

z. 021a/15

IV.TIPKIBASIM

فرید حیاتی زاد
۱۹
۵۶۷

۵۶۷

مکتب السوخته و سینه‌ها و قفسه‌ها در کتابخانه
ایستادگاری و کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه
در کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه
مکتب السوخته و سینه‌ها و قفسه‌ها در کتابخانه
ایستادگاری و کتابخانه و کتابخانه و کتابخانه

۱۹/۵۶۷

۱۹/۵۶۷

Shirvanian U. Khatunian	۱۹/۵۶۷
Handwritten	۱۹/۵۶۷
Yonikyan	۱۹/۵۶۷
Lib.	۱۹/۵۶۷

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا
محمد وعلى آله واصحابه اجمعين وبعد بوسا لله
صحة نصيب وقصدته سكت انفسنا بآية آية
وترسيمه باعث با دی علف مرقده ابره سولای
مراقبه نیک بین اناس کثرتی وورقین وقصیر وکثیر
بویکی سرصد ابرار لری ظاهر ابرو رب حکما عرب
وچند مواعی موصوف با بنظر کنی کبی وقرآن بیکار
ندان نوری اسباب وعلامات واعران وماله
لری وکلیتقی بیان ابرو رب ذکر اندک لری دخی متفکر
ذکر اندک لری اجدن وحتیاج وفتن علفه ووقوف
منفس اولفاده بوقیت بر نقص بر باهر موجود اولار
کتاب ورسایل قد وقرتیز تا لیفات اهلین اهلین
فضل سندن مطالبه ونداکو سستی ابدن علفی
وهرضان مذکور انده منبر اولار ودر تخریج
البتحیر وند بر ابرو رب ورسایه وطلب

فائزده لایع اولان فولادی بیج ورتیبایدی ورتیبایدی
ماعدای وایانه دیکلری مرضی کتیب عرب وچهار
انجی اسمی تخریر اولور ورتیبایدی معالجه سده کتیبی نوز
اولیور ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
خجیدان اصل کتیبی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
دخی اسباب وعلامات واعران وکیتیب ورتیبایدی
مختبر نیک تفصیلی وعلامات واعران وکیتیب ورتیبایدی
رسله بدی وند لایع ابرو رب ورتیبایدی ورتیبایدی
الاعظم ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
المیزان ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
مال ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
الشریف ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
الاستیعان ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
احمد خان ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
کمال لعل ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
شعقل ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
طبیای لری ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
چتیر مصطفی فیضی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی
ساحد ظهور ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی ورتیبایدی

والاستمجان فیض رسان اولان خواندی عوایدی ماضی
نام اولسون انجون ترکی لسان الله جمیع و تألیف السان
ما سبلا اولانلر نافع اولور ایدی دیو اشارف
علیایه بر پشای زلمی صدور نفع فقیه دخی امثال الاخر
العالی و انبار الککم التلطاف تا لید بروجه
باشیرت ایدسکه فن طبع انتساب لری لایزاله
اولنده و غی و وزن معالجه اید و لر سه بلطقت الله قتالی
فانزع من اولد لر و بود سار لیدن مستفید اولانلر حضرت
پادشاه اعظم و شه نشاه معظم مد الله ظلال زلفه
علی کافز لایم دوام دولت عالی و نه و قیام شوکت
سما دت مقرونه و دعای خیر لری قبول فرم و بوز
سجده و تعالی اندک دعا خیر لری قبول فرم و بوز
رسالت عاتقه خاتمه صمیمین ایلد امین بجز نه البقی
الادین و الله و صمیمه لجمین و بوز اولد رساله اولی مقنونه
لله من ارض الشکله شمیمه اولدندی رساله اولی مقنونه
فصل و بر تقدیر المعرفه اوزره ترتیب اولدندی فصل
اول علق مراقبه نک وجه شمیمه سی بیانن در فصل
ثانی مایه مراقبه نک کیفیت حدوق بیانن در فصل
ثالث علق مراقبه و مایه اولان اعضا نک بیانن در

فصل وایع علق مراقبه نک اسباب بیانن در فصل
خاص علق مراقبه نک عارض لری بیانن در فصل
سادس علق مراقبه نک لاجالا معالجه سی بیانن در فصل
سابع علق مراقبه نک تفصیل معالجه سی بیانن در
فصل ثامن علق مراقبه و نافع اولان اعضا نک
شکلی بیانن در فصل ناسع بو علق اسباب شد
ضرورت نک تدبیر بیانن در فصل اول و رساله
مذکور اولان موضعه علق مراقبه شمیمه اولدندی باعث
بود رک بطین انسانن مراق دید کلری زارک الشکر و الا
اعضاء باطنیه بر سوس مزاج حار عارض اولانلر مازوف
اولدند ان او تری علق مراقبه دیو آد و اولدی و وتر
بود زارک الشکر اولان اعضا دورند و اولدندی عرق
حاسا ریا دار ایکنی حکم او جیبسی طلاق دور و شخصی
عرق ماسا ریا دار اولان لحوم غده و ده و بواعضا
یخ جوق اولدند ان او تری علق و ریخته دخی دیدیلر
فصل ثانی مایه مراقبه نک کیفیت حدوق بیانن در
حکما استقدیمین دل عرق طامسی و بوزان طبع لری
علق مراقبه سی سود سی مراقبه دن فرمایم و بوز علق
مراقبه یه سودای مراقبه دیدیلر اما الاطباء حکما

مناسخوری فرقی ایلدیلر و علت موافقه به سبب اولی
 اکثره علامه سوسه اولدوغنی اثبات ایلدیلر و علت
 موافقه سوسه ای موافقه به یقین در دیدیلر الحاصل
 طلبه لامینک مناسخوری علت موافقه موروایم ایلدیلر
 موافقه به سبب اولی سبب اولی و جمله دعوائد و ب
 اثبات ایلدیلر اولی اعضا یا حمله و مجتمعه اولی غلبه
 فاسد جگر که انزاع حرارتند منخوف اولوب سوسه
 مستحیل اولدوغنی اولور ثانیاً حمله غلبه منخوف
 اولوب فاسدک در دیسمنی عروق و جگر و نایزده
 تمیزه قاده اولوب سوسه در دی اعضا یا حمله و قایلیر
 مختلوق اولوب سوسه حاصل اولدوغنی نارض اولور
 ثالثاً حمله منخوف و افسه سی دی ضعیف اولوب جذب
 ایند و کی صورته و فاسد قاده اولدوغنی در دی مجتمعه اولوب
 سوسه حاصل اولدوغنی باعش اولور دیدیلر ایلدی سوال
 مشروح اوزره علت موافقه سوسه ای موافقه به سبب اولی
 تدوین ایلدیلر سوسه ای اشکاه اولور دیدیلر فصل
 علت موافقه فک سبب اولی سبب اولی یا نارض در معلوم
 اولدوغنی انسان و انما خلق اولور و منظر بدلی یا مختل
 غذا ایلدیلر انما لایزده ایلدی بویلا ایلدیلر بر غذا

بوقدره که انک فصله سی ایلدیلر لکن غذا لر بر بر نشیب
 اولدوغنی بعضی سبب فصله سی کلمه و بعضی سبب فصله
 اولور بویلا ایلدیلر طبیعت هضمه غذا به صلاح اولانی
 قبول ایلر قسوی اولانی و طشر به در و دفع ایلر مثلاً
 هضم اولی سوسه اولور و ایلدیلر غذا به صلاح اولانی
 جری کلمه اولور و ایلدیلر غذا به صلاح اولانی
 کلمه لکن کلمه فصله سی ایلدیلر غذا به صلاح اولانی
 طبیعت اول کلمه سوسه عروق مسار غذا ن جگر اولدوغنی
 لکن اول کلمه سوسه و اصل اولدوغنی اولدوغنی
 مسار غذا ن جگر و اصل اولدوغنی اولدوغنی
 جگر و اولدوغنی فان اولدوغنی سوسه اولور و جگر عروق
 مسار غذا ن اولدوغنی حلقه اول کلمه سوسه نایزده
 جذب ایلدیلر طبیعت ایلر بر غذا ن حاصل اولور اولدم
 غذا ن طلاله جواز نرض اولانی اعضا به غذا اولور و لکن
 بودیم غذا ن زیاد غذا ن اولانی هضمه طبیعت ایلر
 دفعی مساب اولانی بولور و دفع ایلر اما کلمه سبب اولانی
 کلمه عروق مسار غذا ن فاسد و جگر کلمه سوسه سبب اولانی
 جگر ایلر و سبب اعضا به صلاح اولانی غذا ن
 حاصل اولوب جگر اعضا به غذا ن طبیعت ایلر نایزده

و

ابرو و بوی طبع ده جگر و ده حاصل اولان فصولك بعضی منی
 مراد و بعضی سنی دمی بو کر کلو کید و ده حاصل کلام
 ذکر اولان تحقیق سنای کر که قول اوز و ده و بر استغنی
 هضم اول مدد و ده و هضم ثانی جگر و ده و لور و دیر و
 طاقی فاذک اغلفی جگر و ده جذب ثانی سینه فاضله
 ماکن سنای عروق ماسا بر تاد و هضم قلیل اثباتند
 صکر طاقی ماسا بر تاد کپلر سک غلیظی کاذ و ده جذب
 اند سینه ذاهب اولیدر اما مستغنی بدن و سنای عروق
 اغلفی و ده و بسنی فاذک تمیز نیک ایچون و دم سود و
 غذا لطیف اعضا ده غذا سنی کوند و مک ایچون جگر و ده جذب
 اله سینه منقول و ده پس بدی ذکر اولان منوال اوز
 اگر اعضا بالنته نک هضمی کر کی اولوب و هر بر یک
 فصولی طیف علی یا بشی دفع ابرو ایسه بدی صحن اوز
 اولوب اگر دفع ابرو سوب قوت هاضمه و ویا فاضله و
 قصور اولور سده امراض مختلفه حاصل اولان سینه
 حکیم فریدوس علای اعراض نام کتابک بدی فاضله سینه
 در کده هاضمه و ده قصور و قوت رافعه و ضعف اول
 فصولی طبیعت دفع ابرو مزه بولا اولین سکر در لور و
 حاصل اولان سبب اولور از کدی هضم ایچون سینه

و بعضی علای مزاجیه در ده بخشی سودای مزاجیه
 سلال انجسی سلال م بدی بخشی سود قینه سکر بخشی
 ذر لاکر اعضا بالنته و یجتمه اولان فصول نفی اول
 جرات نایبه ظهور ایدر دیدی اما ستر طوس و ده بخشی
 فصول و ده ذکر اولان امراض مختلفه حاصل اولور و
 کایجه طبیعت غالب اولان سلاله قنی و یا سلاله
 اولوب امراض مذکور و ده و سلاله قنی و یا سلاله
 الهله دیدی و یا سلاله سکر و ده و سلاله قنی و یا سلاله
 کتابک بدی فاضله سینه بود مضمه علت مزاجیه و
 سکر سینی بود و جهله بیان الهله اعضا بالنته و
 سود مزاج حار و رافع اولور سلاله سینی الهله کایجه سلاله
 قبل الهضم معده و ده سکر کاذ و ده جذب ایدر و جگر و ده
 افراط حرارت اولان سلاله سکر و ده و سکر اولور و ده
 غلفی و لفراتی سینی الهله سلاله و جکر و ده سکر و ده
 اولور بود الهله اولین سکر لوجیلی قینی نیک کایجه سلاله
 ده و بر بخشی کده مزاجیه زمان کایجه سکر معده و سلاله
 فاسد اولور و علت مزاجیه ظهور نده باعث اولور و ده
 و کایجه معده و ده فاسد اولور و ده سلاله و ده سلاله
 مستغنی بود و ده حاصل اولور و ده سلاله و ده سلاله

افراط حرارتی سببی الیه اول صفرا مختل اولور و سبب اول
افراط حرارتی در بنو خضرو و حتی ترش ابد که معده ده
اولان سلسای قبل الاضم حکم کنند به جذب ابد و اول جذب
ابند که غذا را لطیفه اما غذا نیک غلیظ اولانی دخی که
فالور غلیظی سببی الیه عروق ماسا ریتادون بر خونی که
اکانه سببی الیه عروق ماسا ریتادون سوز مزاج خاوی
اولان غذا از عروق اولور و غذا غلیظ اولور و سبب
دفاع زیاد عروق اولور و علت مزاجه ظهور وند با سبب اولور
دیدنی بجهت حکم بوطون و الحاح فاسد و جهت و لطیف
اعضا سوز و آتاکسی نقص مدد اکخی مدد ناک الشرح
اولان غری و جنسی حکم ده اولان بوبک مکر که بوبک رله
بشخصی حکم و نه اولان اعضا آنکشی نفس طلاق و
عروق طلاق بد شخص عروق ماسا ریتادون سوز و
سازنده اولان طوم خند دی در وقت غلیظ طوم خند دی
خلقه سوز و کجی و افراط طلاق فاسد فی اینجی سبب
اولور بوبله و لیجی عروق ماسا ریتادون سوز و
سده ابراث البو و حتی مکر و ظهور و سبب اولور و اکثر
فاسد لحم غلبه و جهت اولور و سلسای الیه حتی اولان
و محسوس اولان سندن علت مزاجه اولانی که معلوم

عارض اولور و اگر طبیعت غالب اولور و سبب فنی الیه و یا
لیف الیه دفع اولور و حتی جالبوس و بدیکه مدد ناک الشرح
اولان غری که امعاء مقطله اول محل ملجوب اولور
بوبله و لیجی غذا اول سوزن عروق ماسا ریتادون بر خونی
و او و سندن سوز و زیاد و سوز فاسد اولور و سبب
معده ناک دخی صفی و مانع از دفع حاصل اولور و علت برافه
ظهور و نه باعث اولور و بدی و حکیم سوز طوم و دن ناک
نقصه باطنه و جهت اولان الحاح فاسد و ناک سوز
دکله و اگر با ضعف هاضمه سببی الیه اعضا باطنه و یا
و سوز مزاج حار سببی الیه صفرا مختل اولور و جهت
سوز با مبدل اولور و بدی و حتی صفرا مختل طوم و مدد
الیه طلاق را سندن اولان طوم و و یکت و نقص طلاق
ضعف هاضمه دن و با ضعف دفعه دن سوز احاسل اولور
دیدنی و حکیم و بر یوس دن دخی مزاج بد که بوبک سبب
اولان و ناک کور سوز و دکله و اگر کوری طلاق فاسد ناک
مختل اولان سندن و در مثلاً صفرا و سوز و و یکت و سبب
کجی عروق ماسا ریتادون فوق و سوز بود کور و ناک طلاق
فاسد ناک حاصل اولان سبب اگر طلاق الیه سبب سوز و
مایشت دم اولور و اگر حکم الیه صفرا اولور و اگر حکم

اوله که اعضا منور و ده مجتمعه اولان اخلاط فاسدن
دن انجور و رنده صمود ایدر کاه معدده بدو کاه و یک کاه
ایکسند معاف کاه و ماخذ صمود ایدر کاه معدده صمود
البرسه نمید ایدر جفا حاصل اولور و لدی ایل و جمع
معدده ایش ایدر و معدده نک و ماخذ ایل شاد که سی ایل
و ماخذ سی منال اولور و بور که صمود انکل بور و صفا
سی عارض اولور و اگر بور که اولان شویان کیمو صمود
البرسه خفقان و عسرت نفس و و جمع صمود ابراش
ایلو اگر مویضه عرف باد و عارض اولور و سکة اعراف
شدید بر مفسد سار کنی اولور و عسل دخی بر مفسد
زیر ابور که صمود ایدر انجور و عسل اولور و فصل علف
مراقبه و ماخذ اولان اعضا نک و الیم سیاسه و اگر
اخت نفس ظاهر اولور و صمود فون فون و فون فون
و مویضه سینه سی کودت اولور و اگر کیمو و یک
عاجت مذکور و کیمو اولد یعی علف مشاهیر اولور و اگر
معدده ایل صمود و و یا معدده ایل و و یا معدده ایل
طاهر ایل اسند اولان عروق و اولور و صمود طاهر ایل
صمود الی و یا بدی ساعت مودند و صمود سار نک
السنده فون فون و و یا جمع عارض اولور و اما کیمو و و

و طاهر فون بر شنی حسن اولان اگر اخت نفس صمود و ایل
صمود و قند ظهور ایدر ان عارضند معلوم اولور و اگر
و ایل و قند جفن کل که حصص مجتبی اولور و و یا کیمو
کون مقدم ایل و و قندده استری و قندده اولور و و یا کیمو
اگر و ایل کیمو که سوز اولور و ایل کیمو که اولور
کیمو که سوز مزاج حار اولور و کیمو که اولور
صمود و انکل کاه صمود علف کاه فون فون و ایل
ایقنوری و و جلمری و علفی الی دخی فون فون و ایل
اولور و و مویضه صمود مایل اولور و اگر علف صمود نک
بر و تند و حاصل اولان ایل و معدده نک صمود عارض
سند و و معدده و و جلمری حاصل اولور و و یا کیمو
عارض اولور سند معلوم اولور و فصل علف مراقبه
نک سبایی بد و اگر کسی کیمو که سوز مزاج حار اولور
طاهر قبل الحضم صمود و و کیمو که و کیمو که
معدده نک حار و غریز سوز دخی کیمو که و کیمو که
معدده نک فون فون عارض سی ضعیف اولور و و یا کیمو
و ترج بلغم و ترج فون فون اولور و و یا کیمو که
معدده و و حاصل اولور و اول بلغم علف بر صمود و
کلوس ایل عروق ماسا و قیاب و سوز قند لوز جتی و علفی

سببی ابله مجرای سدا ابله و سدا سار فینا ملر لوندن سکون
و آرد قدر کلاوس لریج و طیفط اولما غله جگر که در حق مجرای
تضییق ابله و حصار اضیق اولغا جگر که ترویجی دخی از
اولوب سوز مزاج سار که زیاد اولما سنده باعث اولور
و بولله اولیجی معده ده سوز مزاج بارد اولیجی کر که شکم
علاج مندرن استدلال اولسور ایکنجه حقیر اطمینه ناولی
عارض اولور خصوصاً بعضی لطف اولدی و یا بلغم غلیظه
و یا صفرا و یا سوز اولید ایدخی غذا به دن اولله
مثلاً سبز و لادن مضر اولان باذنجان و تخمه عوجیلان
موتجک و سگوم دن صفیر کچی و صطوشان و قرجه کیک
و طنبور دن مطلق صوف شلوی ای و قوری صوجی
و قعد ربه و نآبه ره بشمش قتی بوطله کچی اما خجیر
اولان اطمینه خصوصاً طبلو اوله خجیر دن اولیغای غلیظه
و طبلو اولیغای صفیر اولدی نه سبب اولور و الحاصل جمیع
سکری و عسلی اولان اطمینه علق بر اینه بد ایکی طریز اول
مضره را و اکسی طبلو اولیغای جگر قبل لطف کندی به جاید
ایدو ایکنجه صفیر ابله بلغم لریج حاصل اولوب صفیر لریج
و تقلظ اولما سنده سبب اولور و جگر ده سده ابراث ابله
و سوز و لادن بال تریبی دخی مضره و زبر اصفیر ابله غله

ایدو و جگر که حراوت زیاد اولما سنده باعث اولور
اما نیلوفر و بنفشه شو نیلوری لیمون ابله اولدی یعنی خالده
الاناس و دو و مطلق طبلو اولان شو به بومرض اربانه
بلایه غلدار اما خجیر اربانه و اولیغای و ممزوج اولیغای
اولور سده زیاد مضره را و ایکنجه انقعا لات نشانه
ده خصوصاً سده ای اوله مثلاً ع و عقده و خوف و غیب
کچی بزمایه لاریج و خجیر انقلا حراوت مزید دخی
و زوت حاضره فی ضمیمه اید و آرواح متخلل اولور
ده و درنجسی ثلث حرکت در دانا اولور و حرکت یقین
کسندک بد نده و طویات فضیله و چل خط طایفه
اولدن اولور و شنجسی حرکات عینقه و اگر حکم حرکات
سندله صفوی خجیر اید و اگر انقلا اولیغای صفوی
متخلل اند که در سکون غلبه صلی اولان لخلل و طویات
اصلیه دخی انقلا ایدر جگر ده و سار اعضا ده سوز
حار حاصل اولله سنده باعث اولور اگر حرکات عینقه ده
افراط اولور سده و طویات اصلیه فنا اولدی قدن سکون
حراوت غریزیه ثلث سونده سنده سبب اولور و التنجسی
استغفرانی لازم اولان خلاط انا خنا سید مثلاً دم
بواسیر و مقار اولاندک دم محبسی ارسه لقله طایفه

از آنکه

وسور او تبه نك تجفنه باشت اولور و زير ابواسير
لوند بختان قان دم بختق فاسد اولوب غذا به صلا
اولما مغلطبيعت مضاء باطنية تنقبه انما يجوز
اولور فدن طشربه دفع ابو حتى حكا و بشكر كه دم
بواسيره معناد اولما اونه اولور امراض ظهور نندن
امان اولور او اكسي جفونك ايكسي سوزدن و جفون
جريدن دور و جسي بلغم ماله دن بشجسي صرع دن
التجسي ذات الجنب دن ايدجسي ذات الرية دن سنجي
سل دن طفوزنجسي جفام دن او نجسي سولان دن ينجي
نسلان طابقه سندر اولان اجتناس جفون دن و زير
بود ملك احتباسي دخی ظهور فاسد تجفنه سبب اولور
والخاصل دكر اولان اسباب دن هر برى علت مرافقه
ظهور زير بشت اولور اولجه سى بر مريضه بولونى دغ
دكله ان شاء الله تعالى اولور و فصل علت موفقه
نك علامتلى بياننده در بوزونك علامتلى بگوى
در او اكسي معده ماؤن اولمدر زير بوطنده معده نك
هاضمه سنى اولمدر ناشى چللا حلا و حلك بلغم و ريح و
ككرك حاصل اولور اكر معده ده سوزن براج بار و غالب
اولور و سكه اكشنى ككرك عارض اولور اكر معده ده بزر

از اولور سكه جشاء دخانى عارض اولور و كا حبيبه و جمع
معده عارض اولور مريض قنى اندكجه مستبرج اولماز
وكا حبيبه جفى نك ككرك عارض اولور ايمدى بوزنده
متلا اولمدر اكر بامعده سى موزف اولور و مقله ندر
در لور در لور عارض در دبه واقع اولور و فتن طب و غايل
واسباب و علامت تميز ندر و اجل اولان جلاله اطباء
امراض معده دن اولما سنده ذاهب اولوب تشنه و زنده ندر
خدا اولمدر امله مريضك عطى مشترا اولمدر باشت اولور
علوم اولمدر ككه بوزون معده موزف اولما ستنك سى
بوز ككرك بوزاب ديدكلرى صميرك شعبه لوند معده نك
كند يده غذا اولمدر ايجور كلون قان اصلنر فاسد اولما غله
و معده دخی دم فاسد دن غذا المان امله ضعيف اولور و قوت
هاضمه سنده دخی ضعف كلان امله معده به كلن طعام فاسد
اولور و طعام فاسدن حاصل اولان ككركوس و دته دن
دخی طبيعت كراه البوب قنى امله دفع ابو و الحاصل
بوزونك صلا جفونك اكثونك معده لوند ابوكلور اولماز
وبله اولمدر كا ماقبل و بيا اكشنى سوزد و بيا ككرك و بيا
نرخ لظلا طيب اولوب و حاصل اولان لظلا فاسده
نفايده صلا اولما مغلط عروق و رقا و سنا بر امعا ككند

جذب انزله معده ده باقی قلو و اوله اوجی مریضه
 و اما اغزیز و طوب کثیره و صلا بار لور کله سنه و جو
 نو کومه سنه سبب اولور اکی لخل ط فاسد معده
 جوق اولوب و معده نک قوت هاضمه سی قوی اولور
 عفی الله دفع البو و بعضی مرضی ده معده نک حرارت
 غیرتیه سی ضعیف و اما غله معده ده ریج پیدا اولور
 و اول ریج معده بی و اصل اخذ اولان اعضائی نمدیه
 انکله یعنی کویه سی الله و بیج معده حاصل اید و بعضی
 سندع بان صقله سی و افع اولور و بعضی نده بالیق
 عارض اولور بوعراض سببی یکبیلد اولکسی مده
 نک بورک الله مشارک سی اولور بورک معال اولدن
 عارض اولور و **ایکضی** نفس یور که اینجه رد بر الله ریج
 صعود امدن کا هیجه خفقان عارض اولور و **دخی**
 بلات کر که در که ذکر اولان لخل ط فاسد و رده
 و اما معده ده حاصل اولان کا هیجه طله قده و شلر
 قاشد ریجی اکشی سود امسود اولوب معده به و کلور
 طبعیت ثابت منفور و اولغله قبی الله دفع البو و کلور
 بو اکشی سودا ابلخی جوق ایدر کا هیجه جکول اخرا ط
 حرا شدند صفرا نواله ایله معده به و کلور و بعضی

صفرا قبی ایدر و با صفر الله غلوط بلغم قبی ایدر و شلر
 واقع اولور و مستقوط الشهوة طبعی طعم قبول انزله
 و انزله ای اوجی اولور و دخی معلوم اوله که معده ده یکلور
 ایلر اولاد غلظت کر نا کون لخل ط فاسد و رده پیدا
 اولور و شکم بیان اولندی اولک لخل ط فاسد معده ده
 اعراض و رده ظهور نه باعث اولور اما طبعیت لخل
 رده نک غلظتی قبی الله و قی قی نزل الله و یکلور
 ککرم الله دفع البو اعراض دخی بر مقدار ساکن اولور
 و کا هیجه اعراض رده متمادی اولور و شکم فابریس
 دن منقولد علت مراضه به مبتلا اولان دن اوج
 باشند بر قو کور دم غلظت و لرح و اکشی لخل ط قبی ایدر
 ایدی فرق باشند و ارجحه متمادی اولدی و یکم
 دخی ایدر که و عورت کور دیکه یکوری و اولور لملنه غلظت
 و شلری قاشد ریجی اکشی و طولوز بلغم قبی ایدر
 اما سبب افعال طبعیه سی برنر ایدی و بوجه کاشلر
 بوقصد دن معلوم اولدیکه مریض نک تناول لملنه
 طعمان اوسسی و لطیفی اولان یکلور سبب مسخ لملنه
 بد نک غذا انشی و دخی غلظت اولان طبعیت قبی الله
 دفع انکه سی سست لملنه اولندی بوبله ارله سده مریض بوقده

زمان متواو اما ملازم کوردی و دخی حکیمان نیز بوردن
مریض تشا را لایکی طعمای قبی الی ذکره طعم سزاکار
الملاحه فاسد جقدین کوردی و بدیلوه بوندن معلوم
اولدیکه تشا و لسان طعمای بعضی سزاک غذایه
صلح اولان بوننی طبیعت هضم ایزد غذایه استخاله
الی بکی متعین اولدی که طعم طعم الملاحه فاسد به
استخاله ایدیکه بوعلتک صاحب طعم الملاحه احتمال
یوقلد ایکنجی طبیعت بعضی سزاک و بعضی سزاک
لیفت اوزر اولور و قرض اوزر اولما سزاک سببای
درا و لکسی جکرده و طعم قده سوز مزاج حار و غلا
بیوست غالب اولوب امعاده اولان فضلای قورید و غلا
حاصل اولور ایکنجی معده و حاصل اولان مزاج غلیظ
بلغ امعاده انک لایمندی غلظت و کرجی سببای
نفر سفلو که ایزد اما انیکر امعاده یا کیمغلا و بون
الیه قرض حاصل اولور و جیخی مزاج و دخی یعنی او دن
نفر سفلو قرضای حاجته تشبه انک لایمندی و بون
غسل انک لایمندی قرض و کل صفی نفر سفلو
جوند متصل اولان غلظت و کرج بلغم امعاده
جوند و کل صفی انک لایمندی یا بون بون بلغم ارجین

امکان و فضلای فالور و قرضای دفع ایدم کردن
قبض عارض اولور و انک لایمندی اوزر اولما سزاک
بود که کاهجه و رضای جکرده سوز مزاج حار و غلا
اولان بون قرض حاصل اید و قوت و افند سی دخی
قوی اولدینی حار اول صولای امعاده دفع ایدم
لیفت عارض اولما سزاک سببای اولور و جیخی امعاده قرا
قرا و لشد و بعضی نفر سفلو کورید مکده اکا و لشد
صول جانبدن باشلور و بعضی زمانه قرا و سزاک اولور
امایح حوک اندک و بنده ظهور اید و حکیم سزاکوس
بوزضای عارضی مکور استغلا اند و ملایم سزاک
الایک و لکسی با کجده سزاک اید مدد و بدی و لشد
سزاک اولاد بقشدن معلوم اولدیکه مزاج اولدینی مخلص
و بود بکورد و زانک ثابور و اصل اولان مزاج و بدی
حکیم سزاکوس و بون منفذ بولوب جتا سزاک و کل
مکی عروق سارینانک یکی طبقاتی و استنار و لشد
فاهب اولدی که سوز اولور سزاک بولوب لکسی و لشد
اولان کور ایدم مع هذا بعضی مرضی و جمع اولما
دخی غلا حار و جراب و بولوب کور و جمع اولما و بونک
بود که اول و جی زیاد و غلظت اولاد بقشدن مریض

حرارت غریبه سدی دخی فوی بولون و اولد ایچی طماننا
 ترکی اخراج ایلر اگر قوت مریض ضعیف اولور و ریح
 غلیظ اولور و جمع فویجی مریض قشقرق و جمع
 حاصل اولور و کاهیه جمع معده ایلد معاً ارقه
 اغری عارض اولور و کاهیه بل اغریسی ایلد بو کوکلر
 اغریسی معانرض اولور مریض قشقرق و باطعام ضعیف
 اولملا اغری ساکن اولور و جمله اطباء حصه علی
 مرضی ظن اید حکیم سمنو طوس بد و مریض کدر کز زمانه
 براده طعام تنا اولاند کدن صکن دودخی بشین
 ساعده عظیم و جمع معده و ارقه اغری و بل اغری
 عارض اولور ایدی قاروتونه نظره کند فویجی فویجی
 و غلیظ و قاروتونک دینار فویجی کورسوب کورسوب
 اول عصره اطباء حصه علی معالجه سن ایلد بولون
 بولدی اتابن موفقه معالجه سن ایلد شفا بولدی
 دبدی اما عصره منافعنا حصه علی اولملا شفا
 اولد قلوبی وجه و کلد زبر امعدنک ضعیف ناز
 اول غلیظ غلیظ کلد و ارقه فویجی ایلد بولدی
 دبدی حصه کلد کورده حرارت و مشارکی سببی ایلد
 کلد و دخی حرارت اولد لکن بوفیق بو کوکلر دن کاف فویجی

ایلد مرکب دن کاف فویجی مایلین فرق ایلد انشا الله
 شاکل قرینا بیان اولور و دور و نجسی مریضه طاریق و لم
 لیهات و تورک صفه سی عارض اولور و سببی کی و جمله
 دور و اکسی بخور مغلله نک بو کلد جفته سند ناز
 ابجی تن اول اولان طعام معده ده برنج شجه معصوم
 مغله معده ده ریح تولید ایلر و اول ریحان تدبیری
 سببی ایلد معده ده برنج ظهور ایدر که طبل باطنی مریضه
 سند و دور و شنجی خفقان واقع اولملا سببی کی و جمله
 دور و اکسی بو کلد معصوم ایدر ان بخور نک فساد بولدی
 معده نک بو کلد ایلد مشار که سنی اولملا بخور روتنه
 بو کلد ناز ایلر بو کلد دخی کلد دن اول خار دی فویجی
 انما بخور نیت و حرکت ایلر بو کلد اولان شواذک ضعیف
 یعنی تیز تیز ایلد سند سببی اولور و حاله مریض جفا
 شند نا امید اولور انجی صول جانین دینی طاریق
 طاریق و شیش اولور سببی بعضی مرضی ده ریح و بعضی
 اخلاط فاساد مجتمعه اولملا دن اولور و بعضی صول جانین
 طاریق یقین اولان بو کلد شراب طریقی بعضی سند
 بر توبه انور که طبل و طبیب مشاهد ایدر و مخصوص
 مریض حرکت ایلد و بلر و غضبه کله سببی شراب

اولان فانك زياده حوار شدند و دوشاخ كو نشهر جوف
 طور و زياده بخراشيدن ارمك شقند از بدن اولان بول
 طلمرينك حوارند انده سبي كمي سكو بخشي موق يكار
 زارك ايج يوزند بصفتي مريض بانق حسي ايد كا بر طرف
 وكاه اكي طرفه سبي اول بخار و اخلاط صغره زان بخند
 اولور و طغوز بخشي مريضك يا كلوري و جهر سبي كا هيجه
 حورت اولور اولمقد سبي اخلاط حارنك بخاري صعود
 انده سندن دراو بخشي مريضه دل و دماغ نود سبي
 ناراض اولمقد سبي اعضاء باطنيه دن مجتمع اولان
 اخلاطك بخاري باريده بده و يا قصيه تر به صعود انده
 سندن اولور بخشي عسرت نفس عارض اولمقد سبي
 نفس ربه و يا حجاب حاره بخار صعود انده سندن كوي
 طبل صدري بخند اولان اعصابي صفور ظن ايد
 اولان ايجي كا هيجه و جمع صدد و جمع ظهر عارض اولمقد
 سبي مجتمع اولان اخلاطك بخاري كو كسه صعود ايد
 بخار لدني و ندي سبي ايله و جمع ابرك ايد اولمقد
 مريضه صاكتلو و عقله خبر لك عارض اولمقد سبي
 طلاق جانندن و مانده بخار صعود ايد و دماغ طلاق
 مد سبي ايله روح نفسا بنسي بريشان اولور عظمه

خبر ملك عارض اولور اول بخاري و دماغ كنده دن شع
 ايلنجه علكدن اول بريشان لي زانل اولان اولور و
 شكه ده و جمع ظاهر اولمقد و سكو بكد بصفتي مريض
 دپسني فور طن ايد و بعضي سدر كوز قار رده سبي
 و بعضي سدر سدر و ددر و خوف غم و عقده و كوناكون
 بخالات خبر و افده عارض اولمقد بود كوا اولان اعراضك
 سبيري بونن مرادن بخار صعود انده سندن ظهور ايد
 اول بخشي مريضك ولي اغر لبوب تكلا قادر اولمقد
 سبي دله اولان سكر لره بخار يا بس صعود انده دن اولور
 اولان بخشي فوق جكله سبي عارض اولمقد سبي فور ملك
 سكر بنده بخار صعود انده اولور بخشي مريض فور ملك
 و انقاري حركه قادر اولمقد سبي فور ملك بخار
 لر بنده بخار صعود انده دن بخار خطل اولمقد نصيب و جمع
 حركه قادر اولور اولور سكو بخشي فور ملك بخار
 ظاهر اولمقد سبي صعود ايدن ايجر ملك نفلنندن
 و يا اول عظمه و اصل اولان دمارك مايتندن مختلف اولان
 و جمع زانل اولور و كا هيجه اكده و آتقار حذر و غي واقع
 اولور اولور طغوز بخشي سحر عارض اولمقد اولور و غي ظاهر
 فور قبح و زيا كور سكر سبي دماغه صعود ايد و ظاهر

حار باس و سوزی اولمغه روح نفسانی بولاند ر
و دماغی تبسین تکر سهر ابراث ابر و بعضی علیل کجه
دن طلع تنار ایلنه بخاری دماغی توطیب ایلنوم
ابراث ایلر انا بعد لضم بند سهر عارض اولور بکریخی
بعضی مرضی دخی نصف اللیل دن اوج دوت ساعت
اویونو بعد بر مقدار ابر و بعضی نصف اللیل دن
صکوه اصلا ابر منور سببی بود که هر بار کجی صم
ده کیموس منقسم اولدی و فنده نفس طلع غده کل کجی
اطراف طلع فارغ جمع ایدن اطله ط فاسر و سوز و
خبرک ایلر و توح که سببی ایلد دماغه ایلر و
بایسه صعو و ایلر سهر ابراث ایلر کجی خازمند اولور
هیچ ابر منور اکی مختل اولور سه اولور و الحاصل بیک
نوم و سهری بخاری غفل و عدم غفلت تابع در کجی
برنجی قادره کونکون اولمده کجی رفیق و کلانیط
و کجی بولاق اولور و کجی کورت و کجی حوت و وزن اولور
و کجی رسوب و ردی کجی اولور و کجی رسوب قریب کجی اولور
مرفیق اولمستک سببی بود که بخاری بولاق ستر ایلر
بولک غلیظی کجه سده مانع اولور و قریب کجی کجی کجی
جسای بول زیاد سه سد و اولم ایلر بول غلیظه و بول

و بر مقدار حوت اوزن کلور و بعضی مرضی ده بول غلیظ
صفراون حاصل اولم غلیظ کلور و بعضی قصبی اوزن
جنار و کجی بولک ایلر سی اغر اولور و بعضی ایلر
سی کوبه اولور انا غلیظ کل بول بولاق اولور و ایلر
قدنصک و خندیلک دینده فربه مشا بر رسوب کوب و
اول و رسوب کجی اوزن و ردی قصبی ایلر و بول
حوت مایل اولور و کجی کورت اوزن اولور و کجی
خندیلک ایلر ایلر و ایلر رسوب و کجی کجی
اولان ایلر ط محترقه به تابع و دخی معلوم اولم کجی
کلن کلن رسوب ایلر علف مراقبه سببی ایلر کلن کلن
مابینهم اولان قری و عد اندک اوزن بولان ایلر
اولان مستفید اولور اکا اولوسونکه و کجی کجی
رشدن حاصل اولان رسوب فی الحقیقه رسوب و کجی
بکجی برقی قوم و اولم مراد اولمده ایلر انا ایلر
دن کلن رسوب فربه مشا به در کلن قوم و کلید برقی
ایله اولم مراد اولمده اولور و الحاصل بولمده و ایلر
اولان رسوب کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی کجی
بیلان ایلر کجی کجی و بولک طرور و افراط حوت ایلر
محتوف اولان ایلر طرور و ردی سید و قوت و ایلر

جوز

اول دردی بود که در دفع ایلیوت بود که ایله الخ ایله
 غلبه معلوم اوله که بود غلبه ذکر اولان اسباب
 علامانک جمله سی رخسند و جمع الملق لازم و کله
 بعضی سی بولنق کافید و زرا اعراضک قلت کثرت
 اعضاء باطنه ناک آفته و برضنا استعدا و از
 علل اولان اعضا به و اختلا فقه که در ظهور ایله
 اکثر فوی اولوسه علامیم جوق ظاهر و لور اکثر
 ضعف ایست از ظاهر لور را بیدی بو تحقیق و بطم
 الیه بکه بود عله متبل اولان لور هیرا رخت و فقه
 نفخ و یا فتنی و یا و جمع و یا ورم الملق لازم و کله
 المرفه معلوم اوله که بود علل امراض موزند و زنده
 اطباء لاطنک متاخر لورند سدر طوس و رور و بوجک
 بود مرصد اطباء عیبی و اطباء عذابی نیمه ایله لور زرا
 بود عللک ماده سی خلط غلیظ و سوداوی اولان لور
 و اعضاء هاضمه و سده لور و سوداوی و لور سببی ایله
 ایله ظهور و انکله علاج کوجد و دفع حسن تدبیر
 لازند و اکثر یا بود عله متبل اولان لور معده سی
 بارد اولوب و کبد و طحال لور و متاسا رقا طحال لور
 سوداوی و سار و لور ایله بود اعضا ناک سوداوی و لور

تعدیل اتمک غایبه آلفا به عسیر بود و طبیب کامل الملق
 تقدیر و جوق زرا ندر و بجه معالجه اتمک کول و زنده
 علل بر مقدار قاتله متاخر ایله و اکثر بود عله
 اولان لور و رجاله دم بوسه و تسو لور دم جوق
 اولور و سکه علامت جیر در اما افراط اوزن اولور
 قریبه ضعف کلیمک مرتبه اولیه اما رجاله بومر و
 تسو لور مستعد لور و زرا تسو لور مزلایر
 و طوبت غالب اولور و هر کس دم جفت باری اوله
 سی ایله طبیعت فضولی دفع ایله رجاله تسو لور
 تسو لور علت زیره و سده استعدا از اولور و کور
 اختلاس دم جفت سببی ایله ظهور و لور سده عسیر
 در و اکثر بود عله متبل و رعا ف کلور و سده
 متفق اولور و بود مرض و دفع علالت روده و اما
 لیت علامت جیر که ایله کاهجه قعی علامت اولور و
 عفت خفت کلور و سده جیر و در اکثر و اما قعی ایله
 و قطنی و سی اولور سده بدل مایع اولور و سده
 خای و قه مشابه بر خایه متبل اولور و سده
 ایله هلال اولور و سده اکثر بود عله متبل
 متادی اولور و سده مریضه صوم و تشیع و قعی علامت

که بول غلظت بسیار اولور
بوعلتک دفعه دلات لیده

خرفا و نورو تو ذکر اولان امر اضران بعضی مرضی و بعضی
و بعضی سینه اکثری ظاهرا و لور و لاجیه علیه اسکته
عارض اولور که بوعلت صلاحین جکوی ضعیف اولور
کاجیه اسنفقا ظهور دنده باعث اولور که علت بالکون ضایع
جانبه اولور سیدر العالج در او وصول جانیه او
لور سیدر العالج در او یکی طرفه اولور و لور سیدر
دخی جوق اولور و مخصوصا سو و اصفادان خنوق اولور
عالج زیاده که جلد کوخن موده ده صفای دیک کوزاک
الشر اولان باغ کذا کاکر جید ترب و لور اولر جلد و یخ
نقودا تمدن عارض اولور سینه اولر دخی بر و جلد غلیظ
مکن و کلید او بوعلت عارض بول غلیظ اولور سینه و یخ
اولاد اولی در وزیر و قی اولد فاع طبعیت غلظت غلیظ
دفعه عارض اولور سینه دلات لیده **فصل** علت براقه
نک اجاتد بوی بسیار سینه در معلوم اولد که بوعلت
اصل ماده سینه سینی یکید او اکسی اعضا هافند
اخلط فاسد و غلیظ میعمده اولدند در **بکجی** لید
منوور ده سو مزاج و سده اولاد و خنقدان در لید
بوله لیدجی بوعلتک تدبیر لیدجی طیب قانون اراعه
به عالم کر که سده سو تدبیر سینی لیدجی مقدر اولور

ان

قانون اول خلل فاسد بی رفعل تنقیه البیه قانون
ثانی سو مزاج سینی البیه ضعیف اولان اعضا بید تنقیه
و برب مزاج اولان اعضا نک حار و غریزه سی
انفاس لیدجی ادویه استمال البیه و قانون ثالث
اعضا هافند نک مزاجی فید البیه نککه لیدجی
فاسد مجده احاصل البیه قانون رابع مزاج لیدجی
سده ایشا لیدجی خلل غلیظ که حار سینی البیه
بیوست عارض اولدند اول بیوستی ادویه تر غلیظ
البیه تر طیب و لور و خنقدی ادویه مقلده البیه تر غلیظ
لوری ادویه مقلده البیه تر غلیظ نک لیدجی حاصل کلام
بوعلت عارض غایت کجی در بوب که علل معالجه
بالا ضد در دین عیانند و برب بوب مرضی اکثری موده
بارد اولور موده اولان خلل غلیظ بی تنقیه
و غلظتی ادویه مقلده البیه تر غلیظ نک لیدجی حاصل
هذا بوافعال ادویه حاره استمال النور حاصل
اولور بوب لیدجی خلل فاسد و خنقدی سینی
البیه که حاصل اولان حار و سده نک الشان اولان
نک اتجا و سایر اعضا نک سو مزاج حار و غریزه
انقضا لیدجی بوب مقوله اضدادی جی نککه مسکن لیدجی

طبیب مود لیب اونی کوکد و کد مدف مدد حسن
 نیتجرا اید علی خفت مشا هر و ایلده فصل عظیمی
 مراقبه نك تفصیل اوزن معالجه سی بیانن دوزم
 اوله کد بوعلنه مبتلا اولانک اخله سلطان کثوری
 سود اوزان سودا باجس اولخله تنقید الملک مراد
 اولنسد ویرلن دوام مرطب ریم رفقله ملین اولان
 اکر مسهل قوی اولور سکه موزنک اشندانه بلکه
 عللک حلا کد بادش اولور نیز قوی اولان وید مسهل
 ده البتة سبت واد و اخله طک عنف ایله رفقنی
 انراج اید و حراری سببی ایله اخله طک غلیظ الاثر
 دخی تقلیط اید و باقی قالمسند سبب اولور مدی هذا
 اد وید مسهل قوی مده نك و کجک عدد کسید
 خصوصاً بوعلنه کجک و مده مونی اولانله مسهل
 قوی ویرلد کجک ضعف زیاد اولور و کجک اولور
 مزاج حار دخی زیاد اولور و کجک زیاد و ضعیف اولور
 و دخی قاعده کلیده دند کجک امراض سودا وید نك
 جمعی مسهل قوی جبر کد نیز اخله طک
 رفیق اولان جتوب غلیظ اولان معجز اولور مشا
 ربع ده قبل البتة مسهل قوی ویرلسه خربک موالیکو

کجک
 وید

خلط سودا وی غلیظ امکله حتی برکتی اکی اولور
 و کاهجه ماوه خا طراج عرفان اکی و خلط غلیظ
 سبب اولور امدی بوبله اونی امراض سودا وید
 ده استمال اولان مسهل رفیق عمل ایدلا زید
 رفیق عمل ایدلردن بریسی حقه معنوی سطه و دخی
 مود و اید کجکی یورانی باشقان یورانی بنقشه یورانی
 حتمی یورانی لثا نو یورانی پاری یورانی هر برندن
 هر قبضه صولش اید بر فغان ناز و دکا لیسط
 سکودرم اما سبه اکی بکرم دانه دکا اولان لجزا
 کلات مفداری صولش اید اولندندن صکر و مطبوخ
 بوزالی در عملنا یجنه اون درم جبار شید یورانی بکرم
 قد خصلو اسی قوبد لو اکر شرفست بو نرسه بد لکله
 اونوز درم صاری شکو قوبد لو بکری درم طاقو باد
 یابی دخی قوبد با خقان اید لو اکر بو حقه بوز
 عمل ایدر اید اید سی کون اخقان مد کون بکرا اولور
 بیدر مود صفت قوبد مساعدا اید صلیق اولندن کجک
 مکنندن قوبد و یا اکی درم فان الد لکرا اکی کون
 استرا خندن حکم اخقان مزبور بر اکی کون اخقان
 اید لکرا بیدر بکون استرا خندن صکر صول قولندن

عقرون

طریق طریندن فوق و بآلای درم فان الله اکر موصوف
 سیمی ایلله احسان دم حصصون ایسه اکیچی کون فست
 صولایاغندن صافن طریندن الله اکر احسان دم
 بواسیردن ایسه مقصد صافن جانینه اکی سول
 وصول جانینه دخی اکی سولک پایشده لکنه و لکنه
 دوشجه طوره لهما درشد کون صکر برجام لکنه
 نصفه دخی خیل او لقی قد اسبی صوف برجام
 برجات دخی قریوب او زینه او نوره اکر بار سالت
 طوره لهما نوز درم فان مقدار اذ قدن نصفه
 فانی قطع امان اجور سولک موصوفه بومرعی فربه لو
 صفی بود بکوله صا در لای و بیا صافی دم لکنه
 طوز بر درم انجاد بر درم بولک اکر لکنه
 صکر بوطله ایلله سالت اکر سکی او زینه سول
 سولک خطنه فربه لکر فربه ایلله کسل ایسه
 نکراد بومرعی فربه اکر سولک ولق دخی لکنه
 اکر کومون ایسه صا ایاقدن صافن طریندن اکی
 و بآلای درم مقدار الله اکر موصوف ایسه
 صولایاغندن صافن طریندن الله اکر موصوف
 فان الله لومر اکی کون استوا خد نصکر او نوز درم

قدت حلوا سنی ایلله مطبوخی ایلله ازوب و بره و راجه
 اون درم خا شنبور باله بر درم مسوی البسون فان
 و بره لکر اکر شنبور باله اولان دخی البسون اصلا
 انکله دخی لکر باله اولان دخی البسون اولان
 اکی کون استوا خد نصکر بوز درم خالص مایه
 و اوج درم سناکی اکی درم البسون اکی درم
 فروع طوطه و اکر مایه جود ده جمله سنی اکی
 شمع البیوب سوزده لکر لکر اکر اکر اکر
 صکر طعام سیرده کور لکر سناکی لکر هر بر
 عمل ایلله امراض سوز و ایلله و غیره استمال اولان
 هر قفسی مریضه سالت مناسب ایسه اکر لکر
 استعمال ایلله لکر دخی معلوم اوله که بومرعه
 لکر لکر سوزده سوزده و دخی لکر و مایه
 رفته صمود ایلله اعراض رده به ظهور ایلله
 میان اولان ذکر اولان مسهل لکر استمال اولان
 کونله و اکر فربه و مایه دخی مویک اولان
 استعمال اولان کور کور کور کور کور کور
 اکر صمود دخی مایه صافی بود و کور
 بقیشه جنه سنی لکر لکر لکر لکر لکر لکر

کون معلله فصلت اوله ذکر اوله انان مان جین دن
 مرکب ولان مینتی استعمال ابر و ارج ساعندن
 صکر طعام بیه لرو یاخو اون درم دیافالبفون
 میونندن اسنما لایک او زرنه بوبان کاسه ایه
 سادما جین ایچ لواج ساعندن صکر طعام بیه
 لبر تکر ایچ ایه اوله مطبوخی بیک کون استعمال
 انکدن صکر او زرنه کلاقل مایین و یاخو میون
 دیافالبفون دن استعمال ابر لرو اکر بیه ایه اوله
 مطبوخن مریض کرا ایه طبیعتی قیول ابر اسله
 بوشنن استعمال ابر لوصفتی بود لسان نور کو
 حلیمون هند با کو کوزی قیول ابر هر برن نشرد درم
 طامو که الدین غاجید با برم قضیه قیون اوق
 التون اوقی بالده قیول ابر ما درل بر اوقی شاصنه
 لسان نور بستنی و سانی هر برن با برم قضیه قیون
 وقاد نو و خیار و قیو جکر کوری ایچ هر برن او
 درم انیسون ارازانده هر برن بود درم و دکلش
 دوت درم قیون ایچ درم کفایت معدن صولاه
 طبع اوله سوز لک نصکر بر میچ درم داوند و تر
 بچ درم قیون اراچین بود درم سبیل هند

بر درم بوشنن اری تصفیه اوله نش ما مطبوخ مذکور
 باله شامدن صبا حده دکن نفع ابر ابر سوز
 ایچده کوی درم دینا شربتی ضم ایه شربت ایلوب
 علی الیق دقه ایچ لواج ساعندن صکر طعام
 بیه لرو بوعده جکر طریقی صوف معلله فصلت اوله
 ذکر اوله انان مان جین ایچ لواج درم داوند قیون اراچین
 ساعندن نفع اوله انان مان جین ایچ لواج درم داوند قیون اراچین
 غاصد ایه علی الیق ایچ لواج ساعندن صکر طعام
 بیه لرو بوعده جکر طریقی صوف ایه بوشنن درم
 قیون اراچین ایه لواج ساعندن صکر طعام
 سوز دکن نصکر اراچین درم قیون اراچین
 علی الیق ایچ لواج ساعندن صکر طعام
 حکم لاطین دن دیو بر حکم بود درم
 ایه اوله مطبوخی غذا ده مدح ابر صفتی بود درم
 کوی کوی کوی الفان بیه ایه هر برن نشرد درم
 اوق التون اوقی بالده قیول ابر ما درل بر اوقی شاصنه
 انیسون اراچین اراچین هر برن بود درم و دکلش
 دوت درم قیون ایچ درم کفایت معدن صولاه
 درم قیون اراچین بود درم سبیل هند

بار خوسر ابله مقدار کتایده صوبله محس ابله اندر کن
 صکره نصفی فالنجه قاییده بدنه سوزوب بر کاسه
 علی الریق استعمال ابله اوج ساعتی صکره طلع
 بیه زودخی اکاه اوسونکه ذکر اولان استغفر الله
 رقیات اولاندن صکره صوفی طلع و حواریه مغز
 حامله کرمک نایت نافع و جالینوسدن مروید که
 ذکر اولان و صافی ابله موصوف اولان حمل ابله
 بومرضه متلا اولاندن علاج ابله شفا بولدی
 دیدی خصوصاً غسل اندکی صوره اویه مبرده
 اوله مشلا مادرک بنفشه برانی هر بریدن بر رفته
 قیوخی جشم اربه بر فغان مشک الماسی کوی و الله
 بود ذکر اولان اخرازی بر اکی کو کم صوفه قناد
 حمل صوبله فانوش غسل ابله و لکن حامله جوف
 او توره بیه لوبعد لیلیم معدنک اوزرینه اضمین
 و صعلکی و جوز نوبیا غلرینک هر برندن بر مقدار
 بر برینه خلط ابله استغفر الله صوره سوره لوب
 مروضن سببی حکردن ایسه صلیغ دینک ابله جوزین
 و اک طلاندن ایسه صول دینک ابله جوزین چشمه
 ابله با شلاندن زیاد و معقولد زید بولعل امرافین

دندان ابله اعضا باطله نک سوء مزاجندن و صفت
 ناشی و نمایکی یکی اخراط فاسد حاصل اولمقدند
 بولله اولی اول اعضا نک طایفندن منفذ لبتی
 زیاد مناسبد و اگر اخراط فاسد زیاد اولوب
 یا قوا اسله سندن بر مقدار خف کل ایسه بوشری
 استعمال ابله لر صفتی بود و نان بستانی و زنی اسار
 ذر و عصاره سی هند با عصاره سی ابله اول عصاره
 شاهنوه عصاره سی قوری قولاخی عصاره سی مکت
 الماسی عصاره سی اوغل اوغل عصاره هر برندن اوچون
 یوز درم نازه بسطاج عصاره بوز الا درم
 بوعصاره نصفه اولاندن صکره التمش درم
 ایشمنش و باد اولش سماکی کرمی دوز درم
 اقیهون ضم اولنوب بر کون بر کعبه عصاره لوبه نفع
 اولاندن سوزله و عصاره نصفه دان بر کاسه
 الوبیا چنه سکر درم قرض غارینون و بر درم نخل
 مسخون و بر درم قونفل مسخون وخی قویب اولن اکی
 ساعت نفع ابله لوبیه عصاره مصفا دن بر کاسه
 دخی لوب سکر درم و اوند و بر درم سنبل شدری
 مسخون نفع ابله و نقوعار دن یا قی قلعن نصفه

اما با کفر حقه به مبارزه با کفر
نظام بولدر در می بینیم

اولین عصاره لری ایکی و قیده سکر الیه جلیج ابریش
قوامه کوزره ابرو مقدار صورو قدان صکر و ذکر الی
فرض غار رفون الیه اولان منفوقی و وراوند الی اولان
نفوقی دخی قانوب حفظه ابرو و وراوند الی اولان
بشر درم لسان نوز اسفود زنده و اضمیله ایچدر
اکو علیلک مدت میدید مرض سببی اضمیله ایچدر
اولوب مسهل استعمال انکه غفل ابرو من ایله اوج
دوروت کوزره بر معالیه بایک اولدر و ذکر اولان حفظه
منو سطله لیتنه استعمال اسفود غلیم فایز مشاهده
ایلیه لری زبرا بوم رضنا اصل ماده سی سود اولان
سود اخی غلیمه و آبسه اولان لک خان منو سطله
یبوستی و طبیع و سهولتله ماده فی اخراج ایدر و
اعضا منو ضمه عارض اولان حوروت و یبوستی دخی
فید بل ایلیه فزاید ضرر و بوم حخی و بوم حکر و
منقولد که مرافده غلیمه منبر اولان لک اکثر نوز
کون معالیه الیه قانور سند اولان لک معلوم الیکه
بو غلیمه منبر اولان فصل عماره و کوزره و نمبر
التقیه ماده ایچک غایت نافع و زبرا ماده جین
اعضا باطله فی غسل ابرو رفله عمل اندک کوزره

مکمل

ماده اسفود لری قنق و اعضا باطله ناک سو و نیک
حار لری فید بل الیه لک لاطین ماده جین و ناک کوزره
درم ایچکی جاز کوزره و ابرو قنق و ناک لری و غلیمه
زیاده ایچله سن معقول کوزره و زبرا و زبرا سی کوزره
باعت اولو راتا عوام ناسنک بویک کاسه الیه صورو
ایچکه حصرت لک لری صورو و نوز خار جدر و کاه
اولسو نکه ماحضات ایچله سنک طریق بود که بود
الی درم ماحضه یادم درم وارجین فزاید لری حقی
مهدیه به ضرر و بومیه و ایچکی دقعه ایچدر لری بون
مور و نند نصکر سابقا ذکر اولان مفرج بیچر نند
کسنانه معالیه استعمال الیه بوسا نند و سکون
معامه مبارزه ابرو و دخی بو غلیمه منبر اولان لک
بعضا سینه هنر اعارض اولور کیم و بوم بود
و جان فوز نند منقولد که نند التقیه ماحضه
اشک سدی ایچکی غایت مناسب کوزره و زبرا و حوروت
کسنانه لری و کس غلیمه فایز سن مشاهیر الیه و بولدر
بو قنق و دخی زیاده معقول کوزره و طریق استعمال
بود که اشک سدی صاعقه لری و سنو خور لری ناک
اولان دوز اول فرق درم سود اولان درم شکو فاقوب

بوفقه و دخی بوجتی زیاد و معقول گردد و بوموضوع
استعمال ابدام عظیم فایده سن مشاهد ابدام و زوال
طوری طوری سودای اخراج اندک در ماعدل است
دخی اینطور طوری سودای اصلاح اندک در بل
بود که بومقدار طوری سوزید فوسه لوسه کت
خوضنی کلید ایل زائل اولور و چون طوری طوری
سوزید فعلی بویله و لیج سوزانک دخی خوضنی و لول
طوری فایده سی دخی معلوم اولور و حکم لاطنیک
بعضی بوموضه افستند عصاره سنی مدرج
الد لوصفی بود و بیان عصاره سنی تصفیه اولور و
سکرم نارخفین طبع ابدام عسل فایده کلید فایده
سملو رتبا اولور و کاهجه ذکر اولور افستند
و تنه بومقدار جاد راوشانی غلط ابدام حب و زو
بوفقه دخی بوجتی مدرج ابدام اگر غلط طلاق ابدام
و ترا افستند هر دو اولور انشاء مراد ابدام بالظنه
طراغه فایده ابدام خصوصاً افستند جکره و
معدن بومقدار غایت مناسبه و چادر راوشانی مخفی
طلاق ابدام سوزید زو سوزید فقه و رطاب
بابسی تندیب ابدام و بعضی دخی بومقدار

افستند مطبوخه مداومت ابدام می زیاد و معقول
گردد و بوفقه دخی معقول گردد و لکن مطبوخی
بوفقه طبع اولور کول صفی بود و بیان سلسله
بهر این سلسله اولور کول صفی بود و بیان سلسله
بر فقه کفایت مقداری صوله طبع اولور فایده
بکرم در ماعدل مطبوخه بش در ماعدل شکو فایده
الریق استعمال ابدام اولور و بومطبوخ فایده سی یا لکن
افستند مطبوخه اولور اولور و بومطبوخ فایده سی یا لکن
عالم اولور معلوم در زیر بومطبوخ ده افستند
بکرم و کاهجه و معدن فایده نافع در ماعدل بکرم
خوارنی تبدیل اندک در ماعدل سوزید لور و
اولور و لسان فو و خلط سودای اولور و
اندک در ماعدل بود که قوت و سوزید و اعصاب
ریخته سی حفظ ابدام اما با لکن افستند ده
فایده لور بوقد معلوم اولور که بومطبه مبتلا اولور
اکثرینک طبیعتی قبض و زریته اولور و بومطبه
اولور بیدای لایق اولور بود که بعضی دخی و بومطبه
ملینه مخفی ابدام تلین ابدام لور مثلاً کاهجه و
خوارشهر و کاهجه و بومطبه و کاهجه و بومطبه

باندر بازمان ما جنب الیه سنا سکی استعمال ابرو لو
 و **مضطوب** ناظم طبیب دن مشغولد که ارج درم حد
 هند باو یا ماد و د و یا ماد قراح الیه مضطوب صاف
 تر منی سنی لسان نور صوفی المد علی الریق هفتده ده بر
 و یا یکی کره استعمال ایلسه لوز زیاد مناسبه ده و بده
 و بر تر منی تبیین اند کزن ماعدا مده ده اولان
 غلیظ بلغمی اریکده معدن لیا که ابرو و تخر لاده
 اولان اغده حله غلیظه بی تنقیه آنکه ستر لوی شمع
 و بوی دار اید و تجوی ضرور و ریزو اگر جوده و
 طلا قرق و عرق ماسار بقاره اولان سدر لوی ذکر
 اوکشان معالجه لریله لیل ایلسه بوجنی استعمال ابرو
 فلهو تجرید ایلیم تقطیع سدر ده زیاد و تقطیع مشاهد
 ایلیم صفی بود و غاریقون ایض یکی درم و اوند
 یکی درم سنبل هنری و دادرچین هر یزین یارم دم
 مقدار کفایه تر منی ایله بوغروب حبایره لوی یکی
 و یا ارج کونیم بر درم استعمال ابرو لوی اطلال
 هناخ لوزن پور رقاق حکما سناک معدن علیه لوزن
 ذقونه نام طبیب دن مشغولد که بوموضه متبل
 اولاند و غایه لذایع عسل العلاج اولاند و نه کزاکون

3

حسن تدبیر ایلیم شفا بولیدیلر ند بولک اونی ظاهر
 اولما و غندن زیاد محزون اولدم جبر فیل و شقی قصه
 قون کون مدرا و مت ایلیم بغض الله تعالی شفا بر ایل
 دیرکی زیر اخیل دشنک فائن سنی کیلور و وقلده فرج
 عظیم در و بومرضک معظکم اسبابی اولان سدر فی
 تقطیع اقمق فی نظیر در صفی بود که زیاد ایلده و
 ایله براده اولمش قبل دشندن او نور درم شکر یوز
 بکرمی درم پچیل صوفی ایله قوص قوص امانه کلینه طبع
 اولاندن صکره ایچنه براده قویوب قوص ایوب
 علی الریق بشر درم استعمال ایلیوب او زنده اسفود
 و اوغل اونی صوبی برینه خط ایلر بوفشان ایچیلر
 جمهور حکما لاطین اتفاق ایشلور و که حصی چاری
 اولاندن حامل اولیان خاتون بعد تنقیه و ضرور
 دن بش درم علی الریق صوفیه قری کون مر اوست
 ایلسه حامل اولور دیدیلر نقیو تجرید ایلیم باذن
 الله تعالی شفا ایلدی و اگر ذکر اولان معالجات
 ایله دخی سده لوی ایلر ایلسه **حکما** لاطین جلالت
 و برکته اتفاق ایشلور و بعد صکره کلک معینی و
 حتی لخصیا ایلر اقا بوفقوشو سنی استعمال اولدی

نزد و

آنچه بود و **سینه** پورتنال اطفال سزدن فرستند
 نام حکیم دین منقولد که خلافت شیش و صلابت
 اولوب ذکر اولسان معالجه لوله الیه مندرده اولر
 ایسه بوجنی استعمال ابر لوریدی نیز بوج
 طلاع و سباز اعضا باطنیه نک سده لونی فیت
 انهر سحر مفعوله سیرد دیدی **صفی** بود و رطوبت
 صوفی الیه مفعول صبر بر درم چادر او شایع
 عنصل الیه درم تر یا صند لوس مجع تر یکیند
 مصلک لک درم تر یا صند لوس مجع تر یکیند
 ثلث درم تر یا صند لوس مجع تر یکیند
 پلین بر درم کول مکر الیه بوجز حب الیه لور
 اشوری بر درم استعمال ابر لوریدی
 ایسه بر مثقاله و استعمال جاز و رطوبت سبی
 الیه عارض اولان سوز قیده دخی بوج زاده
 در **اکر** علل ضعیف ایسه علی الرقی هر کون بر و یا کون
 حب و برکت مفعول و **اکر** ذکر اولان معالجه لور
 اعضا باطنیه نک سده و طلاع صلابت شیش
 دفع الیه مرصع تر یا صند ایسه بوشو تر علی
 الرقی بکری بش درم بوجز بر ساعت حرکت ابر لور

٢٠

صفی بود در چلک راده سی بوز درم سحر خور الیه
 الیه غسل اولنه بقمه فروید و بریزد و زرنه بباله و
 براد نک او زرنه و جود درم قرنفل قوزی کد لور
 دوز ساحت طوره و طالع اولیان سکون بوز درم
 خرد ایچنه قرنفل قوزی الیه براده مکروری قوی
 الیه فارشد و لور سحر چله چلکه قوی غوث خیار
 الیه حکم شد وصل ابر لور لحنای حمران و نوز
 و خنده واقع اولور سده اون کون متوالیه کوند و
 کونته قویب کجه فالده لور **اکر** صوف و خنده واقع
 اولور سده علامه ماریده سکون متوالیه قویب
 هر کون بواکی علم اغرضی لور قارشد و **طلیب**
 مفعول دین منقولد که معالجه سده باخ اولور
 لور استعمال الیه شفا بولید دیدی بوشو
 فعلی فرید سستی سوزی غلیظی اسهال الیه شاعر
 الیه دینی **فصل** اقراض مرافقه تسکینی بیان
 معلوم اوله که اصل قاعده کلیه اقراضه علاج
 انکدر و زور مرض زایل اولد بقده نک سبی الیه
 حاصل عرض فی ایل و لار بومرض ایسه اعراضه
 ظهور الیه شک بیان اولان لایمکی جمیع فقره

اصل مرضن اشتاده
باعتنا اولود
ع

اولا عرضی شکستن انک لازم در اگر اولیای اید
عرض سببی اید قوای عیله ضعف غائر اولیای اید
اولسو که بمرضن عرضی بشدد اولیای اید
یعنی عیلت دماغه انچه حار و یاسه صعود
اندن مریضه او بقو کلکله سهرایسه روح نفقا
بی ضعیف اید کردن ماعدل جمع قوایه ضعیف اید
ایلو بو تقدیر جه اصل مریضه علاج ایلک کن
اولماز ایدکی مریضه سهرایض اولدقانه تو
مستخلف منوم و بر ماک لازند صفی بود و قان
وقار بود و قی و خنجر و کلکله انچه اندن
شود و هم ان خنجر و خنجر در هم صوبلش بام
اون دانه طالس هو انهم و کلکله صکر مقدار
کتابه مفسر اید صوفی اید ذکر اولشان لیولوی
از تو سود کبی اولدقانه سوز و له بر مقدار نیلوفر
شوبتی دخی فانوب سببی اید انشام دفته و بر ل
اگر بو کلکله او بپوسد بو مطبوخ ایلک اسبقا فایله
بوسو نکر که عکس انچه اید کلکله او بو جدید صفی بود
یاد به خطی باشتان اید کوچی هو بر نرن بر روضه
صلود قوای تخمیش در هم شش پیرانی ایدی قطنه غدا

کلکله

کتابه صوبله طبع اولدندن صکر خنجر اولنق قدر
احتقان و ایدکی انیلون دز لر نه ده صوفقه لو
و غسل اید لو و اگر بو کلکله دخی او بو ایستغفنه
لرینه تو بر نرن انچه اید و او جطرینه و طبلرینه
پو پیلون مرهی سوز و لو و اگر بو کلکله دخی او بو
ایسه بر دم و که مچو نرن و بر نرن او زرنه ذکر اولما
مستخلفی اید لو انچه و جمع مده و در بر اید
ده طام فاسد اولنه دج حاصل اید و بر نرن
ایله و جی ابراث ایلر تو صورتان خفیف مده و بر نرن
لازند زواقی اولافاسد اولن طماخ خنجر اید
تا نیا چک بللری و ریطوی انچه اید صفی بود
یوز در هم چن صوفی قانردن زیاد و سببی اید
و بر لو بام ساعتی صکر و بر نرن تو صد لو و اگر
بو کلکله دخی قی اید نریسه بو موی استهال اید
صفی بود و نور بختی دخی در هم طوق اولنق تخم اید
در هم قانردن کوک لوچ در هم بام و خنجر صوبله طبع
از نرن نکره نصفی قانردن سوز و لو او نرن در هم
سکجنین فانوب سببی اید دفته اید لو و اگر بو کلکله
دخی قی اید نریسه و طبع تا نیا چک بر نرن

غار بقون توری تقع ایرتیا ان ایکی ساعتد نصکمن
سوزوب دفه ایچه لو اما بقند الفی معده نل طشر
سنه بویاغری سور ووصفتی بود و مصطکی کل
سنبل هندکی جودنوا^{۱۹} افسنتین یاغرف برینه
خلط ایرتیا اسیتی لکین معده به سور و لو ویاخذ
بر سیتی انکی اوزنه سندن یارب ذکر ازلان یاغری
بر برینه قارشد رد فذضکر انما اوزرینه برنج
طله طله لو و اوزرینه بو توری که لو و استخذه
معد اوزرینه اوره لو غبارک وصفتی بود و کل
یادیده چکی بلین جله سی قو اوله مصطکی هر
بر در هم غبارگی سخی اولد قارن صکر و انما
اوزرینه ذکر ازلان یاغری قطلو اولوب و دخی
اوزرینه بو غباری زر ایلین معده نل اوزرینه
قریه لوقی ایله و حج معدو سکن اولز ایسه باله
ذکر ازلان تومنتی و غار بقون دن مرکب اولان جب
دن بر صفال استمال اولنه زر بوج معدو
سیکو و باقیقه فصولی معطر فنه کنور راونجشی
خفقان در طبله خفقان عارض اولوبه علی الفور
نسکین انک لاندزد و زرا خفقان قلبی و روح جری

ضعیف انک مرصین جاندن مابوس اولو و زرا قلب
عضو شرفیدان اولما غله برشی ختل بوقدر پس بیدی
خفقان عارض اولد فم ادویه غلبه ننا و لایز اوزر
اسقور و زنده را و لسان نور و اوغل اونی شولاند
ایچه لو واکر بو نکله دخی سکن اولز ایسه بو یاغری
اسیتی لکین بورل اوزرینه فیه اوصفتی بود و یاق
فادوق و تله دکن کلین اوله ایکی در هم قو و غری
اوج در هم قو یا سطر مطومیندن اوج در هم زعفران
اوج جکر لک چچک صوفی اوج در هم جیجی برینه
خلط ایرتیا نرم انشدر چچک صوفی قو اولنجه قنبه
بدن برون قوب ختل اولنجی مقدار سی حرا دخی و لایز
بورل اولدینی محله قویه لوقفقان سکن اولز ایسه
نکرا ایلنه لو و قو معالج لو انناسنر لختقان نامدن
غفلت انمه لو زرا اکثر یا سببی انجو صمود و دلد
لختقان ایسه عکس طرا و انما کله انجو مصعودی فغ اباز
و اکوینه سکن اولز ایسه اکو سده جانب طهار ایسه
اول محله دوتیش توری شیشه اوره لو اکو سکه جانین
ایسه اول محله اوره لو اکو سده اولدینی محمل نامعلوم
اولوب بو ککله ایلاجه بوزنه توری شیشه اوره لو

واکو خفتان ذکر اولان علمیه الیه سکن اولز ایسه
 بالاده ذکر اولان موقاد و طلیک خشت الحده الیه
 اولان چنک شیندن بکرمیشد ورم ورم اولز طلیک
 مسعود بود شین سینه سینی الیه عارض اولان خفتان
 ایچون باهشده بوقدر عرض مرا قیده به منله اولز
 خفتان عارض اولد قهر خجده اندم عظیم نقع منله
 الیم سوطوس حکیم سینی ایچ اولان خفتان علمیه
 سندن حکیم افرخچک قفطیر الیه ایچ قافون قایغندن
 ودر ایچین دن استخر ایچ الیه کلوی باغلری قایغندن
 معقول کوردم دیدکی قفیر دخی بویاغدر نکستاز
 استنبول و غاطله به کمال الیه الوب نقصم خجده
 الیم باطلفا الله تعالی نقعی مشاهد الیم اد هانک
 طوق استمالی دور دکره بریک مودی طاق و صونیه
 بشق طله قریب استمال الیم لویا خجده بر مقدار اولز
 اونتی طلیک الیم ما مطبوخ الیه عنبر شینی ازوب
 ایچنه بشق الیه قفطیر الیب قفوه کنی ایچنه لوی
 دور دخی قریب مشابه و جمع امعاد سینی
 امعایه ریخ نقی اولز قیدکی الیه و جمع ابرائیل
 خصوصاً مریضک طبیعتی قبض لوز رینه اولد نیر

۵۰

امعاد فضل ایچمه اولغله ریخ حاصل اولز و جمع
 امعایه باعث اولز قور عرضک معطر معالیه سنج خفتان
 مستوسطه در صفتی بود دابه کوخی خشی باهشتان
 ازای لسان ثور هر برین بر قفصه نازه دو کاش
 بسناج لون درم در کلیم عصفور لویج درم و ازایله
 لویج درم و ختم کتان یک درم اکلیل المک بشق درم و ازایله
 چکی لویج درم نازقون بر چینی درم مقدار کفنه
 صوبله طلیک اولد قهر نقصم ما مطبوخون یوزا لویج
 الوب ایچنه اون درم چار شنبور و آونوز درم و خشت
 ویکوم بشق درم پاید یه یاغی الیه خفتان الیه لوی
 زرا بو خفتان دخی خلیل و فضلای لویج الیه
 واکو و جمع بو نکلا سکن اولز ایسه بویوئی الیه لوی
 صفی بود دابه کوخی باهشتان خطلی باهشده چکی
 هر برین بود قفصه کتان خشی بشق درم و بویوئی
 درم طوق اوق بشق درم اکلیل المک اون درم و ازایله
 و قفصه صوبله طلیک اولنوز نقصی فالجیه قایله قفوه
 اسخی اکین ما مطبوخه کی سونکو صوقه لوی صفت
 لوصو مزون مقدم و جمع اولان عطله قویه قید سکن
 دن اصابت ایدن با شلق سلوب بو باغلری اسخی

ایکین وجع اولدیغی محله سوره لر صفتی بود
 طلوباد و زینتی و پایدیه مواضعتین نه تاوق
 وقار باغونی بررسنه خطا ایلمه نرم انشاء صحت
 وجع حلتیه قویه لرا کو وجع برده فیه ایله ساکن اولر
 البسه ذکر اولسان عیالیکو ایلمه لرا کو نو خطا دخی
 ساکن اولر البسه ناره نوغرتیش خیر نایاچ باش لایر
 صومردن مقدم موضع وجعه قویه لر بشیخ وجع
 کلید و اول سالده ذکر اولدیغی ارزو حلیه جابر
 عرض مواقیقه دن اولاشن فیم انجیر حب حصه کلید
 سنه مباشرت اید مع هذ اعرض دد عرض کلید
 عرض اولدیغی فقه رجه معظم علایح احتقان متوسطه
 در واکو احتقان ایله ساکن اولر البسه بعینه وجع
 اعصاده بالان بونوری و باغوری موضع کلید قویه
 لر فصل بومرض ده اسناف سته ضرورتیه نک
 ندیدی بیانتر در تدبیر مخان حلیل هوایی لطیف
 اولان محله ده ساکن اولق کرد که ممکن البسه صو
 کنارین اولق زیاده معقول ندید باغنه نافع
 قوزی و اوغلائی و پیل و کلک و سوسکلن تلوی
 نافعه لرا کو مریضت حار و زیاده و کل البسه قوی

فون ای دخی معقول دده و کجه ذکر اولسان لجم
 کتاب اولسی دخی جائز در و سمل افسانه پسی و کشر
 و فیه بالقلوب تبیل آرو اندکی قدر رجه اوزینه
 لهرن صقاروب تناول ایلمه لرا اما مداومت تبیل
 و شتاده هنوز طاق و قیلن انشس بوطله بی دوقه دان
 البیوب صار سنی یک جائز در و سبزه و اندن استخ
 و مارول اسان نور ایله مخلوط ذکر اولسان تلوی طنج
 بد لر سده مناسبد و باکو لسان نور دخی معقول
 و شور بالودن برنج شور باسی و نیشق لید و پلا و
 لایا سده واکو ذکر اولسان لجم ایله پشش اولور سده
 دخی مناسبد ندید باغنه مضمره لجم دخی لجم
 ندید بصد رمد و صو جی کچی کو کلور دده و باجو
 نو نزع غرضش اولور سده غلبت مضمره و قدر و نچی
 و طوشان و کیک و لید دجن نو فوجه کیک و قاز
 و اور دد تلوی دخی مضمره سمل افسانه لرا کر
 بالقلوب و دکره اولان بویک بالقلوب دخی مضمره
 و مایه سنی اتمک دخی مضمره و افسا سکو و عسل ایله
 اولان اطعمه مسد اولما غله و سبیه صفت ایله استخ
 انکله زیاده مضمره واکو صفوق اولور سده سود ایله

مبدل اوله ورو سبزو اندن باز بخان و لخته دخی
 مضمر رنجه و کلام **الخلاط سودا و بیه و خلط**
 غلیظه و لزجه حاصل اولان اغذیه دن زیاده
 فضله حاصل اولان اطمه دن زیاده احتراز لازمه
 و تیار اشلردن و مطلق لبنیه از اجتناب لازمه
 ندیه و مشروب اگر غلیظ اغذیه دن ایسه بر مقدار
 الفن اناجن صوبله طبع ابره لر **اگر بولنه ایسه بر**
 مقدار لسان تو رو کنی بر مقدار بیاض صفرا لاله
 طبع ابره و بقره غایبه الغایبه خالصه النون سبزه
 سنی انشور اصدک و دفاتر مده و مطبوخه لجه اطفال
 ایلیوب صوبینه ایچه لر یا ککر مده فاحده لجه اطفال
 انگ دخی جائز در **اگر فقرا دن ایسه فزنی چکی ماقوله**
 بهما کوه لجه اطفال ابره ایچه لر اما یا ککر خام
 صودن و بر زلو و فارو صودن احتراز لازمه
 حرکات عنیفه دن و جامعدا و حمار نصکر اوله
اشوبه مقوله سنین طالعسی **اگر اولان دن قذت از**
 ایچک مناسبه **زیر آمله** طویات مسترد در **طالان**
 عدد و سیده **ندیه و فم** زیاد او یومقی ممکن اولوسه
 لایس در سکو ساعته دن اکسک اولیه اما کوند

فخ

انجوسندن احتراز لازمه در **اگر باز کوف اولوسه**
 سکر ساعته انام انجور بد صلو **القصیه** بر مقدار
 او یومقی جائز در **ندیه و حرکت** حرکت عنیفه
فطما جائز د کلد و **تراسه** ایراش بلرو
خصوصا علی الشبع اوله اما **اچکان**
 مغزله نا فسد و **خصوصا**
 علی الرقی اوله **نصره**
 فطما به **سالت**
 ایله لر
 تمت

م